DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

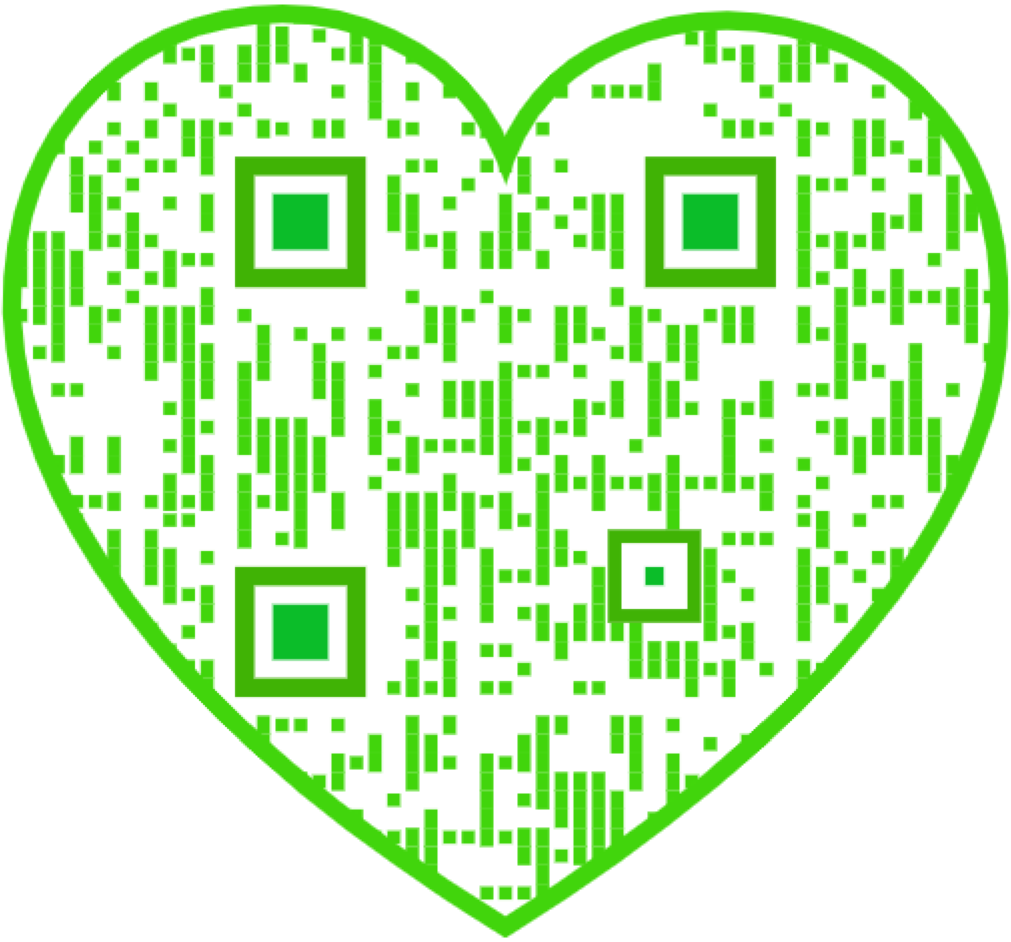

Titelprent der eerste uitgave.

DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

UITGEGEVEN DOOR

Mr. J. VAN LENNEP

Herzien en bijgewerkt door J. H. W. UNGER

1605—1617

Het Pascha — Den Gulden Winckel — De Vaderen — Vorstelycke Warande der Dieren

LEIDEN — A. W. SIJTHOFF

ANTWERPEN. — DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL.

VOORBERICHT.

Met een enkel woord wil ik mededeelen, op welke wijze deze nieuwe uitgave van Vondels werken is ingericht.

Toen de heer SIJTHOFF mij het door hem ontworpen plan mededeelde om de prachtuitgave van Mr. JACOB VAN LENNEP opnieuw, in den vorm eener volksuitgave, in het licht te zenden, en daartoe mijne medewerking inriep, stond het aanstonds bij ons vast, dat de oorspronkelijke spelling moest behouden blijven, dat het, met het oog op de inrichting dezer uitgave, de voorkeur verdiende het leven van Vondel in een afzonderlijk deeltje samen te voegen en de gedichten in de chronologische volgorde af te drukken.

Aan dit plan is uitvoering gegeven.

Gesteund door de resultaten van mijn jarenlange nasporingen, was het mogelijk de gedichten in een geheel nieuwe volgorde te plaatsen. Heb ik in mijne *Bibliographie van Vondels werken* een gedeelte der gedichten niet op een bepaald jaartal durven brengen, in deze uitgave heb ik in dat geval zooveel mogelijk gelijksoortige gedichten bij elkaar geplaatst. Zoo bijv. met de verschillende gedichten op Oldenbarnevelt in het deeltje met de gedichten van 1618—1620; daar gaf het gedicht „Op de Hollantsche Transformatie" (1618) mij aanleiding alle gedichten op Oldenbarnevelt bijeen te voegen.

De tekst is steeds die van de oudste oorspronkelijke uitgave of van den bundel, waar het gedicht het eerst afgedrukt is. Aan den voet der bladzijde is onder verwijzing naar mijne *Bibliographie* de bron vermeld.

Varianten zijn niet opgenomen.

De historische aanteekeningen op personen en zaken zijn nauwkeurig nagezien en zooveel mogelijk aangevuld met de resultaten van latere nasporingen.

De taalkundige aanteekeningen van Mr. JAC. VAN LENNEP zijn zorgvuldig herzien en beperkt tot zuivere woordverklaringen. Afleidingen en minder gewenschte uitweidingen zijn geschrapt.

Daar het bij de geheel veranderde volgorde der gedichten niet mogelijk is de stukken beschrijving van Vondels leven, die in de prachtuitgaaf tusschen de gedichten in opgenomen waren, te behouden, worden deze weggelaten.

Zooals ik boven reeds zeide, zal een afzonderlijk deeltje het leven van onzen grooten dichter bevatten.

Ook in de illustraties hebben talrijke veranderingen plaats gehad. De prenten, die vervangen konden worden door reproducties van oude gravuren uit Vondels tijd, zijn weggelaten en daarvoor in de plaats gesteld [1]) typische oude. Hetzelfde geldt natuurlijk ook voor de afbeeldingen. Zooveel mogelijk zal elk deeltje met het portret van een van Vondels vrienden of van iemand, die door hem bezongen is, versierd worden, terwijl een menigte kleine portretjes geplaatst zullen worden boven de door Vondel op die afbeeldingen vervaardigde gedichten.

Van de handschriften zullen de tot heden nog niet gefacsimileerde bij voorkeur worden opgenomen.

Door die geheel verschillende wijze van bewerking, is er dus een geheel ander boek ontstaan, dat naast de prachtuitgave van Mr. JAC. VAN LENNEP eene plaats verdient.

J. H. W. UNGER.

---

[1]) Het is mij bijzonder aangenaam hier de welwillende hulp te vermelden, door mij ondervonden van de heeren F. ADAMA VAN SCHELTEMA en D. C. MEYER Jr. en van het Studentengezelschap *Clio* te Amsterdam, die voor deze reproducties hunne portefeuilles te mijner beschikking stelden.

INHOUD.

Bladz.

Schriftuerlijck Bruylofts Reffereyn op 't houwelijck van J. Haesbaert met C. van Tongerlo (1605) 1

Nieuw-jaars Liedt. A° 1607 5

De jaght van Cupido (1607). 7

Dedicatie aende Jonck-vrouwen van Vrieslandt ende Over-yssel (1607) 11

Oorlof liedt (1607) 12

Op het twaalfjarige Bestandt der Vereenigde Nederlanden (1609) 15

Wtvaert en treur-dicht van Henricus de Groote (1610) . 15

Het Pascha. Tragecomedischer wijse opt tonneel gestelt (Maart 1612) 25

- Den Dichter wenscht den Leser Heyl ende Salicheyt 27
- Epistre a Mon-seigneur Jean Michiels van Vaerlaer 30
- Op de verlossinghe van Israels 34
- Eer-dicht op de verlossinghe van Israel 34
- Klinck-veers op de verlossinghe der kinderen Israels 35
- Klinck-dicht over de verlossinghe Israels wt den dienst-huyse Egypti 35
- Klingh-dicht 36
- Kort begrijp vande Trage-comedie 37
- Beelden van 't blij-eyndich spel 38
- Het eerste deel. 39
- Het tweede deel 71

Bladz.
Het derde deel 86
Het vierde deel 99
Het vijfde deel 112
Verghelijckinghe vande verlossinge der kinderen Israels met de vrijwordinghe der Vereenichde Nederlandtsche Provincien (1612) 126
Den Gulden Winckel der Konstlievende Nederlanders (1613) 129
De drucker wenscht, enz. 131
De dichter wenscht zijnen Z. Abraham de Wolf geluck ende eeuwigh welvaren 133
Dirck Pietersz. aen allen deughd- en kunst-lievenden 137
Raetsel des dichters (1613) 186
Hymnus, ofte Lof-gesangh, over de wijd-beroemde scheepsvaert der Vereenighde Nederlanden (1613) 287
Op het treurspel van Jephthah (1615) 301
De Vaderen (1616) 303
Inhoudt 305
Klinck-veers over Abrahams offerhande 306
De Vaderen 307
Tot den dichter der stichtelijcker Rijm-konst . . 324

REPRODUCTIES VAN PRENTEN.

Bladz

Titelprent van de eerste uitgave van *Het Pascha.* Houtsnede . . . . Tegenover den titel

Het Pascha. Houtsnede van Zürcher 39

Het Pascha. Het vierde deel. Ets van W. F. Wehmeyer, naar de teekening van Ch. Rochussen 102

Titelprent der eerste uitgave van *Den Gulden Winckel.* Kopergravure van P. Serwouters 129

Den Gulden Winckel, I—LXXIV . . . . 138—284

Abrahams offerhande. Ets van Rembrandt 302

SCHRIFTUERLIJCK

BRUYLOFTS REFFEREYN

OP T' HOUWELIJCK VAN

JACOB HAESBAERT

MET

CLARA VAN TONGERLO.

Gecomponeert door J. van Vondel, 1605 in Junio.

Verheucht „o *Phoebi* jeught„ door desen soeten tijdt:
Den Somer door syn deught„ verthoont syn groene blaren;
t'Gevogeldt sich vervreught„ t'ghediert int Bosch verblijdt;
t'Veldt lacht elck toe verjeught„ vliet weg alle bezwaren;
Droefheyt neemt floecx u keer„ nijdt„ strijdt„ wilt henenvaren;
Voor u de Bruyloft wijckt, zoo ghy daer comt ontrent.

Schriftuerlijck Bruylofts Reffereyn. Overgenomen uit eene verzameling geschreven gedichten, afkomstig uit de familie Haesbaert, uitvoerig beschreven in de „Nalezingen" bl. 4 op Dl. I van de prachtuitgave van Vondels werken.

Volgens het Puiboek der stad Amsterdam ondertrouwden op „28 Maji 1605 Jacob Haesbaert, van Keulen, oudt 25 jaren, woonende tot Hamborgh, by ware woorden in eedes plaatse verclarende een vrye persone te wesen, verclarende geen ouders te hebben, en Claerken van Tongerloo, Cornelisdr, oudt 20 jaren, wonende in de Warmoesstrate, geass. met Cornelis van Tongerloo, hare vader en Marritge Pietersdr. haere moeder".

De bruidegom was dus uit dezelfde stad afkomstig als Vondel en de bruid een buurmeisje van dezen.

Hun huwelijk werd met acht kinderen gezegend.

1, 2 *Verheucht* enz. De zin is: Verheugt (u), o jeugd van Phoebus (zonen van Apollo)! door dezen aangenamen tijd; (want) de zomer vertoont door zijn kracht zijne groene bladeren, enz.

3 *t'Gevogeldt sich vervreught:* 't Gevogelte verheugt zich. — *t' Ghediert.... verblijdt:* versta: zich.

4 *Verjeught:* verjongd.

5 *Neemt floecx u keer:* vertrek oogenblikkelijk.

Cleyn, groot, ja wie t' mach sijn, Jongh' jeught, oft gryste [hairen,
Sijdt well'com int ghemeen, weest gegroet hier present,
Die om vergad'ren hier, u soo ootmoedich kent:
In liefd' sticht'lijck verheught, by een met reyn manieren:
Dus seg ik noch, vliet floecx van hier, ghy nydich tieren.
Laet jonst begeerich syn, gelijck eens Hirts bestieren,
En d' *Haas-baart* syn cracht snel, om loopen d' Hont [t' ontwijcken,
Snackend' na t' water *Claar-ken* cant beter gelijcken?

Geenszins en laet in sangh„ *Hymenaeus* sijn verhooght
Noch *Thalassus* geclangh„ maer Gode lofs voortbringhen,
Hoe hy overvloedt schanck„ en t' water gants verdrooght
Sonder yemants bedwangh„ bethoond' zoo vremde dinghen,
Wt t'water, wyn seer claer, als een fonteyn deed' springhen,
Vervult ses cruycken vol, int Galileetsche landt,
Te *Cana* in de Stadt, een Bruyloft sonderlinghen;
T'eerste teycken *Christi*, men elck maackte bekandt

7 *Gryste:* vergrijsde.

9 *Om vergad'ren:* om te vergaderen. — *Ootmoedich:* welwillend; die zoo goed, zoo welwillend zijt, om hier te vergaderen.

12 *Jonst:* gunst. — *Eens Hirts bestieren:* Hirt is hert. Versta: laat gunst (toegenegenheid voor het jonge paar) begeerig zijn (namelijk naar feestvreugde) gelijk een hert bestiert (streeft).... naar klaar water.

13 *d' Haas-baart syn cracht:* d. i. de Haas toont en bezigt zijn kracht, woordspeling op de namen van Bruidegom en Bruid.

14 *Snackend' na 't water Claar-ken cant beter gelijcken.* Volgens het Hs. schijnt het woord Claarken eene toespeling te bevatten op den naam van de bruid. Het is echter beter den regel aldus te lezen: „snackend na 't water Claar; k'en cant niet beter gelijcken." Het laatste deel beteekent dan: ik kan voor de zaak geen betere gelijkenis vinden. Zie ook vs. 24, 44 en 59.

15 *Hymenaeus:* Hymen, de huwelijksgod.

16 *Thalassus:* de God der Bruiloften. De zin is hier: laat (ons) geen „geclangh" (feestgeluid) aan Thalassus, maar lof aan God toebrengen.

17 *Schanck:* schonk.

18 *Sonder yemants bedwangh:* uit eigen vrijen wil en aandrift. Zinspeling op de aansporing van Maria tot haar Zoon, door dezen van de hand gewezen. Zie Johannes, II.

19 *Wt:* verouderde spelling voor *uit.*

20 *Vervult:* vulde.

21 *Een Bruyloft sonderlinghen:* een merkwaardige bruiloft.

22 *Bekandt:* bekend. De zin is: men maakte het eerste teeken, dat Christus verricht had, aan elk bekend.

Door sulcx ons mercklijck leert, dat int Houwlijckx verbandt
Alleen men eerlijck hoort, te houden goed' geruchten:
Den getrouwden hy meest behoeden sal voor schandt:
Wie hem met lust bemint, en derft voor niemant duchten,
Soo liefd' begeerich haackt, als t'Hirt doorsnelt gehuchten
En d' *Haas-baart* syn cracht snel, om loopend d' Hont
[t' ontwijcken
Snackend' na t'water *Claar-ken* cant beter gelijcken:

Wat *Christus* met syn Bruydt„ elck-een te kennen gheeft,
Laet ons met goedt beduydt„ malcand'ren daer in stichten,
Die hy met zoet geluydt„ soo vriend'lijck roept beleeft:
Comt overschoone spruydt„ die myn Hert can verlichten!
Myn peerl', myn Edelgreyn, ter Weyden comt bedichten!
Schoon bloem en Roos int dal, Noeyt minnaer myns ghelijck.
Voor niemant sijt bevreest, Reyn Duyve wilt niet swichten,
Die wtvercoren sijt! Myn jonst sonder afwijck
Al-laeghdy hier veracht, int bloet, op t' veldt, int slijck,
Vertreden van elck-een, nochtans u niet begeven,
Maer wiesch u aenschijn schoon, welrieckend met practijck
Balsemd' u zoeten rueck, boven al waart verheven
Als ghy schier waart vernielt, myn liefd' vierich ghedreven
Als d' *Haas-baart* syn cracht snel, om loopen d' Hont
[t' ontwijcken
Snackend' na t' water *Claar-ken* cant beter gelijcken.

23 *Door sulcx ons mercklijck leert:* Christus leert ons opmerken door dit teeken.
24 *Men.... hoort:* men behoort.
26 *En derft:* heeft voor niemand te duchten. – *En* duidt hier, als elders meer, de ontkenning aan.
27 *Doorsnelt gehuchten.* Het Hs. heeft: doorsnel.
31 *Met goedt beduydt:* met goede beteekenis, met recht begrip der zaak.
34 *Edelgreyn:* edelgesteente. – *Bedichten:* dicht bij komen, naderen.
35 *Noeyt minnaer myns ghelijck:* Nooit was er minnaar mij gelijk.
36 *Swichten:* heenvlieden.
37 *Myn jonst sonder afwijck.* Versta: Mijn gunst, zonder afwijking, verflauwing.... zoude u niet begeven.
38 *Al-laeghdy:* al laagt gij.
40, 41 *Welrieckend met practijck balsemd' u zoeten rueck:* Zoete reuk balsemde u metterdaad.
41, 42 *Boven al waart verheven.... myn liefd'* enz.: Bovenal waardig verheven te worden boven alles.

Godts kercke de Bruyt recht„ 't lichaam *Christi* een paar
Van *Christo*, haren echt„ wert sy salich naar reden,
Seer lieflijck hy beslecht„ al haer saacken eerbaar,
Mint, naar reden, en recht„ alleen syns lichaams leden,
Die al ter Bruyloftfeest„ lieflijck werden ghebeden,
Vercoren volck alleen, wt goetaardich geslacht,
t' Bruylofts cleedt zy ontfaan door dezen Vorst vol vreden
Syn Bruyt wordt bovenal, Aldaar waardich geacht
Sittend' in Haar Troon, na de ghenooden wacht,
In witte zijd' gecleet, met peerlen fraay behanghen.
Een croone sy ontfanght, van den Bruyd'gom gewracht,
Een Trouwrinck haar bedacht, Syns gheests, heeft zy
[ontfanghen.
Hierom spoedt u ter feest, begeerich met verlanghen
Als d' *Haas-baart* syn cracht snel, om loopen d' Hont
[t' ontwijcken
Snackend' na t' water *Claar-ken* cant beter gelijcken.

Prince.

Princen, de Bruydt present„ voor al die sijn vergaardt
Laet ons voor t'slodt end' endt„ T' geluck haer lieflijck bieden;
Dat Godt syn seghen wendt„ als Davidt ons verclaardt,
In syn Psalm maackt bekendt„ claarlijck voor alle lieden:
Wel die den Heere vreest, Geluck zal hem geschieden:
In al syn weghen sal verlynen overvloet,
U wijf sal ghelijck sijn, den wijnstock na t' bedieden,
Die vrucht draaght t' synder tijt, sy sal ontfanghen spoet
Aan den Disch, als een croon, u kinders lieflijck zoet:

45, 46 *Godts kercke* enz. Versta: Gods kerk is de rechte bruid, het lichaam van Christus, een (weder)paar van Christus, haar echtgenoot.

47 *Haer saacken eerbaar:* haar eerbare zaken.

48 *Syns lichaams leden:* de Leden der Kerk.

49 *Ghebeden:* genoodigd.

50 *Wt goetaardich geslacht:* verkoren volk, uit goedaardig d. i. vroom geslacht.

51 *Ontfaan:* ontvangen.

55 *Gewracht:* gewrocht.

56 *Haar bedacht:* toebedacht.

60 *Prince.* Volgens rederijkersgewoonte werd het slot van een gedicht steeds gericht aan den Prins der kamer.

65 *Verlynen:* verleenen.

67 *Spoet:* voorspoed. Zie ook bij SPIEGHEL, *Hertspieghel*, II, 329.

Als olijfrancken schoon, sult ghy se claar aenschouwen,
Met veel weldaden meer, van Godt vercrijghen goet:
De Heer geef haar doch cracht, om in Liefd' niet te flouwen,
Maar Jonst hen voeghe t' saam, begheerich na vreeds douwen
Als de *Haas-baart* syn cracht snel om loopen d' Hont
[t' ontwijcken
Snackend' na t' water *Claar-ken* cant beter ghelijcken.

Liefde verwinnet al.

74 *Liefde verwinnet al:* de zinspreuk, waarmede Vondel zijn eerste gedichten onderteekende.

NIEUW-JAARS LIEDT

A°. 1607.

DOOR

J. VAN VONDEL.

GESTELT OP DEN TOON VAN DEN 2en PSALM.

De Doodt „zeer snoodt„ d'Aarde haar pijlen boodt,
D' ondeught „verheught„ was met haar helsche scharen,
Deughd' „vloot„ door noot„ Dorst haer niet geven bloot:
Haer vreucht „verjeught„ veranderd' in bezwaren,
Omdat „den padt„ der waerheyt, wert bestreden,
De Trouw „met rouw„ zeer deerlijck was verplet,
Liefd's schadt „Godts stadt„ de vrucht int lustich Eden,
Een vrouw „(te flouw'„ Eylaes) elck waas besmet.

Maer t' Licht „t' Gesicht„ der Blinden, diet al sticht,
Becleed „met vreed„ Een Spruyt wiens *Trouw moet blijcken,*

Nieuw-jaars Liedt. Overgenomen uit dezelfde verzameling als het vorige gedicht.

2 *D' ondeught verheught was:* de ondeugd was verheugd.

5 *Den padt* voor *het pad* 1 n. v.

7 *Schadt* voor *schat.* De zin is: de trouw.. was verplet (te niet gedaan), zoo ook de schat der Liefde, de stad Gods, de vrucht in Eden. Een vrouw had elk waas (dier vrucht) besmet.

10 *Trouw moet blijcken.* Zinspeling op de Haarlemsche rederijkerskamer, die deze woorden tot zinspreuk gekozen had en waarvoor Vondel waarschijnlijk dit gedicht vervaardigde.

Wiens plicht „opricht„ elcx Heyl, met Liefdes Schicht
Bestreedt „het wreedt" geslacht, s' vyandts practijcken:
d' Ootmoedt „hem voedt„ In Davidts stadt onrustich:
Een croon „seer schoon„ hy biedt, van Godt gewracht:
Doet „Boet„ met spoet„ voor dees Siel-Rust wellustich:
Godts Soon „tot loon„ t' Leven buyt Sion bracht.

Dit lam „Godts Stam„ dwelck Sathans macht benam,
Syn bruydt „den Spruyt„ die syn hert heeft ontstolen,
Waarnam „en quam„ tot haer, der Jonsten vlam,
Om buyt „t' besluyt„ der feest niet meer te dolen.
Haer deel „t' Juweel„ t' nieuw paradijs verheven
Schonck haer „t' Nieuw-Jaer„ Christus d' Opperste pant;
Een eel „prieel„ Godts Gheest der Eng'len leven,
Alwaar „dit paar„ des levens Boom herplant.

Het kint „bemint„ de Liefd', die t' quaat verwint,
Elck noodt „minioot„: kiest myn eenvuldich wezen,
Die Blint „ghesint„ u tot s' Doods vruchten bint,
Ontbloodt „Divoot„ u eyghen will' misprezen
En tracht „bedacht„ om suyveren inwendich
U Hert „verwert„ bevleckt, van t' Aarts gequel;
Verwacht „d' Eendracht„ naar dit Leven ellendich
Ghy wert „van smert„ vry, door *Emanuel.*

11 *Elcx heyl,* enz. De zin is: wiens plicht elks heil opricht (bevestigt): die met liefdes schicht bestreed enz.

15 *Dees Siel-Rust wellustich:* vreugdevolle zielsrust.

16 *Buyt:* buiten, uit.

17—20 Versta: Dit Lam... nam zijn bruid waar, die enz...., en kwam tot haar, uit vuur van genegenheid, om *buiten* het besluit (het einde) van het feest niet meer te dolen.

24 *Dit paar:* Vermoedelijk worden hier Christus en zijn Bruid (de Kerk) bedoeld.

25, 26 Versta: het beminde Kind, (nl. de Liefde, die 't kwaad verwint, noodigt elk *minioot* d. i. minzaam enz.

26 *Eenvuldich:* eenvoudig.

28 *Ontbloodt u eyghen will'* enz.: ontbloot (verzaak) uw eigen, misprezenen wil. — *Divoot:* devoot, godsdienstig.

29 *En tracht,* enz. Versta: En tracht (doet moeite), met bedachtzaamheid, inwendig (te) zuiveren uw hart, verward (en) bevlekt door de kwellingen der aarde.

31 *Naar:* na.

Prince.

Verlaat „dan t' quaat„ ghy *Princen* metter daat;
Aansiet „verdriet„ noch kruyc' om sijn herboren,
Al staat „s' vleesch-raat„ en pooght na s' wereldts onmaat,
Rust niet „maar vliet„ naar *Bethlehem* vercoren,
Beschreydt „u Leydt„ soo comt u mildt te baten,
t' Kindt kleyn „dwelck pleyn„ u heerschen moet vooral;
Want scheydt „Goetheydt„ van u (Door s' Deughts verlaten)
Dees reyn „Fonteyn„ u Hert' niet suyvren sal.

Liefde verwinnet al.

34 *Aansiet:* ontziet. Zoo ook bij Spieghel, *Hertspieghel*, III, 327. *Kruyc'* voor *kruis.* — *Om sijn herboren:* om wedergeboren te worden.
35 *Al staat* enz. De zin is: al houdt de raad des vleesches stand, streeft niet naar de onmatigheid der wereld.
37 *Leydt:* leed.
38 *Pleyn:* volkomen. — *Heerschen:* beheerschen.
39 *Door s' Deughts verlaten:* doordat gij de deugd verlaat.

DE JAGHT VAN CUPIDO.

In het zoetste vanden tijd
Als Zephyrus Flora vrijd,
  Als Phœbus met helder stralen
  Taurus snel gingh achterhalen,
Quam Cupido Venus zoon
S' morghens tot sijns Moeders throon,
  Eer Tithons Bruyt met verlanghen
  Verthoond haar bloeyende wanghen.
Venus lagh in ruste zoet
Die door Lethes wert ghevoed:

De jaght van Cupido. Volgens den tekst in *Den nieuwen verbeterden Lust-hof. Den derden druck gebetert en veel vermeerdert. t' Amstelredam, by Dirck Pietersz. in die witte Persse. Anno* 1607. 4°. oblong.

2 *Als Zephyrus Flora vrijd:* als het westenwindje met de bloemen koost.
3, 4 Dat is met andere woorden: als de Zon in den Stier komt.
7 *Tithons Bruyt:* Aurora, de godin van den dageraad.
10 *Lethe:* de godin der vergetelheid.

Cupido met heusscher spraken
Onverziens haar deed ontwaken,
Moeder, riep hy, slaapt ghy zaght:
'k Neem oorlof ick ga ter Jaght.
Zy ontsprangh en goedertierigh
Schoof op haar gordijnkens chierigh:
Wel, sprack zy, mijn zone waart,
Aanvanght ghy uwe daghvaart?
Ick wensch u kracht zoo vermeere
Dat niemant u pijlen keere,
Keert in tijts tot mijn paleys,
Fortuyn bejonstigh u reys.
Floecx heeft zich Cupido waardigh
Tot de Jaght snel ghemaackt vaardigh,
Niet als Adonis beangst
Om der wilder dieren vangst,
Maar om Hemel en aard' tranigh
Zich te maken onderdanigh,
Hy streelde zijn hayr vergult,
Zijnen koker hy vervult
Met zijn pijlen, twreed bezuren,
Doch verscheyden van naturen,
Waar meed hy zonder gheschil
De Minnaars pijnt naar zijn wil,
Hy ontsloegh zijn wacker vlercken
Om zijn krachten te doen wercken:
Eer hy toeghemaackt vol jonst
Was door der Charites konst,

11 *Met heusscher spraken:* met heusche taal.
15 *Zy ontsprangh:* zij sprong op.
16 *Chierigh:* sierlijk.
17 *Mijn zone waart:* mijn waarde zoon.
25 *Adonis:* Adonis was de minnaar van Venus en een groot liefhebber van de jacht. — *Beangst om:* begeerig naar, belust op.
27 *Tranigh:* in tranen, aangedaan.
31 *Twreed bezuren:* te wreed, die men zeer wreed, zeer jammerlijk, bezuren moet.
33 *Waar meed hy zonder gheschil:* waarmede hij zonder wederstand van de zijde der minnaars.
35 *Hy ontsloegh:* hij sloeg uit.
37—39 Versta: eer hij door de zorg der Gratiën (Chariten) uitgedost was, zag hij de zon opkomen.

Zagh hy swerrelts lamp verschijnen
Dies hy tot de reys ging pijnen.
Aura end' Zephyrus beyd'
Speurend' dat hy was bereyd,
Als voor-boden gingen zweven,
Beecxkens, bladren deden beven,
Cupido haar volgde snel
Om spelen t' gewoonlijck spel:
Beyde menschen ende Goden
Haast vernamen door dees boden
Wat quale haar overviel
Tot beroeringh van haar ziel:
Maar eer zy conden ontvluchten
Desen schutter (t' pijnlijck zuchten),
Werden zy in korter stond
Van zijn pijlen wreed doorwond,
Ghelijck t' nachtegaalken jueghdigh
t' Welck in t' quinckeleren vrueghdigh
Onversins zich vint bezet,
In des voglaars listigh net:
Alzoo dees vrye in orden
Moesten liefdes slaven worden:
Jupiter uyt den Olimp
Die voormaals met spot en schimp
Desen Jager gingh begecken,
Most nu liefdes keten trecken:
Apollo, en Pluto rijck,
Mercurius vol practijck,
t' Most al onder zijn jock buyghen:
Mars most Venus borsten zuyghen,
Niet de rechter borst vol wijn
Maar de slincke vol fenijn:
Lyaeus voor zyn zoete druyven
Most nu liefdes spyze kluyven:
't Kind hielt d' overhand int' perck

40 *Dies hy tot de reys ging pijnen:* dies hij de moeitevolle reis ging ondernemen.
41 *Aura:* tochtje, windje, doch hier een bepaalden wind.
59 *In orden:* elk op zijn beurt.
66 *Mercurius vol practijck:* als God der kooplieden en der dieven, vol sluwheid.
71 *Lyaeus:* een der namen van Bacchus.

Over menschen, Goden sterck,
Vingh en schoot stadigh vol qualen,
t' Waar te lange om verhalen:
En ghelijck t' vermoeyde hert
t' Welck in stricken is verwert,
En s' Jaghers list is beproevigh,
Schreydet bitter tranen droevigh,
Alzoo oock met tranen elck
Most vervullen Venus kelck:
Desen Schutter naar zijn wenschen
Trefte Goden ende menschen.
Den tijd die (steeds onvermoeyd)
Ghedurigh voort-vaart en spoeyd
Liet Hesperus zien ter wylen
Cupido verschoot zijn pijlen,
d' Avond deckte s' werelts oogh:
d' Weeldigh kint naar Paphos vloogh,
Om zijn Moeder te verzellen,
En zijn avonthuur vertellen,
Als Venus haar kind vernam
Zy hem in haar armen nam,
Zijn komste was haar vermaacklijck,
Schonck hem mild den Nectar smaacklijck,
Tot dat hun den zoeten nacht
Stillekens in ruste bracht.

Liefd' verwinnet al.

74 *Over menschen, Goden sterck:* over menschen en machtige Goden.
75 *Qualen:* wonden.
79 *En s' Jaghers list is beproevigh:* en 's Jagers list beproeft, ondervindt.
84 *Trefte:* trof.
87 *Hesperus:* de avondster.
89 *s' Werelts oogh:* de Zon.

DEDICATIE

AENDE

JONCK-VROUWEN

VAN

VRIESLANDT ENDE OVERYSSEL.

Als Venus goedertier de liefd' ter werreld bracht,
Wert Jupiter beroert „die terstond alle Goden
In s' hemels hoogste zaal liet dagen door zijn boden,
Die aan dit kints ghedaant oordeelden met voordacht,

Dat hy de menschen zouw' beroeren met tweedracht:
Dies zy bestemden al dit dertel wicht te doden:
Venus dit haast vernam „is met haar kind gevloden,
En bracht het om te voen by u, o zoet geslacht!

Dit kind hebdy gevoed„ geleert, en bovendien
Met boogh' en pijlen straf gewapent, en voorzien,
Het treft (naar uwen wil) ons met zijn scherpe stralen,

Dat wy als Zwanen droef' voor onzen onder-gangh,
Met een treurigh geluyt, u bieden ons gezangh:
Jonck-vrouwen u gezicht laat min'lijck daar op dalen.

Liefde verwinnet al.

Dedicatie. Volgens den tekst van den derden druk van *Den nieuwen verbeterden Lust-hof. t'Amst. by Dirck Pietersz. Anno* 1607. 4º. oblong.

In den vierden druk van dezen bundel heet dit gedicht: „Dedicatie aende Jonck-vrouwen vant Nederlandt."

1 *Venus goedertier:* de goedertieren Venus.

2 *Beroert:* ontroerd, bewogen.

4 *Die aan dit kints ghedaant oordeelden met voordacht:* die (namel. de Goden) met voorwetenschap uit het voorkomen, de physionomie van dit kind opmaakten, dat hij, enz.

6 *Dies zy bestemden al:* dies zij eenstemmig besloten.

7 *Haast:* ras, spoedig.

10 *Pijlen straf:* straffe, scherpe pijlen.

11 *Stralen:* pijlen.

OORLOF LIEDT,

OP DEN THOON: *De reyn Liefde virigh.*

D'wijl Saturnus vluchtigh
Die ons heeft vergaart
Ons nu scheyden zuchtigh
Doedt: gheheel bezwaart
Neem ick met verlanghen
Oorlof aan u mijnen „lust,
Gh'ebt mijn hart bevanghen,
Ick verwacht naar pijnen „rust.

Doch hoewel wy scheyden
Met droefheyd en pijn,
Ja met tranigh schreyden
Zal u soet aanschijn,
d' Welck my heeft verwonnen
Door Cupidos schichten „fel,
My verheugen konnen
End' mijn hart verlichten „wel.

Ja mijn liefde krachtigh
Die ick t' uwaarts draagh,
Als Piram' eendrachtigh,
Blijft u trouwe staagh,
Dit sal ick doen blijcken
Als die liefd' bestrijdet „my,
K' sal geensins bezwijcken
Voor de dood belydet „vry.

Noeyt minnaar ghestadigh
Als ick dynen knecht,

Oorlof liedt. Afgedrukt volgens den tekst in den derden druk van *Den nieuwen verbeterden Lust-hof. t'Amst., by Dirck Pietersz. Anno* 1607. 4°. oblong, bl. 94.

1—4 De zin is: dewijl de vlugge Tijd (Saturnus), die ons te zamen bracht, ons nu zuchtende tot scheiden dwingt.

6 *Oorlof:* afscheid.

19 *Piram':* Pyramus. de minnaar van Thisbe, uit Ovidius.

24 *Belydet vry:* beken dit vrij.

25 *Noeyt minnaar ghestadigh:* geen minnaar was ooit zoo gestadig, zoo standvastig.

Min Hero weldadigh,
Die u hayren vlecht
Als Diana chierigh,
My van ghelijcken „gheriefd',
Groeyt in liefde virigh,
Troost my laat blijcken „de liefd'.

Stort dyne ghebeden
Als ick ben op reys,
Op dat ick met vreden
Keer in dijn Paleys,
Bid Neptunus gonstigh
Dat hy zy behoedigh „my,
End' Æoll' my jonstigh
Door Zephir' voorspoedigh „zy.

Trouw als Penelope
My Ulysses wacht,
Ick stel all mijn hope
Op u dagh en nacht,
Als Ocean woedigh
Het gantsche schip deyzen „doet
Door golven onspoedigh
Zal ick aan dy peyzen „vroedt.

Lijdzaam wilt verwachten
Mijn weercomst verhueghd,
Met wanckel ghedachten
Maackt geen ongenueghd,
Gheen Paris licht-vaardigh,
Ben ick zoo ghy mercken „mooght.
Oenone waardigh
My een vrueghds verstercken „tooght.

37, 39 *Gonstigh* en *jonstigh* is 't zelfde.

41, 42 Versta: wacht mij (uw) Ulysses zoo trouw als Penelope (wachtte).

50 *Mijn weercomst verhueghd:* mijn blijde weerkomst.

51, 52 Versta: verschaf u geen ongeneugte door te denken dat ik in mijn trouw zou wankelen.

54 *Mooght:* kunt.

55 *Oenone:* de beminde van Paris, die hij later ter wille van Helena verliet.

55, 56 Versta: waarde Oenone! bewijs (tooght) mij dubbele vreugd (nl. door niet te twijfelen aan mijn trouw.

Myn Tempe verheven
Daar ick in vermey,
Mijn vrueghd' en mijn leven,
Wiens troost ick verbey,
Wie kan my aftrecken
Van u lieflijck wesen „zoet,
Ghy kont my verwecken
Door u dueghd ghepresen „goet.

Cyrces toonder kruyden
Hoef ick soecken niet,
Int' noorden oft zuyden
Met pijn en verdriet.
Ghelijck Glaucus zwaarlijck
Om Scylla veel pijnen „leet,
Ghy troost my eenpaarlijck,
Zijt mijn medecynen „zeed:

Prince.

Oorlof mijn Princesse,
Waardich om te bespien,
Voor de laaste lesse,
Tot een wederzien,
Als mijn quaal zal blussen
U bywezen vruegdigh „hier;
Met een truerigh kussen,
Oorlof ghy schoon jueghdigh „dier.

Liefd' verwinnet al.

63 *Verwecken:* opwekken, ontsteken in min.
65 *Toonder kruyden:* tooverkruiden.
69, 70 *Zwaarlijck* behoort bij *pijnen* in vs. 70, en men versta: „Gelijk Glaucus om Scylla veel zware pijnen leed." De zeegod Glaucus beminde de onverbiddelijke Scylla dermate, dat hij zich tot Circe wendde om tooverkruiden, ten einde daarmede wederliefde bij Scylla op te wekken. Maar Circe, insgelijks in min voor den zeegod ontvonkt, herschiep haar mededingster, terwijl deze zich baadde, in het monster, dat later den zwervenden Ulysses zooveel schrik aanjoeg.
71 *Eenpaarlijck:* met gelijke min.

OP HET TWAALFJARIGE BESTANDT

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Den Heemel, krijgens zadt, erbermt sich onser quaalen.
Kastiljen wort beweegt den Vreede ons aan te biên.
De Staaten leenen 't oor, dies wy verwondert, zien
Het vreedemaakend volk genaaken onze paalen.
Naar onderling gesprek, opschorssing, en lang draalen,
Vergunt men haar 't Bestant voor jaaren twee en tien:
Op hope oft met'er tijdt een Vreede-zon misschien
Den Nederlanden mocht geduuriglijk bestraalen.
Nassou ontwaapent zich om ruste te verwerven,
Steekt op sijn dreigend staal, geschaart van 't veel doorkerven,
En 't Bondig Landt geniet de vruchten van sijn zweet.
Van vreugde golven vyers ten heemel opwaart vaaren,
Men offert lof en dank den Heere der Heirschaaren,
Die nu in loutre vreugt doet eyndigen ons leet.

Op het Twaalfjarige Bestandt. Volgens I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam, Gedruckt voor den Auteur*, 1647, bl. 159.

2 *Beweegt:* bewogen.
4 *Het vreedemaakend volk:* de onderhandelaars over den vrede.
8 *Geduuriglijck:* voortdurend, in tegenstelling van: jaren twee en tien.
11 *'t Bondig Landt:* de verbonden of vereenigde gewesten.
12 *Golven vyers*: van de aangestoken vuurwerken.

WTVAERT EN TREUR-DICHT

VAN

HENRICUS DE GROOTE,

Koningh van Vranckryck en Navarre.

Wel-aan mijn Zang-Goddin, 't is tyd dat wy aenvangen
Te stellen op 't Toneel, al zijn wy plomp en grof,

Wtvaert en Treur-Dicht van Henricus de Groote. Overgenomen uit Vondels *De Vernieuwde Gulden Winckel. T'Amstelredam, Voor Dirck Pietersz. Anno* 1622. (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 72).

2 *Te stellen op 't Toneel:* te vertoonen.

Het droevigh Treurspel van 't *Parisiaansche Hof,*
Waarom de tranen noch bepeerlen onse wangen.
Ghy werelt-Goden, o! die op u groote kroonen,
Op u Rijcx-Staven, en verheven zetels pocht,
Wiens wortels inde Hel, wiens spitsen inde Locht
Sich bergen, komt nu hier, komt hier, ick sal u toonen
Dit leerlijck schouw-tooneel: komt, doet u oogen open,
't Sy oft ghy heerscht, daar ons met zijn gespiegelt licht
De morgen-wecker roept, 't zy oft ghy hebt gesticht
U troonen daar den dagh ons aspunct gaat ontloopen.
Siet in dit tafereel van uwe heerlickheden
Den wanckelbaren stant, siet hoe eens Konings roem
En blyschap eer verwelckt dan een verçierde bloem,
Die 's morgens vrolijck bloost, en 's avonds leyd vertreden.
Schout 's tijds getuymel aan, die als een gramme Leeuwe
U vluchtigh leven scheurt, en hier in 't aartsch gewoel
Den Vader ruckt in 't graf, den Soon stelt op den Stoel,
En wend soo stadigh 't glas van Koning, Staat, en Eeuwe.
Zijn hooge Majesteyt, de *Christelijckste* Koningh
Sich nu gesegent vont, en Vranckrijck in 't gemeen
Riep, tot versekeringh van dees *Monarche,* alleen
Ontbreeckt ons Koningin de Koninghlijcke krooningh.
De krooninge wiens glants van 't Oosten tot den Westen
Gelijck den blixem licht, en onsen *Dolphijn* voed,
Soo manlijck tot de Kroon, als wel zijn Edel bloed
Rechtveerdigh erfgenaem hem tuyght, en kan bevesten.

7 *Wiens* staat voor *wier* of *welker* en slaat op zetels. De zin is alzoo: die zetels, wier wortel of voet tot diep onder de aarde gegrondvest is, en wier spits of top zich hoog in de lucht verheft. — *De Hel:* wat onder de aarde is.

9 *Leerlijck:* tot leering geschikt, wat nuttig is, geleerd te worden.

10, 11, 12 *De morgen-wecker met zijn gespiegelt licht:* de Zon. De zin is: 't zij in 't Oosten, 't zij in 't Westen.

16 *Leyd:* ligt. Zie HUYDECOPER, *Proeve,* III, 145 volgg.

20 *'t Glas:* het uurglas, de tijd.

21 *De Christelijckste Koningh:* de gewone titel der Koningen van Frankrijk: *Sa Majesté très-chrétienne.*

23 *Monarche:* lees Monarchie, en wel in den zin van Dynastie.

24 *Ons Koningin:* onze Koningin, namelijk Maria de Medicis, die tot Regentes was benoemd en 14 Mei 1609 plechtig als zoodanig werd gekroond.

26 *Dolphijn:* Dauphin, Kroonprins. — *Voed:* opvoedt.

Dus rees tot Sint *Denijs* den blyden dagh besloten,
Tot *Medicis* triumph, waar voor de schoone Mey
Heur bloemen allesins op 't aartrijck als een sprey
Had verwigh uytgespreet, en rijckelijck gegoten.

De vyer'ge Zonne-kloot (die met een heet gebluyster
Naar 't Tweelings teecken liep) heeft sich van spijt geberght,
En van soo veel gesteente, en dierbaar gout geterght,
Verloos zijn heerlijckheyd, en zyner stralen luyster.

Wat pratter pronckery! wat zeltsaem levereyen
Vertoonen sich alhier! hoe blinckt hier mennighvout
Den aartschen Hemel, ô! hoe ruyscht en kraackt hier 't gout
Der kleedingen, waer in sich *Zephyr* komt vermeyen.

't Is *Salomonis* Eeuw, 't zijn d' *Idumeesche* stranden,
De Peerlen zijn gemeyn, en 't Goud hier ongeacht,
Hier heeft Nature en Konst om 't konstigste gewracht,
Sy offren t' samen hier de wercken hunder handen.

Maar wie in al 't gedrang soo heerlijcken van verre
Doch boven al uytmunt? o 't is de Koningin!
Henrici schoone Bruydt, de sterflijcke Goddin,
Diemen de Kroon opstelt van Vranckrijck en Navarre.

Die met heur witte hand, en vingeren ompeerelt
Den Sçepter *Galliæ*, eenstemmigh algelijck
Men Koninginne kroont van 't Fransche Koningrijck,
En wettelijck omdruckt voor God, en al de weerelt.

Ay ziet! wat grooter vręught, en vrolijckheyd der Franssen

29 *St. Denijs:* kleine stad en abdij in Isle de France. In de abdij waren de graven der Fransche Koningen en werden de kroonsieraden bewaard.

32 *Gegoten:* uitgegoten, uitgestrooid.

33 *Gebluyster:* geblaak.

34 *Geberght:* geborgen.

35 *Dierbaar:* waard, kostelijk.

36 *Verloos:* verloor.

37 *Prat:* trotsch, hoovaardig.

40 *Waer in sich Zephyr* enz.: waarin het windje speelt.

43 *Gewracht:* gewrocht.

44 *Hunder:* hunner (harer).

45 *Heerlijcken:* heerlijk.

48 *Opstelt:* opzet.

49 De *Scepter, door hare vingeren ompeerelt,* is: door de vingeren, als met paarlen omvat.

52 *Omdruckt:* namelijk met de kroon, waarvan in vs. 48 gesproken is geworden. Oudtijds werd de kroon of diadeem niet op het hoofd gezet, maar daar om heen gebonden.

Gemoeden Ree bevangt, nu met een luyde stem
Des Hemels *Echo* roept, veel heyls de *Diadem*
Die op *Mariæs* hooft weerlicht met helder glanssen.
Leeft lange, o Koningin! die door u kinder-baren
Ons gelucksaligh maackt, uyt wiens vruchtbaren schoot
De *Dolphijn* is verweckt, die naar zijns Vaders doot
Den sleutel van dit Rijck sal houden, en bewaren.
Ter goeder tijd, en uur *Prinçesse!* ghy *Florencen*
Tot onser baten liet, en braackt de blauwe Zee,
Heur golven met de Kiel uws vlottigh Schips in twee,
En landen spoedigh als een *Venus* aan ons grenssen.
Dus eyndight dese Feest, *Vive! o Vive la Reine!*
De naklang al den nacht vast wederschalt verheught,
Denijs onwetens is op 't hoogste van zijn vreught,
Met dat sich *Phœbus* weer komt spieglen inde *Seine.*
De Koning vint *Parijs* met vrolickheyd bevangen,
En overgeven heel: hy siet na zynen lust
Hoe vlytigh yder sich çiert, wapent, en toerust,
Om 's volgenden Sabbaths zijn Koningin t' ontfangen.
Henricus die de deught, en 't heyligh *Evangeli*
Soo vyerighlijck beschermt, eylaas! denckt luttel ach!
Dat met de Zon alree geresen is de dagh
Waar in zijn leven sal verwelcken als een Lely.
Als hy naar middagh doet den Koetsier zynen wagen
Voorthalen met 't gespan, terwijl aen 's Hemels glas
De Zonne wederom gaat vallen in het gras
Soo heeft de klock zijns tijds de laatste uur geslagen.
Hy klimt ontydelijck in zijn gewielde Koetse
Om volgens zynen aart in 't Heldisch *Arcenaal*

54 *Gemoeden:* gemoederen.

56 *Weerlicht:* terugkaatst.

61, 62 *Ghy Florencen tot onser baten liet:* De zin is: gij verliet Florence tot ons baat, tot ons voordeel.

62, 63 *De.... Zee heur golven:* de golven der zee. De zin is: en (gij) braakt de golven der zee in twee.

64 *Als een Venus:* niet enkel om hare schoonheid wordt zij bij Venus vergeleken; maar ook, omdat zij, als die Godin, uit zee te voorschijn kwam.

67, 68 De zin is: de vreugd is te St.-Denijs ten top gestegen, zonder dat iemand gemerkt heeft, dat de zon bereids is opgegaan.

70 *Overgeven:* overgegeven.

78 *'s Hemels glas:* het uitspansel, om zijn helderheid en doorschijnendheid aldus genoemd.

Zich spieglen in 't azuur van 't Oorloghs wapen-staal,
Daar van zijn vromigheyd blijckt de beproefde toetse.
Waar is de dapp're schilt daar zijn verwonnen Steden
Men in geblixemt siet! daar hy met 't bloedigh sweert,
Met roode sluyers, en veel krijghs-roof quam te peert,
Selfs uyt den slagh *Yvry* triumphelijck gereden,
Daer 't bloed liep van zijn arm met karmozyne stralen,
Daer hy stack inde locht de bloedige *Tropheen*,
Waar met de *Ligue* in 't vlack bestoven velt verscheen,
En meynden van zijn hooft de groote kroon te halen.
De blasers liggen hier daer zijn rebelle *Gallen*
Eer met gedwongen zijn tot onderdanigheyt,
Waar met de dulle *Mars* ter neder is geleyt,
Waar met beschoten zijn soo veel versteende wallen.
Maer och! hy rijd al voorts, lijf-wachters wilt u schamen!
Dat ghy so traaglijck volgt, 't is tijd om toe te sien,
Ghy laet hem in zijn koets met weynige Edel-lien
Zijn eynde vinden, en zijn duyster tombe t' samen.
De Voerman die hier stiert de breydels, en de toomen
Den Stierder recht gelijckt, die met 't gevlerckte Schip
Loopt op een blinde Syrt, op een verrader-klip,
Op een gedoken Rootz in d' *Oceaansche* stroomen,
De Rossen doen 't gebit van hare breydels schuymen,
En weyg'ren luy en traagh te trecken hunnen last,
De toom die hun bedwinght, de geessel-sweep die klast
Doet hun den laatsten pat van 's Coninghs rit opruymen.
't Plaveysel vander straat, d' oneffen harde steenen
De Koetse weeren wil in heuren quaden tocht:
Des Hemels oogh verdompt zijn fackel inde locht

84 *Vromigheyd:* sterkte, dapperheid, heldenmoed.

86 *Geblixemt:* hyperbolisch, voor: met kracht geslagen. De zin is: in dat schild ziet men, als merkteekenen der verwonnen steden, de builen en blutsen, bij hare verovering daarin gekomen.

88 *Yvry:* Fransch dorp, in welks nabijheid Hendrik IV de Ligue overwon.

91, 94, 95. 96 *Waar... met:* waarmede.

93 *De blasers:* de kanonnen.

94 *Eer:* weleer.

103 *Blinde Syrt:* blinde klip. De Syrten waren zandplaten aan de Barbarijsche kust bij de ouden zeer gevreesd.

104 *Rootz:* rots.

107 *Klast:* van klassen of klessen.

111 *Verdompt:* dompt, dooft uit.

De blauwen Hemel sich ontluystert al met eenen.
  Gelijckmen menighmaal de teeckens en voorboden
Van 't aanstaande onweer ziet, als over 's werelds kruyn
Sich donder, blixem, wint wroeght dampigh, mistigh bruyn,
Als *Juno* krygen sal met heuren God der Goden,
  So sietmen hier alree beweegelijck voorloopen
De bonte Regen-boogh, der swerter wolcken val,
Die Vranckrijcks *Horisont* met 't schreijende kristal,
Van een stort-regen sal in droeve tranen doopen.
  Françoys (o geen Françoys) maer overgeven Moorder
Den wagen heeft in 't oogh, welck by sint *Innocent*
Een Kerre, en Koetse ontmoet, die met hun wielen, blent
Weerhouden 's Coninghs Koets, dat achterwaerts noch [voorder
  Geen van hun allen mach: 't zy dat de Raders haken
In d' een en d' anders As: oft 't zy elckanders Rat
Malkanderen in 't spoor van eenen wagen-pat
Weerhouden, en so t' saam aan 't stille staen geraken.
  De booswicht hier op loert, en siet zijn sake schoone,
Dies wapent *Satan* hem, hy ruckt uyt zijnder schee
't Geblintdoeckt hand-staal daar hy met (ô schricklijck wee!)
Bourbon twee wonden geeft, aldaar hy zit ten toone:
  Beyde in sijn slincker zyd', vervloeckte Moorder-stucken!
d' Een naer de schouder toe niet dieper is gepriemt

115 *Wroeght:* wroeghen is: wringen, draaien. Zie KILIAEN *in v.*

116 *Als Juno* enz.: d. i. wanneer er twist tusschen Juno en haren echtgenoot, den dondergod Jupiter, ontstaat; een beeld, aan de oude dichters ontleend.

117 *So sietmen* enz. De zin, in dezen en de drie volgende regels vervat, is: zoo ziet men hier reeds den veelkleurigen regenboog zich bewegen en verloopen (of verdwijnen) van de zwarte wolken, wier val den horizont van Frankrijk met het schreiende kristal (de heldere waterdroppelen) zal verdrinken als in een stortvloed van droeve tranen.

121 *Françoys (o geen Françoys):* Woordspeling op den eigennaam des moordenaars, *François* (Ravaillac) en zijn volksnaam *François* (d. i. Franschman), dien hij niet waardig was te dragen.

122 *Welck:* welken.

123 *Blent:* blind. De dichter wil zeggen: dat de karre en koets (eigenlijk twee vrachtwagens), zonder het te weten, *(aveuglement)*, des Konings karos weerhouden.

129 *Zijn sake:* zijn kans.

131 *'t Geblintdoeckt hand-staal:* de verborgen dolk.

Dan recht door 't vliesigh vel: en d' ander al gevliemt
Van 's Coninghs Edel hart, gaat d'ader diep doordrucken.
Beneen de seste rib 't gepuncte moort-mes krachtigh
In 's Coninghs lichaem dringht, so dat het met zijn spits
Den hollen ader treft, ô doodelijcken flits!
De wereltsche *Monarch* sinckt in zyn koetse onmachtigh.
Gelijck op *Helicon* uytbortelende d' ader
Des Berghs ten Hemel sprongh, doen met 't hoef-yser straf
Persei lichten Hengst heur sloegh, en oorsprong gaf,
Soo spuyt oock alsins 't bloed van desen Franschen Vader.
Zijn Edel-lien verbaast om 't edel bloed te stelpen,
Flucx wenden na 't Palleys de Koninghlijcke koets,
Die stroomigh overliep van een reviere bloets,
Men riep, men kreesch om hulp, eylaas! ten mocht niet
[helpen.
Van alle kanten 't volck de straten quam vervullen,
En bootsen 't baar-gedrang van een vergramde Zee,
D' een om den moordenaar te scheuren flucx in twee
Men als een Leeuwe sagh van toorne en gramschap brullen.
D' een loopt na 't groot Palleys, en d' ander met veel
[scharen
Zich op de Wallen geeft, d' een spoeyt zich vlugh en rat,
Om 't *Capitolium* van dees beroemde stadt:
En d' ander om *Loys* den *Dolphijn* te bewaren.
Dus ondertusschen raackt de Koningh inde *Louvre*,
Alwaar zijn bleeck gelaat na 't leven vast de doodt
Afschildert, en betuyght den sterffelijcken noodt,
En ster-ooght Hemel-waarts naar alder vromen Oevre.
Zijn handen vlecht hy t' saam naar den gesterden Throone,

135 *Al gevliemt:* golvend, doorsnijdend.
136 *Van 's Coninghs.. hert gaat d' ader:* d' ader van 's Konings hart.
139 *Den hollen ader:* de zoogenaamde *vena cava*, die 't aderlijk bloed uit de onderste helft des lichaams naar 't hart voert.
141 *Helicon:* de Grieksche zangberg, op welken, naar de overlevering, door den hoefslag van Perseus' paard de zangbron ontsprong. -- *Uytbortelende:* 't zelfde als: uitborrelende, doch krachtiger.
143 *Persei* (lees: *Perseï*) *lichten Hengst:* Pegasus, de vlugge hengst van Perseus.
148 *Ten mocht:* het en mocht, d. i. het mocht niet, enz.
150 *Bootsen:* nabootsen.
155 *'t Capitolium:* de Louvre, 't koninklijk slot.
159 *En betuyght den sterffelijcken noodt:* en getuigt (van) den stervensnood.
160 *Oevre:* oever.

En roept (eylaes! soo 't schijnt) den hooghsten Koning aan:
Wilt tot een Offerhande ô Heer! mijn Ziel ontfaan,
Als 't Lichaem sal ontlast zijn van dees aartsche Kroone.
Drymalen schijnt hy noch *adieu* te roepen t'·elcken,
Adieu mijn Coningin, mijn Kinders, en mijn Hof,
Mijn leven nu verscheyt uyt 's Lichaems broose stof,
Onsterflijck zy mijn Ziel, 's Geests Hutte moet verwelcken.
Daar werd zijn Lijck beschreyd met heet beweegde tranen,
De droefheyt overvloeyt tot 's Hemels hoogh gebouw:
't Geluyt ten wolcken klimt, daar kleed zich inden rouw
De Choor des Parlements, met al zijn onderdanen.
De duysent-tongsche *Faam* zy u gerucht bevolen
Beklaaghlijcke *Monarch!* aldus de *Peleaan,*
Met *Caesar* de Romeyn dy lange is voorgegaan,
Doch huns naams *Echo* speelt noch heden inde polen.
Jaar-maanden seventhien, en elf *Olympiaden*
Afgonstigh heeft de tijd u dagen afgemaayt:
En eyndelijcken 't wiel van dynen loop gedraayt
Na datmen heeft gesien de blixems van u daden:
Naer datmen den Olijf heeft vredelijck sien bloeijen
Sint ghy den *Thracier* hebt sijn wapenen berooft,
En onder 't lief ontsagh van u gelauwert hooft
Navarre, en *Vranckrijck* tot een Lichaam laten groeijen:
Nu slaapt *Henrice,* slaapt, nu rust op der gedachten
Verheven Altaar-plat, naar so veel Wapen-strijts:
Vermeluwt dijn *Collos* door 't oudt verloop des tijds,
Oft wischtmen 't graf-schrift uyt van mijn geveerde [schachten,
U vliegende gerucht kan tijt noch eeuw verrasschen:

165 *T' elcken:* telkens.

168 *'s Geests Hutte:* het lichaam, de hut of woning der ziel.

174 *De Peleaan:* Achilles, de zoon van Peleus.

177 *Jaar-maanden,* enz.: Hij meent 56 jaar en 5 maanden. Een Olympiade had geen vijf, maar vier jaren.

182 *Den Thracier:* Turk, als bewoner van het oude Thracië.

185, 186 *Der gedachten .. Altaar-plat:* rust, verheven als een heilige, op het altaar van 's menschen herinnering.

187 *Vermeluwt dijn Collos* enz. Hij wil zeggen: al vermeluwt (of vermolmt) dijn (uw) Colos, of standbeeld, en al vergaat het geschrevene door mijne pen, tijd noch eeuwenloop kunnen uw faam (vliegend gerucht) verrasschen of te niet doen.

De *Phœnix* beelt dit af, die eyndelijcken spijst
't Vuyr met zijn sterflijckheyd, waer uyt de Jonge rijst:
So sietmen weer verweckt, den *Dolphijn* uyt u asschen.
O snoode *Ravaillac!* God sal hier namaels eyssen
Van u (die *Jean Castel*, *la Barre* en *Biron* volght
Welck *Acherontis* poel, en *Styx* heeft op gegolght)
Het dier vergoten bloet met een gekromde zeyssen.
Eylaas! ghy moort u Ziele in droefheyt, en ellenden,
Met 's Conincx sterflijck lijf te maaijen in het graf,
En moet hier evenwel door d' alderwreetste straf
Treurspeligh dynen tijt met 's Conincx eynd volenden.
Den Hemel zy gelooft, die met zijn goetheyds vlercken
Heeft *Vranckrijck* overschauwt, en met genade omarmt,
Die in so grooten storm den *Dolphijn* heeft beschermt,
Met d' Edle Coningin, nu prijst Gods wonder wercken.
Veel heyls, en veel gelucks, ô schoone Morgen-sterre!
Die over *Vranckrijck* licht, en in uws Vaders plaats
Met dijn Vrouw-Moeder heerscht, met so veel wyzen raats!
Io! Io! de Kroon van *Vranckrijck* en *Navarre!*
Dolphyn (niet meer *Dolphijn*, maar Coninckljjcke *Lely*,
Loys die stadigh moet vertreden sien den Kop
Sijns vyants, en alsins 't velt-teecken rechten op,
De roode Standaart-Vaan van 't dobbel *Evangelij*)

190 *Eyndelijcken:* eindelijk. Zie vs. 45.

190, 191 *Die 't Vuyr spijst met zijn sterflijckheyd:* wiens lichaam het vuur voedt of door 't vuur verteerd wordt.

194 *Jean Castel, la Barre en Biron:* Jean Castel, zoon van een vermogend lakenkooper te Parijs, waagde op 27 Dec. 1594, uit blinden geloofsijver, een moordaanslag tegen Hendrik IV en bracht dezen een geringe wond in 't aangezicht toe. Hij werd ter dood gebracht.

Pierre la Barre, een soldaat uit Orleans, bracht zijn opzet niet tot uitvoering, maar werd op 26 Aug. 1595 evenzeer deswege ter dood gebracht.

Charles de Gontant, baron van Biron, bekleedde een hooge positie aan het hof van Hendrik IV, die hem met gunsten overlaadde. Herhaaldelijk ontwierp hij echter samenzweringen tegen den Koning en werd daarvoor op 31 Juli 1602 in de Bastille onthoofd.

195 *Acherontis poel:* de poel van den Acheron; eene der rivieren van de onderwereld, evenals de *Styx*. — *Op gegolght:* uitgebraakt.

200 *Treurspeligh* enz.: op treurige, bedroevende wijze, den volke tot schouwspel strekkende, den dood ondergaan.

205 *ô Schoone Morgen-sterre:* de Dolfijn, na den dood zijns vaders, Koning Lodewijk XIII.

212 *'t Dobbel Evangelij:* de twee boeken des Verbonds.

Tot eenen *Gyges* groeyt, dat door u kloeck bestieren,
Des *Ibers* Jalouzy dy nimmer achterhaelt,
Als 't *Pyreneesch* geberght dijn Rijck van Spangien paalt,
Schut sijn afgonstigheyd, oock so van u frontieren.

213 *Gyges:* Gigas, reus.
214 *Des Ibers Jalouzy:* van Spanje.
215 *Als 't Pyreneesch geberght* enz. Versta: schut zijn (Spanjes) afgunst van uw grenzen, evenals het Pyreneesch gebergte uw Rijk afscheidt (afpaalt) van dat van Spanje.

In Joost van Vondels *Poesy, Het tweede Deel. Den tweeden druck verbetert en vermeerdert. Schiedam,* 1647, bl. 183, zijn achter vs. 200, „Treurspeligh dynen tijt met 's Conincx eynd volenden," nog zestien regelen opgenomen, die niet van Vondel zijn en eerst later door een ander hier zijn ingevoegd. Zie Dr. G. Penon, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Ned. letterkunde* I. bl. 59. Deze regels luiden aldus:

Hoe lange suldy noch den hoogsten Rechter tergen
Gy Babylonsche Hoer? die in de weerelt zaayt
't Vermaledyde zaat, waarvan men eyndlijck maayt
Dees vruchten. ô den val! genaact u Zeven-bergen.
De waarheyt schuyft alsins de breê Gordynen open,
Waer achter gy boeleert met dynen Helschen boel:
Afgodisch knielt niet meer voor haren hoogen stoel;
Doet eens u oogen op, gy Vorsten van Europen.
Siet hoe sy hare schaamt met een onnut geweven
En ydel spinne-web, noch te bedecken tracht,
Wat Monsters sy in 't licht der Sonnen heeft gebracht,
En hoe heur beelde Christ gelijckt als doot en leven.
d' Onvastigheyt aanschouwt van hare Kerck-pylaren,
Welck dreygen al van selfs te vallen onder voet,
Heur Evangeli-boeck, bezegelt met het bloet
Der Moorders welck sy noemt heur heyl'ge Martelaren.

2 *Gy Babylonsche Hoer:* Rome. Zie *Openbaring* XVII, XVIII.
14 *Welck:* welke. — *Onder voet:* onder den voet.

HET

PASCHA,

OFTE

DE VERLOSSINGHE DER KIND'REN ISRAELS

WT

EGYPTEN.

TRAGECOMEDISCHER WIJSE

EEN YEDER TOT LEERINGH OPT TONNEEL GESTELT.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, te Schiedam bij Adriaen Cornelison in 1612 verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 66). Eene reproductie van het titelblad dezer editie is tegenover den titel van dit deel geplaatst.

Dit eerste treurspel van Vondel, dat nog geheel en al in den ouden trant geschreven is, werd, vóór dat het in het licht verscheen, te Amsterdam in de Brabantsche Rederijkskamer, die de zinspreuk: *Uit Levender Jonst* voerde, op het tooneel vertoond. Vondel zinspeelt daarop in zijn hier volgend bericht „Tot den Leser", bl. 29.

DEN DICHTER WENSCHT DEN GOEDTWILLIGHEN LESER HEYL ENDE SALICHEYT.

D'oude wijse Heydenen aenmerckende den aert ende verdorventheyt des menschen, ende ziende hoe traegh vast een yeder was om langhs de trappen der deughden op te klimmen, ende om hoogh te stijghen in al het ghene wat loflijck ende eerlijck by hun mochte ghenaemt worden, als zijnde eenen al te steylen bergh; zoo hebben sy in alle manieren ghetracht door zekere middelen een yeder te brenghen tot een goet, zedigh, ende natuerlijck borgherlijck leven; tzij door eenighe Poëtische Fabulen, ende verzierde [1]) ghedichten, oft door andere bequame Regulen ende Wetten: dan [2]) onder andere hebben sy voor goet inghezien de maniere van eenighe oude Historien ofte vergheten Gheschiedenissen wederom te ververschen, ende voor al de Werelt op't Toneel te stellen: om alzoo door zekere aerdighe [3]) toeghemaecte [4]) Beelden ende Personagien, levendich wt te drucken ende na te bootsen tghene tijt ende outheyt met veel verloopen eeuwen ende afghemaeyde jaren bykans wt tghedacht [5]) ghewischt hadde, in voeghen als oft die eerst teghenwoordich gheschiedden: waer inne sy betoonden hoe int eynde alle goet syn belooninghe, ende alle quaet syne eyghen straffe veroorzaeckt, opdat zelfs plompe, rouwe ende ongheleerde menschen, die al hoorende doof, ende al ziende blindt waren, zonder bril mochten hun feylen als met den vingher aenghewesen, ende door sprekende Letteren van ghecierde Figuren ghetemt ende ghezedight werden, ende alzoo volghens de spreucke *Horatij* t' proffijt met ghenoechten leeren: Want nademael sy bevonden dat eenighe te kreupel [6]) waren, om te graven na de kostelijcke kleynodien der leeringhen ende gheheymenissen die onder de schorsse van ghedroomde Fabulen wechghescholen ende verborghen laghen, ende hun [7]) van greetighe Zoeckers ende Yveraers gheerne wilden laten vinden; ende dat den eenen op dese den anderen op een ander wijse wilde gheleert ende onderwesen zijn, zoo en ist hun niet ghenoegh gheweest oft schoon de Boecken van schoone lessen al vervult waren, ende gheheel dick op-ghehoopt op malkanderen ligghende eenen heerlijcken winckel maecten, ende oft veel gulden redenen in Koperplaten ende Marbel-steenen [8]) konstich ghegraveert alsins int voor-hooft van treffelijcke ghebouwen, de Voorby-ganghers al verbaest op-hielden: maer sy hebben ooc daer beneffens in groote byzondere schou-plaetsen willen in 't openbaer de schatten der Philosophie inden schoot toe-werpen, de ghene die

---

1) *Verzierde:* verdichte, verzonnen.
2) *Dan*: maar.
3) *Aerdighe:* met den aard der zake overeenkomstige.
4) *Toeghemaecte:* naar den eisch ingerichte, passende.
5) *Wt tghedacht:* uit het geheugen.
6) *Kreupel:* ongeschikt, gebrekkig van geest.
7) *Hun:* zich.
8) *Marbel:* marmer.

te achtloos waren om daer naer te arbeyden ende te streven: sy hebben met dit doen oock den gheheelen standt ende conditie der Werelt willen afbeelden, ende die eenen yeghelijcken als een levende schoon-verwighe schilderije voor ooghen stellen. Want waer by mach het gheheele Tafereel oft Theatrum deser Werelt beter vergheleken worden, als by een groot openbaer Toneel, daer vast een yeder gheduerende den handt-wijlschen [1]) tijdt van syn vliende leven, syn eyghen Rolle ende Personagie speelt. D'een vertooght [2]) sich daer op als Koningh, ende neemt ghenuechte met synen bepeerlden Scepter ofte Rijcksstaf veel Koninghrijcken ende Landen te ghebieden ende te beheerschen, met een gouden Kroone syn Koninghlijc hooft om te drucken, ende bekleedt met een glantzich luysterende [3]) purper zich te vertoonen op synen hooghen Troon, voor wiens Majesteyt d'onderdanen met groote eerbiedinghe buyghen ende neder-vallen. Een ander volght den Krijgh-Godt *Mars,* ende al blauw ghehelmt steeckt syn peerdt met sporen, hebbende in d'eene handt een twee-snijdende sweert, in d'ander een ghevelde speere, rijdt alzoo midden onder de vijanden, ontziende noch leven noch doodt, om met thien duysent Tropheen triumphelijc weder te keeren, oft int bestoven velt onder de verslaghen Helden, syn graf al met groenen Palm ende Lauwer bestroyt te hebben. Desen met een verbleeckt ghelaet queelt [4]) van liefden, ende doet met syn beweeghlijcke klachten alsins den schallenden *Echo* in't holle ghewelf van *Veneris* [5]) Tempel wedergalmen. Die berijdt den woesten *Ocean* met een ghevleughelt Peerdt, niet ontziende stormen, winden, zee-vlaghen, noch syrten [6]), noch klippen, noch diepe afgronden, om vant Oosten in't Westen te gheraken. Een ander beploeght met een paer Joc-ossen den rugge van onser aller Moeder, om tsynder tijdt de Goddinne *Ceres* d'eerstelinghen syner vruchten toe te wijden, etc. Twijlen dus den eenen in dit, den anderen in een ander bezigh is, ontgaet hun den vlugghen tijt, ende eer den eenen naer den anderen den laetsten zucht gheeft, moeten sy alle met den Wijsen-man roepen, dat alles niet anders is dan *Al ydelheyt, Al ydelheyt,* ende worden alzoo door onverwachte doodt eer sy hun zelven hebben recht leeren kennen, van het Toneel des Aertbodems achter de Gordijne wech gheruct: daer is den rijcken ende den armen, den wijsen ende den zotten, den schoonen ende den leelijcken, den stercken ende den swacken, d'een d'ander ghelijck; zoo dat met recht over dese onse ydelheyt Heraclitus schreyt, Democritus lacht, ende Timon sich voor de menschen als voor eenen vloeck versteect, op hooghe berghen, in diepe holen, in duystere wildernissen, ende andere eensame plaetsen. Dit aldus aenghemerct zijnde, kunnen wy lichtelijc vonnissen wat d'oude wijse Heydenen met dese maniere van doen hebben willen te kennen gheven, ende dat sy daerinne niet te vergheefs zo vlijtich ende besich gheweest zijn. Ja dat meer is, wie zal dorven ontkennen dat de Wet met al

---

[1]) *Den handt-wijlschen tijd. Handtwijle* is Vlaamsch, voor: oogenblik, korte stond. KIL.

[2]) *Vertooght:* vertoont.

[3]) *Luysterende:* luister gevende, schitterende.

[4]) *Queelt:* kwijnt.

[5]) *Veneris:* van Venus.

[6]) *Syrten:* blinde klip; zie boven bl. 19.

heur ceremonien ende wterlijcke diensten, als offerhanden, reynighinghen, Sabbatthen, nieuwe Maenden, ende al het ghene Aarons Priesterschap, ende den Tempel met alle syn cieragien, ghereedtschappen, ende toerustinghen aenkleeft, zoo ooc het regiment [1]) van 't Rijcke Israels? wie zal (zegghe ic) dorven verloochenen dat dit alles yet anders gheweest zij als een voorspel van tghene men inden toekomenden Messias te verwachten hadde? Want doen desen alderheylichsten Hooghenpriester ende Koningh alder Koninghen quam, doen hadden alle wettelijcke letterlijcke Priesteren ende Koninghen Juda hun rolle volspeelt ende wtghedient: want in Christo houden alle beelden, schaduwen ende figuren op. Ja de bloote parabolen ende gelijckenissen die de Heere onsen Zalichmaker inden Evangelio voorstelt; *van den mensche die onder de moordenaers ghevallen was. vanden verloren Zone, die al syns Vaders goet onnuttelijc verquist hadde. vanden Rijcken-man die met purpur ende kostelijc lijnwaet bekleedt zijnde, leckerlijc leefde, ende Lazarus vergat:* wat zijn 't anders, als naecte Comedien, ende Tragedien, om daer mede te leeren die menschen, de welcke op gheen ander maniere de verborghen misterien van 't Rijcke der Hemelen verstaen konnen? Ic gae voorby de Boecken der Koninghen; daer eenen hoovaerdighen woedenden Saul al rasende ende troosteloos in syn eygen sweert valt; daer eenen vluchtigen David gheduerende syn ballinghschap Hemel ende Aerde te nauw dunckt; daer eenen verwonnen Zedechias ghevanghelijck na Babylonien ghevoert werdt; daer eenen tyrannischen Nebucadnezar Jerusalem ende des Heeren Tempel verwoest, ende tot eenen steenhoop maeckt, etc. Alle welcke Personagien ons van den H. Gheest tot leerachtighe [2]) voorbeelden (als op de Scena [3])) voorghedraghen werden: zo hebben wy voor-henen dese Trage-Comedie voor eens yeders ooghen willen op de Stellagie [4]) opentlijck vertoonen: Ende alzo wy bevonden hebben dat vele daer smaec-lustich ende begheerich na gheweest zijn, om tzelve noch eens t' over-lesen, niet vernoeght zijnde dat sy tghezichte ende tghehoor daer van ghenoten hebben, zo hebbe ic ten ernstigen verzoecke van eenige gheoorloft tzelve (hoewel het gheringh is ten aenzien van tghene ick daer in ghedaen hebbe, nochtans groot ende ghewichtich van stoffe) door openbaren druck eenen yeghelijcken ghemeen te maken: te meer, om dat het by velen wt myn originael ghetoghen zijnde, te zeer ghekrenckt, ende van synen luyster te zeer berooft ende onciert werdt: Wenschende dat het met zoodanighe vruchtbaerheydt ghelesen werde, dat het ghedije tot prijs van den heylighen ende ghebenedijden Name Godts, ende dat door het overdencken van dese Trage-comedie ofte dit Blij-eyndich-spel, de droeve Tragedie oft het droevich Treur-spel van ons ellendich leven, mach nemen een vrolijc eynde ende ghewenschten wtghangh: Amen.

In Amstelredamme, 1612. den 29. Maerte.

Den al uwen
I. V. VONDELEN.

---

[1]) *Regiment:* bestuur, regeering.
[2]) *Leerachtighe:* leerzaam.
[3]) *Scena:* tooneel.
[4]) *Op de Stellagie:* op de planken.

EPISTRE

A MON-SEIGNEUR

JEAN MICHIELS VAN VAERLAER,

MON SINGULIER AMY.

L' encensoir odoreux de l'Arabie heureuse,
L'Attique miel sucré, la mine precieuse
De la riche Peru, les perles, les thresors
Que l'Inde orientale a sur ses riches bords,
Ne pouvant presenter à vostre Seigneurie,
Je vien l'Avant-coureur de mienne Poësie
Sacrer à ton honneur, en toute humilité,
La printaniere fleur de mon aage doré.
Ma Muse rit desja, se voyant amiable
Dessoubs l'ombre d'un tel Mecæne favorable,
Qui fuyant le pavé des ruës, va les champs
Presser de ses talons: qui l'aage de son temps
Loing, loing hors l'emmuré d'une Cité redouble,

Epistre à M. Jean Michiels van Vaerlaer. Betrekkelijk dezen Vaerlaer vindt men vermeld, dat zijn vader, even als Vondels ouders, uit Keulen naar Antwerpen gevlucht, in Amsterdam kwam, o. a. met één zoon, Jan. en twee dochters Clara en Susanna.

Jan Michiels van Varlaer ondertrouwde 12 Nov. 1609 te Amsterdam met Christina Pieters Ruytenborgh. Hij was 31 jaar oud, woonde (sedert 13 jaar) in de Warmoesstraat en werd, daar zijne ouders toen reeds overleden waren, bijgestaan door zijn zwager Adriaen van Koesvelt; de bruid was 18 jaar oud en woonde bij hare ouders, Pieter Gerritsz. Ruytenborgh en Aeltje Pieters op de O. Z. Achterburgwal.

Clara gaf bij haren ondertrouw op 25 Nov. 1605 met Everhard van Domselaer op, geboortig te zijn van Antwerpen; zij hertrouwde in Februari 1629 met haren zwager Heyndrick van Domselaer. Uit haar eerste huwelijk werd een zoon geboren, die 27 Oct. 1611 als Tobias in de Oude Kerk gedoopt werd en die later de bekende geschiedschrijver van Amsterdam werd.

12, 13 Die zijn levenstijd verdubbelt.

Laissant des Citadins la peupuleuse trouble:
Qui pour les bords du *Leck* et son bord verdissant
Quitta le bleu Triton de *l'Amstel* ondoyant,
Et estant petit Roy de *Jaersveldt*, ne desire
Changer son libre estat pour un plus grand Empire.
O trois fois bienheureux (a autre fois chanté
Horace et le Gascon du Bartas renommé)
O mille fois heureux! qui voit tousjours Nature
Fleurir parmy les champs en eternel verdure,
Le maniement joyeux d'un verd scion enté
Le lustre passe d'un royal sceptre emperlé,
Les feuilles ombrageux d'un florissant boscage,
Les doux tirelirants Rossignols en ramage,
Surpassent l'orgueilleux couronnement royal,
Et le chant mesuré des Chantres musical.
Si tost que le Soleil va peindre de dix milles
Couleurs le gay Printemps, par les pleines fertiles,
Le champestre Bourgeois voyt ores sur les fleurs
Aurore distiller les agreables pleurs,
Il voit les fleurs ployer soubs un mignard Zephire,
Il oyt le doux Echo qui par le ciel souspire,
Il voyt les aime-fleurs d'Hymette bancquetter,
Le sueux Laboureur la terre cultiver,
Et richement semer la nouvelle semence,
Pour moissonner apres les fruicts en abondance.
Le chaleureux Esté (qui brusle tout vermeil)
Luy monstre les espics, la vertu du Soleil
Luy monstre le coral des cramoisins cerises,
Et l'Automne a couvert de mille friandises
Son table, riche en fruict, en bled, en grain, en vin,
Verssant le bon Bacchus dedans un crystalin.
Or estant de tous biens richement couronnée
Il sent desja en l'air les aisles de Borée.

17 *Jaersveldt.* Jan Michielsz. van Vaerlaer, „koopman in syden laekenen te Amstelredam", kocht het slot te Jaarsveld op 23 December 1608 van prins Philips Willem, den zoon van Willem I; hij verkocht het echter weer op 25 Maart 1616 aan Symon Lodewijk van Alteris.

23 *Scion:* uitspruitsel, takje.

31 *Ores:* heden.

35 *Aime-fleurs:* bijen.

He Dieu! qu'est-ce un plaisir ainsi en liberté
Parmy les champs feconds en toute seureté
De talonner les pas de nostres premiers Peres,
Loing, loing laissant à dos les passions severes,
Fuyant le bruict mondain: ô doux et sainst repos!
Qui de cupiditez n'as point chargé le dos,
Qui ne crains le malheur d'une gauche fortune,
Ni l'azur ondoyant du barbare Neptune,
Qui portes dans ton coeur ta richesse et thresor,
Et ton bien souverain: qui pour argent ni or
Ne passeras la mer, ne tendras tant de toiles,
Pour borner tes desirs soubs l'ombre de tes voiles,
Qui d'un Balaine fier ne crains d'estre englouti,
Mais qui dans ton berceau veux estre enseveli.

Durant l'aage doré que nos premiers Ancestres
Faisoint profession des ouvrages champestres,
Astrée florissoit, et la terre à chascun
Estoit avec ses fruicts en partage commun,
Les fifres ni tambours n'esveillerent l'orage
D'un sanglant eschaffaut, ne Mars aime-carnage
N'exhortoit ses Souldats, on ne trouva Citez,
Chasteaux, ni tours pierreux, ni Remparts terrassez,
Neptune n'eust le dos ni ses ondes salées
Chargées de cent vaisseaux, car du fruict des vallées
Chascun se contentoit, et vivoit à Ceres,
Laquelle abondamment leur provida assez.

O celeste labeur! qui dans ton front emprainncte
Portez la saincte loy, la justice, et la craincte
Du grand Dieu Zebaoth, comme Abel vertueux,
Noë, Moyse, Abram, et celuy qui les Cieux
Semble oreillier au son de sa harpe dorée,
Et triomphant se voyt vainceur d'un Briarée.

Combien d'années les Romains sont sagement
Gouvernez soubs ceux ci, qui du coutre trenchant
La terre ont cultivé, je laisse un Tite Live
Historier dessus le Tyberique rive.

Je ne veux, ni ne puis mettre en jeu tous les Roys,

78 *Briarée:* hemelbestormer.
80 *Coutre:* kouter, mes.

Porte-sceptres dorez, Demy-dieux, Donne-loyx,
Qui ont abandonnez leur Couronne invincible,
Pour vivre bien contents parmy le champ paisible;
Loing, loing des vanitez et troubles de l'esprit,
Pour laquelle ses pleurs Heraclite espandit.
La plus part qui cerchoynt les immortelles vivres,
Et qui diligemment ont feuilletté les livres
Du trois-fois sainct Esprit, sont aussi retiré,
Laissant arriere loing l'humaine vanité.
Car le vray Helicon, et Pernasse des Muses
Se plaist d'entre le son des douces cornemuses
Du haubois pastoral, soubs l'arbres ombrageux
Lesquels tous-jours croissant vont menaçant les Cieux.
Toy qui d'un mesme feu, et d'une mesme flame
Bruslez divinement, c'est vers toy que je rame
Avec mon foible esquif, puis qu'un vif jugement
Accompaigne tous-jours ton hault entendement,
Souffrez que soubs ton nom je vien le vieil Theatre
Icy renouveller, et Pharon l'Idolatre
Presenter obstiné, qui ses derniers sanglots
Et derniers pleurs noya dedans les rouges flots:
Souffrez que je despein icy la delivrance
Des enfans d'Israël, d'Abram juste semence,
Afin que par Zoÿle au visage effronté
Les fleurs de mon printemps ne soyent violé.
C'est la cause pourquoy, Mecene tres-fidelle!
Que ma Muse dessoubs l'ombrage de ton aisle
Se cache volontiers. Ma Muse qui s'en va
Sur le sacre sommet de l'Arabe Sina
Le front pousser au Ciel jusqu'aux bigarres nuës,
Soubs l'Echo de ton nom jusqu'aux astres cornuës:
Recevez doncq ces vers, ces vers qu'à ton honneur
Vrayment meritent bien un plus docte Sonneur.

De vostre Seigneurie le tres-affectionné

I. V. V.

OP DE VERLOSSINGHE ISRAELS.

Hoe Godt rechtveerdich straft den Pharo obstinaet,
Midts syn hardtneckich hert, en tyrannighen haet,
Over syn volck verheven,
Hoe hy oock Israel verlosset wt syn handt
Door Moysis synen knecht, wt het Egyptsche landt,
Speelt *Vond'len* hier na t' leven.

Ghetrou altijt.

EER-DICHT OP DE VERLOSSINGHE VAN ISRAEL.

Het domme mis-verstant door onbeslepen sinnen
Verdoolt vaeck inde keur, en wisselt goet voor quaet,
Den siende blindelingh volcht lust voor wijsen raedt,
En die doet gantsch verkeert verkeerde dingen minnen.
De reden-rijcke mensch kant misbruyc haest verwinnen
Door deuchdens liefde, die met kennis hooch begaeft
Wanneer hy 't heylich woordt ziel-ijverich hanthaeft
Wert hy Gods Rijc-genoot, de wijsheyt syn vriendinnen.
Kroont *Vondels* weerdich hooft heyl-graege jongelingen,
Die voor d'onkuysche min het hoochste nut leert singen
Het welc den geest vervreucht met een inwendich juygen,
Het wroecht niet na de daet, als die snoo leugen dichten,
Twee-sinnich hy verlijct de oud' en nieuw' gheschichten:
Doorleest dit sin-rijc boec het zalt u best ghetuyghen.

T' kan verkeeren [1]).

---

[1]) *T' kan verkeeren:* de spreuk van Gerbrand Adriaensz. Bredero.

KLINCK-VEERS OP DE VERLOSSINGHE DER KINDEREN ISRAELS.

Gheen man en kan den lof van Godes groote daden
Te recht wel singhen wt, oft prijsen zoo't behoort,
Ten zij de wijsheydt zelfs beschreven in Godts woordt,
Door Moyses gulde penn', hem leyt op syne paden,
Als dan den mensche zal bemercken veel ghenaden
Aen den Hebreen geschiet, welc waren schier versmoort
Ondert Egyptsche jock, bedwonghen en bespoort
Te wercken boven macht na 's Landts-volc listich raden.
Geen Schilders kloec verstant, geen verwe, noch pinceel,
En zal afbeelden zoo, ten vollen noch ten deel,
Verlossingh voor dat volc, verheest van treurich klaghen,
Als hier nu heeft ghedaen een goet Helicons klerck,
Die naect'lijck stelt ten toogh in recht Poëtisch werck,
s' Volcx last, verlossing med', schept in Gods gaef behagen.

Godt is myn heyl [1]).

KLINCK-DICHT

OVER DE VERLOSSINGHE ISRAELS WT DEN DIENST-HUYSE EGYPTI.

Die leerlustent verheucht de rijcke konst te kroonen,
Komt lievers tot dit hof, en nutticht van 't geplant,
Een zuyvere deuchts vertoon, een stichtelijcke stant
Laet in u graghe gheest staeghs onversadicht woonen:
Merct dit rijck redens werc, van *Vondel* int vertoonen
Hoe 't slaefsche Israel verlost werdt wt het Landt
Egypti, en gheleydt van een wree Konincks handt
Na 't langh ghewenschte goedt en heerlijc wel beloonen.
Kranst dees Tael-cierder kloec (na waerde te verheven)
Batavia, die u een spieghel heeft ghegheven
T' licht van een vrijen tijdt, na slavernijen ent,

---

[1]) *Godt is myn heyl:* de spreuk van den bekenden schoolmeester Willem Bartjens, die later ook door Vondel bezongen werd.

Onder 't vermetel Room, en tyrannich verwoeden,
Godt is den quaden quaet, den goeden als den goeden,
En wint t' behouden Rijck, die 's Heeren naem bekent.

Bemint de waerheydt [1]).

KLINGH-DICHT.

Wil yemant tot verheugh' syn wetenschap bewijsen,
T' is last'rich hy syn sin tot ydel zaken spitst,
Als roem van geyle minn' oft wreed' oorloghsche twist,
Waer wt verwaent ghemoet en dulle herssen rijsen:
Maer die syn Musae stelt om 's Hemels Vorst te prijsen
In scheppingh, in behout, in straff', oft in ghenaet,
Die doelt naer t' rechte wit, die houdt de rechte maet.
En teelt als Hemels-Bie ons Ambrosinsche spijsen,
S'g'lijcx desen Dichter doet, die ons verbloemt gaet toogen
Tot nieuwen versch ghedacht in onse slaep'righ oogen,
Gods wraec aen Pharao, syn jonste tot syn Volck,
Tot spieghel: s' menschen trots is enckel onvermoogen:
Maer d' Heer syn ned'rich volck g'naed-krachtich wil ver-
[hooghen,
Dies ons *Van Vond'len* is den g'lauwer-kroonden Tolck.

Liefd' al volmaect.

---

[1]) *Bemint de waerheydt:* de spreuk van Jan Sieuwertsz. Colm, den schrijver van eenige tooneelstukken.

KORT BEGRIJP VANDE TRAGE-COMEDIE.

Terwijlen Moses de Schapen [syns Sweers [1]) Jethro] hoedt in Madian byden Berghe Horeb ofte Sinai, verschijnt hem de Heere in de ghedaente eens Enghels wt den vlammenden Bosch, ende stelt hem tot een Leydtsman, Herder, ende Verlosser over t' Huys van Israël: Moses ontschuldicht sich om syn onbequame tonghe, dies verzelt hem de Heere met synen Broeder den schoontalighen [2]) ende Priesterlijcken Aaron. Dese twee Ghebroeders als Ghezanten van Gods hooge Majesteyt, verzoecken de verlossinghe Jacobs aenden Koning Pharao met bevestinge vant eerste wonderteecken hun Slang-wordende Roede: maer den hooghmoedighen Koning verstockt (zoo door 't ingheven ende goochelerije van syn Droom-bedieders ende Toovenaers, als door syns zelfs obstinaetheyt) verdruct de Hebreen meerder als voor henen: waer op volghen de thien straffen Godts, als roeden ende gheesselen van syne rechtvaerdicheyt, dies hy bedwongen is hun te verlaten [3]). Doch de Heere verstoct hem tot wterste straffe van syne hartneckicheyt, ende tot grootmakinge van synen heylighen Name, dat hy met syn Heirlegher, Ruyters, Paerden, ende Waghenen d' Israeliten achterhaelt aen 't roode Meir, daer de Heere syn wtverkorene drooghs voets door brenght wt tgheweldt Pharaonis, die hun op 't spoor navolghende, syn droevich Treur-spel eyndight, ende alle hooghmoedighe Godt-verachters synen ondergangh als eenen spieghel voor ooghen stelt. D' Israeliten verlost, loven (over hun triumphante verlossinghe) den Heere met Lof-zanghen ende Danckzegghinghen. Luystert toe, etc.

---

[1]) *Syns Sweers:* zijns schoonvaders.

[2]) *Schoontalighen:* schoon van taal, welbespraakt.

[3]) *Te verlaten:* vrij te laten.

BEELDEN VAN 'T BLIJ-EYNDICH SPEL.

GODT DE HEERE.

MOYSES, AARON, CORACH, JOSUA en CALEB, } d' Outste der Hebreen.

PHARAO, den Koningh.

TIPHUS, SERAX, } Droom-bedieders ende Toovenaers.

ALBINUS, Velt-hooftman met syn Heir-legher.

Den Reye der Egyptenaren.

Den Reye der Israeliten.

FAMA, oft t'vlieghende Gherucht.

CHOOR, de leerlijcheyt ofte moralisatie van 't Spel.

HET PASCHA,

OFTE DE VERLOSSINGE DER KIND'REN ISRAELS WT EGYPTEN.

HET EERSTE DEEL.

MOSES *hoedende syne Schapen aenden Berghe Horeb, spreect*:

Weydt hier myn Beestiael, weydt hier myn tier'ghe Vee,
Golft hier om dit Gheberght myn wit-ghewolde Zee,
Scheert hier tgroen-hair'ghe loof, spaert kruydt, noch Bloem-
[kens geurich,
T' lacht hier doch altemael, zoet-rokigh en couleurich,
Nu wauwelt zoo veel gras, zoo vet en graegh bedijt,
Tot ghy van Madian de schoonste kudde zijt:
Onnoos'le Lammerkens, verstroyt u wijt noch verder,
Blijft al ontrent den Staf van uwen trouwen Herder,
Den Wolf (waer voor ic u zoo dicmaels heb beschermt)

1 *Beestiael:* beesten, vee.
4 *Zoet-rokigh:* liefelijk van geur.
5 *Wauwelt:* kauwt en herkauwt. — *Bedijt:* bedijen, bedijden of bedijgen is vermeerderen, uitzetten. Zie KILIAEN *in v.*
Ontrent: omtrent.

Is d' onrust die doch steeds naer u myn Vliesen swermt,
Ontwijffelijc hy light hier al ontrent ghedoken,
Want hy terstondt den snof heeft van syn aes gheroken,
Dus blijft my al ontrent, en loopt zoo niet verdeelt,
Terwijl den *Echo* hier met myn ghedachten speelt.
  Och! oft met desen Staf myn Jaren henen slipten,
Dien Staf my weerder als den Scepter van Egypten,
Oft ick myn daghen sleet in dese weyden schoon
Veel heuchelijcker alst ghewelf van Memphis throon:
Veel liever wilde ic hier een zoeten bloemkrans plucken,
Als met de Nylsche kroon myn voorhooft prat omdrucken,
Gheen purper ruylden ick oft Koninclijc ghesmijd,
Met myn omgorden rock, myn herderlijck habijt,
Gheen wijnen liet ick in een goude schale ghieten,
Voor eenen koelen teugh gheschept wt dese vlieten,
Veel gragher wt myn mael smaeckt dese spijse grof,
Als al de leckernij vant Koninghlijcke Hof:
Al schijnet Koninghs Hof te swemmen in wellusten,
T' is wederom vermenght met zorghen en onrusten,
Nu zal de Koningh zijn met purper schoon bekleet,
En morghen toegherust met wapens dul en wreedt,
Nu zal syn weerdich hooft de groote kroon bedwelmen,
En morghen t' harde stael en 't blau van eender helmen,
Druct nu syn stercke hant den Scepter hooch en weert,
T' verandert sanderdaeghs licht in een vlammich sweert.
Zit nu syn Majesteyt in syn ghewelfde Salen,
Nu moet hy na de grents en t' wterst van syn palen.

10 *Vliesen:* voor schapen, als in 't Latijn *vellera* voor *oves,* of bij ons *koppen* voor *menschen.* — *Swermt:* rondzwerft, rondzwiert.

11 *Ontwijffelijc:* ongetwijfeld.

12 *Want hy terstondt den snof,* enz.: want hij heeft terstond de lucht gekregen, enz.

15 *Met desen Staf:* met dit mijn herdersbedrijf.

17 *Weyden schoon:* schoone weiden.

18 *Heuchelijcker:* aangenamer, genoeglijker.

21 *Ruylden ick:* met ingeschoven *n* ter wering van ineensmelting. — *Ghesmijd:* gesmeed, voor pronksieraad.

22 *Habijt:* kleed.

25 *Mael:* herderstasch, knapzak.

31 *Bedwelmen:* drukken.

32 *Eender helmen:* een helm.

36 *Grents:* grens.

Ick zie niet dan een sweert aen eenen zijden draet
Steets hanghen boven thooft den Koninghlijcken staet.
Ons Vaders hebben dus hun leven laten glijen,
En over t' Vee ghezocht de zoetste heerschappijen:
Abel, en Abraham, Isac en Jacob milt
Zijn wel d' aenvanghers van t' eenvoudich Herder-gilt,
Gheen van hun allen heeft ghedreven ander woecker,
Als met de geylicheyt van t' Vee hoe langs hoe kloecker,
Hun Beesten waren meest hun werckingh en hun doen,
Ick volgh hun stappen naer, en langhs de kusten groen,
Dus schuwe ic heel gherust tgewoel van groote Heeren,
Doch meer dwingt my den noot als hertelijc begeeren.
T' bloet is noch versch en lauw, waer met ick dese wijl
Eens laefden 't dorstich zant by 't stroomen vanden Nyl:
Mocht ick den Pharao zoo lichtelijc begraven,
En rucken Jacobs huys wt dit gheduerigh slaven.
Tyran! och! oft ghy eens begrijpen mocht int minst,
Dat herderlijck beroep den Koninghlijcken dienst
Beteecken t' eenemael, ghy bleeft niet zoo versteenight,
Zaeght ghy den Scepter met den Herder-staf vereenigt:
Het Herder-ampt vereyscht, dat hy syn kudde hoet,
De Koning dat hy t' volc heerscht met een wijs gemoet;
Den Herder moet syn kud voor des wolfs tanden vrijen,
De Koningh weeren al d' uytheemsche tyrannijen,
Dat d' Herder-staf geen Lam voor d'ander stoot noch sla,
En elck Inwoonder hoort den Scepter even na,
D' een vlies voor d' ander komt de weyde niet ten goeden;

40 *En over t' Vee ghezocht de zoetste heerschappijen:* d. i. de zoetste, de genoeglijkste en rustigste heerschappij (hebben zij) gezocht (in die) over 't vee.

41 *Milt:* zachtmoedig, welwillend.

45 *Werckingh:* bedrijf.

49 *T' bloet is noch versch:* namelijk van den Egyptenaar, dien hij gedood had; hij ziet het echter nog versch met de oogen zijner verbeelding; want de manslag was veertig jaar te voren gepleegd. — *Dese wijl:* op zekeren tijd, eenmaal.

50 *By t' stroomen vanden Nyl:* bij den Nijlstroom, bij den stroomenden Nijl.

54, 55 *Dat herderlijck beroep* enz.: dat het herderlijk beroep het beeld is van den Koninklijken dienst (d. i. staat, ambt).

56 *Zaeght ghy den Scepter met den Herder-staf vereenigt:* zaagt gij de overeenkomst in tusschen schepter en herderstaf.

62 *En elck Inwoonder* enz.: en elk inwoner behoort den *Schepter* (d. i. den Vorst) even na te zijn.

Zoo hoort t' Rijck op te staen, om yeghelijc te voeden:
Maer Israel, eylaes! gaet op een dorre heyd,
Daer den Egyptenaer int grasigh groene weyt,
D' een is een droeve Slaef, en moet, ocharm! ontbeeren,
Dat d' ander zal in weelde en overvloet verteeren:
De vloer waer op sich den Egyptenaer verlust
Veel sachter is alst bed van d' Isralijtsche rust:
Pharaos Rijcx-staf hun verstreckt maer eenen vleghel,
Syn kroon een lastich Joc, dat zonder maet oft reghel,
Den Israliten druckt: syn wedersnijdich stael
Zal den Egyptenaer beschermen t' eenemael,
En al hun vijanden verstrecken eenen prickel,
Maer Jacobs vruchtbaerheyt afmaeyen als een zickel.
Fij ongherechticheyt! Fij Koninghlijcke haef!
Waer van d' een Borgher is en d' ander eyghen slaef:
En oft sy schoon met graen al Memphis zolders vullen
Het kaf is al den loon die sy ghenieten zullen.
  Myn Israliten die zoo langhe om vrijheydt riept,
Ghy graeft om elcke stadt een grondeloose diept,
Ghy bout syn mueren op, en gaet den Hemel terghen
Met Toornen die hun kruyn tot int Gesternte bergen,
En hoe ghy bout, en slaeft met Truffel, Spa, oft ploech,
En arbeyt in het sweet ws aenschijns, spade en vroech,
Des morghens eer de Son met syne stralen luystert,
En t' Manen-zilver met syn gulden Torts verduystert,
Tot dat den swarten Nacht beschaduwt Bergh en dal,
En dat s' doots suster wieght in slaep den grooten Al:
Noch raset den Tyran, Egypten leyt ten woesten,
En zal door ledicheydt van desen swarm verroesten.
  Heeft tijdt, en outheydt dus Josephs weldaden groot

64 *Op te staan:* *op* voor *open.*
71 *Pharaos Rijcx-staf,* enz.: 's Konings schepter is voor hen niets anders dan een vlegel, een geesel.
73 *Wedersnijdich stael:* twee snijdend zwaard.
76 *Maer Jacobs vruchtbaerheyt* enz. Dit doelt op 's Konings bevel aan de vroedvrouwen om alle pas geboren zonen der Israëlieten om te brengen.
77 *Koninghlijcke haef:* Koninklijke bezitting.
79 *Schoon:* ofschoon.
87 *Luystert:* luister spreidt, glans van zich geeft.
90 *'s Doots suster:* de slaap.
92 *Verroesten:* te gronde gaan, verdorven worden.

Wt u ghemoet ghewischt? denct, hoe wt synen schoot
Egypten werdt ghespijst, doen over syn limiten
Zijn hoorenen den Nijl maer Jaerlijcx twelf cubiten
In zeven Jaer verhief, en zelf de Hemel-locht
Dy weygherden zoo langh heur tranen koel en vocht,
Doen u vrou Ceres, laes! wat sy ooc ploechde oft zaeyde,
Met gheene Zeyssen krom in zeven Ooghsten maeyde
Doen t' elcken inden Ooghst den droeven Ackerman
Vervloecte Ploeg, en Zeyn, Dorsch-vlegel, Egh en Wan,
Doen 't heele Ceres-ghilt schier niet dan stroo en stoppel
In schooven tsamen bondt, in bondels, en ghekoppel:
Doen loegh elc Joseph toe, doen was hy s' Konincx beelt,
Zoo langh hy vaderlijck het graen heeft wt ghedeelt,
Doen hy zoo vriendelijck de stralen van syn ooghen
Op yeghelijcken wierp, en niemant heeft ontoghen
De vrucht syns overvloets, doen syne volheyt pleyn,
Ghelijc de Sonneschijn, een yder was ghemeyn.
O Joseph! al te slecht hebdy ghevoedt te veuren
De Wolven, die nu t' Schaep van Israel verscheuren,
U mildt weldadich hert dat ghy hun hebt betoont,
Wort ons met tyrannije al t' onverdient beloont:
Hadt ghy ons Vaders doch gheweyghert dese gaven,
En langhen tijdt met hun voor onsen tijdt begraven.
Oft schoon Abrahams zaet in vruchtbaricheydt tiert,
Als s' Hemels mantel blau met loovers is gheciert,

95—100 De zin is: toen gedurende zeven jaar de Nijl zijn water (hoornen, takken) jaarlijks slechts 12 cubieten (zekere maat) buiten zijn grenzen (limieten) verhief, en zelfs de hemel u zoo lang zijn koele en vochtige tranen (regendroppels) weigerde. Toen vrouw Ceres, helaas, hoe zij ook ploegde of zaaide, in zeven oogsttijden niet voor u maaide met haar gekromde zeissen, enz.

102 *Zeyn:* zeissen of zeis.

103 *'t Ceres-ghilt:* de landbouwers.

109, 110 *Doen syne volheyt pleyn... een yder was ghemeyn:* toen hij hetgeen door hem was opgezameld, aan een ieder mededeelde.

111 *Slecht:* onnoozel, eenvoudig, onverstandig, onbedachtzaam.

115, 116 Versta: hadt gij Jozef liever onzen vaderen die gaven, (t. w. het voedsel) onthouden, geweigerd, en hen voorheen met de Egyptenaren (die dan van honger zouden zijn omgekomen) *begraven.*

118 *Met loovers:* met sterren. In dezen en de volgende regels zinspeelt Mozes op Gods belofte aan Abraham.

Oft schoon Isacx gheslacht in veelheyt goederhandich
Beklijft alst Roode Meyr opworpt syn baren zandich,
Oft Jacobs Neven sich verspreyen in saysoen,
Alst loof groeyt wt den schoot van dees valleyen groen:
Wat batet, als hun dus verheert met tyrannije
T' ondraeghlijck eeuwich joc van droeve slavernije?
O onser Vadren God! wanneer zal eens tghesmoock
Van onse Altaren, als een lieffelijcken roock
Ten Hemel stijghen op? waerwaerts, en in wat landen
Zal u den wierooc van ons heylighe offerhanden
Bevallen? och! ghedenckt aen 't teecken des verbonts,
Bezeghelt met het woort ws Goddelijcken monts,
Dat ghy den Scepter noch zult peerlen in ons handen,
Die overheeren zal den trots van u vijanden,
Bevesticht u beloft, ontreckt ons niet zoo licht
De heyl'ghe stralen van u Hemelsch aenghesicht:
Oft zijn wy dus ghestraft om onse swaer misdaden,
Wascht ons weer inde Borne en Vloet uwer ghenaden,
Zo wijt den morgenstont beschaemt het nacht-zeyl swert,
Toont dat de gunste strect van u Vaderlijck hert:
Treet ons met u ghericht niet altijdts op de hielen,
Worpt uwen Blicxem niet op zoo veel duysent zielen:
Wy zijn dijn handen werck, etc.

GODT *verschijnt Moysi inden vlammenden Bosch.*

Moyses.

Aenschout dat heerlijck licht!
Hoe blict int sterflijck oogh dit wonderlijck ghesicht!

119 *Goederhandich:* goedertieren. De zin van dezen en den volgenden regel is: ofschoon Izaks geslacht *goederhandig* (d. i. door Gods goedertierenheid) in aantal toeneemt als 't zand der zee.

120 *Beklijft:* vermeerdert, aangroeit.

121 *In saysoen:* in bloei.

127 *Waerwaerts:* werwaarts of werwaart.

136 *Borne:* bron.

137 *Nacht-zeyl:* kleed, voorhang, sluier van den nacht.

137, 138 Lees: Toon, dat de gunst van uw vaderhart zich zoo ver uitstrekt als het oosten van het westen.

141 *Dijn handen werck: dyner handen werck* of *dyn handen-werk.*

142 *Blict:* van *blicken,* in de beteekenis van schitteren.

T' Bosch schijnt in vuyr en vlam te sparcken, en te gloeyen,
Nochtans in s'vuyrs gegolf gebloemt, en bladers bloeyen.
Ic wil my derwaerts spoen.

God.

Zacht, Mose Mose beyt.

Moyses.

Hier ben ic.

God.

T' is hier van myn tegenwoordicheyt
Een drij mael heylich lant, dus wacht u my t' ontmoeten,
Eert my, en dese plaets, ontschoeyt terstont u voeten.
T' Bosch dat hier branden schijnt, en niet en wort verteert,
Daer mede is Israel naeckt af ghefigureert,
T' vuyr is een beeltenis van mynen Gheest, die leerlijck
De quaedt-doender verteert, de goede loutert heerlijck,
En gh'lijckmen op den touts het edel dierbaer gout
Na dat het is doorvuyrt, veel weerdigher beschout:
Zoo zullen ooc int kruys de twelf Joodsche stammen
Groen blijven, alst geboomt int golven deser vlammen.
Ick ben Abrahams God, de God die t' al bezielt,
Waer voren sich Isac, en Jacob heeft gheknielt.

Moyses.

Amy! waer zal ick vlien, in klippen oft in kuylen?

God.

Ick was, Ick ben, Ick blijf.

Moyses.

Waer zal ic my verschuylen?

143 *Sparcken:* vonkelen.
145 *Beyt:* van beiden, toeven, staan blijven.
153 *Touts:* toets.
154 *Doorvuyrt:* door 't vuur gelouterd.
155 *Kruys:* leed, kwelling, pijn.
158 *Sich... gheknielt:* thans alleen: geknield.
159 *In klippen:* in spelonken.

God.

Den Hemel is myn throon, d'Aerd mynder voeten-banc,
En t' Helsche Keyser-rijc t' wit van myn pijlen stranc,
Dit wonderlijck gheheel van Hemel en van Aerde;
Ja tot myn even beeldt den mensche hooch van waerde
Ick in zes daghen schiep, de Son is maer een vonck
Van myne heerlijcheydt, die voor veel Eeuwen blonc:
De God die Abrahams zaet in Isac wilde noemen,
Zo vele als tzant des meirs oft als de Lentsche bloemen;
Ick ben de zelfde God die Israels troubel Zee
En groot heyrlegher met myn vleughelen bespree,
Worpt slechts op myn beloft den Ancker van u hopen,
Want over Jacobs huys staen steeds myn ooghen open,
Myn oor beluystert hun ghebedt van woort tot woort,
Ick heb hun leet ghezien, en hun gheschrey ghehoort!
Myn Zeyssen maeyt nu eens den draet van hun ellenden,
Ick zal nu t' wanckel rat van myn beproevingh wenden,
Nu zuldy zien wiens handt den Pharao ontruckt
Myn Lelij, die zoo langh de Doornen heeft ghedruckt:
Ghy zult den Leydsman zijn, en brengen hun persoonich
Met uwen Staf int lant dat vloeyt in melck en honich,
Int lant daer Abraham zoo dicwils zach de Maen
Heur hoornen spieglen in de glasighe Jordaen,
Daer syn ghehoorsaemheyt my over had ghegheven
Syn eenich liefste Kint den Spieghel van syn leven,
Daer hy niet en ontzach op Salems hooghte trots
Te storten t' bloet syns zoons, tot eenen offer Godts,
Daer hy te buyten trat de Vaderlijcke palen,
En zach opt Altaer-plat alree ten Hemel stralen,
(Met ooghen des gheloofs, van wil en van ghemoet)

162 *Stranc* of *strangh:* streng, strak, scherp. — *Myn pijlen stranc:* mijn scherpe pijlen.
167 *Abrahams zaet:* moet gelezen worden *Abraams zaet* in 2 sylben.
170 *Bespree: bespreid,* beschut, bedek.
171 *Worpt:* werpt.
176 *Wanckel:* wankelbaar, onbestendig, eig. hier: veranderlijk.
177 *Zuldy:* zult gij.
179 *Persoonich;* in persoon.
182 *Glasighe:* doorschijnende.
185 *Hooghte trots:* trotsche hoogte.
187 *De Vaderlijcke palen:* de perken der vaderlijke liefde.

T' vuyr van syn offerhand, en syn verkoren bloet,
Daer hy in asch en stof opt heylighe ghesteente,
Alree begraven had syn vleesch en syn ghebeente,
Daer hy syn wandelingh ten eynde heeft ghebrocht,
En t' Hemelsch borgherschap hier boven heeft ghekocht,
Daer synen zoon Isac en Jacob bey te gader
Zijn pelgerims gheweest, met hunnen ouden Vader,
Int lant daer ic de kroon hun drucken zal om t' hooft
Die Abraham, Isac, en Jacob is belooft.
Gaet bootschapt Pharao wie dat u is verschenen
De wech is al bereydt, dus treckt met vreden henen.

Moyses.

Ic ben een sterflijc mensch, ic ken my veel te swac.

God.

Hy maect u machtig, die noyt stercheyt en ontbrac,
En tot een teecken blij, naer u verlossingh veylich
Doet my op desen Bergh een offerhande heyligh
Van lieflijcken reuc.

Moyses.

O God ghebenedijt!
Hoe zal ick Jacob doch betuyghen wie ghy zijt
Die my ghezonden hebt?

God.

Jehova, God almachtich
Die hun met synen erm zal helpen sterc en krachtich:
Ick ben, die ick zal zijn, die u de kroone biet
Met wtghereckter handt, en ghy en grijptse niet:

196 *Pelgerims:* De dichter doelt op de vrome en tevens op de omzwervende leefwijze der Aartsvaders.
197 *Hun:* de Israëlieten.
203 *Naer u verlossingh veylich:* Wij zouden thans zeggen: *na.* De bedoeling dezer regels is te vinden in Exodus III: 12.
206 *Betuyghen:* bewijzen.
209—212 De zin dezer regels is: Ik ben die Ik zijn zal (de Eeuwige), die u de kroon (de macht) met uitgestrekte hand aanbied, en gij grijpt er niet

Ick ben diet al vermach, die uwen Staf bepeerelt
Den dans-beleyder wijs van d' een en d' ander weerelt,
Ick ben de Heere zelf.

Moyses.

De vonc van hun gheloof
Is zeer na wtgheblusccht in asschen bleeck en doof.

God.

Met wonderdaden dan versterct hun swacheyt teder,
Wat hebdy in u hant?

Moyses.

Een staf.

God.

Wel worpt hem neder.

Moyses.

Wat krunckelt hier alree? hier wemelt, krolt en drilt
Een Slanghe, die my in de hielen bijten wilt:
O Heere staet my by!

God.

Wel grijpt den krommen worme.

Moyses.

Dits mynen zelfden staf, weer in syn eerste forme:
O Heere wonderbaer!

God.

Op dat u niets ontbreect,

naar. Ik ben de Almachtige, die uw staf met paarlen omzet (die een glansrijken schepter in uw hand stel.) Ik ben de wijze dansbeleider van de eene en de andere wereld (de wijze bestuurder van de geregelde beweging van hemel en aarde.)

214 *Zeer na:* bijna geheel.

217 *Krolt:* krult.

218 *Wilt:* wil.

U rechterhant nu eens in dynen boesem steect,
En trectse weder wt.

Moyses.

Myn hant is stijf en kromme
Melaets gelijc de sneeu.

God.

Wel druct nu wederomme
U ongheloovich hert.

Moyses.

S' is zuyver reyn en klaer.

God.

Ghelooven sy dan niet dees teeckens wonderbaer,
Met vochtich water sprengt de vloer die gy bewandert,
T' wert in rootverwich bloet door myne kracht verandert.

Moyses.

Om-voor den Pharao verschijnen ic my schaem,
Want, Heer, myn tonghe lispt, myn stem is onbequaem,
Kiest elders een Gezant.

God.

Zal my dan yets ontbreken?
Die 't alles schiep wt *Niet*, in d' eerste weec der weken,
Den Hemel die om u met syne Lichten wielt,
En al wat int begrijp van nat oft drooghe krielt,
T' ghevoghelt inde locht, dat op de winden swieret,
En t' waterzuchtich aes, dat na t' vlietwater gieret,
T' viervoetich veldsch gediert, tgheboomte dat gekromt
Van syne vruchten hanght, de dalen vol gheblomt:

224 *Melaets gelijc de sneeu:* wit van melaatschheid. Zie Exod. IV:6.
227 *Bewandert:* bewandelt.
233 *Wielt:* draait.
236 *Gieret:* gulzig, haakt.
237 *'t Veldsch ghediert:* 't gedierte van 't veld.

Wie heeft den mensch doch eerst tghesuysel en tghehoore
Van eenen sachten wint gheblasen in syn oore?
Wie heeft den appel kleyn van syn ghezicht bepaelt?
Waer mede hy alsins myn heerlijcheyt bestraelt;
Wie heeft doch gheconfijt syn milde tong schoon-talich?
Waer met den mont ontvloeyt syn rijpe woorden salich;
En oft ic schoon u tongh ghebreckelijcken liet
Om u hartneckicheyt: wat dunckt u, kan ic niet
Ghebruycken neffens u, voor Israel en Pharon
De zoetvloeyende tael van uwen broeder Aaron?

Moyses.

Oft Pharo blijft versteent, en drijft met ons den spot.

God.

Leeft met hem zo ghy wilt, tot eenen aertschen Godt
Zijt ghy van my ghesalft.

Moyses.

En blijft hy onbewoghen.

God.

Zo dreyght hem mynen toorn, met myn gespannen boghen,
Myn pijlen hanghen ree ghescherpt in mynen tros,
En naer myn dreyghement, zoo gaen myn pesen los.

Moyses.

En oft myn haters my noch in Egypten vonden.

God.

De doot heeft lang vernielt die naer u leven stonden:
Dus spoeyt u.

Moyses.

Op u woort zal ick my henen spoen,

243 *Gheconfijt:* doorsuikerd. De dichter wil zeggen: Wie heeft aan des menschen zachte, mollige tong, zoo rijk in spraakvermogen, die zoetvloeiende kracht der overreding geschonken?

245 *En oft ic schoon:* en ofschoon ik.

253 *Tros:* koker, bundel.

Myn vliesen zijn hier vast verstroyt, verspreyt int groen,
Wel op, myn gheylich Vee, loopt thuys-waerts voor my henen,
Dits voor de laetste mael, den tijt die is verschenen
Dat ick een Herder ben van Jacobs huys bescheert:
Wat schadet dat ick t' aen dees schaepkens heb gheleert?

Binnen.

CORACH, JOSUA, *ende* CALEB.

Corach.

Hoe langh zal Jacob noch betreden dese pleynen?
Daer hy syn ooghen maect tot schreyende fonteynen?
Hoe langhe zullen noch in syne daghen out
Dees groene velden met syn tranen zijn bedout?
Hoe langhe zullen noch syn klaghelijcke lippen
Beweghen Bergh en Dal, de rootsen en de klippen?
Hoe langhe zal hy hier ghelijcken onghestilt
Een sneeuwen beelt, dat inde sonneschijn versmilt?
Hoe blijft hy dus van God verworpen droef en smertich?
Wien heeft den Hemel oyt gheweest zo onbarmhertich?
O Heere, niet om ons, maer om u vast verbondt,
En drij mael heylghen naem, verstopt den lastermondt
Der Heydenen, die stout en schempich dorven spreken
Is dit t' verkoren volc, twelc voert het Godlijc teecken?
Ghy zijt doch onsen God, wy kennen anders gheen,
Wy hebben doch noyt beelt van koper noch van steen,
Gesternte, Son noch Maen, noch schepsels creatuerlijc,
Noch noyt gouden Collos noch zilver-beelt figuerlijc
Afgodisch aenghebeen, noch sichtbaer beeltenis
In vuyr noch in gheboomt wy noyt gheheymenis
Verblint hebben ghezocht, noch u onsterflijc wesen
Den glants benomen van u heerlijcheyt ghepresen,

259 *Gheylich:* dartel.
261 *Bescheert:* bestemd beschoren.
263 *Pleynen:* velden.
267 *Klaghelijcke lippen:* minder juist voor: klagende lippen.
268 *Rootsen:* Rootse of Rotse of ook wel Roots-stee waren oudtijds 't zelfde. Zie KIL. *in v.*
269 *Onghestilt:* die niet te stillen is.
270 *Versmilt:* versmelt.

Wy hebben nemmermeer voor Isis onbezielt
D'Egypter Afgoddin devotelijc gheknielt,
Wy kennen Osiris niet met een blinde zotheydt
Voor yet bezonders, oft een drijvuldighe Godheydt.
Met u straffende handt en druct ons niet altoos,
Ghy kent ons swacheyt teer, en ons natuere broos,
Wy zijn doch Aerde en stof, wy hebben niet te roemen,
Wy zijn niet anders dan verghanghelijcke bloemen,
Als ghy het stralich licht ws aenschijns van ons went,
Zoo zijn wy arm, en swac, vol kommer en ellent.
Ziet, hoe ons Gosen, laes, van droefheyt overvloeyt,
Hoe ons Pharao heeft gheketent en gheboeyt,
Wy zijn t' roockende vlas, wy zijn t' ghekroocte riet,
Een ander eenen vloec, ons zelven een verdriet.
Met dat de ronde Son de Hemelsche gordijnen
Van syne koetse schuyft, en doet den nacht verdwijnen,
Met dat den Dagheraet treet heur slaepkamer uyt,
Die vanden witten Dach den draeyboom open sluyt,
Met dat sy heure vlucht gaet inden waghen spannen,
Zoo spant terstont int Joc d' Israelijtsche mannen
Den slaefschen arrebeyt, met een ghesichte leep,
Die steeds ons onvernoecht voort-klatert met syn sweep,
Dat elcken druppel hayrs schijnt eenen stroom te sweeten,
Wanneer het Son-Compas den dach heeft overmeten.
Schelt-woorden is den loon van al ons dienstbaerheyt,
Ons wort nau spijse en dranc om leven by gheleyt.
Och! oft de bleecke doot ons slavernije susten,
Wy hebben hier doch niet daer wy op moghen rusten:
Komt aenghename doot, en helpt ons wt dit krijt,
En overschrijdet perck, het perck van onsen tijdt:
Want onse slavernij schijnt eeuwich en ghedurich,

286 *D'Egypter Afgoddin:* de Egyptische Afgodin.

288 *Drijvuldighe Godheydt*: Osiris werd door de Egyptenaren — immers zoo men vóór de latere ontdekkingen meende — onder de drievoudige namen van Osiris, Apis en Serapis aangebeden.

295, 296 *Overvloeyt, gheboeyt:* moet *overvloeyet* en *gheboeyet* gelezen worden.

303 *Vlucht:* het vlugge voorspan van Aurora.

305 *Den slaefschen arrebeyt:* de slaafsche arbeid.

310 *By gheleyt:* toegelegd.

313 *Krijt:* worstelperk.

314 Versta: kom vóór den bepaalden sterventijd ons verlossen.

Ghelijc de Zee d' een baer op d' ander golft azurich,
Een ander roept, o doot! keert elders uwen Boogh,
Maer wy, o zoete doot! komt dwaet ons tranich oogh.
T' is onbestendich al, het planten en het zaeyen,
Men weder keeren ziet in plucken en afmaeyen,
Nu ploeghtmen d' aerde swert met tkouter om end om,
Nu scheertmen weer de vrucht met eene zeyssen krom,
Nu bloeyt de lieve Lent met al heur bloemkens verwich,
Nu is den Herbst bekroont met gulden ayren terwich,
Nu lacht den Somer schoon, nu gnort den Winter grijs,
D' een spieghelt sich int groen, en d' ander in het ijs,
Nu rijst de Son int oost, nu daelt sy neer int westen,
Wanneer de bleecke Maen klimt wt de water-vesten,
De Mane die heur nu in volle ronde stelt,
En weder heuren glants en zilver-schijn versmelt,
Ja zelf der Sterren loop, den Hemel met syn Spheren,
Met d' Elementen steeds veranderen en keeren:
Maer onsen droeven staet ghelijct een vaste Pool
Die staegh wt een climaet blijft pincken als een kool.
Het geen God eens belooft, breect God dat wederomme
Door wispelturicheyt?

Josua.

Neen, God als een Colomme
En Pyramide sterc blijft altijt vast ghegrondt.

Corach.

Is hy't niet die hem aen ons Vaderen verbondt?

Josua.

Door ons misdaden is dien Zeghel weer ghebroken.

318 *Dwaet:* wisch af, veeg af.
320 *Weder keeren:* verkeeren, veranderen.
324 *Herbst:* herfst. — *Ayren terwich:* tarwe-aren.
325 *Gnort:* knort.
329, 330 De zin is: de maan, die nu vol is, en straks weder haar schijnsel doet wegsmelten, inkrimpen, verdwijnen.
334 *Pincken:* gloeien, schitteren, vonken.
338 *Hem:* zich.

Corach.

Hy hevet doch belooft, hy hevet zelf ghesproken,
Ooc heeft hy wel voorzien ons wanckelmoedicheyt,
Een Kroon (gheen lastich Jock) heeft hy ons toeghezeyt,
Noch gheen Egyptenlant, maer Canaan vruchtbarich,
Noch gheen ghehoornden Nyl, maer een Jordane barich.

Caleb.

Hy heeft ons dees beloft in gheenen tijt ghestelt.

Corach.

En heeft syns waerheyts mont niet Abrams zaedt ghemelt?

Caleb.

Dat strect sich eyndeloos op ons nakomelinghen.

Corach.

Wat heuchenis ist ons, als onsen tijt gaet springen?

Caleb.

Hy is in zachte rust, die ondertusschen sterft.

Corach.

Waer toe ist dan belooft, alsmen de vruchten derft?

Josua.

God hevet niet belooft die syn ghebodt versmaden.

Corach.

Waer wt bewijst ghy dat?

Josua.

God bint hem aen gheen quaden.

340 *Hy hevet:* hij heeft het.
344 *Barich:* golvend.
345 Lees: God heeft de vervulling dezer belofte aan geen bijzonderen tijd bepaald.
348 *Heuchenis:* verheuging, blijdschap.

Corach.

Is syn belofte niet aen Abrams zaet verklaert?

Josua.

Tzaet dat als Abraham oprechte vruchten baert,
In liefd', gheloof en hoop, en in zachtmoedicheden,
In ghehoorsamicheyt, in ootmoet en in vreden:
Dat God nu syn belofte in ons niet en vervult
Daer zijn wy oorzaec van om onser sonden schult,
Ons ongherechticheyt doet syne liefd' veranderen,
De misdaet scheydet God en mensche van malkanderen
Als eenen stercken muer: want God is onbevlect,
Hy heeft den Hemel heel met wolcken overdect,
Hy went syn aenghesicht, verstoppende syne ooren,
Ons krachteloos ghebedt en wil hy niet verhooren.

Corach.

Wat staet ons dan te doen?

Josua.

Tot boete zijn bereyt
Voor hem, die overvloeyt rijc van bermherticheyt,
Misschien wy moghen doch syn wijsheyt niet begrijpen
Op dat in ons ghemoet vruchtbarigher mocht rijpen
De vruchte des gheloofs, heeft hy ons dus beproeft,
God kent ons nutticheyt, en wat de mensch behoeft
Weet hy te voren wel.

Corach.

Behoudens u propoosten,
Beproeving schijnt nochtans den mensche leyt ten boosten.

367 *Moghen:* kunnen.
370 *Ons nutticheyt:* wat ons nut is.
371 *Propoosten:* redenen.
372 *Beproeving schijnt* enz. Versta: het schijnt nochtans, dat beproeving den mensch tot het kwaadste, het ergste leidt (voert).

Josua.

O neen, den rouwe die ons God heeft toegheveucht,
Ontwijffelijc beklimt den steylen bergh van vreucht,
Dat hy ons van hem worpt geschiet maer wt ontfermen,
Om vaderlijcken ons t' omhelsen met syn ermen:
Wy zijn van oordeel blint, want s' Heeren wil en eysch
Meer onser zielen rust zoect, dan tghemac des vleysch.

Corach.

En schiep hy lijf en ziel niet inden Paradijse?

Josua.

D' een tot onsterflijcheyt, en d' ander tot een spijse
Der wormen in het graf, waerom hem ooc ghewis
Veel weerder onse ziel alst sterflijc lichaem is:
De ziele keert tot God, maer na dit tijdlijck slaven
Wort t' lichaem weder in syn zelfde stof begraven,
En moet ghelijc het graen int aertrijck eerst verrot,
Versterven, eer 't verrijst in heerlijcheydt tot Godt:
Doch ons ziele is een beelt syns heerlijcheydts zelfstandigh,
Die gheen Tyran en mach verdrucken, hoe vijandigh,
Ghelijck ons teere lijf, ellendich, naeckt en bloot,
Twelc vanden menschen boos wert lichtelijc ghedoot:
Maer d' edel ziele staet alleen in s' Heeren handen,
Al wortse hier beswaert met veelderleye banden,
Terwijlse int aertsche dal ons lichaem tleven gheeft,
En in s' lijfs hutte vast heur korte wooningh heeft:
En oft ons lichaem schoon in alderley wellusten
En duysent weelden swom: wat waert? als niet en rusten
Ons edel ziele in God den Heere Sebaoth?

373 *Toegheveucht:* toegevoegd.
373, 374 De bedoeling is niet, dat de *rouw* den steilen berg van vreugd *beklimt*, maar dat zij den mensch dien bestijgen doet.
376 *Vaderlijcken:* vaderlijk.
384 *In syn zelfde stof:* in zijn zelfs stof; in de stof, waaruit het zelf bestaat.
388 *Mach:* vermag, kan.
394 *Vast:* alvast, zoolang.
396, 397 *Wat waert? als niet* enz.: wat ware het, wanneer onze ziel niet berustte, geen rust vond in den Heer?

Wat baten ons dees winst? wanneer wy namaels t' lot
En t' alderhooghste goet, den Hemel, moesten derven?
T'wort hier doch al opt lest geeyndicht met een sterven:
Ghy ziet, hoe hier het glas van onsen tijdt verloopt
Gheen ballingh is hy die een borgherschap verhoopt
Hiernamaels, zijt ghetroost, het dient ons al ten besten,
Dat wy als wandelaers, ons herte niet en vesten
Op een verganghlijck Rijck, dwaes is hy die verkiest
Het tijdlijck, en daer voor het eeuwighe verliest.

Corach.

Ons Vaders leefden wel voorspoedich en geluckich.

Caleb.

God heeftse ooc al ghestelt in syn beproevingh druckich.

Corach.

Noyt in zo harden proef als nu is Jacobs huys.

Josua.

Een yeder dunckt sich tsijn te zijn het swaerste cruys.

Corach.

Heeft God ons niet opt strengst getreden op de hielen?

Josua.

Hy heeft een gheessel noch waer met hy na der zielen
Den mensche harder straft, een onverganghlijc wee,
Syn alderscherpste stael steect noch in syne schee,
Dees waerschouwende straf ons ernstelijc te voren
Op een veel grooter wijst, dat niemant gae verloren:
Dus laet ons dese roe waer mede hy ons drieght
Waernemen noch in tijts, eer onsen tijt vervlieght:

398 *Wat baten ons:* wat baatte ons.
408 *Druckich:* zwaar.
409 *Als nu is Jacobs huys:* als waarin nu Jacobs huis is.
410 *Een yeder* enz.*:* Een ieder houdt zijn eigen kruis (leed) voor 't zwaarste.
417 *Drieght:* dreigt.

Hy zal ons met syn gunst en vleughelen bespreyen,
Indien wy niet te spade ons sonden en beschreyen,
Ghelijc als d' eerste weerlt die Noach al betraent
Had zo veel jaren tot boetveerdicheyt vermaent,
Sy bleven onbeweeght, al zaghen sy voor ooghen
Zoo vele Wolcken swert, zoo vele Reghenboghen,
Tot tGoddelijc Compas verloopen was te vroegh,
En s' Hemels groote Klock de laetste ure sloegh,
Doen heeft God op-ghestelt syn groote Waterspuyen,
En alle Sluysen van syn vochte Reghen-buyen,
De Meiren liepen tzaem, met alle Stroomen droef,
Tot eyndelijc een Zee den Aerden-kloot begroef.

Caleb.

Ooc doen 't boos wesen hem begonste te verdrieten
Van die van Gomorra en stoute Sodomiten,
Hy alsins op hun spoogh vuyr-pijlen, damp, en smoock,
Zoo datter niets van hun bleef over als den roock.

Josua.

Int jegendeel bleef Loth beschaduwt vande vlercken
Van s' Heeren Enghelen, en Noach vander Arcken:
Dus bout u hope op hem, die dees twee Heyl'ghen puer
D' een vrijt van s' waters vloet, en d' ander van het vuer.

Corach.

T' is al vergeefs gehoopt.

Josua.

Vertwijffelt niet in hopen.

421 *Betraent:* met tranen in de oogen, weenend.
423 *Onbeweeght:* onbewogen.
425 *Compas:* uurcirkel.
427 *Op-ghestelt:* opengesteld. Zie vs. 64. — *Waterspuyen:* Spui of verlaat is de plaats, die doorgang verschaft aan het water.
429 *Droef:* beroerd, bewogen.
431 *'t Boos wesen:* het booze bestaan. — *Begonste:* begon.
436 *Vander Arcken:* van de arke.
437 *Heyl'ghen puer:* reine heiligen.

Corach.

Ic zie doch gheenen wegh tot ons verlossingh open.

Caleb.

Aen duysent middelen t' hem nimmermeer en schort,
Syn ermen reycken wijt, syn hant is niet verkort:
Doen Ammons vader Loth gheraect was inde handen
Van Kedor Lamors heir, en schenen niet syn banden
Onbrekelijc te zijn? Maer God de Heere nam
Tot eenich Instrument den ouden Abraham,
Die derwaerts henen met syn knechten is ghetrocken,
Met keyen toegherust; met pijlen en met stocken:
Maer Godt was synen Schildt, den Hemel was syn Vaen,
Waer onder hy dan by den oorsprongh der Jordaen
Syn vijanden aengreep, die alree met vertzaghen
Den grootsten Capiteyn had in de vlucht gheslaghen,
Wie niet ontvlieden mocht, viel in syn eyghen sweert,
Aldus verlosten d' een den anderen broeder weert,
Die heel verlaten scheen, naer aller menschen oordeel,
Want die de Heere helpt heeft altijt tgrootste voordeel.

Corach.

Wy hebben onsen last ghetrocken zoo veel jaer.

Josua.

Wanneer den tijt verschijnt, zo is Gods hulpe daer,
De Heere Zebaoth mocht wel Loths kommer stelpen,
Eer Abram oyt optrock had hy hem konnen helpen.

Corach.

Waerom en deed hy 't niet?

Josua.

Maer vraeghdy den waerom?

452 *Den grootsten Capiteyn:* God-zelf.
454 *Broeder weert:* waarde broeder.
459 *Mocht:* vermocht.
460 *Eer Abram oyt optrock:* ook zonder dat Abraham ware opgetrokken.
461 *Den waerom:* het waarom.

Van syn verlossingh was de Wijser noch niet om:
Want Gods voorzienicheyt die eeuwelijc zal dueren,
Heeft heuren tijt bestemt, heur daghen en heur uren:
Ghelijck den Ackerman tgoed zaet in d'aerde zaeyt,
Waer van hy tsynder tijt de rijpe vruchten maeyt:
God is den Bouwer oock die teghen ons ghenoeghen
Den acker van ons hert komt door Pharao ploeghen,
Al wat steenachtich is, vermorselt hy gheheel,
Eer dat hy in ons zaeyt syn goede zaden eel,
Het zaet syns godlijc woorts, daer na begraeft hy wacker
En delvet met syn eggh het zaet in onsen acker,
Als nu de troubel Son van boven wt de locht
Heur stralen op ons schiet, op dat te rijcker mocht
Syn inghezaeyde zaet in ons vruchtbarich groeyen,
Hy eenen reghen laet van tranen ons bevloeyen:
Zoo weerdich zijn wy hem, daeromme zijt ghetroost,
Ghelijc den Lantman, die op hope vanden oogst
Zoo vele kommers lijdt, zoo dicwils moet verzuchten,
Hy bout en slaeft alleen op hope vande vruchten.

Corach.

Ghy keeret al int best.

Josua.

Gheeft ghy ons gheen gheloof,
Zoo proevet by u zelf, en achtet gheenen roof
Dat God ons dus beproeft, wy hebben hem te loven,
Al swermen wy, eylaes, in droeffenis verschoven,
Naer slaven volght de rust, naer droefheydt volght de [vreught,
Wy moeten dancbaer zijn, tzy wat ons God toeveught.

Corach.

Hoe onlangs ist? dat noch de Koning had vermeten
Ons te verdelghen heel.

464 *Bestemd:* bepaald.
481 *Ghy keeret al int best:* gij legt alles ten beste uit.
482 *Roof:* schade. Vgl. PHILEMON II. 6.
487 *Hoe onlangs ist?:* hoe kort is het geleden? — *Vermeten:* voorgenomen.

Caleb.

Ghelijc als aen een keten
De Leeu ghesloten staet, die synen Meester viert,
Niet langher dan hy wil, zoo wort van God bestiert
T' voornemen des Tyrans, die niet en kan volbrenghen
Dan tghene God hem zal toelaten en ghehenghen,
Syn voornemen heeft God ten wtersten beperckt,
Die door veel middelen voorsienichlijcken werckt:
Den Prins van Sinear, den Nemrot dacht tyrannich
Met synen Scepter wel te trotzen wederspannich
Het blauwe Firmament: eylacen, maer syn hert
Rees, eer het groot ghebouw, tot boven int Ghestert,
En wert van schaemten root, doen't Babylons ghestamer
Leem, kalc, voor steenen bracht, de truffel voor den hamer.
Syn willen hing aen God, ghelijc't hier mercklijc bleec,
God leyt de Koninghen ghelijck een waterbeec:
Niets isser zoo gheringh van al wat hier mach blicken,
Hy heerschet tzamen door syn wijsselijc beschicken:
God is alleen het Roer, daer t' heele Schip na zeylt,
T' gherechtich Wijs-compas, dat nimmermeer en feylt:
Zoo weynich in een zaeck ghelt tKoninghlijcke spreken,
En of hy schoon yet bout, de Heer zal 't weder breken
Zoo 't hem niet en behaeght, hun woorden altemael
Syn krachteloos en yl, indien sy in de schael
Des Goddelijcken wils niet even op en weghen.

Corach.

Ghy spreect u zelven en de zuyver waerheyt teghen.

Caleb.

Waerom?

489 *Die synen Meester:* dien zijn Meester.
495 *Den Nemrot:* Nimrod. Vgl. bl. 41, vs. 51.
498 *Rees, eer het groot ghebouw:* De zin is: het (trotsche) hart van Nimrod verhief zich vroeger dan het groot gebouw (de toren van Babel), tot in het gesternte (den sterrenhemel).
499 *Babylons ghestamer:* het gestamel der Babyloniërs.
500 *Leem, kalc, voor steenen,* enz.: naar de oude voorstelling der spraakverwarring volgens Genes. XI.
503, 504 De zin is: niets van al wat hier gezien mag worden is zoo gering, of God beheerscht het, enz. — *Blicken:* schitteren, blinken. Zie bl. 52, vs. 142.

Corach.

Het goddeloos bestier van een Tyran,
(Na wtwijs van u reen) daer is God oorzaec van.

Caleb.

Geensins, int minste niet, t' quaet dat hy mach verschaffen,
De goede strect tot heyl, de quade t' synder straffen,
Niemant en is tot quaet ghedwongen, gh'lijckmen ziet,
Dat alle quaet door Gods toelatingh maer gheschiet:
T' leedt daer ons Pharao met pijnicht ongherichtich,
(Op myne woorden let, en oordeelt dan voorzichtich)
Hem tsynder straffe dient: maer ons indien ons vroet
Dees kastijdinghe leydt tot rechte ware boet,
Die God hier mede eyscht, s' is ons zoo nut en salich,
Als sy den Koningh is verdoemelijck en dwalich.

Corach.

Ghy zeght nochtans, etc.

MOYSES *ende* AARON.

Moyses

Ontluyct (ghelijc een lustdal schoon
Dat inden morghenstont syn bloemen stelt ten toon.

Aaron.

Vervrolijct u, ghelijc de voghelkens met lusten
De Sonne groeten als sy stijght wt heurder rusten)
Ghy die verlaten scheent.

Corach.

Wie oft met vrolijcheyd
Ons onghewoon begroet?

516 *T' synder straffen:* tot zijn straf.
519 *Met:* mede.
524 *Verdoemelijck en dwalich:* tot veroordeeling en dwaling leidend.
525 *Ontluyct:* herleeft.

Caleb.

T' zijn Amrams sonen beyd.

Josua.

O Broeders willekom!

Moyses.

U voorhooft wilt vervroyen.

Corach.

Waer in? in onsen druc en jammerlijc verstroyen?

Moyses.

Verheft u droef ghelaat, o Israel! en steeckt
Nu thooft ten Hemel op, die al u banden breeckt,
De Heer die is met u, die alle u ellenden
En droevich treur-spel komt met vreuchd en blijschap enden.
De God van Abraham, Isac, en Jacob zelf,
Die synen Troon pilaert opt brandende ghewelf,
Is my verschenen in een blixemende klaerheyt.

Corach.

Ic denc t' is eenen droom.

Moyses.

Neen broeders inder waerheyt,
Doen ic by Sinai was hoedende myn kud
Met dees ghedoornde mick, myn herderlijcke stut,
Zagh ic tgroot Horebs bosch een blickich vuyr omranden,
Twelc heel verteeren scheen, en tzamen te verbranden:
Maer even vrolijc loech blaen, bloemen, kruyt en loof:

531 *Willekom:* welkom. — *Vervroyen:* vervroolijken.
538 *Pilaert:* stut.
539 *Blixemende:* schitterende.
542 *Mick:* Een mik is een stok, die zich aan 't boveneinde in tweeën splitst en een tweetandige vork maakt. — *Stut:* staf.
544 *Twelc heel verteeren scheen* voor... te verteren... t. w. het bosch. — *Tzamen:* in zijn geheel.
545 *Loech:* lachte.

Eer desen blixem noch voor myn ghezicht verstoof,
Den donder van een stem, o wonderlijc spectakel!
Verklaerde my den sin, en eysch van dit mirakel,
Op dese wijse: Tbosch waer in dees vlamme speelt,
Daer mede is Israel na tleven afghebeelt,
Die int vervolghings vuyr zal als dit Bosch ontluycken,
Ic wil myn Lely schoon nu wt de Doornen pluycken.
  Doen dreunden theele Bosch, ic stont gheheel bedut,
Drijmalen heeft den Bergh sich bevende verschut:
En als ic niet en wist waer henen te vervluchten,
Met een borstkloppich hert, en met een swaer verzuchten,
En schier van vreesen lagh begraven in het gras,
Doen gaf de Heere my te kennen wie hy was,
De God Jehova zelf, de God van onsen Vader,
Den Schepper vanden Al, alleen des levens ader,
Den Herder Israels, die int beloofde Lant
Ons nu vervoeren wil wt Pharaonis hant,
Wt al ons slavernij.

Corach.

En deed hy u gheen teecken
Van syn almachticheyt, dat hy ons leet zal wreecken,
Dat hy ontboeyen zal den swerm van zoo veel duyst,
Die onder Pharao dus langhe zijn ghekruyst?

Moyses.

Ja haddy't zelf ghezien, doen ick ontweec zo bange
Voor desen Staf, die wert een krunckelende Slanghe,
Een serpentijnich dier, int wesen, niet in schijn,
En spoogh alsins op my heur doodelijck fenijn
Met heur ghesplitste tongh, en lach int gras gescholen,
Heur ooghen vlamden als twee gloeyendighe kolen,

552 *Wt de Doornen pluycken:* uit de doornen vouwen of vrijmaken.
553 *Bedut:* verbaasd, versuft.
554 *Verschut*, van verschudden. De zin is dus: de berg schudde tot driemalen toe heen en weder alsof hij beefde.
555 *Vervluchten:* wegvluchten.
556 *Borstkloppich hert:* in de borst kloppend hart.
565 *Duyst:* duizenden.
566 *Ghekruyst:* gepijnigd. Zie bl. 45, vs. 155.

Azurich luysterden heur vel, en in myn oogh
Gheleect de Slangh die ons Voorouderen bedroogh
Int weeldich Paradijs, want waer sy henen swerfde,
De groenicheyt vant gras en t' kruyt alsins versterfde:
Als nu de stemme my den Worm te grijpen hiet
Wast weer den zelfden stoc; ghelijc ghy zelver ziet:
Ten bleef hier noch niet by, God smette boven desen
Myn hant met lazerij, en heeftse weer ghenesen,
En vastelijc belooft, hoe dat ick 't water reyn
Verkeeren zal in bloet, door syne kracht alleyn:
Op dat als elcke daet myn woorden volght warachtich,
U en Pharao maer een sterc gheloove krachtich
En schort, dees boodschap dan brengh ic u met der spoet,
Met mynen broeder die my is op wegh ontmoet,
Die zelf de stemme Gods beval tot myn verschooningh,
Te spreken neffens my voor Pharao den Koningh,
En God heeft my ghezalft een Leydsman, en een Hooft
Van syn verkoren Volck.

Caleb.

De Heere zij ghelooft,
Die Jacobs aenschijn nu de tranen wil afwasschen,
En int beloofde lant bedelven eens onse asschen
In ons Voorvaders graf.

Josua.

De Heer zij lof en prijs.

Corach.

Wy zullen niet meer zijn der dieren aes en spijs,
Den wreeden Pharao zal ons niet meer verheeren,
Den Stamme Juda nu aenvanghet te regeren,
Komt Juda als een Leeu, klimt nu ten hooghsten staet,

573 *Luysterden:* luisterde, schitterde. Vgl. bl. 42, vs. 87.
577 *Hiet:* beval.
580 *Lazerij:* melaatschheid.
584, 585 Vondel wil zeggen: dat u en den Pharao niets ontbreekt dan enz.
589 *Een Leydsman, en een Hooft:* Versta: tot een leidsman enz.
592 *Bedelven:* begraven.
595 *Verheeren:* overheerschen.

Verciert u met een kroon en Koninghlijc ghewaet,
Den gulden Scepter grijpt, want God is ons Verzorger,
Wy zijn gheen Slaven meer, elc Hebree is een Borgher
Int zoet beloofde landt, daer de Jordane stroomt,
Daer ick in mynen slaep zoo dick van heb ghedroomt:
Ach lang gewenschte vreucht!

Caleb.

Ach heuchelicke tijding,
Nu straelt den blijden dach, den dach van ons verblijding.

Josua.

En ghy twelf-stammig volc versmoort wel in u vreugt,
Als ghy dit hooren zult.

Corach.

Hoe zal dan met gheneucht
Den Donder van dees stem zoet in u ooren klincken?
Als ghy alree den glants ziet van u vrijheyt blincken.

Moyses.

Gaet boodschapt den Hebreen hun wtkomst, want int Hof
Des Koninghs, gaen wy beyd' verzoecken ons verlof.

Corach.

En zo hy 't u ontzeyt.

Aaron.

Ten mach hem geensins baten:
Want door Gods stercke hant zoo moet hy ons verlaten.
Binnen.

CHOOR.

Als de Zee vast onghestuymich
Stormt, en worpt heur baren schuymich

602 *Dick:* dikwijls, vaak.
612 *Verlaten:* laten gaan. Zie bl. 37.
613 *Onghestuymich:* onstuimig.

Na den Hemel al verbaest,
Als den Schipper hoort de buyen
Vanden Noord-wind 't Strant doorluyen,
Is de stilte eerst aldernaest.

Zoo ooc God, wanneer hy droeve
Stelt int hartste van syn proeve
T' menschlijc schepsel t' eenemael,
Is syn gunste zoo veel nader,
En ghelijc een goedich Vader
Zoo verzacht hy al hun quael.

Na syn toornicheyt ontsteken,
Zal hy weer syn pijlen breken,
En na syn kastijdingh schier,
Na syn straffinghe weldadich,
Worpt hy wederom ghenadich
Al syn roeden in het vyer.

Want in droefheyt en ellenden
Zal de mensch tot God sich wenden:
Maer in weelde en voorspoedt zadt
Zal hy wederom vergheten
s' Heeren goetheyt onghemeten,
Wijckende van synen padt.

Dat ons God dan proeft ten lesten,
Dienet al tot onsen besten,
Oftmen 't schoon zoo niet begrijpt:
Zal den Wijngaert vruchtbaer groeyen,
Och, men moet hem wel besnoeyen,
Eer syn gulden vruchte rijpt.

619—621 Deze drie regels dienen aldus verstaan te worden: Zoo ook God wanneer hij het bedroefde schepsel, den mensch, ten eenenmale op de hardste proef stelt.

624 *Quael:* smart, leed.

625 *Toornicheyt ontsteken:* ontstoken toornigheid.

627 *Na syn kastijdingh schier:* na zijne schielijk afgedane kastijding.

Naer een bitter sausse schele,
Zal den honich onse kele
Smaken zoeter en belust.
En na t' langh gheduerich slaven
Light den moeden zacht begraven
Inden schoot van stille rust.

Die den Hemel meest beminnet,
Dien hy alderliefst bezinnet,
Meest van droefheyt wert bespoelt:
T' moedich Peerdt dat inden stalle
Is wtmuntich boven alle,
Meest syns Heeren spooren voelt.

Ist dan vremt dat God de Joden
Inde tranen van veel noden
Heeft ghewasschen reyn en klaer:
Nu den tijt ooc is verschenen
Keert in blijschap al hun weenen,
Nu is hunnen Trooster daer.

Want God voor veel jaren Mosen
Amrams sone heeft verkosen
Tot een Trooster Israels:
Ziet eens hoe hy hem om-ermde,
Hem omhelsden en beschermde
Voor Pharaos gramschap hels.

Doen d' afgonsticheyt de sonen
Jacobs, zonder te verschoonen,
Sweert en water overgaf,
Doen het moederlijcke herte
Jochebeds zagh met veel smerte
Mosis wiegh aen voor syn graf.

643 *Sausse schele:* wrange, zure saus, door welker gebruik men scheel (verwrongen) ziet.

650 *Dien hy alderliefst bezinnet:* Dit vers is niets meer dan eene herhaling van 't voorgaande; men versta het aldus: wien hij het meest van allen genegen is.

666 *Gramschap hels:* helsche, duivelsche gramschap.

Doen de moeder heurs soons leven
Moest de baren overgheven,
Als sy had heur kint ghekust,
Doen de moederlijcke zorghen,
Laghen met heur kint gheborghen
In het kistjen ongherust.

Doen sy moest heur zelf verliesen,
Van twee quaden tbest te kiesen,
Met een droef adieu te noo,
Riep, ick hope in dese golven
Meer medooghen is ghedolven
Als in s' Koninghs herte snoo.

God hoe langhs hoe goedertierder
Van dit scheepken was de Stierder
Zelf, met eenen wester wint,
Die het blies hoe langhs hoe lochter,
Inden schoot van s' Koninghs dochter,
Voor een Enghel en gheen kint.

T' kint dat zaghmen weder dorsten
Naer syn eyghen moeders borsten,
T' wies in alle schoonheyt op,
In syn voorhooft stond ghelettert
Hoe't den Pharao verplettert
Noch vertreden zou den kop.

T' groeyden op in manlijcheden,
En van herten heel besneden
Voor des Hofs wellusten hy
Koos in ballinghschap te swermen,
En den Hebree te beschermen
In syn droeve slaverny.

675 *Als:* nadat.
678 *In het kistjen ongherust:* in het vlottende, hobbelende kistje.
681 *Te noo:* ongaarne, onwillig.
684 *Herte snoo:* snood hart.
688 *Lochter:* sneller.
697 *Manlijcheden:* Hier is om het rijm het meerv. genomen. *Manlijkheid* is: dapperheid, kracht.
700 *Swermen:* zwerven. Vergel. bl. 40, vs. 10. Tot recht verstand van v 693—702 zie men Hebr. XI:24—27, waarop Vondel hier het oog had.

Als hy hierom moest vervluchten,
En in Madians ghehuchten
Weyden t' Herderlijcke vee:
Als den tijt nu was voor handen
Dat den Heer syn offerhanden
Eysschen zou van den Hebree,

Zoo verschijnt hem vanden Hemel
By Sinai t' licht gheschemel
Van des Heeren heerlijcheyt,
God laet hem syn stemme hooren,
Op dat hy syn wtverkoren
In het landt Canaan leyt.

Op dat sy daer zonder smetten
Onderhouden syne Wetten,
En hem lieflijck met Wieroock
Eenen zoeten reuck toebrenghen,
En met Bocken bloet besprenghen
Syn Altaren met ghesmoock.

Op dat danckbaer onverholen
Wijder als tusschen de Polen
T' Hemel-licht den nacht beschaemt,
Al syn groote wonder-daden,
En syn goetheyt vol ghenaden
Over al mocht zijn befaemt.

Dat den mensche steedts mocht haken,
Om hier boven te gheraken
Daer't hem alles looft en prijst,
„Acht het aertsch dan veel gheringher
„Als het Hemelsch, daer de vingher
„Van syn zoete wet opwijst.

704 *Ghehuchten:* Zie *Schrift. Huwl. Ref.* vs. 27, bl. 3.
705 *T'herderlijcke vee:* het vee den Herder (Jethro) toebehoorende, dat door hem gehoed werd.
710 *T' licht gheschemel:* 't verblindend geschitter van het licht.
720 *Syn Altaren met ghesmoock:* zijne smokende altaren.

HET TWEEDE DEEL.

PHARAO *den Koningh*, TIPHUS *ende* SERAX,
Droombedieders ende Toovenaers.

Pharao.

Den laetst gheleden nacht (wat hoef ick my te veynsen)
Heeft my belemmert swaer met veelderley ghepeynsen,
Ghelijc de groote kroon ghemeynelijc aenkleeft
De zorgh, die altijdts met veel zorghen om ons sweeft,
De zorg die s' Konincx hooft met heuren swerm verduyselt,
En met een sterc gheblas steeds in syn ooren suyselt.
Wanneer de schaduw valt, en dat het sterflijck Dal
Snachts vleughelen bespreet, zoo slaept den grooten Al,
De Son in Thetis schoot, t' ghedierte met vermacken
In syne holen rust, t' ghevoghelt inde tacken
Syn vlercken hanghen laet: maer s' Konincx Majesteyt
Doch nimmer rust omhelst, oft zoo hy wert verleyt
Door eenen zachten slaep, en d' ooghen komt te sluyten,
Zoo waect syn zorghe noch, en sluyt syn ruste buyten,
Als hy int bedde swemt in Lethes stillen stroom,
Syn zorghen werden ijl verkeert in eenen droom.
  My docht in mynen slaep ick op den grooten waghen
Wert lancs het roode Meyrs schuymzandich strant gedragen
In volle wapeningh, en rustingh t' eenemael,
Ghelijc wanneer de Moor ontziet myn bloedich stael,
Den Hemel was ghevaecht blau, helder, en azurigh,

737 *Swerm:* zwiering, draaiende beweging, als van bijen. — *Verduyselt:* doet duizelen.

738 *Gheblas:* geblaas.

740 *Bespreet* zal *bespreyden* moeten zijn; anders is de zin onverstaanbaar; want men moet dezen en den vorigen regel aldus verklaren: en dat 's nachts vleugelen den grooten Al (het heelal) overspreiden.

741 *Met vermacken:* op zijn gemak.

748 *IJl:* ijlings, weldra.

750 *Het roode Meyrs:* de Roode Zee.

753 *Ghevaecht:* schoongeveegd, gezuiverd, nam. van wolken.

En Phœbus zach in Zee syn spieghel stralen vurigh
Het weder loegh elck toe, men hoorden gheen gheruys,
Zephyrus nau verblies een golfken met ghedruys,
De schepen laghen stil, dat nau Neptunes ghilden
Voor t' windeloose weer een zeyl wtspannen wilden,
T' ghespan van myne koets den breydel gaf ghehoor,
En telden, zoo het scheen, hun stappen op het spoor,
Als op het onversienst het Meyr bestont te bruyssen,
Dat gheene kielen sich na t' roer en lieten kruyssen,
Den sturen Boreas beghonst flocx wt der Zee
T' grijs-schuymich baer gebercht te brenghen op de ree,
Den Hemel wert bekleet met droeve duyster wolcken,
En t' voorhooft vande locht omstort met swerte kolcken,
Een doncker nachtzeyl blint beschaduwde den dach,
Dat t' licht alsins verdween, oft zoomen schijnsel zach,
Wast blicxem wederlicht, dat men een slincx gheflicker
Jupijn van boven wierp, met eysselijck gheklicker,
Den donder dreunden met een dommeligh gheklack,
Dat Sirt, klip, rots, en strant Neptunus gramschap brac,
Die met syn gaffel scheen den Hemel te beklemmen,
En t' weder tFirmament int roode diep te swemmen,
De Tritons trompten op hun groote water-schulp,
Dat yeder Palinur de Goden riep om hulp,

754 *Syn spieghel:* zijn spiegelbeeld.

757 *Neptunes ghilden:* de makkers van Neptunus, de zeelieden.

762 *Kruyssen:* draaien.

763 *Den sturen Boreas:* de barre Noordenwind.

764 *T' grijs-schuymich baer gebercht:* het gebergte der baren, met grijs schuim bedekt.

769 *Wederlicht:* om de maat voor weerlicht. Niet weerkaatsend licht gelijk daaronder gewoonlijk wordt verstaan, maar zwaai- of waailicht van we-en of we-eren, waaien. Vergel. BILD. *Gesl.* op *weer.* Zoo is 't ook in het H. D. niet *wiederleuchten,* maar *wetterleuchten.* — *Slincx:* onheilspellend, verderf aanbrengend.

773 *Gaffel:* vork, hier de drietand.

774 *T' weder:* daarentegen. De zin van dezen en de beide vorige regels is: dat syrt, klip, rots en strand de gramschap braken van Neptunus, die met zijn drietand den hemel scheen te beklimmen, en dat daarentegen het firmament in de Roode Zee (scheen) te zwemmen.

775 *Trompten:* bliezen.

776 *Palinur:* Palinurus was de stuurman van Eneas (beiden waren in 's Pharao's tijd nog verre te zoeken), en zijn naam wordt bij de dichters meermalen in 't algemeen gebezigd om elken (bekwamen) stuurman aan te duiden.

De schepen steghen op ghenade na de Polen
En hadden t' wijs-compas, en t' roer den wint bevolen.
De paerden zaghen nau ooc d' onweers stormen leep,
Den voerman hoefden toom, noch breydel, nochte sweep,
Sy vloghen even dul, een langhdurighe wijle
Als wt een Schijtschen boogh den onbedwongen pijle,
Veel snelder als de wint, veel snelder als de stroom
Schoof op vier raders den beslaghen Disselboom
Hot, hot, al breydeloos den waghen henen glipten,
Ontziende noch de kroon, noch Scepter van Egypten:
Wat s' Konincx Koetser oock ghebaerde oft luyde riep,
De redeloose vlucht al even swijmich liep,
Nu bin nu buyten spoors, al zonder wech te peylen,
Gheen schip ons volghen mocht met opgeblasen zeylen.
Dus stoof den voortocht vast als eenen water-vliet
Die vant gheberchte valt, tot daermen Pharos ziet
Weerhoudeloos verbaest in hunnen loop ten vollen,
Ghelijcmen eenen steen ziet vande klippen rollen,
Hoe t' grondeloose diep meer zants en waters spooch,
Hoe heftigher verschrict elc ros om zeerste vloogh,
Tot door het storm gheblas een Crocodille stranden,
De grootste die hier oyt ghezien mocht zijn te landen,
Dicht aenden boort des strants, int minst van drijmael vijf
Cubiten, over sterc ghewapent op het lijf

777 *Polen:* Vondel meent hier de sterren.

778 Versta: zij hadden aan den wind, in plaats van aan het kompas en het roer, de besturing van het schip overgelaten.

779 *D' onweers stormen leep.* Versta: de ongunstig, donker, dreigend uit ziende lucht.

780 *Den voerman hoefden:* of de voerman behoefde.

782 *Schijtschen boogh:* Scytischen boog. De Nomadische volken van den Medisch-Persischen stam, bekend onder den algemeenen naam van Scyten, waren voortreffelijke boogschutters.

787 *Ghebaerde:* schreeuwde.

788 *Vlucht:* Zie bl. 52, vs. 303. — *Swijmich:* duizeling, zwindel, dus: die dóórliepen alsof zij door zwindel bevangen waren.

789 *Zonder wech te peylen:* zonder den weg te bepalen, zonder bepaalden weg te kiezen.

790 Versta: geen schip met gezwollen zeilen was in staat ons te volgen.

792 *Tot daermen Pharos ziet:* Pharos, een eiland in de Middellandsche Zee bij het *Ostium Canopicum* van den Nijl, in de nabijheid van Alexandrië, waarop zich de vuurbaak, als een der zeven wonderen, bekend onder den naam van „den vuurtoren van Alexandrië”, bevond.

Met dobbel schelpen hert, t' hooft zeltsaem om aenschouwen,
Zoo eysselijck en groot dat het elck dede grouwen,
Scherptandich inden mont: zo haest ons Jacht vernam
Dit zeltsaem monster, twelc heel heftigh na hun quam,
Sy hunnen loop op nieus verdobbelden verbolghen,
De koetse mocht gheswint heur op het snelste volghen,
Alst koppel honden heet het Hirt volght op de hiel,
Tot dat een hollicheydt den waghen wederhiel,
Waer door sy wt t' ghespan van hun gareelen raecten,
En krac, krac, tot tweemael den grooten wagen kraecten,
Die eyndelijc verswact, niet wederhouden mocht
Met my stac op het strant de beenen inde locht!
Hier lach de dissel, ghins het speeck, en daer de raden,
Tot ick my smorghens van Morpheus vont verraden.
  Den droom bediet wat vremts hoe wel hy zomtijts liegt,
En met syn Iden als een schaduwe vervlieght),
Want onlancx zijn ghezien de dreyghende Cometen,
Verscheyden beeltsels ooc van bloedighe Planeten,
En tot drij nachten toe een gheestelijck ghespoock
Is voor myn slaeps ghesicht verswenen als den rooc:
De Pyramiden van de Koninghlijcke graven
Drijmalen zijn beweeght, een vlucht van swerte raven
T' Meyr opgheworpen heeft, graf-voghels die graf graf
Egypten dreyghen gruw met d' een oft d' ander straf,
De grootste Zarcken vande Tomben zijn ghereten,
En t' nare Kerchof heeft doods-beenders opghesmeten,
Isidis heyligh beelt, tot voorspel van ons leet,
Heeft eenen reghen vocht van bloedich sweet ghesweet!
Osiris na den Nyl heeft sich ghekeert verbolghen,

801 *Dobbel schelpen hert:* harde dobbelschelpen.

811, 812 De zin dezer regels is: de wagen, eindelijk verzwakt, kon zich niet ophouden, maar sloeg met mij op 't strand achterover.

813 *Het speeck:* de speken van 't wiel.

814 *Tot ick my* enz.: De zin is: totdat ik 's morgens wakker werd en bemerkte, dat ik door een droom was bedrogen geworden.

816 *Iden:* ijdele beelden, inbeeldingen.

819 *Een gheestelijck ghespoock:* gespook uit de geestenwereld, een geestverschijning.

820 *Verswenen:* voorbijgegaan.

823 *Graf graf:* geluid, dat de raven maken.

827 *Isidis heyligh beelt:* het heilig beeld van Isis.

Ontwijffelijc hier na moet d' een oft d' ander volghen:
Ghy Sienders, my den gront van dese zaec verklaert.

Tiphus.

Den Koning zij hier in bekommert noch beswaert.

Serax.

Den droom rijst wt een hert beslommert met veel zorgen.

Pharao.

Hy rijst waer wt hy wil, wat isser in verborghen?

Tiphus.

Gantsch niet, grootmoghent Vorst.

Pharao.

Nochtans den droom bediet
En wijst op tgheen daer na ghemeynelijc gheschiet.

Tiphus.

Pilaer vant grootste rijc, de droomen zijn verscheden,
En eensdeels anders niet dan ydelheyt verbreden;
Ten anderen, Prophetisch, Voorloopers, diens ghebaer
De komst boodschappen van de zuyver waerheyt klaer;
Ten derden, twijfelijc: en doncker int aenschouwen,
Daer niemant, dan die wil, t' geloove op hoeft te bouwen:
Nu t' beelt van 's Konincx droom, ten aenzien onghewis,
Van ijl, en twijffel tsaem in een versmolten is,
Zoo datter niet en waer yet zekers wt te ramen.

Serax.

Belanghende t' ghespoock met dees voorteeckens tsamen,
Ten deele schijnet wel tot quaet te zijn gheneycht,
En acht wy werden vande Goden dus ghedreycht,

830 *D' een oft d' ander:* het een of ander.
837, 838 *Verscheden — Verbreden:* verscheiden — verbreiden.
839 *Ghebaer:* vertooning, verschijning.
844 *IJl:* ijdelheid, nietigheid.
848 *En acht:* merk op, enz.

Om dat wy zuymich zijn, en werden lancx hoe sloffer,
Int heylighe ghesmoock en dienst van onsen offer,
Om d' ander Goden straf t' ontslaen en maken quijt
Op den Altaren die den Priesters toeghewijt
Bevolen zijn van outs, den Koningh tot een teecken
Van boet, hun heyligh doe het offer-vuyr ontsteken,
Op dat den Hemel (die ons dreyghen schijnt met wee)
Syn stael mach wederom bekleeden met der schee,
En d'offerhanden als een zoeten reuck ontfanghen,
Wechnemende de straf, die toornich schijnt te hanghen
Ons allen boven t' hooft: dat ooc den Koningh weer
De Godsdienst, die allencx vervallen meer en meer
Is in het gantsche Rijc, op nieus mocht wederbaren
Gheheel opt oud ghebruyc van over vele jaren,
Dat ooc des Heylichdoms Hoochtijt by yeder mocht
Devotich zijn gheviert, en alles wederbrocht
Wert op den ouden voet, etc.

MOYSES *ende* AARON *tot* PHARAO.

Moyses.

Groot Koningh vande stranden
Des Nyls, den Koning die den Scepter voert in handen
Van Hemel, Aerde, en Zee, die uwen glantz verdooft,
Der Koninghen Monarch, en aller Princen Hooft,
Heeft ons ghezonden hier.

Pharao.

Wiens Scepter, oft wiens Kroon is
Ontzienelijcker als den Rijcx-staf Pharaonis?

849 *Zuymich:* verzuimende, nalatig.
851 *Om d' ander Goden straf:* om de andere, tweede, nadere, nog ophanden zijnde straf der Goden enz. Serax wil namelijk den Koning en het volk aansporen, hun plicht jegens de Goden te volbrengen, ten einde zwaardere straffen te voorkomen. Het was toch reeds een straf voor den Pharao, door zulke droomen, die hij beschouwen moest als van de Goden hem toegezonden, bedreigd en verontrust te worden.
852 *Priesters toeghewijt:* gewijde priesters.
862 *Over vele jaren:* voor vele jaren.
864 *Wederbrocht:* teruggebracht.
870 *Ontzienelijcker:* letterlijk: meer te ontzien, ontzaglijk. — *Pharaonis:* Lat. 2de naamval van *Pharao.*

Moyses.

T' onsterflijc wesen zelf, de Heere Zebaoth.

Pharao.

Wie kenter neffens my een grooter Heer oft God?
Breyt sich myn Heerlijcheyt niet wt aen alle kanten.

Aaron.

Van een almachtich Heer wy beyde zijn Gezanten,
Van God die synen Troon op s' Hemels vout pilaert.

Pharao.

Regeert hy in de Locht, ic heersch hier op der Aerd.

Aaron.

Hy is die s' Hemels loop stiert op de hooghe Polen.

Pharao.

Ic denc ghelijc de Nyl omdraeyt de water-molen.

Aaron.

Hy is den Donder-god, en tblixemende licht.

Pharao.

Den Donder is myn stem, den Blixem myn gezicht.

Aaron.

Syn Godlijck woort beweeght de blauwe Firmamenten.

Pharao.

Het Aerdrijc schut en beeft van myne dreigementen:
Wat ist dat ghy verzoect? Ziet wien ghy rebelleert.

Aaron.

De God van Abraham op Pharao begheert

875 *Vout:* gewelf.
883 *Wien ghy rebelleert:* tegen wien gij rebelleert.
884 *Op Pharao begheert:* Op iemand iets begeeren is de oude vorm. Zie *Uitl. Woordenb.* op Hooft; in v.

Dat hy van t' jock ontslae en buyten de limiten
Egypti trecken laet de slaefsche Israeliten,
Dat sy hem moghen doen een offerhande vrij
Vant Heydensche ghezicht, die hem behaeghlijc zij,
Daer Horeb t'voorhooft bercht ten Hemel inde Wolcken,
Dus oorloft nu tvertrec aen al d' Hebreeusche volcken.

Pharao.

Ghenade, o Jupiter! Wie zijt ghy die zoo licht
U hielen teghens my den grootsten Koningh licht?
Help Isis, en Osir! Ic sweere u by de sickel
Saturni, dat ghy thooft zult steken aenden prickel:
Wie isser die sich derf opwerpen teghens my?
Dwing-volc, Kroon-drager van de grootste heerschappij:
Ic sweer by thoogh Toneel van myn rechtveerdich leven,
Ghy hebt u eyghen roe my inde hant ghegheven:
Als teghens synen Heer de Slave sich opwerpt,
Nootzakelijcken moet de roede zijn ghescherpt,
Het lastich jock verswaert, den hals hem overwoghen,
En syn hardneckicheyt ghebroken en gheboghen,
Den stouten hoochmoed van syn vleughelen ghekort,
Hoe tbede sachter is, hoe hy veel tragher wort,
En hoe men hem meer rechts en voordeels zal aenbieden
Hoe hem veel meer te kort zal duncken te gheschieden:
T' is weelde die u jeuct, al langh ghenoegh verschoont,
Best datmen u verdruck en houd in d' ou ghewoont,
De roede is vanden neers en eerst in t' vuyr ghesmeten,
Nu 't langher niet en smert de stramen zijn vergheten,
Ghelijc den gladden henghst die op den stal verkoelt
Syns Heeren sporen niet in langhe en heeft ghevoelt,

886 *Egypti:* Lat. 2de naamval van Egyptus.
De slaefsche Israeliten: Versta: de tot slaven vernederde Israëlieten.

887, 888 *Vrij vant Heydensche ghezicht:* zonder door de Heidenen bespied te worden.

890 *Oorloft:* geeft verlof tot. — *Al d'Hebreeusche volcken:* al de Hebreeuwsche stammen.

896 *Dwing-volc:* Gallicisme voor: volksdwinger, dwingeland.

897 *Thoogh Toneel van* enz.: bij het hooge standpunt, van waar mijn rechtvaardigheid uitschittert.

901 *Overwoghen:* beladen met overwicht.

Noch toom, noch breydels dwangh, alreede quaedt om
[temmen.
Te noo laet synen Heer weer op den zadel klemmen,
Het steyghert en het briescht, van weelden onghesont;
Nu schort u ooc tghebit van ijser inden mont,
T' is best dat men u weer dees ziecte doe wtsweeten,
En voor een vette sop gheeft slaghen voor u eten:
Gaet henen int gareel, gaet henen bout en slaeft,
Ic wil dat ghy den wegh van u vertreck op-graeft.

Aaron.

Wy zijn de Boden Gods, dus laet u niet verrucken,
Hoort ghy syn stemme niet syn hant die zal u drucken:
Daer light de Roede tot een teecken opder eert,
Ziet hoe sy in een Slangh lichamelijc verkeert,
Sy krunckelt en sy kruypt: indien by u ons spreken
Niet eene pluym en weeght, gelooft ons by dit teecken,
En looft Israels God, die u tgheloof versterckt,
En door dees wonder-daet zoo krachtelijcken werckt:
Geloofdy 't niet om't eerst, gelooft dan met den and'ren,
Het tweede als in root bloet het water zal verand'ren,
De Visch versterven zal in der Rivieren stanck,
Die God de Heere slaen zal zeven daghen lanck.

Serax.

En dynen lieven God vertoont hy sich zoo brave,
Om dat hy in een Slangh verandert uwen Stave?
Is dit syn hooghste konst? Loopt, met u Meersche loopt,
En uwe kramerij al elders duer verkoopt,
By ons en gheldtse niet, ghaet, ghaet, vendtse aende dwasen.

914 *Klemmen:* klimmen.
920 *Van u vertreck:* staat voor: waar langs gij trekken wilt.
921 *Laet u niet verrucken:* laat u niet (door uw ongeloof) van 't spoor leiden.
923 *Opder eert:* op de aarde.
926 *Niet eene pluym:* niet een veertje. — *By dit teecken:* door dit teeken.
928 *Krachtelijcken:* krachtig.
933 *Brave:* dapper, kloek.
935 *Meersche:* mars, kramerij, koopwaar.
937 *Vendtse:* vent ze.

Tiphus.

Meynt ghy den Koning zo in d' ooren wat te blasen?
Meynt ghy dat onsen Prins zo lichtlijc is ghetrootst?
Wy hebben 't al te dick voor ooghen hem ghebootst:
En of ghy schoon in bloedt verkeert de Vlieten stormich,
Wy zullen t' water ooc couleuren ghelijckformich.

Aaron.

Gy toovert, ic herschep, gy met den schijn bedrieght,
Den schijn, wiens wesen als een schaduwe vervlieght,
U goochel-konst en is maer forma en figure,
En t' myne lijffelijck verandert van nature:
Want ghy door Satan werckt, en ic door kracht ghewis
Van Gods almachticheyt, die niets onmogh'lijck is:
Schort dees hartneckicheyt, en wilt syn stemme hooren
Die weder desen Staf maect als hy was te vooren.

Pharao.

Waer toe dit lang sermoon? preect elders al u best,
En Pharaonis eer niet door eens anders quest:
Gaet boodschapt den Hebreen, myn hand is veel geringer
Voor desen hun gheweest als nu myn kleynste vingher.
Ic voel, ic voel, het jock is hunnen hals te licht,
Dies ic drij dobbel moet verswaren hun ghewicht,
Met Schorpioenen wil ic hun voortaen kastijden,
En alle roeden tvuyr en uwen God toewijden
Tot eender offerhand. Den Koningh is verleydt
Die d' ondersaten meynt tot sich met zoeticheydt
Te trecken meer en meer, en ziet hy niet te veuren,
Sy zullen syn ghebiedt van hunnen halse scheuren,
En stellen t' Rijc in roer, en roepen tza wel aen,

939 *Prins:* hier voor: vorst.
940 *Ghebootst:* afgebeeld.
941 *Stormich:* oproerig, woelig, hevig bewogen.
952 *En Pharaonis eer niet door eens anders quest:* door de eer welke gij aan een ander geeft.
959 *Verleydt:* van het spoor, van den weg gebracht.
961 *En ziet hy niet te veuren*: en voorziet hij er niet in.
963 *In roer:* in beweging, beroerte. — *Tza:* een tusschenwerpsel, vrij algemeen bij onze oude schrijvers in gebruik.

Laet ons den swaren last van s' Konincx Kroon ontslaen,
Wat roert oft gaen ons aen syn inghestelde Wetten,
Een yeder breeck de boey en schakel van syn ketten.

Moyses.

Verheft u herte niet, want s' Heeren straffe dra,
Volght u alree ghelijck de schaduw t' lichaem na,
Der berghen tzoppen die sich in de locht verheffen,
Afgrijsselijc men ziet de slincxsche blixems treffen:
Heer Koning, luystert hoe Gods gramschap wederschalt,
Verschuylt, verschuylt u, eer den Hemel op u valt,
Twijl u Gods goetheyt noot, syn straf komt met vertragen
Naer den godloosen toe, maer komt met sware slaghen
Op der Tyrannen kop: dus wt den grootschen tret
Uws obstinaetheyts wijct, en van u stout opzet,
Haelt flocx de zeylen in, ghy moogt hem niet ontslippen,
Oft ghy hem schoon ontvlucht, zoo raecty op de klippen
Van uwen ondergangh, en oft ghy u verschuylt,
Int alderhelschte diep, int donckerste ghekuylt,
Gheen duysternissen daer syn oogh u niet zal mercken,
Gheen schilden moghen u voor synen schicht bevlercken,
Alsins vint ghy u inde kaken opghespert
Van syn rechtveerdicheyt, en inden strick verwert
Van synen grimmen toorn, die altijdt na der zielen
En na den lichaem u zal treden op de hielen
Van u versteent ghemoedt: wat baet doch kroon oft Staf,
Als hy u kroone breect die u den Scepter gaf
Met synen stercken arm, dus neemt tot gheen verschooningh

965 *Roert*: moet 3 p. meerv. zijn, namel. roeren of raken.
966 *Ketten:* keten, ketting.
969 *Tzoppen:* eig. tsoppen, meerv. van tsop, sop of top: kruin.
970 *De slincxsche blixems:* de schuinsch geslingerde bliksemstralen.
973 *Noot:* noodt, noodigt.
977 *Moogt:* kunt.
978 *Raecty:* raekdy, raakt gij.
980 *Int alderhelschte diep:* in 't meest verborgen diep.
982 *Bevlercken:* onder vlerken beveiligen, bedekken.
983, 984, 985. De zin is: steeds vindt gij u in de opgesperde kaken van zijne rechtvaardigheid, en verward in den strik van, enz.
988, 989 Versta: als hij, die u den Schepter gaf, uw krone breekt met zijnen sterken arm.

U troetelende macht, die steeds den hooghsten Koningh
Moet onderworpen zijn, want Gods almoghentheyt
Belacht, eylaes! den trots die u omhelst en vleyt
Met een vermomt ghelaet.

Pharao.

Waer toe dees langhe rollen?

Serax.

Heer Koning, laet den zot thert met syn tong wtbollen.

Tiphus.

Wat worpt ons Pluto op?

Aaron.

Volght tijdelijck den raedt
Des Heeren, die u met ons stemme wecken laet
Wt desen diepen slaep, ontwaect, eer u te spade
De helder Son begheeft het licht van syn ghenade.

Pharao.

Help Aerde! wonder ist, dat ghy't u niet en belght,
En dees Trotzeerders in u swerte keel verswelght:
Past flocx het groot ghewelf van Memphis Hof te ruymen,
Eer s' Konincx gramschap als een zee begint te schuymen,
Hy heeft syn planten swaer op t' Aertrijc neer ghezet,
Verstapt hy, elcken tret een Koninghrijc verplet:
Zoo ghy den blixem zoect, Jupijn is hier te vinden:
Dus wacht u wel den Leeu syn keten te ontbinden,
Schuym-boeven van myn Rijck, gaet boodschapt den [Hebreeuw

990 *U troetelende macht:* de macht, die u troetelt, gelijk zich verklaren laat uit vs. 992: den trots die u omhelst en vleyt.
993 *Langhe rollen:* lange volzinnen.
994 *Wtbollen:* uitklappen, uitpraten.
995 *Wat worpt ons Pluto op?:* Welk slag van volk zendt ons de Hellevorst al toe? — *Tijdelijck:* tijdig, terwijl het nog tijd is.
1001 *Past:* draagt zorg.
1003 *Planten:* voetzolen.

Dat tglas verloopen is van synen gulden eeuw,
De laetster ure is langh gheslaghen aen de Wijser,
En in Pharaos Hof is synen Kerf-stock ijser:
Gaet henen maect hem kont wien dat u fijn verstant
Den stock om hem te slaen gaf in syn rechterhant,
Gaet brengt dees blijde maer aen al d' wtheemsche Slaven
Dat langh voor hun vertrec den wegh is opghegraven:
En ist dat uwen God niet vast en zit gheschroeft,
Hy doe syn boodschap zelf, indien hy yet behoeft.

Binnen.

Moyses.

Syn hert is onbeweeght veel grooter als de rotzen.

Aaron.

Wie dorst den Hemel doch oyt obstinater trotzen?

Moyses.

T' hert ligt hem veel te hooch geschoten inden krop.

Aaron.

Hy worpt den steen die hem zal vallen op den kop.

Moyses.

Hy heeft God opgheweckt met syn grootmoedich bassen.

Aaron.

Tza gaen wy, want door ons zal hem de Heere straffen.

Binnen.

CHOOR.

Steenen Pharao wilt swichten,
Want syn schichten
Haelt den Hemel wt den tros:

1010 *Kerf-stock:* zondenregister.
1017 *Veel grooter:* veel meer.
1021 *Grootmoedich:* overmoedig. — *Bassen:* 't zelfde als blaffen, bassen.
1025 *Den Hemel:* 1ste n. v. — *Tros:* bundel.

Pyramiden wacht u spitsen
Voor syn flitsen:
O daer gaen syn pijlen los!

Nylus schreyt nu al bedolven
In syn golven,
Om de Visch die in syn kruyck
Sterft, om dat de waterbaren
Aldus varen
Bloedich over syn parruyck.

Vorschen, Luysen, Wormen krielen
Waer syn hielen
Den Egyptenaer verzet:
Heptapolis groot gheweste
Oock met peste
Doodelijcken is besmet.

T' vluchtich voghelken met ijlen
Van heur pijlen
Onversiens wert achterhaelt,
Dat syn vleughels aende sterren
Wt ghingh sperren,
Inde baren nederdaelt.

T' lockich Schaepken sterft int bleyten,
En de Geyten
Vallen voor den Herder-stock,
Waer de Bouwer ploeght al wacker
Ziet hy 't Acker-
Vee begraven onder t' jock.

Nu druct hun de hant des Heeren
Weer met zeeren,
Met onreynich puyst ghedoornt,

1034 *Parruyck:* haren; namelijk die van Nilus, den Nijlgod.
1038 *Heptapolis:* Heptanomis, de naam van Middel-Egyte, waarvan Memphis de hoofdstad was.
1041 *Met ijlen:* ijlings.
1050—1052 Versta: (overal) waar de bouwer al wakker aan 't ploegen is, ziet hij het Akkervee (plotseling) onder het juk dood neerstorten.
1055 *Puyst ghedoornt:* stekende puisten.

Menschen ende beesten woelen,
En bevoelen
S' Hemels grimmicheyt vertoornt.

Nu dreyght hun den Æther vierich,
Al wraeckghierich,
Met syn kromme blixems root,
Nu laet hy Egypten vallen
Van crystallen
Een diluvie inden schoot.

Nu zoo dreyght hy hun afgrijsich
Met een ijsich
Donders dommelich gheklack,
Nu jaeght God met haghels ronden
Om hun zonden
Al d' Egypters onder tdack.

D' Eyck en schijnet nu den Elsen
Niet t' omhelsen,
D' Aerde droef en onbespreedt
Mist heur rancken en heur noppen,
Mist heur knoppen
En heur groen gheschildert kleedt.

Nu beschaduwt hy hun banen
Met Sprinchanen,
Die voorts rooven t' eenegaer
Al de vruchten die sy zaeyden
En afmaeyden
Inden schoot vant ronde Iaer.

Nu houdt Phœbus sich ghescholen
Inde Polen,
En vertrect syn blonde hooft,

1057 *Bevoelen* voor *gevoelen:* ondervinden.
1061 *Syn* slaat niet op „den Aether", maar op „den Heer", zie vs. 1053.
1063 *Crystallen:* regendroppels.
1064 *Een diluvie:* een vloed van regendroppels.
1073 *Onbespreedt:* dor, onbedekt.
1079 *T' eenegaer:* ten eenenmale.
1085 *Vertrect:* trekt weg.

T' licht van synen gulden Waghen
Hy dry daghen
Hunnen Horizont berooft.

Noch blijft desen Koningh trotze
Als een Rotze
Die gheen golven en ontziet,
Als een klippe die ghedurich
Klieft azurich
T' schuymsel van Neptunes spriet.

Want God in syn stoutheyt krieghel,
Tot elcx spieghel
Heeft verstoct syn steenich hert,
Niet om met een welbehaghen
Hem te jaghen
In s' doodts stricken al verwert.

Maer om straffen syn voorleden
Godloosheden,
En om Israel bequaem
Stof te gheven om te zinghen
Zonderlinghen
D' eer van synen heyl'ghen Naem.

HET DERDE DEEL.

Pharao *den Koningh.*

Hoe wel wy op den throon als Aertsche Goden prachtich
Een werelt buygen schier met onsen Scepter krachtich,
Hoe wel ons goude kroon blinckt met den diadem,

1095 Versta: want God heeft hem (den Pharao) het steenen hart in zijn (des Konings) kriegele stoutheid verstokt.

1103 *Bequaem:* geschikt.

1105 *Zonderlinghen:* op een buitengewone wijs.

Daer is een grooter Heer, daer is een hoogher stem,
Daer is een Koning noch die onsen glants verduystert,
En een bepeerlden Staf die heerelijcker luystert,
Daer is een Hemelsch rijc, twelc t' wereltsch rijc omvangt,
Daer alle moghentheyt den Scepter van ontfanght:
T' is hy die boven woont, en heerscht ooc hier beneden,
Die onse Zetels doet verschricken voor syn treden,
Der Princen overhooft, der Koninghen Monarch,
Diet alles overziet van synen hooghen berch,
Die opt verhemelt ront ghebout heeft synen troone,
De louter sterren zijn maer loovers van syn kroone,
Die met syn donder-stem den sterflijcken verschrict,
En met het vuyrich root van synen blixem blict.
  Meer pijlen heeft hy op Egyptenlant ghescherpet
Als zants, en barich schuym het roode Meyr opwerpet,
Als koren-aders rijp den vochten Nyl besproeyt,
Wanneer van synen stroom de vlietkruyc overvloeyt.
  Wat baet my nu opt hooft de kroone van Afriken?
Oft dat ick't derdendeel van al des weerelts Rijcken
Op mynen globes zie? wat baet dat ick alleen
Maeck een triumphe van hooveerdighe tropheen?
Oft dat ic op den boort van mynen vloet doe swieren
Dees vendelen ghecruyst, dees bloedighe banieren?
Oft dat den Arabier oft Moore martiael
Ontziet de puncten scherp en sneden van myn stael?
Wat batet (als ick doe myn oorlooghs legher krielen)
Dat d' ander weerelt moet voor desen Scepter knielen?
Dat ick vant oost tot west ghevreest worde en gheeert?
Als desen grooten Mars noch boven my regeert?
  O Delta, Delta schoon! die met u graf pilaren,
Met u Mausolen schijnt d' wtbreydselen te naren,
Daer Pharos met syn kruyn de Firmamenten doet

1112 *Luystert:* schittert.
1117 *Overhooft:* opperhoofd.
1120 *De louter sterren:* de reine, zuivere sterren.
1122 *Blict:* licht, vonkt.
1125 *Aders:* aren.
1129 *Globes:* rijksappel, als 't zinnebeeld van 't gebied.
1133 *Moore martiael:* strijdbare Moor.
1140 *Mausolen:* grafmonumenten, hier de Pyramiden. — *D' wtbreydselen te naren:* het uitspansel te naderen.

Verschricken, en vertreet het Aerdrijc met de voet:
Wat batet oft ghy kont met flitsen en met pijlen
Verdonckeren de locht? oft in zoo korter wijlen
Ghy een bosschagie maect van lancen wtghespeert?
Oft 's weerelts aensicht met u krijghers eclipseert?
Wat batet oft ghy in u wapens voert gheschreven
De teeckens van u deught en vromicheyt verheven?
Wat baet oft uwen Prins met slavernije strangh
Zoo vele volcken druckt? oft dat den Ondergangh
Syn roede nederworpt, en offert voor myn voeten,
Oft met syn kroone my den Middach komt begroeten?
Als heel Egypten dus door blixem, wint en storm
Tot eenen Chaos kruypt weer in syn oude form.
  Help Jupijn! wie ghy zijt, die met u oorloogs wempel
Ons boven thooft braveert, komt over uwen drempel
Int sterfelijc begrijp, en laet den Hemel staen,
Komt plant opt platte velt de stenghe van u vaen;
Gheen Koningh is hier doch die om de beste kansse
Met my kroon teghen kroon derf zetten in balansse:
Ick waegh om t' Hemelsch Rijc noch op een goede hoop
Den ronden circkel groot van s' werelts ommeloop;
En brenghdy my int graf opt hooghste van myn dagen,
Zoo ist my eers ghenoech van u te zijn verslaghen:
Komt slechts opt aertsch toneel zo ghy tournoyen wilt,
Op dat ick proeven mach de deught van uwen schilt;
En ist dat ick u sweert noch spere niet ontvliede,
Zo wensche ic op myn graf gheen schoonder Piramyde.
  Oft ghy al schoon d' Hebreen die mynen Scepter druct
Van hunnen halse scheurt, en Pharao ontruct
T' joc van hun dienstbaerheyt, waerwaerts wilt gyse [brengen
Dat sy de hoornen van u altaren besprenghen?
Sy raken elders licht in dieper slavernij,
Oft onder een ghebiet van strengher heerschappij.

1145 *Wtghespeert:* letterverzetting voor uitgespreet: uitgespreid, uitgebreid.
1150 *Ondergangh* (der zon): Lat. vorm om 't Westen uit te drukken.
1151 *En offert voor myn voeten:* en geschenken aan mijn voeten legt.
1152 *Middach:* 't zuiden.
1157 *Int sterfelijc begrijp:* in den kring der stervelingen.
1165 *Tournoyen:* strijden.

Gantsch Lybien is woest daer Athlas stijgt om hooge,
En t' inghezeten volck gheneert sich met den boghe,
En oorlooght met de spriet ghestadich teghen t'wilt,
Daer yder tot nootdruft syn pijlen op verspilt.
Gaen sy hun by den Moor oft Etiopier voeghen,
Die heeft noch t' meeste deel wel van syn Rijc te ploegen;
Oft hyse schoon ontfanght, en looptse al int ghemoet,
D' wtheemsche als een Slaef syn ackers bouwen moet.
Den ruyghen Barbaros oock binnen syn limiten
Gheen vremdelingen lijt, noch Meden, nochte Sciten,
Noch over onsen vloet, noch over de Jordaen
En zal de Philistijn ooc gheen Hebreen ontfaen.
Den vrecken Arabier sy passen op hun stucken,
Is oock ghenoech bekent noch om syn oude tucken,
Hy vilt, besteelt en pluckt wie in syn handen raeckt,
En die hy borgher zalft, hy eyghen Slave maeckt.
Noch daer den Assyrier der Koninghlijcker staten
Toneel eerst bouwen dorst, by 't stroomen der Euphraten,
Noch nerghens waer het licht de duysternis verdooft,
Oft d' inghezeten is der vremden overhooft.
Oft zoecken sy een Lant oft zoecken sy een wooningh
Daer yder borgher is, daer yder is een Koningh,
Daer yder Rechter is, en t' mes treckt wt der schee,
Diens bodem is ghelijck de diepte vander Zee,
Daer alle baergheschuym oprijset met malkander,
Zoo wil een yder hier ooc heerschen boven d' ander,
En werden sy dan tsaem verdruckt in ongheval,
Wat Koningh isser die hun zake rechten zal?
Oft trachtense onder een Climaet zelf te heerschappen
Daer sterflijck mensche noyt het spoor van syne stappen
Gheprent heeft laten staen, daer zonder arrebeydt

1176 *Gheneert sich:* onderhoudt, voedt.
1183 *Den ruyghen Barbaros:* de bewoners van Barbarije (Bergers).
1187 *Sy passen op hun stucken.* Deze woorden hangen los en konden in den zin gemist worden. Zij staan op de Hebreeën, van wie in den vorigen regel gesproken is, en de beteekenis is: zij mogen wel oppassen, wel toezien, om namelijk door den Arabier verschalkt te worden.
1188 *Tucken:* streken.
1191, 1192 De zin is: waar de Assyriër 't eerst het tooneel oprichtte der Koninklijke macht.
1203 *Te heerschappen:* den heer te spelen.

De willighe natuer het acker-veldt bereydt,
Sy zullen menich mael noch om Egypten wenschen,
Eer 't tot voldoeningh strect voor zoo veel duysent
[menschen,
Die buyten Pharao behoeven al ter noot
Tot nootdruft eenen opghehoopten vollen schoot.

MOYSES *ende* AARON *tot den Koningh.*

Moyses.

Monarche Misraijns, hoe lang zuldy noch konnen
D' oog-appels sluyten voor de klaerheyt eender Sonnen?
Hoe langhe o Pharao! zuldy beletten dat
Israel smoocken doe het heylich Altaer-plat
Des drijmael hoogen Gods? Ay blint versteenigt Vorste?
Hoe priemdy op u hert, hoe steldy op u borste
Zoo menich pijl en schicht, en welft u stout en trots,
Hartneckich over t'hooft den strenghen toorne Gods,
Die heel Egypten druct, t' onsterflijc eeuwich wesen
Dus met syn stemme roept, ic heb voor t' laetst myn pesen
Noch eenmael wtgherect en mynen krommen Boogh
Ghespannen, wee! o wee! t' wit van myn grimmich oogh
Is Heptapolis kroon, die trots myn Hemel schichten
Heeft neghen-mael belet den Isralijt te lichten
Syn ancker vanden Nyl: Wee! wee! indien sy stout
Noch dit twelf-stammich heyr van hun vertrec ophout:
Van d' outst gheboren af wt Pharaonis lenden,
Tot d' alderminste toe die van d' Egypters benden
Sich d' eerstgheboren roemt van Vader Moeder lief,
Niet een zal zijn die niet de doot ghelijck een dief
Zal rucken in het graf, gheen hert dat niet zal voelen
Myn koude stralen in syn heete bloedt verkoelen:

1209 *Al ter noot:* op zijn minst.
1211 *Misraijns* voor *Mitzraïms.* Mitzraïm is de Hebreeuwsche naam van Egypte.
1218 *Den strenghen toorne:* Versta: de strenge toorn Gods overwelft (overstelpt) u, drukt u en geheel Egypte op 't hoofd."
1223 *Trots:* ondanks, in spijt van.
1225 *Sy:* namelijk, de Kroon van Heptapolis (Heptanomis), alzoo de Pharao zelf.
1232 *Myn koude stralen in syn heete bloedt verkoelen:* Versta: geen hart (namel. van de eerstgeborenen) dat de koude stralen (t. w. den dood), die ik zend, niet zal gevoelen (gewaar worden), in (door) het verkoelen (koud worden, dus stollen) van zijn heete bloed.

Dus loopt noch int ghemoet des Hemels Koning preuts
Terwijlen hy u dreyght, zoo hout u buyten scheuts
Van mynen stalen boogh, die weder is ghespannen;
En oorloft onsen tocht, dat d' Isralijtsche mannen
Op Horeb smoken doen hun Altaren bebloedt.

Pharao.

Ghy zingt al eenen zang, ghelijc de Koeckoec doet,
En oft ghy Slaven trockt om uwen God te spijsen,
Daer Horeb met syn spits ten wolcken gaet oprijsen,
En oft myn Majesteyt ghedooghde goedertier
Dat ghy opstijghen deed t' Afgodisch offer-vier
Wt der woestijnen schoot, om ick en weet wat Goden
Vermaken met het bloet des Altaers opghezoden,
Zoudt ghy my sweeren dier te keeren al met vliet
Ter plaetsen die ghy met verlof te rugghe liet:
Oft veynsdy my den tocht die ghy hebt voorghenomen?
Zeght waerwaerts hy sich strect.

Aaron.

Waer wt wy zijn ghekomen,
Het lant van Canaan, recht over de Jordaen,
Daer ons Voorvaders eerst hun stappen lieten staen,
Dat God zelf heeft belooft, dat God zelf heeft gesworen
Aen Isac synen knecht en Jacob wtverkoren.

Pharao.

Ghy t' Lant van Canaan verkrijghen int bezit?
U Boghen zijn te slap om schieten na dit wit,
Meynt ghy met lijf en ziel zoo in dit Landt te treden?
Gaet henen, vraeght te deegh na syn gheleghentheden:
Hoort Idumea, hoort, hoe acht men dy zoo licht,
Een ander heeft ghenoegh en schrickt van u ghezicht,
Die rondsom afghepaelt light midden inde berghen,

1233 *Preuts:* grootmoedig.

1243, 1244 *Om ick en weet wat Goden vermaken:* om ik weet niet welke Goden te vermaken.

1244 *Opghezoden* behoort bij offerblok en beteekent: gekocht, verbrand.

1245 *Zoudt ghy my sweeren dier:* zoudt gij een duren eed voor mij kunnen afleggen? — *Met vliet:* met vlijt.

Die met u mueren trotz den Hemel schijnt te terghen,
Waer voor zoo menich Rijc syn wapens heeft gheschorst,
En daer de Philistijn wtsteeckt syn hooghe borst,
Daer elck Inwoonder stout is eenen Giges hooghe,
En ghy Sprinchanen teer en Musschen in hun ooghe:
Te wijt zijdy verdoolt! en timmert inde locht,
En schildert op Neptuns azure golven vocht
Dy t' Philistijnsche Rijc zoo wonderlijck voor ooghen:
Help! tgheeft my wonder wt wat borsten ghy ghezogen
Hebt dees hooghdraghentheyt, en hoe ghy zoo verruckt
Dees stoute dwaesheyt in u herssens hebt ghedruckt:
Wat Rijc is u belooft? My dunct ghelijc de Mugghen
Ghy om de kaersse swermt, tot dat ghy Bedel-plugghen
U vleughelen verbrant: ic rade, ic rade u blaest
Eer ghy dit heete moes wilt proeven met der haest:
Oft wildy bancken inde Philistijnsche koken,
Eer hy u heeft ghenoodt, oft synen haert doen smoken,
Zoo keert dan onverzaedt: ghy Kranen vlieght u mat,
Om gasten met den Vos, die al in schotels plat
De spijse toebereyt, en als ghy meynt te drabben
In syn ghestolen vet, zult ghy u niet beslabben.
Zoect vrij een ander aes, oft sich u kele belght,
De brock is doch zoo groot dat ghyder aen verswelght:
Dus slaet dit inde wint, en laet vrij aender Eycken
De Schilden hanghen die ghy niet en meucht bereycken
Met uwen lammen erm al veel te kort en stram,
En voor dien Scepter eel van dynen Geytschen Ram

1260 Met *Mueren* worden hier metaphorisch bergen bedoeld. Want Idumea, een gewest, kon niet door wezenlijke muren omgeven zijn.
1263 *Giges hooghe:* Groote reus of gigant.
1266 *Azure golven vocht:* azure vochtige golven. De zin is: Gij beschildert de zee.
1269 *Hooghdraghentheyt:* hooghartigheid.
1272 *Bedel-plugghen:* bedelhorden.
1275 *Bancken:* tafelen. — *Koken:* keuken.
1277 *Ghy Kranen* enz.: toespeling op de bekende fabel van „de kraanvogel en de vos."
1279 *Drabben:* trappen, heen en weerloopen.
1280 *Zich beslabben:* zich met dunne spijs of drank bemorsen.
1286, 1287 De zin is: grijpt liever naar de hoornen van uw ram (bemoeit u liever met uw vee) dan met dien edelen schepter (dan naar zoo hooge dingen te trachten). — Onder *Geytschen Ram* zou men ook wel bok kunnen verstaan.

De kromme hoornen grijpt, twelck beter u zal voeghen,
Oft tKouter, om de borst des Ackers te doorploeghen
Van't Palestijnsche lant.

Moyses.

Israël onbezorght
Heeft God tot eenen Schilt en tot een vaste Borght,
Den grootsten Capiteyn die hy wil overvallen,
En baet geen preuts gheberght van opgeworpen wallen
Noch diepe vestingh van een grondeloose zee,
Noch boghen, noch gheflits, noch sweerden wt der schee,
Noch vele wapentuygh, noch s' werelts oorloghs heiren
In een slach-ordening en mochten sich verweiren
Voor synen stercken erm die nau verheven schier
Om strijden, al omvlecht is met den Lauwerier.

Pharao.

En of tLandt open stont van alle Philistijnen,
Hoe raeckty door de dorre Arabische woestijnen,
T' onvruchtbaer woeste velt, de doornen wildernis,
Daer niet min ruygh ghediert als wilt gheboomte en is
Daer is noch vrucht tot spijs, noch vochticheyt om laven,
T' waer pas een Kerchof om u tzamen te begraven.

Aaron.

God is de volheyt zelf wiens overmilden schoot
Voor Jacob overvloeyt van tzoete Hemels broot,
Die't al gheschapen heeft wt niet, kan op der heyden
En tstekel-doornich velt ons Tafel toebereyden:
De zelfd' waer door den Nyl noch jaerlijcx overvloeyt,

1292 *Preuts:* ontoegankelijk, trotsch.
1294 *Gheflits:* verzameling van flitten (of pijlen).
1296 *Mochten:* konden, d. i. zouden kunnen.
1297, 1298 *Die nau verheven schier om strijden, al omvlecht is met den Lauwerier:* die, nauwelijks opgeheven om te strijden, dadelijk de overwinning heeft weggedragen.
1299 *Open stont:* vrij was.
1302 *Ruygh ghediert:* wild gedierte.
1306 *T' zoete Hemels broot:* 't Manna, dat Aäron hier als met een profetisch oog voorziet.

Waer door den Ocean wt zoo veel stroomen groeyt,
En zal ons nimmermeer aemachtich laten dorsten,
De moeder zal veel eer s' kints lippen hare borsten
Ontrecken wreedt en stuers, eer onsen Herder zal
Vergheten syne kudde int aerdsche tranen-dal.

Pharao.

Stuyt u den Philistijn, zoo hebdy te passeren
T' rood grondeloose Meir, waer wildy henen keeren?

Aaron.

Die met syn Water-pas bepaelt de groote Zee,
En heeft ghecompasseert den boord van yeder Ree,
Die s' Hemels vouten schoon te zamen heeft gewrongen,
En t' Aerdsche centrum swaer hout allesins gedrongen,
Heeft lang de wegh bereyt, heeft lang den padt gebaent
Voor tvolc van syn verbont, die stoutlijc en verwaent
Ghy aen u opzet boeyt, en derft noch thooft opsteken
Als oft het aende macht des Hemels zou ghebreken
Te blixemen den trots van u hartneckicheyt,
Daer u de vingher van Gods hooghe Majesteyt
Zoo streng heeft aenghetast, eylacen! wort eens wijser,
En noch de wraec verstompt van syn rechtveerdich ijser
Waer mede hy u dreyght.

Pharao.

Rebellen altemael,
Trect henen, maer ic wil, ic wil u Beestiael
Hier blijf tot roof en buyt. Trect henen uwer straten.

Moyses.

Wy zullen van ons Vee geen klau hier achter laten.

Pharao.

Zo blijft dan die ghy zijt: Hoe, zullen dees Hebreen

1311 *Aemachtich:* machteloos door belette ademhaling.
1313 *Stuers:* woest.
1318 *Ghecompasseert:* afgemeten, afgeperkt.
1328 *IJser:* zwaard, of ander ijzeren wapen.
1331 *Uwer straten:* 2 n. v., evenals het nog gebruikelijke uwes weegs.

Ons trotzen? Neen, eer wert den alderleeghsten steen
Memphidis omghekeert: Het Vee dat zal hier blijven,
Trect met u Kinders heen, u Hoeren en u Wijven.

Aaron.

Waer tVee blijft, blijven wy, grootmogende Monarch,
Als wy ghekomen zijn by Sinai den berch
Wy God een offerhand van Ossen ofte Stieren
Opt heylighe ghesteent dancbarich moeten vieren,
Tot eenen zoeten reuck, en tot een teecken blij
Dat hy ons heeft verlost van al ons slavernij,
De palen synes Wets wy niet en overtreden,
Dus oorloft ons vertrec, en hoort syn stemme heden.

Pharao.

In geenderley manier.

Moyses.

Zo blijft de straffe hant
Des Heeren over u, en over t' gantsche Lant:
God zoude eer eenen bergh of harde rotz beweghen.

Pharao.

Is hy een rustich Haen hy kray noch eens te degen,
Den sleutel van myn Rijc zij u voor tlest ontzeyt,
En welcker tijt ghy in myn teghenwoordicheyt
Hier weer verschijnen dorft, ic sweer by mynen Throone,
Misraijns edel Hof, en by myn groote Kroone,
Ic sweer by desen Staf bepeerelt en vergult,
Dat ghy van stonden aen u kerchof vinden zult.

Binnen.

Moyses.

O Diamanten hert! o ijseren nature.

1334 *Trotzen:* tarten, tergen, sarren, tegenstribbelen. — *Alderleeghsten:* allerlaagsten.

1335 *Memphidis:* Gr. 2de naamval van Memphis.

Aaron.

Het ijser wort ghedweegh int gloeyen vanden vuyre,
Den Diamant hoe hart verzachtet Bocken-bloet,
Maer desen blijft verstoct, versteent in syn ghemoedt.

Moyses.

T' glas van ons slavernij is niettemin verloopen,
Ic zie, ic zie den wegh tot ons verlossingh open,
Egypten ziet om hoogh, het sweert is wt der schee,
Dies Jacob morghen licht syn Ancker van dees Ree.

Binnen.

CHOOR.

Nu t' manen-schijnsel sich gaet ronden,
En met heur kromme hoornen naect
Vast eenen halven circkel maect,
Wert den Hebree van druc ontbonden,
En van 't tyrannich jock ontlast:
Ziet hoe elck juyght met blijden gheeste,
Ziet hoe sy nu hun Paesschen-feeste
Met vrolijcheyt bereyden vast,
Hun jaer'ghe Lammerkens sy slachten
Met dat de schaduw sich wtstrect
En s' Hemels oogh syn licht vertrect
Om schuylen inde water-grachten.

Ziet, hoe sy met de roode stralen
Van t' zuyver Lams verkoren bloet
De dorpels ende posten vroet
Van hare poorten vast bemalen:
O heyligh klaer ken-teecken! om

1357 *Den Diamant* is 't voorwerp, *Bocken-bloet* het onderwerp.
1363—1365 De zin is: nu de maan, drie met haar kromme, naakte hoornen al vast een halven cirkel maakt, zich gaat ronden: d. i. vol gaat worden.
1366 *Wert—ontbonden:* wordt verlost.
1373 *Vertrect:* wegtrekt, onttrekt. Zie vs. 1477.
1377 *Vroet:* met voorzichtigheid, met overleg.
1378 *Bemalen:* beschilderen.

Te vrijden al u eerst gheboren
Voor d' Enghel die in s' Heeren toren
Gaet maeyen met een Zeyssen krom,
Al d' eerstelinghen vanden Nyle,
Al d' eerste die wt s' moeders schoot
Beschouden Phœbi stralen root,
Door-schicht hy met een Hemel-pijle.

D' Israëliten rusten twijlen
Hun toe na s' Heeren wil en eysch,
Om hun te gheven op de reys
Van zoo veel stadien en mijlen:
De Lammerkens die nu ghedoot
Zijn, sy gaen voor den vuyre speten,
Daer na met bitter sausse op-eten,
Met zurigh onghehevelt broot,
Omgort gheschoeyt, den staf in handen,
Een yeder vlijtich t' Lamken eet
Al staende, als wandel-gasten reet,
Om scheyden vande Nylsche stranden.

Schoon morghen-root begint te blosen,
Sy met verlanghen roepen tzaem,
Komt werpt u stralen aenghenaem
Eens in ons blijschap over Gosen,
Blau Hemels Licht doorschijnt de Locht,
Beschaemt den zilver-schijn der Manen,
En distilleert de peerel tranen
Die van ons wanghen rollen vocht,
Niet meer van droefheyt als voorhenen,
Maer al van blijschap en van vreucht,
Om dat den Hebree met gheneucht
Syn zoete vrijheyt is verschenen.

1386 *Door-schicht:* doorschiet.
1390 *Stadien:* een Grieksche afstandmaat.
1392 *Speten:* aan 't spit steken.
1394 *Zurigh onghehevelt broot:* met niet zuur geheveld brood.
1397 *Wandel-gasten:* voetreizigers.
1398 *Nylsche stranden:* oevers van den Nijl.
1399—1405 *Begint, komt werpt, doorschijnt, beschaemt, distilleert* staen allen in de geb. w. 2de p. enk.

O zoete vrijheyt! wat een krooningh
Dunct u den ghenen die verruct
Nu zoo vele eeuwen heeft ghedruct
T' slaefsch jock van een tyrannich Koningh:
Oft schoon t' wildt voghelken met lust
Int korfken tiereliert en fluytert
En inde traly twijl het tjuytert
Verdient tghekochte zaedt gherust,
T' zou liever inde tacxkens schieten,
En klieven met syn vlercxkens locht
Den blauwen Hemel, zoo het mocht
Slechts magher synen kost ghenieten.

Waerom versteect sich inde stoppels
Der bosschen t' hoorn-ghetacte Hert,
De rancke Hind waerom zoo hart
En snel vlucht sy voor s' Jaghers koppels?
Waeromme vliedt het schuw Konijn
En d' achter-lamme bloode Hasen,
Die als een schaduw wechgheblasen
Zoo flocx in hun zant-holen zijn?
D' azure Visschen waerom duycken
Sy voor tdoorluchtich net zoo ras
Int diepste van het water-glas
Int diepste van Thetidis kruycken?

Ach! om hun vrijheyt, die zoo naecte
Een yeder van naturen wis
Syn voorhooft ingheschreven is,
Van dat hy eerst int licht gheraecte.
O drymael edel vrijheyts kroon!
Die Isac d' hooft-slapen omvlechtet,

1412 *Verruct:* van zinnen beroofd, radeloos.
1416 *Fluytert:* frequentativum van *fluit.*
1417 *Tjuytert:* geluidnabootsend woord.
1420 *Locht:* luchtig, vlug.
1421 *Zoo het mocht:* al mocht het.
1428—1430 Verwarring van konijnen en hazen.
1434 *Thetidis kruycken:* de golven van Thesis, nl. de zee.
1435 *Zoo naecte:* zoo duidelijk.

Waerom den lieven Hemel vechtet,
Die met syn vleughelen ten toon
Beschaduwt d' Isralijtsche benden,
En helpt hun wt t' Egyptisch zandt,
Int rijcke Palestijnen landt,
Wt al hun droefheyt en ellenden.

Twijl Jacob dus van vreuchden reyet
Den heldren witten dagh aenbreect,
De gulden Sonne thooft opsteect,
Die over Nylus golven spreyet
Het stralich licht van syn flambeel,
Die haest ontdect hoe dees Comedi
Rijst wt de bloedighe Tragædi
Van Deltas schreyende Toneel,
Daer d' outst-gheboren voor hun maghen
Opt bedde ligghen kout en stijf,
En laten tgraf hun doode lijf,
Dies Isr'el wert vant jock ontslaghen.

HET VIERDE DEEL.

PHARAO *den Koningh.* REY DER EGYPTENAREN.

Pharao.

Hy, die na mynen tijt zou Memphis Troon beklimmen
En als een kleynen God dit aerdsch Toneel beschimmen,
Hy, die opt hoogh ghestoelt van s' Koninghs Majesteyt
Dees dobbel groote Kroon alree was toeghezeyt,
Hy, die niet minder zou als syn half-Godsch voor-ouders

1442 *Ten toon:* ten toon gespreid.
1447 *Reyet:* den reidans opent.
1451 *Flambeel:* flambouw.
1460 *Beschimmen:* beschaduwen.
1461 *Hy, die:* versta: Hij, wien.
1463 *Half-Godsch:* heldhaftig.

In d' edel schoenen treen: en Athlas dese schouders
Ontlasten vanden last, die mynen ouden dagh
Veel kommerlijcker valt dan sy te voren plagh:
Diens opgang helder scheen alst licht der morgen-sonnen,
Den middagh grooter hit en klaricheyt te jonnen,
Diens rijpe jaren my veel heyls hadden belooft,
Den eenen Pharao den and'ren is ontrooft.
Drijmalen zij vervloect den nacht die met syn veren
Bespreet heeft Tisiphone, Alecton, en Megeren,
Den Atropos die meer sterflijcken heeft ontzielt,
Als Astren desen nacht om ons hebben ghewielt:
O Phebus! had ghy ons gewaerschout doch zorchvuldich
Eer ghy u blonde hooft en u parruycke guldich
Ter quader tijt vertrockt van onsen Horizont,
Gheheel Egypten waer zoo deerlijck niet doorwont
In synen eersten slaep, dat alletijt met tranen
Zij desen nacht beschreyt, dat nimmer t' licht der Manen
Syn duysternis doorstrael; dat nemmermeer t' ghestert
Verlicht met heuren glants syn doncker zeylen swert.
O dieftelijcke doot! O pest die onghenadich
Zijt op den boort van Styx oft Acheron beschadich
Onsalich voortghebrocht, wiens pijlen met vermenght
En doodelijck verghift venijnich zijn besprenght.
Vervloect zij dees Bellon, die listich inde wapen
Ons met een stille trom bekruypt wanneer wy slapen

1464 *En Athlas* enz. De zin is: (mijn zoon), die (als) Atlas, deze ('s vaders) schouders ontlasten zoude van den last, enz. Vondel vergist zich hier; want het was niet Atlas, die ontlastte, maar die (door Hercules) ontlast werd.

1467 *Sy:* lees: hij, de last.

1467, 1468 Versta: wiens heldere opgang, als het licht der morgenzon, grootere hitte en klaarheid aan den middag scheen te gunnen (schenken).

1471 *Veren:* vlerken, vleugels.

1472 *Tisiphone, Alecton, en Megeren:* de Grieksche Wraakgodinnen.

1473 *Atropos:* de Schikgodin, die 's menschen levensdraad afsneed.

1474 *Astren:* sterren. — *Ghewielt:* gedraaid.

1476 *U parruycke guldich:* uwe gouden lokken.

1481 *t' Ghestert:* het gestarnte.

1483 *Dieftelijcke:* heimelijke, verborgene, verraderlijke.

1484 *Beschadich:* schadelijk, epitheton bij Styx en Acheron behoorende.

1487 *Bellon:* Bellona, de oorlogsgodin.

Den tijdelijcken slaep: En komt verkeeren straf
De slapers in een Lijck, hun bedden in een graf.

REY DER EGYPTENAREN.

Man.

Wy offeren ons leet, ons tranen aende voeten
Van s' Konincx Majesteyt, om onsen druck te boeten,
Met ons verscheurde kleet, en ons verbleect ghelaet,
Waer wt ghy leest wat in ons hert gheschreven staet.
Ons droeve klachten, laes! syn hoocheyt niet en belgen,
Den Hemel zal opt lest ons t' eenemael verdelghen.
  Dus langhe heeft hy steeds ons vleughelen ghekort,
En d' een op d' ander mael den blixem neer ghestort
Van syne gramschap, ach! ziet hoe ons velden schijnen
Niet dan een wildernis en doornighe woestijnen,
Ons boomen zijn niet meer met vruchten schoon bekleet
Noch d' aerde met gheen groen tapijten meer bespreet,
De bloemen zijn verwelckt, de kruyden en de loven
Zijn met hun lieflijcheyt en zoeten reuck verstoven,
Waer op Aurora eer met t' kriecken vanden dach
De tranen vanden dau te distilleren plach,
Zephyrus voert niet meer op syne zachte vloghels
Den blijden *Echo* van de zorgheloose voghels,
Noch t' zoet ghelureluer van Pans veelgaetsche pijp
In langhen niet ghehoort is in dit ront begrijp,
Het veltsche Beestiael is schielijcken ghestorven,
Den droeven Ackerman syn velden ziet bedorven,
Syn ploeghen is vergheefs, syn zaeysel is onnut,
Syn ackers ligghen woest en magher wtgheput,
Den Herder laet syn vee, den Jager t' wout ghehuchtich,
Den Bouwer syne ploeg, den Visscher t' net doorluchtich,
Den Vog'laer synen strick daer eertijdts t' zorgheloos
Wilt voghelken zoo dic syn vrijheyt in verloos.

1489 *Straf:* wreed, streng.
1503 *De loven:* als meerv. van het loof, om 't rijm.
1509 *Ghelureluer:* Een dier geluidnabootsende woorden, in wier vinding of juiste toepassing Vondel, reeds van den aanvang zijner loopbaan als dichter af, door niemand voorbijgestreefd is. — *Pijp:* fluit.
1515 *Ghehuchtich:* dichtbegroeid, beheesterd. Verg. *Bruylofts Reffereyn,* vs. 27, bl. 3.

Vrou.

Maer, och! ontijdelijc met dat sich eerst wtstrecte
De schaduw deses nachts, ontijdelijc ons wecte
Een jammerlijc gheschrey, als een die onder s' Leeus
Grijp-klauwen sich alleen verweirt met veel geschreeus;
Wy vlogen al verbaest, ach! t' wert van tijt noch eeuwen
Zoo langhe d' outheyt ons grijs-hairich zal besneeuwen
Wt ons ghemoet ghewischt; wy vloghen al verbaest
Naer t' bedde van die ons op therte laghen naest;
Te spade, eylaes! te spaed, de doot ons hier verraste,
De pols was wech eer elck al bevende noch taste
Naer t' leven van syn kint, en yeder moeder zagh
Zoo haest als van de kaers scheen eenen lichten dagh
Int droefste vanden nacht, in eenen slaep te vaste
Het wit ijvooren beelt, het schepsel van albaste
Syns kints int pluymich bed: elck reesch, elck riep terstondt
Des spieghels krystalijn op s' kints verbleecten mondt:
Maer ziel en leven was vervloghen met den aessem,
Want t' glasighe krystal bleef zuyver zonder waessem,
De roosen waren op de kaecxkens al verwelckt,
T' corael waer met zoo dick dees borsten zijn ghemelckt
Was vande lippen wech, de stralen zonderlinghen
Van d' ooghskens vriendelijc (die plachten te doordringen
Dit moederlijcke hert, ach! dat zoo veel verliest)
En flickerden niet meer, maer waren al bevliest
Van twee wijnbrauwen droef: dat liever noyt dees ooren
En hadden t' zoete woort van Moeder moghen hooren.
  Ach! onghevallich eynde! ontijdelijcke doot!
Ghy treft met uwen flits die eerst wt s' moeders schoot
Beschouden s' Hemels licht, eylaes! voor al de smerte
En pijn, wats mynen loon? niet dan tdoorschoten herte
Van myn verkoren bloet: ach! eer ghy oyt verreest,
Had beter s' moeders buyc u doncker tomb gheweest:
Hoe is dus mynen troost, hoe is dus mynen roeme
Op eenen nacht verwelckt ghelijck een dorre bloeme.

1524 *Outheyt:* ouderdom.

1532, 1533 *Het schepsel — Syns kints:* de uiterlijke vorm, de gedaante, het lichaam van zijn kind.

1539 *Zonderlinghen:* in 't bijzonder, vooral.

1550 *Tomb:* graf.

Man.

Oft desen dooden mondt noyt Vader Vader riep,
Dees wiens liefde in myn hert begraven lach zoo diep,
Die letterlijcken stont in myn ghemoet gheschreven,
De Sonne van myn vreucht, de Ziele van myn leven,
Den rechten erfghenaem, en d' aldernaesten oor
Van al myn rijcke haef, van t' gout in myn thresoor,
Ja t' beelt myns aenghesichts, de wortel die de vruchten
Myns zaets beloofden voort te brengen met genuchten.
„Wat is ons leven? ach! wat is ons leven oock?
„Een lieffelijcke bloem, bel, bobbel, damp en roock
„Oft smoock, die inde locht verblasen en verswenen
„Ghelijc een schauw verstuyft, en ydel vliegt daer henen:
„Het duert een wijle maer een tijdeloosen eeuw,
„En smelt weer lichter als een witghevlocte sneeuw,
„Oft als een ijsen beelt, twelck spoedich overwonnen
„Syn statua verliest met t' stralen eender Sonnen,
„T' is als een blixems licht, dat nau om schijnen pooght
„En mist syn heerlijcheydt met dat het sich vertooght,
„Een torts die duerigh schijnt en smeltet al besweken,
„Met dat heur lemmet sparct, met dat sy is ontsteken:
„Hoe vlien ons daghen wech, als waren sy ghevlerckt,
„Ons uren zijn bestemt, en onsen tijdt beperckt,
„Ons wieghe werdt ons graf, ons leven is verloren,
„Wanneer wy naulijcx zijn wt smoeders schoot geboren.

Vrou.

Dus schreyden d' ouders vast in zulcken harden proef,
Ons ooghen vloeyden, laes! als twee fonteynen droef,
De suster op heur sus, de broeder op syn broeder
Riep, oft noyt wt den schoot van een verkoren Moeder
Wy beyd waren gheteelt, och! oft wy noyt met smert

1557 *Oor:* erfgenaam.
1565 *Eeuw:* leeftijd.
1567 *IJsen:* van ijs.
1570 *Sich vertooght:* zich vertoont.
1571 *Torts:* toorts.
1572 *Sparct:* vonkt.

En pijn hadden ghedruckt een zelfde moedershert;
Och! waren wy noyt beyde wt eenen bloet gheronnen,
Noch noyt door eenen rinc gheraect int licht der sonnen,
Noch van een Vader noyt in syne liefde zoet
Ghewonnen op een Koets, noch met de melck ghevoedt
Die wt een ader vloot, noch tsamen opghevoestert,
Noch in een wanckel wiegh met pijnen opghekoestert;
Zoo'n had u droevich eynde alst ommers wesen most
Ons zoo veel zuchten (laes!) noch tranen niet ghekost.
Wat hebdy meer misdaen als wy, dat s' doots verstaelden
Gescherpten schicht met een dees borsten niet door-
[straelden?
O helschen Atropos! Wie dacht, wien had ghedacht,
Dat ghy huns levens draet zout korten desen nacht?
Wy hadden uwe komst wel vlijtich waer ghenomen,
En niet den zachten slaep met Lethes laten stroomen,
Op ons ghesloten oogh, en noch voort laetst adieu
Dees wanghen eens ghekust, eer uwe vlimme hieu
En scheyden ziel en lijf wraecghierich vanden andren,
Voor eeuwich hadden wy noch eens omhelst malkandren.
Ach! saligher ist Lyck t' welck hier light wt ghestreckt
Dat nu den rouwe met heur vleughelen bedeckt,
Als wy, die treurich om dees droefheyt te verzachten
Ons over stelpen in ons tranen en ons klachten.

Man.

Tweemael vijf straffen wy (eylaes!) hebben gevoelt,
En worden altijt meer van droefheyt noch bespoelt,
Den Hemel even strengh hout synen boogh ghespannen;
Dies bidden wy verlaet d' Israelijtsche mannen,
Verlatet den Hebreen, ontsluyt Egyptenlandt,
Op dat sy hunnen God voldoen syn offerhand;
Ontslaetse doch van t' Jock van al hun slavernijen,
En wilt ons alle voor een grooter straf bevrijen.

1583 *Gheronnen:* voortgekomen, gesproten.
1589 *Zoo'n:* zoo en. *En* is hier de ontkenning.
1592 *Doorstraelden:* doorboorden.
1596 *Lethe:* de godin der vergetelheid.
1598 *Vlimme:* vlijm, scherp werktuig. — *Hieu:* hieuw.

Pharao.

Sy vluchten metter ijl van daer het morghenroot
Verrijst, tot daer het licht neerdaelt in Thetis schoot,
Voor Pluto trecken sy zoo wijt ter hellen neder,
Tot daer sy nimmermeer en keeren herwaerts weder,
Sy reysen naer t' besneeuwt en t' kout behijselt noort,
Tot daermen nimmermeer van hun vertrecken hoort,
Sy laten dan den Nyl die overvloeyt vant goede,
Tot daer hun al ghelijc moet drucken d' arremoede:
T' weerspannich slaefs ghedrocht, sy loopen al hun best
Die ons ghezont Climaet ontsteken als een pest,
Sy nemen al hun Vee, sy nemen al hun have,
En werden op het velt een spijse voor de rave,
Sy ruymen t' gantsche Rijck, sy loopen na hun doot,
En erven Plutos nest voor eenen zachten schoot.

Binnen.

DEN REYE DER ISRAËLITEN ZINGHEN.

Hebreen speelt s' Hemels lof
Nu op u luyte schoone,
Adieu Misraijns Hof,
Adieu Memphidis Throone.

Adieu Egypten-landt,
Adieu Rijcx-staf en Kroone
Die Nylus sandich strandt
Beheerscht door Pharaone.

Adieu tyrannich jock,
Adieu dienstbarich Gosen
Waer wt de Heer ons trock
Door Aaron en door Mosen.

1613 *Sy vluchten:* laat ze vluchten.
1617 *Behijselt:* beijzeld.
1621 *Ghedrocht:* vreeselijk volk.
1636 *Dienstbarich Gosen:* Gosen der dienstbaarheid.

Israël wil tbelooft
Canaan nu ghelucken,
Daer Juda syn voorhooft
Zal met een Kroone drucken,

Daer Juda onder t' licht
En 't wanckel rondt der Manen
Syn Stoel en Zetel sticht
By tstroomen der Jordanen.

Ghy Philistinen haest,
En ghy o Jebusiten!
Met Amalec verbaest
Maect plaets met d' Ammoniten.

De Koningh Juda komt
Preuts in u schoenen treden,
O luystert! hoe hy tromt,
En naerdert met syn schreden.

Dat dynen hooghmoedt daelt
Voor die syn Rijck wil vesten
Ghelijck den blixem straelt
Vant Oosten tot den Westen.

U Grentzen open sluyt
Voor onsen Prins personich,
En laet tot roof en buyt
U melck en uwen honich.

Jordaen die vanden tsop
Der heuvelen komt bruysschen,
Steect u blau hoornen op,
En laet u bobbels ruysschen,

1639 *Israel* staat hier in den 3den n. v. De zin is: het beloofde Kanaän zal nu aan Israël gelukken, d. i. toevallen, ten deel vallen.

1647 *Haest:* is hier bijwoord en behoort bij *maect plaets*, vs. 1650.

1660 *Voor onsen Prins personich:* voor onzen Prins, t. w. God, den *Koning Juda* vs. 1651, in persoon.

Golft in d' azure Zee,
Zeght d' Oceaensche baren
Hoe Juda op u Ree
Komt synen Throonpilaren.

Sinai maect dy ree,
Want op u hooghte steylich
Wil smoocken doen d' Hebree
Syn brant-offeren heylich.

Dat Horeb eewich staet
Gheresen onder t' Maenschijn,
En tuyght wie heeft ghedwaet
De tranen van ons aenschijn.

Mensch stappen zullen eer
Des Hemels circkel meten,
Dan hunnes Koninghs eer
Israel zal vergheten.

Den Enghel maect het spoor,
O laet ons niet verslappen,
Ons Leyds-lien treden voor,
Wy volghen hunne stappen.
Binnen.

PHARAO *den Koningh.* ALBINUS *Velthooftman met syn heir-legher.*

Pharao.

Die niet ontziet den roem syns Scepters te bevlecken,
Mach doen als Pharao, en laten henen trecken
De Slaven van syn Rijc, die onder s' Hemels wiel
Den Koningh eyghen zijn met lichaem en met ziel,
Die steeds ghehouden zijn den Koningh toe te wijden
De vruchten van hun sweet, en hongher zelfs te lijden,

1677 *Ghedwaet:* weggevaagd.
1689 *S' Hemels wiel:* 's hemels omwenteling.

De Slaef die s' Princen hooft met een ghemarmort dac
Moet overwelven s' daeghs, en onder t' Hemel-vlack
Zelf slapen al den nacht, en dobbel wert vergouden,
Wanneer by synen loon hy t' leven mach behouden,
Oft rekent synen Heer hem tschuymsel vander aerdt,
En is hy op de helft nau zoo vele eeren waert,
Geen vrijheyt komt hem toe, ten zij hy 't mach verwerven
Door synes Konincx gonst, oft eyndelijc door syn sterven.
Vast hebben dees Hebreen verdobbelt snoo en valsch
T' Joc van hun dienstbaerheyt gheschoven vanden hals,
Door toverkonst huns Gods, diet scheen ons zou verdelgen
En heel Egypten in syn toornicheyt verswelghen,
Zoo nu syn recht hant verlamt is noch verkort,
Hy neem de hantschoen op die hem gheboden wort.
Sy zijn wel wt t'ghesicht, maer noch niet wt myn handen,
Noch wt hun slavernij, al schijnense wt de banden
Vant slaefsche Jock te zijn: Sy werden na ghedraeft,
En eer den vlugghen tijdt de bleecke Son begraeft,
Zie ick hun achterhaelt en onverziens bedroghen,
Ghelijc de voghel t' net wert over thooft ghetoghen,
En als int bladich bosch zoo schielijc t' bloode Hert
Beschreyt syn vrijheydt, alst in stricken is verwert,
Zoo zal ooc al betraent theyrlegher der Hebreeuwen
Hun vrijheyt zien berooft voor allen tijdt en eeuwen.
Tsa Hooftman, waerwaerts ist dat sy ghetoghen zijn?

Hooftman.

Ontziende t' bloedich stael des preutschen Philistijn,
Heer Koningh, al verbaest begaf sich desen swerme
Daer t' rood Arabisch Meirs gekromden woesten erme
Dit Rijck ten deel omvanght, en de woestijne dreyght,
Ghewapent naulijcx, sy om strijden niet gheneycht
En schenen, noch bequaem ten minsten hun vijanden
Het half ghelaet te bien, ick late staen hun tanden

1695 *Wert vergouden:* wordt vergolden.
1698 *Op de helft nau zoo vele eeren:* nauwelijks half zoo veel eer.
1701 *Verdobbelt:* dubbel.
1716 *Berooft:* geroofd.
1720, 1721 Versta: waar de kromme, woeste arm van 't Arabisch meir (den Arabischen zeeboezem of Roode Zee) dit Rijk voor een gedeelte omvangt.

Te breken met ghewelt: indien ghy desen Rey
Vervolght, ghenadich Vorst! voort oorlooghs velt-[gheschrey
Sy raken inde vlucht, en reppen tsaem hun zolen,
Als Schaeps-kud die de Wolf het herte heeft ontstolen,
Om gheen beschermen denckt, maer van een bende haest
Wel hondert benden maeckt, en vluchtet al verbaest.

Pharao.

Wel aen de rossen toomt om gheenen tijdt verzuymen.

Hooftman.

Sy briesschen, en tghebit huns breydels doen sy schuymen,
En zijn met strijdschen moedt ghespannen int gareel,
De waghens toegherust, en t' Legher al gheheel
Ghehelmt, ghestoct, ghestaeft, vierkantich in slach-orden
Verlangt wanneer den tocht zal aengevangen worden.

Pharao.

Zo treed de Koning voor, op trommel en trompet!
De wapenroovers noot tot tbloedighe bancket,
Dat elc syn hielen licht, t' is gheenen tijt om hincken,
Nu int bestoven velt Mars synen schilt doet blincken,
Krijght onder syn banier, hy leyt u aenden dans,
Des overwinners hooft omvlecht den Lauwer-krans,
Den wegh is al ghebaent, dus laet ons niet verslappen,
Zoo verr te vinden is het spoor van hunne stappen.
Binnen.

CHOOR.

Die den Hemel derf bekrijghen,
Zal wel voor een wijl opstijghen,
Even als Neptunus vocht
Worpt syn baren na de locht,

1728 *Die de wolf het herte heeft ontstolen:* aan wie de wolf den moed heeft ontstolen, angst aangejaagd.

1738 *De wapenroovers:* de soldaten, die zich de wapens der verslagenen toeeigenen.

1739 *Om hincken:* om te weifelen.

Die van zelf in korter stonden
Weder vallen in d' afgronden,
Oft ghelijck een vlam gheswimt,
Licht op na den Hemel klimt.
Diemen wederom sich zelven
In syn asschen ziet bedelven:
Want de groote goetheyt Godts
Latet wel den Koningh trots
Op het hooghste en even dolle
Woeden, doch wanneer hun rolle
Is ten wtersten vol-speelt,
Opt Theatrum ghetoneelt,
En wanneer hy met berommen
Meynt ten hooghsten zijn gheklommen,
Stoot den Godlijcken Monarch
Hem afgrijsich vanden berch,
Hoe hy was den Hemel naerder
Hoe den val hem is te swaerder,
Hoe hy meerder opwaerts steegh
Hoe hy dieper valt om leegh,
Hoe hy meerder rees verkorselt
Hoe hy platter valt vermorselt.
☞ Dit blijct aen Pharao straf,
Die zoo blind'lingh loopt na tgraf.
Die in s' Heeren straffe tijdich
Blijft verstoct, versteent partijdich,
Daer een yeder roe als vrient
Hem tot beteringhe dient:
Want de strengheyt Gods ten lesten
Yder een kastijdt ten besten,
En syn gheessel al begrijst
Op een grooter roede wijst.

1749 *In korter stonden:* in korten tijd.

1751 *Ghelijck een vlam gheswimt:* gelijk eene snel opstijgende vlam.

1761 *Berommen* voor *brommen:* een vervaarlijk gerucht maken; overdrachtelijk: snoeven.

1769 *Verkorselt:* stijfhoofdig.

1779 *Begrijst* van *grijsen* of *grijnzen:* treuren, klagen. De bedoeling is hier: de geesel, kort te voren door den Pharao reeds gevoeld en *beweend* zou door een zwaarder straf gevolgd worden.

☞ Wie dan in der Sonnen luyster
Sluyt syn ooghen in het duyster,
Wie d' aenkloppers van tghemoet
S' herten deur niet open doet,
Wie zoo vele donderslaghen,
Luyden laet voor ydel vlaghen,
Op het onversienste balt
S' Heeren blixem overvalt:
Ghelijck desen Koningh prachtich
Die gheen teyckenen aendachtich
Mochten leyden wt den tret
Van syn obstinaet opzet.
Dies de Heere t' eenemalen
Hem ontrect de helder stralen
Van syn Hemelsch aenghesicht,
En verduystert hem int licht,
In verkeertheyt overgheven,
Tot hy eyndelijck ghedreven
Even als een roerloos schip
Drijft al blind'lingh op de klip
Van syn overgheven boosheyt,
Van syn stoute goddeloosheyt,
Inden afgrondt en t' verleyt,
Van syn overgheventheyt.

HET VIJFDE ENDE LAETSTE DEEL.

FAMA, *oft tblasende Gherucht.*

T' heir-legher Israels (dat God zelfs had gheleydt
Onder syn vleugh'len wt d' Egyptsche dienstbaerheydt,

1786 *Luyden:* klinken.
1787 *Balt:* haastig, spoedig.
1797, 1801 *Overgheven* voor *overgegeven*, gelijk vs. 1804 *overgheventheyt* voor *overgegevenheid*, namel. aan 't kwaad.
1799 *Roerloos:* van 't roer beroofd.
1803 *t' Verleyt* voor *'t verlijd* of *overlijd:* dood, ondergang.
1805 en 1808, 1809 De zin is: de Pharao had eindelijk het leger van Israël weder achterhaald.

Dat God s' nachts voorghing in een vierighe Colomme
En s' daeghs in eene Wolc) Pharao wederomme
Had eyndlijc achterhaelt, en met syn oorloghs-heir
Omringt tusschen tgheberght en tusschen t' roode Meir,
Dat met de Sonne quam de duysternis verrasschen,
Sich spieghelden verbaest in zoo veel harrenasschen,
In zoo veel yser-blau, dies riepen sy, ten helpt,
Wy blijven tzamen hier in droefheyt overstelpt,
Wy zijn besloten van tgheberghte en vande baren,
Van zoo veel oorloghs-volc en toegheruste scharen:
Ha Amrams sonen snoo! die ons zoo onbedocht
Vervoert, hier op een graf en kerc-hof hebt ghebrocht:
O salich waren wy in arbeyt en in slaven
Eer in Egyptenlant ghestorven en begraven:
Verraders vanden Rey en tLegher der Hebreen,
Een yeder wreec sich zelf en worp den eersten steen.
  Ghelijck de Reysighers (als in d' azure golven
Van eenen waterbergh bedeckt wort en bedolven
Het vlottich schip, wanneer sich Boreas verheft,
En tgolvich driftich hout met groene baren treft)
Den Schipper dreyghen vast, zoo voor de stuere winden
Hy 't opgheblasen zeyl wil strijcken noch ontbinden:
D' een met een bleec ghelaet na tleven vast de doot
Afschildert, d' ander klaeght dat in Thetidis schoot
Hy vint syn duyster tombe, en d' ander dat syn leven
Ontijdelijck hy moet den baren overgheven,
Dat ondertusschen heeft den Zeeman al ontrust
Ghenoegh te doen eer hy d' een stilt en d' ander sust.
Zoo oock in desen storm d' Israelijtsche Hoeders
Aaron en Moses beyd vertroosten hun ghebroeders,
En roepen, Mackers denct dat uwen Koningh leeft,
Die midden in s' doots noot de syne t' leven gheeft,

1810 *Tgheberght:* de bergen Chiroth.
1811 *Dat met de Sonne,* enz. voor *met dat de Zon,* enz.
1813 *Sy:* namel. de Israëlieten. — *Ten helpt* is *het en helpt:* het helpt niet.
1819, 1820 *O salich waren wy... eer,* enz.: Lees: o waren wij veeleer in Egypteland, in arbeid en slavernij, zalig gestorven, enz.
1826 *Tgolvich driftich hout:* het hout (hier: het schipzelf), dat op de golven drijft.
1827 *Stuere:* harde, wreede.
1829, 1830 Vergelijk *Wtvaert van Henricus de Groote* bl. 21, vs. 158, 159.

T' is eenen vasten gront, en twijffelt niet zoo wancker,
Vest u gheloove op hem, en worpt der hopen ancker
Op Gods almachticheyt, die tsteyl gheberghte kan
Tot dalen platten, en verdrooghen d' Ocean,
Den jonghsten toont hoe hun den Hemel is te goede,
En slaet met syne doode en levendighe roede
Het woeste baergheplots dat sich verdeylet stuer,
En wederzijden maect een roo robijnen muer,
Een schutsel van crystal, en nemet syn afscheytsel
Zoo wijt dat midden blijft een guldich zant plaveytsel,
Een droogen vloer geschelpt, waer op dees Leytslien voor
Tgantsch Legher volghen doen hun stappen op het spoor.
O zeldsaem wonderwerc! wie zal ick best ghelijcken
Israel die zoo haest een plaetse vint om wijcken,
Als by de watervloet, die stroomich op ghehoopt
Een leegher diepte vint en snellijcken verloopt.
  Terwijlen dus d' Hebreen (spijt t' wesen der natueren)
Vast dweerssen dese straet van crystalijne mueren,
Roept d' een, de Zee is droogh, en t' water even vocht
Hanght ick en weet niet hoe tot boven inde locht,
En d' ander krijst, wats dit? t' roo meir schijnt opgeblasen,
Thetis ciert heur parruyck in dese spieghel-glasen:
Waer toe met schepen meer ghevloten over t' nat,
Wanneermen doorgaens vint zulck eenen drooghen pat?
Waer toe dient doch t' compas en d' opgespannen zeylen,
Oft grondloos diep-loot om de diepten met te peylen?
Dus in verwonderingh treet vast t' heyrlegher voort,
En vindet sich drooghs voets van d' een op d' ander boort
Behouden op het strant, dies Pharao verbolghen

1839 *Wancker* voor *wankel:* wankelmoedig.

1843 *Den jonghsten:* Mozes.

1844 *Doode en levendighe roede* t. w. beurtelings „staf" en „slang."

1845 *Baergheplots: Plotsen* is 't frequentativum van *plossen* of *plassen*, gelijk *klotsen* van *klossen* of *klessen.*

1846 *Een roo robijnen muer:* Vondel verkeerde blijkbaar in den waan, dat het water der Roode Zee werkelijk rood was.

1854 *Leegher:* lager.

1855 *Spijt t' wesen der natueren:* tegen den gewonen loop der Natuur aan.

1856 *Dweerssen:* dwars overtrekken.

1859 *Krijst:* krijscht.

1862 *Doorgaens:* om door te gaan.

1864 *Grondloos diep-loot:* minder juist voor: diepgaande.

Verkiest den zelfden pat om flocx hun t' achtervolghen
Met al syn wapentuygh, met al syn krijchs ghewelt,
En is nau int ghebiet van t' zandich Zeeusche velt
Oft den Hebreeuschen God beghinnet sich te belghen,
Die om hun in een graf te zamen te verswelghen,
Een slincx onweder van den Hemel nederworpt,
Dat t' slibberich gheberght weer in syn holte slorpt,
Dat yder over hooft en hals int diepste sobbelt,
En komen door tghegolf eens eyndlingh opghebobbelt
Met eysselijck gheschreeu, half levende en half doot:
De dooden zijn alree meer als der golven vloot:
D' een roept Osiris, o! helpt my te boven klemmen,
En d' ander, help Isis, op dat ick 't mach ontswemmen,
D' een is met tharnas swaer ghezoncken inden gront,
D' een hout sich aende Koets, oft aen de wielen ront,
En d' ander al verbaest, om boven t' water wacker
Noch thooft te houden op, grijpt synen naesten Macker
En zincken beydegaer: de Zee die altijt woelt,
Wat noch te boven drijft voorts inden afgront spoelt.
Den Prince vanden Nyl, die in syn Koetse deftich,
Wert voorts getrocken van sneeu witte hengsten heftich,
Vervloeckt de troubel Zee, de golven zout gheswint,
Den Hemel en de locht, de blixems en de wint,
En om ontijdlijc noch de bleecke doot t' ontvlieden,
Derf hy den dullen storm thooft even dapper bieden,
En stijght de baren op, en krijschet, oft ghy schuymt,
Voor desen gaffel spits de wech na t' strant opruymt,
Ick ben Neptunus zelf den God van dese stranden,
Ontziet myn blauwe spriet met dry ghescherpte tanden:
Gy bruyscht, gy swalpt, en krielt, ziet wie gy rebelleert;
Ick bent, die op het diep van uwen stroom laveert.
Den Ocean en past op vloecken noch op schelden,

1870 *Zeeusche velt:* veld der Zee.
1871 *Den Hebreeuschen God:* den God der Hebreeuwen.
1875 *Sobbelt:* struikelt, tuimelt.
1876 *Eyndlingh:* eindelijk, ten laatste.
1878 *Der golven vloot:* de menigte van de golven. De dichter bedoelt: er zijn reeds meer dooden dan golven.
1888 *Voorts getrocken:* voortgetrokken.
1889 *Zout gheswint:* Beide bijv. nw., behoorende bij *golven.*
1899 *En past:* let niet, geeft geen acht.

Syn dreygementen dweers en moghen hier niet gelden
Na dat hy zevenmael met t' woest ghetuymel vocht,
Syn voorhooft heeft gheberght ten wolcken inde locht,
En weder zevenmael ghedaelt is inde vesten
Vant grondeloose diep, hem eyndelijck ten lesten
De vochticheyt verswaert, ja alle hoop berooft,
En in heur grimmicheyt delft over hals en hooft.
Ick gheef te dencken voorts, de Hebreen diet aenzagen
Hoe hunnen vijant lach zo kortelingh verslaghen,
Hoe God zo lichtelijck den pratten hooghen moet
Pharaos had ghedempt vertreden onder voet,
Oft niet een yders tongh van vrolijcheyt ontspronghen,
Den drymael hooghen lof des Hemels heeft ghezongen,
Als sy aenschouden vrij van s' Konincx wreetheyt straf,
Dat hun verlossingh werdt Pharao tot een graf,
Diens korten ondergang, diens droevich treurspel even
En onversienste doot hun strecte tot den leven.
De winden en het Meyr goetjonstich wierpen ruyt
D' Egyptsche wapeningh weer aenden oever wt,
Wierp harnasch schildt en sweerdt juyst den Hebreen
[in handen,
Daer sy eerst werden met ghedreygt van hun vijanden:
Dit heb ic zelf ghezien, dit heb ic zelf ghehoort,
En deylt een yeder voor de zuyver waerheyt voort,
Veel wijder alsmen ziet Son, Maen, en Sterren blincken
Zal ic dees nieuwe-maer met myne tromp doen klincken.

Binnen.

HYMNE OFTE LOF-ZANGH

VANDEN ISRAËLIJTSCHEN REYE.

I.

Nu zinght, nu speelt, nu reyt en danst,
Nu looft den Heer der Heeren

1900 *Dweers:* gramstorig, vergramd, verbolgen.
1901 *T' woest ghetuymel vocht:* 't woest en tuimlend vocht.
1902 *Gheberght:* geborgen.
1906 *Heur grimmicheyt:* t. w. „van de vochticheyt," (verkeerd voor „het vocht".
1908 *Zo kortelingh:* in zoo korten tijd.
1917 *Ruyt:* wild (*rudement*) bij Kil. *ruyd.*
1924 *Tromp:* trompet.

Die ons met d' overhant bekranst,
Vlecht hem een kroon van eeren,
Hy is die al de banden van
Ons slavernije breken kan
En onsen rou in vrolijcheyt verkeeren.

II.

De Heer ghedenct aen syn verbondt
Over syn wtverkoren,
Looft hem met ziele, tongh, en mondt,
Die Israel staet voren,
Die Jacobs Huys in dienstbaerheyt
Onder syn schaduwe bespreyt,
Prijst synen Naem, en wilt nu vreucht oorboren.

III.

Hy is den God van Abraham,
Isac en Jacob machtich,
Die nu tot Koningh salft den stam,
Den stamme Juda krachtich,
Die ons na tzoet beloofde Landt
Gheleydet door syn stercke handt
Om heerschen int landt Canaan eendrachtich.

IV.

Int Landt daer melck en honich vloeyt,
Daer de Jordaen beneven
Stroomt, die wt zoo veel beecxkens groeyt
Vant steyl gheberght verheven:
Daer als de baren vander Zee
Oft t' zant der stranden nu alree,
T' zaet Israels doet syn vijanden beven.

V.

Looft desen Krijghshelt onvervaert,
Die paerden, ros en waghen,

1937 *Onder syn schaduwe bespreyt:* met zijn schaduw overdekt.
1938 *Oorboren:* genieten, nuttigen.

T' ghewapent heir met schilt en swaert
Heeft mannelijc verslaghen,
Met den verstocten Koningh trots,
Bout op dees klip en stercke rots,
Die niet en swicht voor stormen en zee-vlagen.

VI.

Den root-schaerlaken mantel breyt
Vant roode Meir hy scheurde,
En heeft gult-zandich gheplaveyt
Een effen straet waer deur de
Hebreen ontweken hun misval,
Tusschen twee mueren van crystal,
Daer Pharao den laetsten zucht betreurde.

VII.

Pharao die ons op de hiel
Vervolghde met syn scharen
T' zee-water stormich overviel
Met tswalpen vande baren,
Die t' voorhooft berghden int ghestert,
Inden afgrondt vernedert wert,
Speelt s' Heeren lof op harpen en op snaren.

VIII.

Pharaos wimpelen ontdaen
En zaghmen niet meer swieren,
Noch tbloedtzeyl van syn oorloghs vaen,
Noch al syn roo banieren,
Syn wapens en gheslepen stael
Zonck met syn rustingh altemael,
Wilt hem opt plat van syn Altaren vieren.

1960 De zin van dezen en der volgende regels is: hij scheurde den breeden roodscharlaken mantel der zee.

1964 *Misval:* onheil.

1967—1969 *Pharao* staat hier in den 4den n. v. — *t' Zeewater* in den 1sten n. v.

1971—1972 Versta: die op den hoogsten trap van grootheid stond, werd in den afgrond nedergesmeten.

1980 *Hem:* namel. den Heere. Dit vers is een soort van weerslag op den slotregel van het vorige couplet en moet daarmede in verband gelezen worden.

VIIII.

Bout al u hoop op desen Steen,
  Bout u gheloove vaste
Op den Monarche der Hebreen,
  Die Pharao verraste,
Die des Tyrans voornemen schort,
  Den hooghmoedt van hun vleughels kort,
En met syn stercke schouders ons ontlaste.

X.

In koper, steen, noch yser hart,
  Alleen niet dees weldaden
En prent, maer schrijft ooc in u hert
  Gods goetheyt vol ghenaden,
Die ons s'doodts muyle heeft ontruct,
  Groen Palm en Myrte tacken pluct,
Kroont, ciert, en vlecht u hooft met Lauwer-bladen.

MOYSES *doet syn offerhande ende spreect:*

Dwijl Israel ontruckt is wt syn slaefsche banden,
Zoo stijgh ten Hemelwaert ons herte met tghesmoock
Van desen Altaer, als een lieffelijcken roock
Ontfangt o Heer! ontfangt dees heylighe offerhanden.
  Ontfanght dees offerhand tot een dancbarich teycken
Oft schoon den teeren mensch niet anders wedergheeft
Dan tghene hy (eylaes!) van u ontfanghen heeft,
Syn swacke sterffelijcheyt niet hoogers mach bereycken.
  Ghy zijt de volheyt zelf, de spruytende fonteyne
Die overvloeyt van tgoede: o mensch! die niet en hebt
Yet goets, als tgheen ghy wt dees zuyver borne schept,
En zijt niet van u zelfs als stof en asch onreyne.
  Wat offert ghy den Heer? niet anders als den lof der
Oprechter lippen vroom voor syn weldadicheyt,
Twelc God veel meer behaegt als boc, stier, kalf of geyt,
„Een danckbaer hert is hem den aenghenaemsten offer.

2001 *Eylaes:* is hier leedbetuiging over 's menschen onmacht, in vs. 2000 en 2002 uitgedrukt.

T' is God die't al wt *Niet* heeft door syn woort ge-
[schapen,
Die 't wonderlijc gheheel ghegheven heeft den eysch,
Ghewelft, ghebout, gheciert ghelijc een schoon Palleys,
De Stieren hooren hem de Kalveren en Schapen.
Niets isser zoo gheringh of t' is van hem ghevloten,
Hy hevet al ghemaect, o groot is uwen lof!
Die't al hebt rijckelijck ghebouwet zonder stof,
Zoo ghy in uwen raet verholen hadt besloten.
Heer, dit bekennen wy noch eenmael met verlanghen,
Wat wy op den Altaer in vyer en vlammen root
Ontsteken, is ghevloeyt wt uwen milden schoot,
Ja hebben ziel en lijf van u, o God! ontfanghen.
Den offer komt u toe, die Heer verteert tot asschen,
Neemt dat u toebehoort: den Altaer toebereyt
Alleene zij tbewijs van onse dancbaerheyt,
Dat ghy ons aenschijn vande tranen hebt gewasschen.
Dat ons ghemoet u vyert inwendich na den gheeste,
En dat ons herte brant, ghelijck als in s' vuyrs gloet
Opt heylighe ghesteent ons offerhande doet,
En dat wy uwe Wet betrachten aldermeeste.
Zo dicwils als het bloet der bocken zal besprenghen
Des Altaers hooghe plat, zal ick ghedencken aen
Hoe wy de straffe hant ws Enghels zijn ontgaen,
Waer door ghy tzamen ons wout wt Egypten brengen.
Ic zal ghedencken hoe om Pharaos verdinsten
Al d' eerstelinghen van gheheel Egyptenlant
Van menschen en van vee door uwe stercke hant
Gheslaghen werden van den meesten tot den minsten.
En hoe ghy ons verlost hebt wt de tyrannije
Van desen Koningh, die om syn hartneckicheyt
Met synen hooghmoet nu int Meir begraven leyt,
Waer door wy zijn ontboeyt van al ons slavernije.
O Heer, bereyt den wegh, en trect noch voor ons henen,
Ghelijc ghy tot noch toe ghedaen hebt goedertier,
Des daeghs in eene Wolc s' nachts in een vlammich vier
Waer in ghy my ooc zijt op Sinai verschenen.

2018 *Raet verholen:* verholen (verborgen) raad.
2035 *Verdinsten:* om 't rijm, voor verdiensten; namelijk tot 's Pharao's verdiend loon.

Vertzaeght voor onse komst de stoute Philistinen,
Quetst hunnen preutschen moet, o Heer, blijft onsen borght
En onsen schilt, op dat wy moghen onbezorght
Gheraken door de dorre Arabische woestijnen.
Op dat wy eyndelijc eens moghen triumpheren
Int Lant van Canaan, en dat wy uwe Wet,
U offerhanden daer reyn zuyver onbesmet,
En ons beloft voldoen, tot ws naems prijs en eeren.

Binnen.

CHOOR.

S' Hemels goetheyt die voorhenen
Ons Voorvaders heeft beschenen
Is hier opt Toneel herspeelt,
En na t' leven afghebeelt.
Tijt noch de verghetenissen
Hoort wt ons ghemoedt te wissen
Dees weldaden overgroot
Neerghedaelt wt s' Hemels schoot.
Doch wanneer wy zien veel milder
Wat den Goddelijcken Schilder
Hier met naect af conterfeyt,
Raect dit in vergetenheyt,
En vertoont sich veel gheringher,
Wanneer dit ons met den vingher
Wijst opt ware wesen bly
Van dees Hemel-schildery,
Op een grooter weldaet leerlijck
Die door Jesum Christum heerlijck
Ons zoo rijckelijc beschijnt,
Dat de schaduwe verdwijnt:
Want wanneer de Sonne luystert,
T' Manen-zilver wert verduystert,
T' bleecste voor het helderst swijct,
T' minste voor het meeste wijct:
Om den zin hier van te mellen

2065 *Hier met naect af conterfeyt:* hiermede naar 't leven afschildert.
2077 *Swijct:* deinst, zwicht, wijkt.
2079 *Mellen:* melden.

D' een wy teghens d' ander stellen.
Nu het Rijck Egypten is
Oft beteyckent duysternis,
Daer in sware slavernije
Jacob onder d'heerschappije
Pharaonis met gheklagh
Droevelijck in boeyen lagh:
Maer door tGoddelijc verweire
Werden sy door t'roode Meire
Tzaem verlost wt dees spelonc
Als den Pharao verzonc
Met syn schilden en syn swaerden,
Met syn ruyters, volc, en paerden:
Even laghen wy verstrict,
Leelijc in ons bloet verstict,
Onder Satan, Hel, en Sonden,
In s' Doodts banden vast ghebonden,
Maer door s' levens klaer Fonteyn
Onsen Salichmaker reyn,
Als hy in het laetst der daghen
Aen het Cruyce wert gheslaghen,
Werden wy door syn bloet roodt
Vrij van Sond, Hel, Duyvel, Doodt,
Door syn goetheyt vol ghenaden
Afghewasschen ons misdaden:
Niet verlost als Jacob bloot
Van een tijdelijcke doot:
Maer door desen Samson leeuwich
Vrij van d' Helsche pijnen eeuwich,
Van Gods onverganclijc wee,
Van het sweert dat wt der schee
Boven thooft ons dreyghde grammich
Met den brandt des afgrondts vlammich.

2081, 2082 *Nu het Rijck Egypten is, Oft beteyckent duysternis.* De zin is: het Rijk van Egypte is duisternis, omdat er tijdens eene der plagen duisternis geheerscht had: en het *beteyckent* duisternis, dat wil zeggen, het is een type der geestelijke duisternis, waarin het menschdom voor de komst van Christus gedompeld lag.

2087 *Verweire:* verweren, beschermen.

2099 *In het laetst der daghen:* op den laatsten dag.

Israel trock al ghelijck
Naer een aerdsch verganclijc Rijck,
Dat maer voor een tijt mocht bloeyen,
Maer naer ons ghebroken boeyen
Ons de Heere roept tot hem
In het nieu Jerusalem.
Loopt dan ijverich gheneghen,
Hebben wy door Christum kreghen
Eenen wegh ghebaent en plat
Naer de schoone Hemel-stadt,
Daer doot, siecte, strijt noch tranen
Ghelijc over der Jordanen
Ons meer zal ontmoeten wreedt,
Alst den Israliten deed,
Die zoo vlijtich hun bewesen
In het wterlijcke wesen,
Ooc om slachten tzuyver Lam,
T' welc terstont een eynde nam,
Als den Godlijcken Messias
(Daer den anderen Helias
Syn verkoren Jonghers vroet
Op wees met den vingher zoet,
Alder schatten kleynoot koffer)
Doen die quam, en synen offer
Als Hoogh-priester dede spa
Op den Bergh Calvaria,
Doen hy teghens Satan kampten,
Alle Priester-dienst en ampten
Eyndden met het Paesschen-feest,
Als de Joden Jaerlijcx meest
Posten dorpels noch bestreken
Met s' Lams bloede, tot een teecken
Hoe Godt hun bevrijdde weerdt

2120 *Hebben wy... kreghen:* hebben wij gekregen.

2127—2131 Versta: Die zich zoo vlijtig betoonden in het uiterlijke teeken van het aardsche lam, 'twelk een einde nam, toen Christus, enz.

2132 *Helias* (Elias). Dit ziet op Johannes den Dooper, die zijn Discipelen naar Jezus verwees.

2136 *Doen:* toen.

2145 *Weerdt:* waardig, op eene waardige wijs.

Voor des slaenden Enghels sweerdt.
Voorspel t' welc ons leert ten besten
Hoe dat inden alderlesten
Dagh der daghen int ghericht,
Voor Godts toornich aenghesicht
Jesum Christum ons zal vrijden
Door syn heyligh bitter lijden,
En met t' rood onschuldich kleydt
Van syn droeve sterflijcheyt
Ons onreyn melaetsche vlecken
Voor des Heeren aenschijn decken.
Eet dan gheestelijcker wijs
Noch dit Lam, der zielen spijs,
Met een bitter sausse spijtich
Ware Israeliten vlijtich,
Laet de kracht van syne doodt
U noch zijn een Hemels broodt,
Weest omgordt, en staet al reede
Om te wand'len na den vrede,
Met den Staf alzoo't behoort
Van des Heeren heyligh Woort,
Opgheschort, omgort op vordel
Met der liefden bandt en gordel.
Ooc aenmerct hier alghemeen
Dees twee Leyds-lien der Hebreen,
Moses (onbespraect voor Pharons
Aenschijn) hoeft des Priesters Aarons
Reden-rijcke tonghe vocht:
Doch gheen van dees beyden mocht
Isac brenghen eyndelijcken
In Canaans Konincrijcken:
Onder welcke schorsse duyct

2151 *Jesum Christum:* Hier is de 4de n. v. niet te verdedigen, en moest „Jesus Christus" in nomin. staan.

2159 *Een bitter sausse spijtich:* een saus, door welker gebruik men spijtig of „zuur" ziet. Zie vs. 643.

2160 *Ware Israeliten:* als ware Israêlieten.

2167 *Vordel:* voordeel. Versta: Het strekt tot voordeel (wil het Koor zeggen) omgord te zijn met den band der liefde.

2173 *Tonghe vocht:* vochtige tong.

2177 *Duyct:* schuilt, verborgen is.

Alsmen desen bast ontluyct,
D' onvolkomen swacheyt teder
Vander Wet, te korten leeder
Om int Hemelsch Vaderlant
Op te stijghen wt den brant,
Wt den brant der zielen sweerdich,
Wt Gods toornicheyt rechtveerdich,
Daer ons Christus als ghezeyt
Heeft behouden wt gheleyt.
Want in Christo woont bequamich
Zelf de volheyt Gods lichamich,
T' Evangelische Verbondt
Vloeyet wt syns wijsheyts mondt,
Der ghenaden fonteyn-ader,
Ons Verbidder by den Vader.
Israel vertrock op hoop,
Maer voor ons heeft al den loop
Christus t' Hooft van syne Benden
Langh te voren gaen volenden,
En met tCruys ghetriumpheert
Boven Hemelen en eerd.
Laet dit plaetse by u grijpen,
Laet dit Godlijc zaeyssel rijpen,
Zoo zal t' uwaerts s' Hemels gonst
Vloeyen *Wt levender jonst.*

2178 *Ontluyct:* opensluit, opent.

2179 *D' onvolkomen swacheyt teder:* Onvolkomen als bijnaamwoord van *swacheyt* is hier ter plaatse voor 't minst onjuist; een *onvolkomen zwakheid* is „een vermindering in zwakheid," en dus „een nadering tot sterkte."

2180 *Leeder:* leer, ladder.

2183 *Sweerdich* behoort bij *brant,* alzoo: een snijdende, scherpe brand.

2192 *Verbidder:* voorbidder, voorspraak.

2194—2196 Versta: Maar Christus, het hoofd van zijn benden, is rreds lang te voren den loop voor ons gaan voleinden (heeft reeds lang te voren den weg voor ons gebaand).

2195 *Benden:* saamverbondenen.

2202 *Wt levender jonst:* de spreuk van de oude Brabantsche Rederijkerskamer te Amsterdam.

VERGHELIJCKINGHE

VANDE

VERLOSSINGE DER KINDEREN ISRAELS

MET DE VRIJWORDINGHE

DER VEREENICHDE NEDERLANDTSCHE PROVINCIEN.

Hoewel den vluggen tijt d'wtkomste der Hebreeuwen
Spijt Moysi gulde pen met veel verloopen eeuwen
Heel wt te wisschen dacht: zoo is het even beelt
Van Israels triumph zoo aerdich weer volspeelt
Opt Nederlandts Toneel, dat gheene van dees beyden
Nau vanden andren is met waerheyt t' onderscheyden.
  Wien schildert Pharao na t' leven naecter af,
Als Phlippo den Monarch, den eenen met syn Staf
Beheerscht den blauwen Nyl; den and'ren draeght in handen
Den Scepter wiens ghebiet strect over Tagus stranden;
Den eenen Osiris eert met gheboghen knien;
Den and'ren zal den God des Tybers eere bien;
Den eenen maeyt int graf d' onnoosle zuyghelinghen;
Den anderen die noch aen s' moeders borsten hinghen;
Den eenen Jacobs huys verdruct met slavernij;
En d' ander t' Nederlandt verheert met tyrannij;
Den wettighen Gods-dienst belet den eenen duyster,
En d' ander al verblint ghehenght niet dat den luyster

Verghelijckinghe vande verlossinge der kinderen Israels. Volgens den tekst achter de eerste uitgave van *Het Pascha.*

4 *Aerdich:* naar den aard, naar de natuur, natuurlijk.
8 *Phlippo:* Dit is hier geen abl. van Philippus, maar de Spaansche vorm van des Konings naam.
12 *Den God des Tybers:* de Paus.
14 *Den anderen* (maait in 't graf) *die noch aen s' moeders borsten hinghen:* Dit ziet op de gruwelen, te Naarden en elders door de Spanjaarden gepleegd.

Des Evangeliums ghelijck een Son doorbreeckt,
Noch dat de waerheyt thooft ten Hemel erghens steect.
Israel zijnde dus in droefheyt en in rouwe,
De vouten schallen doet van s' Hemels hooch gebouwe;
O Vader! roepen sy, wilt ghy wt uwen tros
De pijlen uwes toorns steeds op ons laten los,
Gedenct doch aent verbont dat ghy met uwer knechten
Voorvaders goedertier hier voormaels wout oprechten;
Oft zoo ghy onser naer u goedtheyt niet ghedenct,
Ten minsten d' eere ws naems, o Heere! niet en krenct,
Ghedooght niet dat wy (ach!) den tijdt van onse leven
Den vijanden tot roof en spijse zijn ghegheven.
Belgica van ghelijc met zuchten en gheklach
Den droeven *Echo* weckt, en stenet nacht en dach,
O Heere! Laet op ons de lieffelijcke stralen
Ws aenschijns vanden troon des Hemels neder dalen;
Wy zijn, eylaes, bevleckt met ongherechticheyt,
Dus reynicht ons int bloedt van Christi sterflijcheydt,
Syn eenighe offerhand' neemt aen tot een voldoeningh
Onser misdaden, en volkomene verzoeningh.
God Jacobs stenen hoort, en tot Voorvechters trou
Weckt Amrams zonen beyde, en die van t' Huys Nassou,
Den Nederlanders tot Beschermeren en Vooghden,
Die tsamen hunnes volcks verlossinghe beooghden.
Die eer voor Memphis heeft ghestreen als besten vriendt,
Wordt eynd'lijck haer partije, en die voorheen ghedient
Heeft t' strengh Bourgoensche Hof, sich rustet teghens [Spaengien,
O wonderbaerlijck schict sich Moyses met Orangien!
Den een strijdt voor de Wet, den and'ren slaet de trom,
En vrijt met synen arm het Evangelium;
Den eenen gaet d' Hebreen de roode golven banen,
En d' ander leyt de syn door eenen vloet van tranen,
Al recht door 't gholvigh Meyr van klibber breyn en bloedt;

26 *Hier:* onjuist. 't Was niet in Egypte, dat de Heer een verbond sloot met de Aartsvaderen.

39—41 Men leze: God wekt de beide Zonen Amrams (op) tot trouwe voorvechters van het stenende (klagende) kroost Jacobs, en die van 't huis Nassau tot beschermers en voogden der Nederlanders.

51 *Klibber:* kleverig.

De Slaven d' een ontslaet en d' ander steeckt den Hoet
Der vrijheyt inde locht, en eyndlijck streckt sich even
Huns vijandts ondergangh te zamen tot den leven.
Pharao voor een graf het roode Meyr beerft,
Philippus out en grijs katijvich henen sterft:
God wel verscheyden straft, d' een vroech en d' ander spade,
Maer eyndelijc overvalt hun beyd syn onghenade.
Den zelven Koningh die t' Rijck Israels bevesten,
Heeft eyndelijck u zaeck, o Belgica! ten lesten
Voleyndicht in triumph: dies dy niet langher quelst,
Dewijl hy dijnen staet met syne macht omhelst:
Hoe is de macht ghegroeyt van u verbonden Steden,
Sint desen grooten Helt ghingh inde schoenen treden
Syns Vaders, welck (eylaes!) verraderlijck en straf
De swarte nijdicheydt gheblixemt heeft int graf,
Help God! de wraeck is u, ghy zult hier namaels eyssen
Het dier vergoten bloedt met een ghekromde Zeyssen.
Wat rester nu? dan God te vlechten met bescheydt
Den loffelijcken krants van ware danckbaerheydt:
Vreest hem die lichtlijck kan verstroyen inder ijlen
Het steunsel van u zaeck, den Bos gheknoopte Pijlen,
Peynst om den ghenen die de volckren van Sion
Als Slaven voeren liet gheboeyt naer Babylon.

53, 54 *En eyndlijck* enz.: men versta deze regels aldus: En eindelijk strekt de ondergang hunner vijanden den een zoowel als den ander tot behoud.
56 *Katijvich:* zeer ongelukkig. rampzalig.
64 *Desen grooten Helt:* Prins Maurits.
67, 68 Zie bl. 23, *Wtvaert van Henricus de Groote,* vs. 193 en 196.
69 *Met bescheydt:* met onderscheid, op onderscheidende wijze.
72 *Den Bos geknoopte Pijlen:* toespeling op den pijlenbundel, het zinnebeeldig wapen der Unie.
73 *Peynst om den ghenen:* denkt aan hem.

Titelprent der eerste uitgave.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1613 bij Dirck Pietersz. Pers te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 71).

Deze bijschriften van Vondel behooren bij een reeks prenten, die hier voor de eerste maal naar de oorspronkelijke gravuren gereproduceerd worden. Waarschijnlijk zijn zij gegraveerd door den Vlaming Gerard de Jode.

De prenten zelve verschenen in 1579 voor het eerst onder den titel: „*Μὶκροκὸζμος* Parvus Mundus", met verklarende bijschriften in het Latijn. In 1584 gaf Mr. Jan Moerman ze opnieuw uit, met de bijschriften in onze taal, onder den titel „De Kleyn Werelt, Rhetoryckelyck wtgestelt", welke uitgave in 1608 bij Dirck Pietersz. Pers herdrukt werd.

Behalve in de hier genoemde edities werden deze prenten ook gebruikt voor eene Fransche uitgave (1589), eene Latijnsche en nog eene Fransche, beide zonder jaartal.

Dat deze prentverzameling in den smaak van ons volk viel, bewijzen het tiental herdrukken, die uitvoerig in mijne *Bibliographie van Vondels werken* beschreven zijn.

DE DRUCKER WENSCHT ALLE KUNST-LIEVENDE NEDERLANDERS EEUWICH HEYL ENDE WELVAREN.

Als eener (waerde Nederlanders) dese vraghe onder ander worde voorgestelt, wat hy achtede in de wereld meest te blincken? antwoorde, de *Son:* nochtans, seyde de ander [1]), en kunnen de blinde de Sonne niet sien. Soo antwoorde hy weder: zy sien hem niet, om dat zy van haer ooghen berooft zijn: *ey! Soo moet dan de Deughd veel meer blincken ende schijnen, de welcke oock de blinden claerlijcken sien:* Want als ghy de Deught hebt (seyde eener) so hebt ghy alles; maer als ghy de ondeught hebt, soo en hebt ghy oock niet u selven. Tot dese Deughd behooren wy ons met alle naersticheyt en vlijt te begeven: ende dit is het dat de Ouden, als in eenen spiegel ons (nae haere kennisse) hebben willen aenwijsen, hoe wy onsen korten loop des levens best souden volbrenghen: Enighe hebben door teykenen, sommighe door Fabulen, andere door treffelijcke Philosophische en Moralische leeringen en spreucken, den Mensche tot het wit des Deugds gewesen, int welcke zy verstonden haere hoogste gelucksalicheyt gelegen te zijn. Is dit dan van den Heydenen aengemerckt, soo behoort het veel meer van ons Christenen behertight te worden, daer wy de waere Deughd, met het aenkleven van dien, zo naecktelijck ende levendich voor oogen behoorden te hebben: nochtans zijn wy zo traegh en sluymerigh, datmen ons der Poëten Fabulen, der Philosophen Moralen ende Historien moet voordraghen, om ons also totte Deughd (als met trappen) te doen opstijghen. Wy hebben hier van een proeve in dit tegenwoordich Boeck voorgestelt, dienende den Mensche alles tot stichtinghe en leeringhe, jae totte waere Deughd aenradende: ende tot meerder vermaeck van ons teere verstanden, is hier de stomme schilderie en levende dicht-kunst (als twee gesusters, malkanderen omhelsende) kunstlijcken versaemt, en het profijtelijcke by het vermakelijcke ghevought; op dat, als de vlieghende en onrustige sinnen door het lesen vermoeyt zijn, zy door het aenschouwen der Kunstighe beeldenissen moghen verquickt ende verheught worden: Volghende hier in dit ghedicht des geleerden *Horatij,*

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Dat is,

Hy heeft den rechten sin getroffen van de saeck,
Die 't nutte en stichtlijck werck maeckt van een goede smaeck.

Dan wat isser doch treffelijcker als de kennisse ende deught der Wetenschappen: en, gelijck *Cicero* [2]) seyt, zo en is den Mensche niets aengenamer, geneuchlijcker noch behaeglijcker als die selve; en contrarie so en isser niet

---

[1]) PONTANUS, *de Principe.*

[2]) CICERO, *de Oratore.*

schandelijcker als d' onwetenheyt. Voorwaer wy zijn wel veerdich ende naerstich tot het besorgen van onse tijtlijcke goederen, ghelijck den voorgenoemden Poëet seyt:

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Dat is,

Den wack'ren Koop'man loopt, naer *Indi* dorre strandt,
Om Rijckdom, en siet aen, noch water, vier, noch sandt.

Behoorden wy dan niet veel meer totte Deughd, goede Konsten, ende Wetenschappen (die de weyde ende het voetsel des gemoets moghen genaemt worden) geneghen te zijn? want de lichamelijcke goederen worden door de Fortuine verlooren, maer de Wetenschap blijft oock, alst lichaem is gestorven.

Laet ons dan tesamen de Edele Wetenschap (als de Goudt-bloeme de Sonne) volghen, op dat de waere Deught (als de Morgen-sterre) mach in ons hert en gemoederen glinsteren en blinken.

Het sullen sich veele verwonderen, waerom ick dit Boeck met een ander naeme voor den dagh brenghe, dewijl het doch onder den naem van *Cleyne Weereld*, gedruct ende bekent is. Den selven zy tot antwoord gegeven, dat ick oock een geheel ander werck voor den dagh brenghe, ende daerom wel mach den naem veranderen. Ick kan my oock niet genoegh verwonderen, waerom dit Boeck eerst metten naem van *Cleyne Weereld* is aen den dagh gekomen, daer het nochtans niet eygentlijck van de *Cleyne Weereld*, dat is, van den Mensche, handelt, maer alleen van de adjuncten of toevallen des Menschen: So heb ickt daerom liever ende bequaemlijcker den *Gulden Winckel der Constliefhebbende Nederlanders* willen naemen, alsoo daer allerley waere (voor den Mensche) te koop is, ende dat om kleyn gelt.

De Dichten heb ick geheel nieu van een Liefhebber der stichtelijcker poësie (na de wijse vande Fransche dicht-maet) daer by doen maecken: maer van den arbeyt ende kunst sult ghy (O Liefhebbers!) selver mogen oordeelen: latende evenwel het werck vanden eersten Dichter in zijne kracht en weerde, lovende zijne volmaecte veerdicheyt en naerstigheyt, seggende met den Kunstrijcken Mr. Albrecht Durer van Nurnbergh, *Er hat sein fleiss gethan.*

Wenschende hier mede, dat ghy in alle eerlijcke en Goddelijcke wetenschappen mooght wassen ende toenemen.

Uwen dienstschuldighen
Dirck Pietersz.

DEN DICHTER WENSCHT ZIJNEN Z[WAGER]

ABRAHAM DE WOLF

GELUCK ENDE EEUWIGH WYLVAREN.

De Deughd', de witte Deughd, die altijd wert verschoven,
De Deughd die 't edel Goud en Peerlen gaet te boven,
Is d' alderschoonste Kroone, en t' heerlijckste cieraet
Dat hier den Mensche ciert waer dat hy henen gaet.
Wat is een deughdigh Mensche een ciersel vander Eerden!
Oft schoon den meestendeel hem acht van kleender weerden,
Zoo blinckt hy inden hoop van dit verkeerd geslacht
Gelijck een gouden Sterre in 't droefste vanden nacht:
Oft als een schoone Roos, die inde doornen struycken
Op haeren groenen steel heur bladen gaet ontluycken,
Waer uyt de lentsche Bye (terwijl de Zonne straelt)
Geen doodelijck venijn, maer zoeten honigh haelt.
Hoe heusch is zijnen mond! hoe heyligh zijn zijn treden!
Hoe liefelijck zijn tael! hoe aengenaem zijn zeden!
Hoe statigh van gelaet! hoe matigh aenden disch!
Al watmen aen hem ziet aenmerckens weerdigh is:
Gelijck een Lely-bloem verspreyt hy zijnen reucke;

Den dichter wenscht zijnen Z. Abraham de Wolf geluck. Vondel was 20 November 1610 te Amsterdam ondertrouwd met Maryken de Wolff, oud 24 jaren, geboortig uit Keulen. Abraham, haar broeder, was omstreeks in 1613 te te Rome en schijnt ongehuwd overleden te zijn; misschien was hij Roomsch-Katholiek, vergelijk vs. 90 en vlg.

1 *Wit:* zuiver, rein.
5 *Deughdigh:* deugdzaam.
6 *Kleender weerden:* kleine waarde.
7 *Verkeerd geslacht:* afkeerig van de waarheid.
11 *Lentsche Bye:* bij, die in de lente zich vertoont.

Een lesse is elcke daed, elck woord een gulden spreucke,
Die aen hem wert gespeurt, die van hem wert gehoort,
Al zwijght hy schoon, zoo spreeckt al watmen aen hem [spoort:
Hy is een naeckt voorbeelde, oft Spiegel daer de gecken
Schaemrood in mogen zien hun schandelijcke vlecken,
Daer meed' sy zijn besmet, daer meed' sy zijn besmeurt:
Hy is den rechten touts, waer aen den vroomen keurt.
De deughd van zijne deughd, de vroomheyd van zijn leven,
Hoe hoogh hy klimmen moet, hoe leegh hy is gebleven:
Vermids den Bergh waer op de Deughd stijght inde locht,
En heur gelauwert hooft maeckt inde wolcken vocht,
Zoo hooghe is en zoo steijl, jae moeylijck om bestappen,
Langhs eenen engen pat, met gladde en slimme trappen,
Vermids van duyzent nauw raeckt eenen op den t'sop
Van dees verheven hooghte, alwaer hem zijnen kop
Met palm bevlochten wert, tot teecken dat ten lesten
Een heerelijcke Kroon den klimmers is ten besten,
Zoo hebben d' Oude noeyt noch vlijt noch moeyt gespaerd
Om wisselen in Deughd des Menschen quaden aerd:
De Philosophen oft verstandige Wijs-gieren
Vergulden tot dien eynd' het wit van hun papieren
Met meen'ge schoone les, welck als een rijck Kleynood
Zy wirpen yeder een, om niet, in zijnen schoot,
En door een God'lijck vuyr des yvers voorts gedreven
Bevestighden hun leer met een goed' heyligh leven,
Als penningen die niet van heldre munte alleen
Maer oprecht van alloey oock bloncken voor elck een.
Pythagor', Samos roem, ons leeret als de wijze
Gebruycken soberheyd in dranck en oock in spijze.
Den goeden *Socrates,* onnoozel zonder schuld,

20 *Spoort:* speurt, bespeurt.
23 *Besmeurt:* besmeerd.
24 *Touts:* toets.
28 *Maeckt inde wolcken vocht:* in de wolken vochtig maakt, bevochtigt.
30 *Slimme:* slecht.
31 *t' Sop:* top.
37 *Wijs-gieren:* wijsgeeren.
40 *Wirpen* voor *wierpen* schijnt geen drukfout te zijn; in de uitgave, die hier gevolgd is, komt het dikwerf aldus gespeld voor.
45 *Pythagor':* Pythagoras.

Leert ons het lastigh kruys verwinnen met geduld.
Diog'nes in zijn vat bespot het ydel wroegen
Van onze onnutte zorge, en leeret ons genoegen.
De tijdelijcke haef leert *Crates* den Thebaen
Om vord'ren inde Deughd' ons al geheel ontslaen,
En *Solon* dadelijck vermaent ons zonderlingen
Met stille zedigheyd ons losse tongh te dwingen. etc.
Maer den verdurven Mensche en wast noch niet genoegh,
Oft zijn gemoed al schoon met der Wijs-gieren Ploegh
Dus omgespittet was: dies veel Poëten abel
Om leeren met genucht verzierden meen'ge Fabel,
Die onder hunne schors' gemeen'lijck hielden in
Een schoon geheymenisse oft leerelijcken zin,
Daer mede t' woeste volck al bourdigh en met jocken,
Als met een lockende aes, goedwilligh wert getrocken
In s' Wijsheyds heyligh net, den Goddelijcken strick
Die ons geluckigh maeckt op eenen oogenblick.
D' Histori-schrijvers die benevens hun voorts brachten
Al d' ou geschichten op den *Altar* der gedachten,
Betoonden yeder een met menigh voorbeeld schoon
Hoet quaed zijn straffe vind en t' goede zijnen loon,
Hoe d' eene om leege valt, en d' ander is geklommen,
Wanneer, waerom, waer door, dit al is by gekommen. etc.
Maer als ick nu te gaer het onderscheyden werck
Van alle schrijvers raep, zoo is hun oogen-merck
En doel-wit algemeen geweest het schoon bekranste
Beeld van d' oprechte Deughd, de Bruyt daer't al om danste;

49 *Wroegen:* moeizaam werken, wringen.

50 *Genoegen:* vergenoegdheid.

54 *Etc.:* dit *etc.* moet hier aanduiden, dat de dichter, zoo hij 't verkoos, nog verscheiden voorbeelden zou kunnen aanhalen van 't geen door de oude wijsgeeren was verricht geworden.

55 *Wast:* was het.

57 *Abel:* bekwaam.

58 *Verzierden:* verdichtten.

61 *Bourdigh:* fabel, logenachtige vertelling.

66 *d' Ou geschichten:* de oude geschiedenissen. — *Altar der gedachten:* Zie *Wtvaert van Henric. de Gr.*, vs. 185, 186.

70 *By gekommen:* voorgevallen.

Etc.: Wederom zou hier de dichter veel te zeggen hebben van hetgeen door de geschiedschrijvers verricht was; maar hij maakt er zich van af met een *etc.* en geeft eene nieuwe wending aan zijne rede.

Ick volgende als op't spoor (hoe qualijck het my veughd)
Hier eenen *Winckel* heb geopent, daer de Jeughd
Een kostelijck Threzoor van veelderley Kleynoden,
Voor eenen kleynen prijs wert vrundlijck aengeboden:
De Dicht-kunst vindmen hier vereenight hupsch en fijn
Met Beelden, d' wijl sy beyds Gezusters t' samen zijn.
D' een spreeckt, en d' ander zwijght; d' een klapt t' geen
[d' ander heelde;
t' Gedicht verklaert den zin en leerlijckheyd van 't Beelde;
De Beelden zijn de stof van't vloeyende Gedicht,
En toonen yeder zoo een vrolijck aengezicht.
Maer als ick ommezie wie met een milde ontfermen
Mijn slechte *Musa* voor de Schempers zal beschermen,
Ick mijnen *Abraham* verkieze, knap en gaeuw'
Die heur vergunnen zal een liefelijcke schaeuw':
Alreede is sy verblijd, misschien om dat den zegen
Die hy te *Roomen* heeft zoo goedertieren kregen
Van zijne *Heyligheyd*, hy uyt zijn goedheyd pleyn
Zal storten op heur hooft, en maecken heur gemeyn:
Ey! ziet eens hoe sy lacht, om dat sy valt in handen
Des genen die verliet des *Rhijns* vermaerde stranden,
En quam te *Parthenop'*, daer *Maro* uyt der tijd
Heeft zijne sterflijckheyd den marmor toegewijd.
Goedwilligh dan aenveert *Mæcenas* mijne gunste,
Die hier in meer uytmunt, als mijn geringe kunste,
Omhelst mijn Zangh-Goddin, en bind alzoo te hoop
Ons lieve Zwagerschap in eenen vasten knoop.

Den al uwen Z[wager]
I. V. Vondelen.

75 *Veughd:* voegt.
80 *Sy beyds:* namelijk de dicht- en schilderkunst.
86 *Slechte:* eenvoudige.
87 *Gaeuw:* schrander.
95 *Parthenop': Parthenope* is: Napels.
95, 96 Men weet, dat Vergilius, op zijn wensch, te Napels begraven is, waar men nog de plaats wijst, waar men zegt, dat hij begraven werd.
97 *Mæcenas:* Met dezen naam, die 't zelfde als „beschermer, begunstiger" zegt, spreekt Vondel hier zijn zwager toe.

DIRCK PIETERSZ.

AEN

ALLEN DEUGHD- EN KUNST-LIEVENDEN.

SONNET.

Liefhebbers comt vry aen, voor yeder een staet open
Den *Gulden Winckel* hier: comt en beziet vry, off
Veel liever koopt my uyt: ick heb hier nieuwe stoff
Om voeden uwen geest, voorby en wilt niet loopen.
Voor een gheringhe munt wilt eenen *Winckel* koopen
Van alderhande waer, oft eenen schoonen Hof
Van alderley ghebloemt, waer wt ghy mooght met lof
U vlechten eenen krants, pluckt bloemkens hier met hoopen.
Oft zoo't u niet en lust, wordt Byekens, en met vlyt
Uyt dit gheschildert dal zoet honichzeem confyt,
Hymettus staet hier schoon ghebloeyt als eenen ruycker.
Hier is des *Deughds Trezoor,* indien ghy zijt belust,
Leergierighe komt hier, en uwen hongher blust,
De Deughd bereyckt de kroon, zy eyndicht al in suycker.

Deught bereyckt de kroon [1]).

---

[1]) Dit Sonnet is waarschijnlijk van den uitgever Dirck Pietersz. Pers.

Twee Weerelden ziet hier, d' een groot en d' ander kleen,
Die wonderlijck te zaem zich draghen [1]) over een.

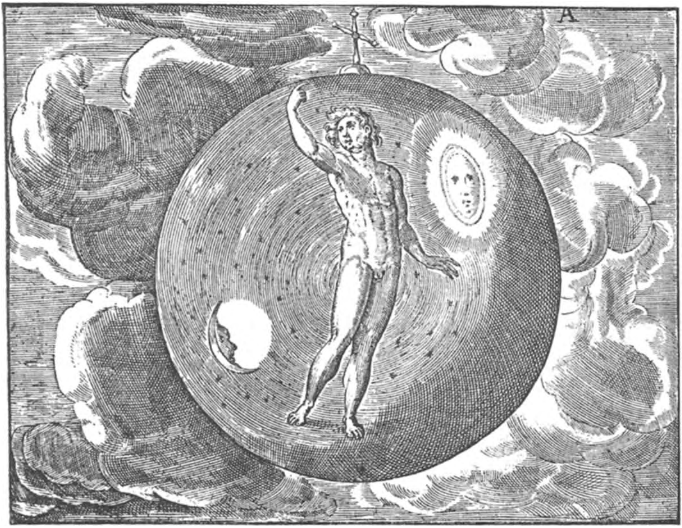

I. Pet. 1.

Al s'Menschen heerlijckheyd, al s'Menschen pracht en roeme,
Is niet als gras en hoey, oft als een veldsche [2]) bloeme.

[1]) *Zich draghen:* komen.
[2]) *Veldsche bloeme:* bloemen van veld.

I.

Aenschouwer, off het u een dwaesheyt docht verwytel
Dat t'redelijcke Dier onaerdich met den tijtel
Van Kleyne-Weerelt wert gheciert en afghemaelt,
Ick bids u op dit beeld' eens met u aenzicht straelt:
Den Mensch, den kleenen Mensch toont u in korter stonde,
Kleen zijnde, t'heel begrijp van s'Weerelds groote ronde.
God heeft den grooten *Al* door't eewigh woort gheteelt,
Hy is den Schepper oock van dit zoet-apigh beeld:
Zee, Hemelen, en Aerd' bestaen in vier hooft-stoffen,
Soo doet dit schepsel oock, is dat niet juyst ghetroffen?
Zijn gramschap is het vuyr, zijn roode bloed de locht,
Zijn vochtighe natuur, het water cout en vocht,
En zijn zwaermoedigheyd is d' Aerde droef en duyster.
Heeft t'Koninghlijck Palleys des weerelds vol van luyster,
Oost, Westen, Zuyd en Noord, voor open poorten vier,
T'is even eens ghestelt met dit twee-voetigh Dier,
Zijn rechter is het Oost, zijn slincker hand het Weste,
Zijn hooft het Zuyden, en zijn voeten t'Noords gheweste.
De groote Wereld heeft twee wackere ooghen staen
In't hooft, d'eene is de Zon, en d'ander is de Maen,
De kleyne van ghelijck, twee glinsterende kolen
In zijnen Hemel draeght, om s'daeghs, noch s'nachts te dolen:
Jae niets en is het groot ghetimmer meed gedeelt,
Dat niet in't aenzicht van het kleyne boussel speelt.
Den grooten Globus rolt en wert steeds voorts ghedragher
Van *Lenten, Zomer, Herbst,* en *Winter* met zijn vlaghen,
Den kleynen van gelijck zijn *Kintsheyd* wederom,
Zijn *Jeughd*, zijn *Manheyd* heeft, en zijnen *Ouderdom.*
Kort om, den grooten *Al* heeft zijn begin, en eynde,

Wegens de lengte van dit bijschrift zie men het vervolg op bl. 141.

Ziet hoe *Jupijn* bestiert des Weerelds *zilv'ren Eeuwe,*
Des Zomers groen van't looff, en s'Winters wit van sneeuwe.

Gen. 3.

In 't zweet uws aengezichts zult ghy u brood bekomen,
Tot dat ghy aerde wert, waer van ghy zijt ghenomen.

II.

Doen zich den *gulden Eeuw'* het onderst' boven wende
(Gelijck een wanckel rad) met droefheyd en ellende,
Den *Silv'ren Eeuwe* quam, daer *Jupiter* van droegh
Den Scepter, die terstond op eenen and'ren boegh
Het groote wereld-Schip deed wonderlijcken zeylen,
Want hy't twaelfmaendigh jaer ging in vier deelen deylen:
Doen wertmen eerst gewaer des Zomers heeten brand:
En s'winters strenge kou, de dorrigheyt van 't land.
Doen liep eerst yeder een ontschuylen inde klippen,
T'rood Zomers aengesicht, en s'Winters blauwe lippen,
En d'Ossen men in't juck al hygende en bezweet
Door onses Moeders borst t'krom kouter trecken deed.

6 *Deylen:* deelen.
12 *Onses Moeders:* de aarde.

Den kleynen komt met druck, en scheyt weer met ellende,
En dus zy beydegaer verdwijnen als den roock,
Want soo de Wereld is, zoo zijn de Menschen oock,
Behalven dat den Mensch zal worden nieus herboren,
En uyt den grave opstaen, als alles is verloren.

1 *Verwytel:* die verwijt verdient, laakbaar.
3 *Kleyne-Weerelt:* de mensch.
4 *Ick bids u:* ik bid des u.
5 De zin is: de mensch toont u, in 't klein, het kort begrip van het heelal.
8 *Zoet-apigh:* die op zoete wijze naäapt.
12 *Zijn vochtighe natuur:* t. w. de verschillende vochten, welke zijn lichaam bevat.
24 *Boussel:* bouwsel.

Ziet hoe *Cupido* valt, en om zijn oude luymen
Zoo schandelijcken moet den schoonen Hemel ruymen.

Jesai. 13.

Die boven 't Hemelsch heyr dacht stellen zijnen stoel,
Van Godes aenghezicht viel inden Helschen poel.

III.

Cupido Venus wicht ontstack met zijne stralen
Het heyligh Hemelsch Choor, en al de hooge zalen:
T'een herte heeft hy voor, het ander nae doorklieft.
Het queelden al van min, het queelden al van liefd:
Hy wert terstond ghe-eert van zoo veel groote Joff'ren:
Nu gingh hem d'eene dit, nu d'ander dat opoff'ren.
Jupijn die was beducht oft wel (tot zijnder schand)
Den Hemel op het lest mocht raken inden brand.
Dies hy den blixem nam, en in een groot onweder
Met eenen straele vuyrs hem werp van boven neder,
Die opgeklommen was tot t'alderhooghste wiel
Met eenen leegen kop weer inden affgrond viel.

10 *Werp:* wierp.
11 *t' Alderhooghste wiel:* den hoogsten hemel, de hoogste wenteling der hemelen.
12 *Leegen:* lagen.

Aenmerckt, hoe *Jovis* baerd Minervam uyt zijn hooft,
Naer dat den mancken Smit zijn hers'nen heeft ghekklooft.

Jacob. 3.

De wijsheyd die van God daelt met haer witte vlercken
Is reedlijck, ongheveynst, en vol van goede wercken.

IIII.

Ziet hoe den Kreupl'en Smit *Jupijn* voormaels gheriefde,
En met een scherpe bijl van diamanten kliefde
Zijn zwang're hooft, dat hem het harssebecken kraeckt,
Waer door *Minerva* eerst in 't licht der Weereld raeckt.
„Maer zeght, ô Musa! zeght, en leeren dese verssen
„Niet dat de Wijsheyd light ghescholen inde herssen?
„Dat t' kleynood des verstands, gelijck een heerlick loth
„Alleen van boven komt, alleene comt van God?
„En dat dit Godlijck zaet ontfanghen wert te voren,
„Daer naer met smerte en pijn gewonnen en geboren?
„Maer lieve seght my doch waerom wort wijt befaemt
„De wijse *Pallas* oock *Tritonia* ghenaemt?
„Ist niet, om dat (gelijck't begrepen wert by veelen)
„De Wijsheyd recht bestaet in dryderleye deelen?
„T' geen is, t' geen was, t' geen zal, volkomen alle drien
„Verstaen, gedencken, en aendachtich te voorzien?
„Waer naer ten laetsten dan de Koninghlijcke Reden
„Zijn macht en mogentheyd weet wijslijck te besteden.

1 *Den Kreupl'en Smit:* Vulcanus.
5 *En leeren: en* drukt hier de ontkenning uit, en behoort bij *niet.*
6 *Herssen:* hersenen.
16 *Verstaen, gedencken:* te verstaan, te gedenken.

Ziet hier *Japeti* zoon om zijn vyer-dieft [1]) ghebonden,
Wiens lever groeyt des nachts, en werd des daeghs verslonden.

Marc. 9.

Den worm (die niet en sterft in 't onghebluste vyer)
Den boozen eeuwigh knaeght wanneer hy scheyd van hier.

[1]) *Vyer-dieft:* diefstal van 't hemelsche vuur.

V.

Ey ziet! hoe *Prometheus* van *Jupiter* verstooten,
Zoo jammerlijck en droef aen *Caucaso* ghesloten
  Den *Echo* gaende houd, en met een droef gheween
  Ah my! ah my! ah my! weckt dryemael achter een:
Den Arent niet en rust, ziet hem eens lever-picken
En als een greetich aes het rouwe vleesch inslicken:
  De Goden lastert hy en wenscht in dezen nood
  Dat hy zijn leven hier magh eynden met een dood:
Maer t' is vergeefs geklaeght, zijn lever langs hoe wreder
Is s'daeghs des vogels roof, en groeyt by nachte weder.
  „Onzaligh is te recht die s' Hemels gunste derft,
  „Die stervende altijd leeft, en levende altijd sterft.
„O Mensche! spiegelt u, verzoent in tijds Gods toren,
„Want als den boozen sterft zijn straffe eerst wert geboren:
  „Al zwijght God hier een wijl, zoo wort nochtans het end
  „Des quaden, op het lest t' begin van zijne ellend.

1 *Prometheus:* de klemtoon is verkeerd geplaatst. 't Woord is Prométheus.
2 *Caucaso:* 3de naamv. van Caucasus. Volgens de legende was Prometheus aan een rots in Caucasië geklonken.
5 *Den Arent:* de arend, die overdag voortdurend aan zijn lever knaagde.
7 *Hy:* Prometheus.
13 *Toren:* toorn.

Ziet, hoe met heur een ooghs [1]) verlies de Nydigheyd
Uyt afgunst koopen wilt heurs naesten ooghen beyd'.

Proverb. 14.

Des lichaems leven is een goedigh hert vol vreden,
Maer bittre Nydigheyd is etter inde leden.

[1]) *Met heur een ooghs:* van haar eene oog.

VI.

Den grooten *Jovis* zand *Apollinem* op eerden,
Met zijn saffranich hooft, en met zijn vuyr'ge Peerden,
Op dat hy *Nymphen* twee zoude ernstigh dragen veur,
Dat hy uyt louter gunst hun gaf den willekeur
Dat d'een zoude eysschen wat heur herte mocht bedencken,
En d'ander hy tweemael zoo rijcken gift zou schencken
Als d'eerste wenschen mocht: t' was niet zoo haest ghezeyd,
Oft d'herten-knaeghster quam, de zwarte *Nydigheyd*,
O *Phœbe!* (zeyde zy) spand uwen gouden boghe
Met eenen stalen schicht, en van mijn rechter ooghe
T' gezicht des Appels quetst, ô *Phœbe!* ick verkiest,
Ten minsten d' ander heur oogh-appels beyd' verliest.
„Aldus schept *Nydigheyd* (genegen tot den quade)
„Een wonderlijck' proffyt uyt heures naesten schade,
„Z' en spaert haer een oogh niet, hoe ooc de zake loopt
„Wanneer zy daer meed' slechts eens anders blindheyd [koopt.

1 *Jovis:* Jupiter. — *Zand:* zond. — *Apollinem:* 4de naamv. van Apollo.
2 *Saffranich:* saffraankleurig, blond.
11 *Ick verkiest:* ik verkies het.

Den Pyler die ghy ziet, van Godes schickingh is
Een levendigh patroon [1]), en klare beeldenis.

Job 14.

Den Heere heeft den Mensch voor zijnen laetsten dagh
Gestelt een perck, t' welck hy niet overtreden magh.

[1]) *Patroon:* afbeeldsel.

VII.

Den Marmeren Pilaer staet vast, en onbezweken,
Hy wijckt niet voor *Jupijn,* maer blijft een eeuwigh teecken,
In spijt van weer en wind klimt hy ten Hemel op,
En stijght tot inde locht met eenen trotsen kop:
Den Pael staet daer hy staet, hy weet van geen verschrickingh,
„Te recht hy een figure, en beelde is van Gods schickingh,
„T' gezet welck is gestelt door't Goddelijck beleet,
„Hoe groot, hoe hoogh, hoe diep, hoe langh, hoe wijt, [hoe breet,
„Wat was, wat is, en blijft, van gist'ren, heden, morgen,
„O! dit light wonder diep in Godes raet verborghen!
„Zoo diep dat ick my yse! als ick dien afgrond naeck,
„Blijd' ben ick blijd' dat ick daer weder uyt geraeck.

7 *T'gezet:* de wet. — *Beleet:* beleid.
11 *Dat ick my yse:* dat ik koud als ijs word.

Ziet hoe de wraecke Gods (op dat wy niet en dolen)
Hier vergeleken wert by eenen stillen Molen.

Luc. 18.

Zal God niet wreken dan zijn lieve en uytverkoren?
Hoewel hy goedertier, en langsaem is tot toren.

VIII.

Den Molen die een wijl staet stille sonder wielen,
Gelijck't de wrake Gods die 't quaed heel zal vernielen:
Den Molen slapet wel een wijle windeloos,
Zo doet oock Godes wrake, al zijn wy noch zo boos:
Maer als den storm-wind blaest als oft hy waer verkorzelt,
Den zwaren Molen-steen al t' graen tot gruys vermorzelt:
Zo oock, als zich verheft de gramschap onzes Gods,
Wert al het quaed vermaelt, al zijn wy noch zo trots.
„Den stillen Molen dan ons allen zy een bake,
„Dat wy de goetheyd Gods erkennen voor zijn wrake:
„Want oft zy schoon vertoeft zo zal zy doch in't lest
„Gelijck den blixem gaen van't oosten tot in't west.
„Die Gods langhmoedigheyd dan hier naer s' vleeschs [behaghen
„Heeft achteloos verzuymt, zalt veel te spa beklagen,
„Wanneer dengenen die hem vriendlijc heeft genood
„Met een wreet aengezicht hem inden afgrond stoot.

1 *Sonder wielen:* zonder te draaien.
5 *Verkorzelt:* verwoed.
15 *Dengenen:* t. w. de Godheid.

Ziet hoe een zeldsaem kruyd (ô wonderlijck bedrijf!)
Het leven weder brenght in een ghesturven lijf.

Sap. 16.

Geen kruyd noch plaester heeft Israël in't gemeen
Genezen, dan ô Heere! u eeuwigh Woord alleen.

IX.

Twijl *Esculapius* vast wandelt op en neder,
En tot gezondheyd zoeckt de kruyden groen en teeder,
Hy eenen Herder ziet, die in een dal gezwint
Strijd met den Basilisc', welck hy op't lest verwind
Door kracht en middel van een deel gevlochten blaren,
Daer zijn hooft-slapen beyd met overschaduw't waren:
Dies *Esculapius* hem vuyrich daer om bad.
Maer nauw den Herder hem dees gift geschoncken had,
Den loozen Basilisc' die haddet haest vernomen:
Dies hy om strijden weer is haestigh aengekomen.
Maer, laes! den Jongelingh te zwack viel en te light,
Hy storf zo haest hy zagh t' wreet Monsters aengesicht.
Het welck den grooten Arts nauw ziende, hem gewreven
Heeft met hetzelfde kruyd, en bracht hem zo ten leven.
T' welck als ick't overdenck, gaet boven mijn verstand,
Dat zulcken grooten kracht het kruyd is ingeplant.

1 *Twijl:* samengetr. voor: te wijl of terwijl.

3 *Gezwint:* behendig.

4 *Den Basilisc':* De Basiliscus behoort met den Eenhoorn, den Salamander, den Griffioen, den Phenix, de Rok enz. tot de dieren, meer bij de dichters dan bij Buffon of van der Hoeven bekend. Volgens de overlevering werd de Basiliscus geboren uit een ei, dat door een haan gelegd en door een pad was uitgebroeid: hij had den kop en 't lijf van een haan, de vleugels van een arend en den staart van een slang; terwijl een blik van zijn oogen genoegzaam was om een mensch te dooden.

14 *Hetzelfde kruyd:* Het hier bedoelde kruid is de *Ruta graveolens, L.* (wijnruit). Zie dit o. a. in Vondels *Warande der Dieren,* IV 9, en vergel. PLIN. *Hist. Nat.* XX 51.

T' is *Bacchus* die hier zit, nae 't leven uytghebeelt,
Die ons den Geest verheughd, en alle zorge ontsteelt.

Syr. 31.

Den ed'len zoeten Wijn verquickt des menschen hert,
Wanneer hy matighlijck met smaeck genuttight wert.

X.

Hier zit den Wijn-god zelf met zijnen platten kroes,
Op zijn ghezadelt Ros, en speelt al vast a vous!
O *Bacche!* drinckt eens om, en laet ons ooc a moeyen,
T' vat is niet hallef leegh, wij mogen noch wel poeyen:
Maer zeght my hoe u hooft dees lichte vleugels krijght,
En *Pegasus* aldus gevlerckt nae boven stijght?
Ist niet, ô Geve-lust, Wyn-vinder, Licht-beloven!
Om dat den wyn versterckt en stiert den Geest nae boven?
Maer waerom krunckelt dus dees wijnrancke in u hand?
Ist niet om dat ghy eerst den Wijn-stock hebt geplant?
Waeromme zydy dus geschildert bly en jeughdigh?
Ist niet om dat den Wijn den Mensch maeckt kinds en [vreughdigh?
En waerom zydy naeckt? ist, om dat onbeschaemt
Den Dronckaert niet en weet, noch acht wat hem betaemt?
O dat is wel geraen! dus drinckt uyt mijnder schalen
Eens lecker druyven-bloed, ick zal't gelagh betalen.

3 *A moeyen:* van *à moi.* Hij wil zeggen: „gij Bacchus, drinkt bij voortduring *à vous,* laat mij eens *à moi* (mijzelf eens toe) drinken."
4 *Poeyen* voor drinken; waarvan nog heden het freq. poieren.
7 *Licht-beloven:* lichtbelover; die licht belooft.
11 *Zydy:* zijt gij.
15 *Mijnder:* abl. vorm. Zie *Wtvaert van Henric. de Gr.,* vs. 130.

De Vreed' veel overvloeds een yeder maeckt gemeen,
Wanneer den dullen Krijgh met voeten light vertreen.

Job 22.

Vereenight u met God, hebt vrede in u gemoeden,
Ghy wert uyt zijnen schoot gezegent met veel goeden.

XI.

Ziet *Cornucopia* met heuren vollen Horen
Ontluycken, twylen *Mars* al schuymende van toren
Met zijn *Bellona* light getreden met de voet:
Gekneust is zijnen schilt, en zijnen stalen hoet:
Zijn yser is verstompt, en zijne spiets gebroken:
Zoo dapper heeft de Vreed' zich over hem gewroken:
Duert langhe, ô zoete Vreed'! dat eeuwigh voor dy buygh
Den dullen God des krijghs met al zijn wapen-tuygh:
Verstickt zijn moort-trompet, en laet zijn vendels rotten,
Scheurt zijn banieren al, en werptse voor de motten:
Zijn woedige *Tropheen* vernielt hoe schoon en weerd:
Maeckt van zijn spiets een zeyn, een kouter van zijn sweerd,
Op dat den Acker-man weer met een goet genoegen
Magh onzes Moeders rugh doorvoren, en doorploegen,
En *Ceres* wederom toewijden met genucht
Het eerste veld-gewas, het eerste van zijn vrucht.

1 *Cornucopia:* de hoorn des overvloeds, hier 't beeld van den vrede.
3 *Bellona:* de oorlogsmaagd.
7 *Voor dy:* voor u.
11 *Zijn woedige Tropheen:* tropeeën, door de woede des oorlogs verkregen.
12 *Zeyn:* zeis.

Ziet hoe vrou *Venus* wicht met zijn ghevlerckte sprieten
D' onledige *Diaen* kan quetsen, noch doorschieten.

Syr. 33.

Drijft stadigh uwen knecht ten arbeyd vroegh en spaed,
Want luyheyd ontucht baert, en alderhande quaed.

XII.

Ziet hoe *Diana* spoeyt met heure wack're brooskens
Langhs t' schoon gebloeyde veld bezaeyt met roode Rooskens,
Ziet hoe zy rent en loopt door't schaduwende bosch,
Gebooght, gepijlt, geleerst, geladen met den tros,
De koppels hitsende aen het Wilt met open kelen,
En geeft haer gouden haer de windekens om spelen,
Hier vanght zy eene Hinde, en ginder een wilt Hert,
Dat met zijn hoornen in de tacken is verwert,
Hier eenen snellen Haes, die met zijn ommekijcken
Niet mocht in zijnen loop den rancken Hond ontwijcken,
Nu kruyst zy't doncker wout, nu schuylt zy eens in't lisch
Dat ondertusschen zy *Cupidoos* doel-wit is,
Zy niet eens mercken kan, dewijl zy langhs hoe styver
Volherdight inde jaght, en groeyt in desen yver.
„Want wie de Luyheyd haet, en Neerstigheyd bemind
„De liefde in zijnen vlijt, en arbeyd overwind.

1 *Brooskens:* kleine broozen, laarsjes.
4 *Tros:* pijlkoker.
6 *De koppels hitsende aen het Wilt met open kelen:* de koppels (de gekoppelde honden) die met open kelen voortsnellen, aanhitsende tegen het wild.

Cupido en de *Dood* die sliepen beyde t' samen,
Ontwakende zy blind elck anders schichten namen.

Rom. 6.

De Dood, de bleecke Dood (wanneer wy't recht doorgronden)
Is den gerechten loon, en straf van onze zonden.

XIII.

Cupido en de *Dood* zich leyden om te slapen
In een zacht Bloemen-dal, met hun getuygh en wapen,
Maer als zy beyds te gaer ontwaken uyt den dut,
Onwetende nam d' een des anderen geschut:
Het domme Minne-wicht gingh schieten met der ylen,
De herten die hy trof, haest storven van de pylen:
De Dood de blinde Dood, waer zy de borst doorklieft
Des grijsen Ouden mans, daer queelt hy vande liefd'.
„Daerom ist dat (hoe vreemt het schijnt in onzen zinne)
„Den Jongen dickwils sterft, en d' Oude queelt van minne:
„Daerom ist dat de Jeughd als eene Bloem valt af
„Van heuren groenen steel, geblixemt in het graf,
„En dat het Minne-vuyr des Ouden hert doorkruypet,
„En pynelijck hem t' mergh uyt zijn gebeenten zuypet,
„Dat wegh gerucket wert den Jonghlingh als een dief,
„En dat den Ouden stock vrijt om zijns herten lief.

5 *Met der ylen:* ijlings.
6 *Haest:* spoedig.
10 *Queelt:* quelen of kwelen is van kwel, kwelling en beteekent kwijnen, vanwaar de overdrachtelijke beteekenis van zacht, kwijnend zingen.
16 *Ouden stock:* grijsaard.

In *Momi* scheel gezicht geen dingen zijn volmaeckt,
Al schort maer aenden dans dat *Venus* toffel kraeckt.

Jud. I.

De booze Lasteraers (waer zy oock zijn gezeten)
Die lasteren het geen zy zelvers niet en weten.

XIIII.

De Goden quamen t' saem in s' Hemels opper-zael,
Om nutten met genught een heerlijck Avondmael,
Den Rey was niet zo haest vergadert, oftmen deckter
Des Tafels breeden rugh met *Ambrosijn* en *Nectar,*
Men schickten zich ten disch, men at, men dronck, men loegh,
Geen dingen hier gebrack, daer was van als genoegh:
Het mael was nauw gedaen, men gingh de zinnen scherpen,
En op den zoeten toon van Fluyten en van Herpen
Aenvangen eenen dans: vrou *Venus* zoete snol
Die maeckten meen'gen spronck, en luchte kabriol:
Maer *Momus* inden hoeck (die altijds kloeck en wacker
Eens anders Hofken wied, en zijnen eygen Acker,
Van't onkruyd laet vertreen) riep duydelijck en plat,
T' gekraeck van *Venus* schoen den dans bedorven had.
„Dus waer den spotter zit, men zijne tongh hoort lispen,
„Hy vind in yeders doen yets dat hy magh berispen.

6 *Geen dingen hier gebrack:* er was gebrek aan geen dingen. — *Als:* alles
9 *Zoete snol:* hier: zoete lief.
10 *Kabriol:* bokkesprong.

Hier zit de Minne-moer [1]) met heuren Zoon verzelt
Aen't vuyr, t' wyl *Bacchus* dwaelt met *Ceres* langs het veld.

I. Pet. 4.

Het geeft [2]) den brassers vreemt (daer ghy meed pleeght te loopen)
Dat ghy zoo nucht'ren leeft, en schouwt [3]) der slempers hoopen.

[1]) *De Minne-moer:* de moeder van de min.
[2]) *Het geeft:* het dunkt, lijkt.
[3]) *Schouwt:* schuwt.

XV.

Vrou *Venus,* en heur Wicht hier inden hoeck gescholen
Zich wermen aenden heert, en roosten voor de kolen,
Vermits Vrou *Ceres* en Heer *Bacchus* beydegaer
Al dwalende langhs t' veld gescheyden zijn van haer.
Maer wat beteeckent doch, dat zy van een gescheyden
De Moeder met heur Kind hier laten met hun beyden?
„Ist niet om dat het vuyr der geylen Minne-lust
„Door soberheyd verkout, en gantsch wert uytgeblust?
„Want daer van Graen en Wijn is alderhande volheyd
„Men aldermeest bespeurt der liefden brand en dolheyd:
„Dus wie de Wellust haet, zijn lijf houde in bedwanck
„Door soberheyd van spijs, en matigheyd van dranck.

3 *Vermits:* terwijl.
8 *Verkout:* verkoelt.

Der Tooverschen gespoock u deze prent uyt wijst,
Zoo eysselijck om zien dat t' hayr te berghe rijst.

Apoc. 21.

Der Toovenaren loth met solpher, vuyr, en roock
Is inden Helschen poel, vol brands en vol gesmoock.

XVI.

De Tooverschen ziet hier, t'wijl and're Menschen slapen,
Met wonderlijck gebaer verkeeren al in Apen,
En met een held're Torts van doode-smeer gewracht
Doen eenen lichten dagh oprijsen inder nacht.
Wat brand hier voor een Hel? wie oft zy hier wieroocken?
Wat Katten lollen dus? help *Pluto!* t' sijn al spoocken;
Zout wel een Kerckhof zijn? ic laet my schier verleyn!
Hier light zo menigh hooft, en schedel sonder breyn.
Wat maecken zy gebaers? wat maecken zy al kruyssen!
Beroerende de locht, en doen de boomen ruysschen.
Gins staet een looden Kelck vol doodelijck venijn,
Oft sout *Medeams* sap, oft *Circes* dranck wel zijn?
Hola! zy wecken al de Geesten hier ter banen,
De locht die is vol vuyrs, en vol gehoor'nde Manen,
Ick derf nauw naerder treen, zy maecken een geluyt:
Plutonis Hel-gedrocht, ghy *Furiën* komt uyt!
Tisiphone, Alecton, *Megera* licht u hielen,
Ick dage u inden naem van dees verstorven zielen,
By *Styx* en *Acheron,* dat ghy op desen tijd
U t' samen vinden laet in't midden van dit krijt.
A my! wat sien ick daer in't ronde perck vergaren?
De helle ontledicht schier al heur verbannen scharen,
Zy werden my gewaer, zy hebben my gezien,
Waer loop ick alderbest, waer zal ick henen vlien?

1 *Tooverschen:* tooveressen.
3 *Doode-smeer:* vet van lijken.
7 *Ic laet my schier verleyn:* t. w. om het te gelooven.
9 *Kruyssen:* toovergrimassen.
12 *Medeams sap:* verkeerd voor Medea's sap.
20 *Krijt:* kring.

T' *Atheen'* wert *d' Overhand* [1]), den strijdschen *Mars* in *Sparten,*
En *Phœb'* [2]) by den *Tyriers* geëert van gantscher herten.

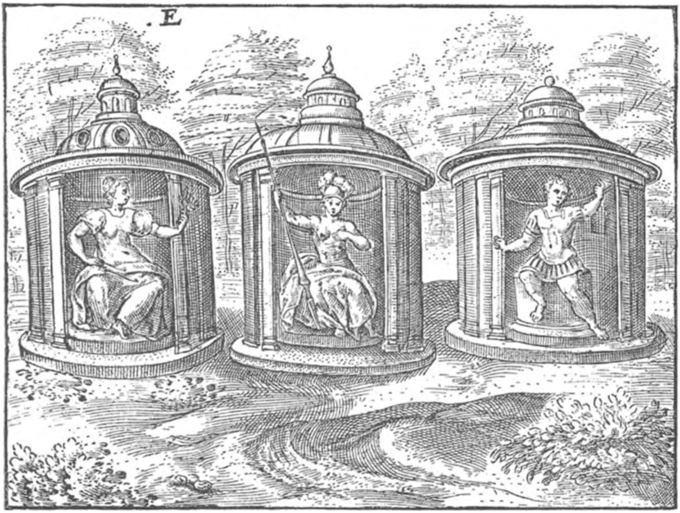

I. Rom. 1.

In eenes Menschen beeld zy hebben Godes wezen
Verandert en verkeert, jae dienst en eer bewezen.

[1]) *D'overhand:* de overwinning.
[2]) *Phœb':* Phoebus, de zon.

XVII.

De Heydenen hoe blind zy voor ons henen gingen
Noch altijds droomden van *een wezen alder dingen,*
T' welc als een eygenschap t' aenbidden quam alleen,
Dat heylich was van aerd, en yeder algemeen:
D' Atheners d' *Overhand* devotigh eere boden,
De *Tyriers Phœbus* als den grootsten alder Goden,
Den wapen-roover *Mars* wert met veel offer-viers
Geeert devotigh van den *Lacedemoniers:*
Maer ander blinder, en veel woester van manieren
Gods-dienstigh offerden d' onredelijcke Dieren:
En t' alderdomste volck voor't vuyr heeft neer geknielt,
Oft ander schepsel t' geen dood was en onbezielt.
Elck land had zijnen Godt eerbiedigh in't gezichte,
Dies in hun blind'heyd zy beschaemden veel verlichte,
Die eenighsins verlicht, noch gaen in blindheyd voort
En vragen na Gods-dienst, naer God, noch naer zijn woord!

7 *Wapen-roover:* vergel. de noot bij *Pascha* vs. 1738.
9 *Ander:* is hier meerv. voor anderen.
10 *Offerden d' onredelijcke Dieren:* brachten hunne offers aan de onredelijke dieren.

De *Liefdekens* staen hier, ziet! hoe zy ons aenpryzen!
Malkand'ren alle deughd en vriendschap te bewysen.

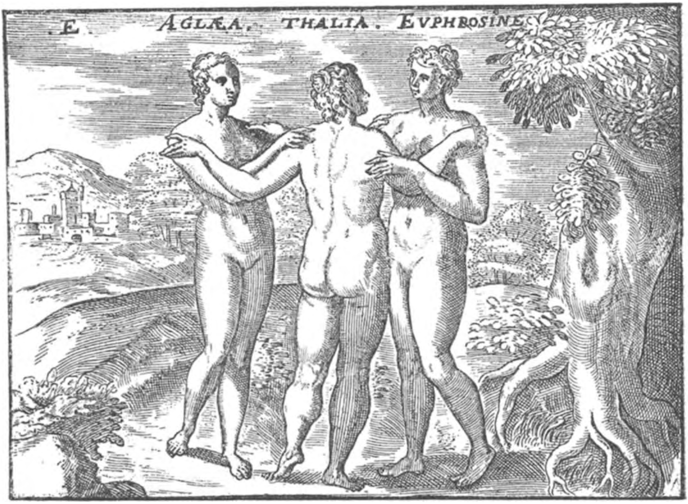

I. Joan. 4.

God is de Liefde zelf (de Liefde is t' hooghste loth:)
Wie inde Liefde blijft, blijft eeuwigh'lijck in God.

XVIII.

Oft yemand vragen mocht wat deze *drye* bedieden,
Ghy ziet hier *een* de *twee*, en weder *twee* d' *een* bieden
Elckanders aengezicht, dewijl men zeght gewis
Dat eene vriendschap twee vriendschappen weerdigh is.
Het zijn de *Charites*, die met een mild ontfarmen
Malkand'ren alle *drye* zoo liefelijck omarmen,
Met ware liefd' zy tot malkand'ren zijn gezint,
De liefd' den gordel is die hun te samen bind
In eenen vasten knoop: maer waerom en becleeden,
Zy niet het wit albast van haere naeckte leden?
T' is om dat reyne liefde, en vriendschap ongeveynst
Een open herte toont, dat nimmer quaed en peynst.
Aglaja, Thalia, en *Euphrosin'* zy heeten,
Bevalligheyd, Vermaeck, en *Blyschap* ongemeten,
Want aengenaemheyd en vermaeck zy in't gemeen
En rechte vrolijckheyd voorts brengen by elck een.

5 *Charites:* de Bevalligheden of Gratiën.
13 *Thalia:* verkeerde klemtoon; 't woord is „Thalía" met den nadruk op de tweede lettergreep.
15 *In 't gemeen:* doorgaans.

De *Weldaed dryderley* (ons tot een goed exempel)
Wert heylighlijck geëert te Roomen inden Tempel.

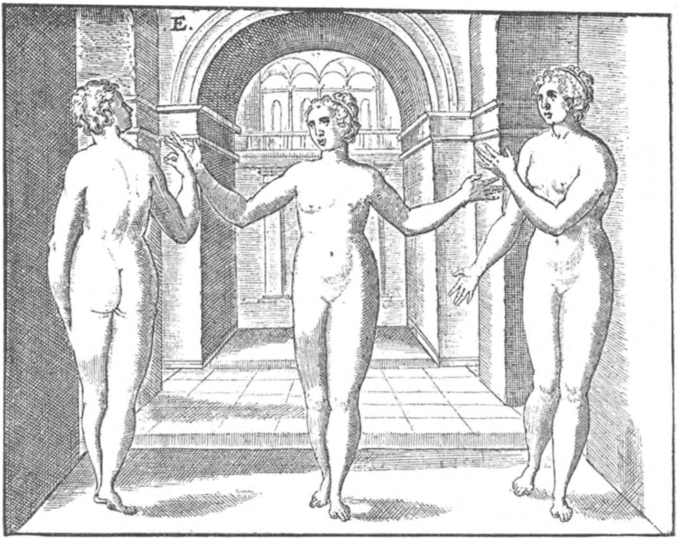

Heb. 13.

De Weldaed nimmermeer uyt u gemoeden vaeght,
Want zulcken offerhand den Heere wel behaeght.

XVIIII.

Dees drije Goddinnen hier dus op de rije staende
En zijn niet ongelijck de Beelden van't voorgaende,
  Dees schoone Maeghden zijn de *drije Weldaden* zelf
  Hier voormaels opgerecht in't heyligh Rooms gewelf:
D' een is *Weldadigheyd*, die met een open herte
En met een open hand gedenckt heurs naesten smerte:
  Ontfangende geschenck de tweede Nymphe heet,
  Daer steeds *Weldadigheyd* heur giften aen besteed:
De derde *Danckbaerheyd*, in wiens gemoed begraven
Light den danckoffer van heurs naesten milde gaven.
  D' een rijckelijcken geeft, de tweede die ontfanckt,
  De derde voor de gaef eerbiedighlijck bedanckt.
„Och oft dees *Nymphen* ons altsaem zoo wel bevielen
„Dat wy hun plaetsten in den Tempel onzer zielen:
  „Want daer in't herte blinckt dit schoone beeldewerck,
  „Daer is een heyligh Huys, en welgecierde kerck.

4 *Rooms:* Romeinsch.

Ey ziet! wat grooter Visch is hier int net gevischt:
T' is *Pallas,* door't bedroch van *Gierigheyd,* en *List.*

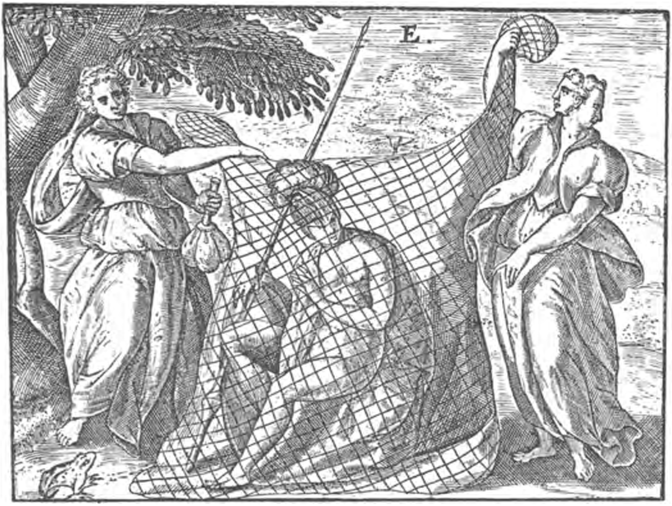

I. Timoth. 6.

Die zich bekoren laet van't goud dat hy ziet blicken [1]),
Door Gierigheyd geraeckt in veelderhande stricken.

[1]) *Blicken:* blinken.

XX.

De kloecke *Listigheyd* tweeaenzighdigh en wacker,
En d' arme *Gierigheyd* (die van eens anders acker
Wel haere schuren vult, en in heur diefsche tasch
Berght (t' *goud* dat zy kabast uyt heures naesten kas)
De wijze *Pallas* zelf zoo aerdich kosten locken,
Tot dat zy hadden t' net heur over t' hooft getrocken.
„Want dat *de Gierigheyd de Wijsheyd wel bedrieght,*
„Is een gemeene spreuck, die door de monden vlieght.
Dit is wel eer gezien aen *Midas* doen hy haeckte
Dat het al louter goud mocht werden dat hy raeckte,
Dees bede hem gewert, en was hem light vergont,
Greep hy een stocxken op, het wert al goud terstond,
Oft grijpt hy eenen steen, hy wert in goud herboren,
Neemt hy een hand vol graens, hy heeft al gulden koren,
En dobbert hy in't nat, oft grijpt hy eenen boom,
Hy heeft een gouden eijck, en eenen gulden stroom:
Den geck die is verblijd, hy lacht vast dat hy schatert,
En geeft den *Echo* werck, die al zijn doen besnatert;
Maer als hy aenden disch zal eten (t' is te vreemt!)
Wort al de spijze goud die hy in handen neemt,
En als hy drincken zal, (wel hoe wilt nu gelucken?)
Den Wijn in goud verkeert, en met geheele stucken
Hem in het keelgat valt, dies roept hy weder aen
De Goden, die uyt liefd' hem van dit leet ontslaen.
„Dies dickwils *Gierigheyd* de *Wijsheyd* heeft bedrogen,
„En t' goud heeft inden nood' noeyt yemand helpen mogen.

4 *t' Goud, dat zy kabast:* 't goud, dat zij in haar kabas (zak) steekt, dat zij zakt.
5 *Kosten:* konden, wisten te.
26 *Mogen:* kunnen.

Aenmerckt hoe d' Avonthuur de huyck hanght naer de winden,
En niet met allen vraeght naer vyanden, noch vrinden.

Psal. 19.

Mijn toevlucht is alleen den Heere der heerscharen,
Geen quaed, noch ongeval, en kan my wedervaren.

XXI.

Die d' Avonthuur vertrout, eerst overdenck te voren
Dat zy lichtveerdigh als den weerhaen opden toren
Met alle winden waeyt, en dat hy is verleyd,
Die in heur zoecken wil zijn rust en vastigheyd:
Ziet hoe zy staet en zwiert met vleugels gauwe en vlugge,
D' een zy nu t' aenschijn bied, nu d' ander weer den rugge;
Ziet hoe zy voeteloos op eenen ronden bal
Toont hoe den hooghmoed gaet gemeenlijck voor den val.
Dees beeldenisse ontbreeckt dat zy niet wispelturigh
Een wanckel rad om draeyt, onstadigh en gedurigh,
Daer d' een om hooge rijst met eenen trotsen kop,
En d' ander inden grond valt boven vanden t' sop:
Want dit is haren lust, dat zy in grooter weerden
Den eenen hoogh verheft, den andren worpt ter eerden.
Als ick in't tafereel *Cebetis* heur aenschouw'
Zoo zie ick zoo my dunckt een dulle en blinde vrouw'
Die voren inden hoop stroeyt eenen gouden regen,
Daer elck om't meeste dringht: den eenen heeft gekregen
Een kostelijck Thresoor, verzilvert, en vergult,
Den andren om een kroon van vreughden is vervult,
Die, eenen Scepter draeght, en desen heeft een Keten,
Den andren is een Schael vol Peerlen toegesmeten,
Maer achter deze *Nymphe*, eylaes! wat zie ick hier?
D' een heeft den bedel-zack, den andren heeft een lier,

13 *In grooter weerden:* tot groote waardigheid.
15 *'t Tafereel Cebetis:* het tafereel Cebetis of van Cebes was een schilderij in den tempel van Saturnus te Thebe opgehangen, en waarvan de Grieksche wijsgeer Cebes een uitlegging gaf.
16 *Dulle:* dwaze.
23 *Nymphe:* deze benaming geeft Vondel meermalen aan vrouwelijke zinnebeeldige personen. Zie o. a. bl. 149, VI, vs. 3; bl. 175, XIX, vs. 7; bl. 183, XXIII, vs. 6. Het woord wordt echter door onze vroegere dichters veelal eenvoudig voor meisje genomen.

Wegens de lengte van dit bijschrift zie men het vervolg op bl. 181.

Die arm is, en genoeght [1]) met t' geen hy heeft ontfangen,
De wankel *Avonthuur* heeft inden strick gevangen.

Job. 1.

'Tgeen God gegeven had dat nam hy t'sijnder tijd:
Des Heeren heyl'gen naem zy hoogh gebenedijt.

[1]) *Genoeght:* genoeg heeft aan.

XXII.

Daer in een biezen Hut zich d' *Armoede* geneerde,
Daer't hooft de zolderingh, en daer de voeten d' eerde
Geraeckten te gelijck, en daer een vuyren planck
Te samen was den disch, en oock de zitte-banck,
Daer't goud-geel kaf en stroo men op den vloer uytspreeden,
Om rusten inden nacht de moegeslaefde leden,
Daer't water was den dranck, en droogen visch het brood,
Daer lavenisse en spijs gehaelt wert uyt de sloot,
Daer aenden kouden heert de tanden mosten knappen,
En daermen liep bekleed met duyzenderley lappen,
Daer den huysvader (laes!) was eenen blinde-man.
En daermen leven most van t' geen de vrouwe span,
Daer vijftien zonen en drije jonge meyskens waren,
Daer't al by daegh te bed most om de keers te sparen,
En daermen nauwe een biese, oft daermen nauwe een lamp
Ontstack, wanneer daer s' nachts quam t' een oft t' ander
[ramp.
En daer noch nietemin t' *Genoegen* wert gevonden,
Aldaer lagh d' *Avonthuur* die *Lichte-schoy* gebonden.
„Want daer't genoegen is, al valt schoon d' armoe zuur,
„Daer vreestmen geen Fortuyn, noch wanckele Avonthuur.

12 *Span:* spon.
15, 16 *Een biese.... ontstack:* een stroohalm, de eenige lucifers, die men toen nog kende.
18 *Lichte-schoy:* wisselzieke schooister of zwerfster.

Den eenen heeft een krucke, oft van sint Jacobs schelpen,
Den andren steent en zucht, t'is al God wil u helpen.
En twijl den eenen vast heur voor de gift bedanckt,
Den andren om zijn loth vast treurt, zucht, weent en janckt:
Neemt zy den eenen t' sijne, en gevet eenen andren,
En doet zoo vreughde in rouwe, en rouwe in vreught verandren.

25 *Sint Jacobs schelpen:* zoo noemde men de schelpen, die de pelgrims op hun hoed droegen; vermoedelijk naar St.-Jacob van Compostella, wiens kapel jaarlijks door een aantal bedevaartgangers werd bezocht.
29 *Gevet:* geeft het.

Ziet hoe *Hippomanes At'lanta* voren loopt,
Vermits zy om het goud den hooghsten prijs verkoopt.

I. Cor. 9.

Zy loopen alle wel ter banen dat elck hyght,
Maer een van allen doch den prijs alleen verkrijght.

XXIII.

Ruymbaen! *Hippomanes* loopt *Atalanta* nae,
Het gelt hem zijnen kraegh indien hy komt te spae,
Zy loopen beyde om strijd, o bloet! wat zal ick zeggen?
Het schijnt ghy noch een lijf hebt inde kiste leggen,
Dat ghy u zelven voed met zoo een yd'le hoop,
En waent dees vlugge *Nymphe* (in heuren snellen loop
Die't al verwonnen heeft) zo lichtlijck t' overwinnen:
Hippomanes, eylaes! wat mooghdy doch beginnen.
Men blaester de Trompet, dies elck zijn hielen licht,
Eer ick eens ommezie zy zijn my uyt t' gezicht;
Den bloet komt achter aen, wel hoe! nu wint hy't weder,
Ey ziet eens wat hy doet! hy werpt ter eerden neder
Drije Appels rood van goud, wel tot drijemalen toe,
Daer t' elcken zy naer buckt, het welck hem komt te goe.
Hy loopt, hy overwint, tot dat hy moed' geronnen
De *Nymphe* in haeren loop heeft eyndlijck overwonnen.
„Maer zeght, ô *Musa!* zeght, geeft niet den *Sulmoaen*
„Met deze Fabel ons uytdrucklijck te verstaen,
„Dat inden wegh des deughds, zijn tweederleije hoopen
„Die vuyrigh om den prijs op't aldersnelste loopen,
„Daer d' een ten eynde loopt, en d' ander stille hout,
„Die zich verleyden laet van't zorgelijcke goud,
„Daer d' eene tot zijn loth den prijs is toegevallen,
„En d' ander komt te spade, en krijget niet met allen.

1 *Atalanta:* Atalante, de dochter van den Beotischen koning Schoineus trachtte hare minnaars van zich verwijderd te houden door elkeen, die hare hand begeerde, tot een wedloop uit te dagen. Hij moest dan ongewapend den loop naar een bepaald doel beginnen; zij volgde hem met eene lans en doorboorde hem als zij hem ingehaald en dus overwonnen had. Ook Hippomanes, de zoon van Magascus, wilde haar verwerven. De

Wegens de lengte van dit bijschrift zie men het vervolg op bl. 185.

Hoe eenen *armen Man* (t' is wel aenmerckens weert)
Door een gelijckenis den *Keyser* heeft geleert.

Exod. 23.

Geschencken niet en neemt van vyanden noch vrinden,
Want zy des Rechters ooghe, en t' siende recht verblinden.

XXIIII.

Den *Keyzer* langhs den wech aldaer hy gingh spaceren
Zagh eenen *Armen man* vol puysten en vol zeeren,
Waer op de vliegen vast al greetigh en verwoed
Zich mesten vet en dick, met etter en met bloed,
Den Koningh wert beweeght' en mocht dit niet verdragen,
T' sae Pagie (zeyde hy) dees vliegen wilt verjagen:
Neen sprack den *Armen man,* ey lieve laet doch dat,
Dees vliegen zijn verzaed, dees krekels zijn nu zat,
Verjaeghdy desen zwerm; zoo komter weer een jonger,
Met nieuwen appetijt, met gragen verschen honger,
En zullen van mijn vleesch en bloed hun zelven voen
Met meerder pijn en smert dan my nu deze doen:
Den *Keyzer* dedet vremt, deze antwoord met groot wonder
Hem in zijne ooren klonck gelijck als eenen donder:
„Hy mocht gedencken, oft den Rechter die van goed,
„En gelden is verzaed, t' recht zoo veel hinders doet
„Als eenen kālen vinck die eerst 't gedingh zal schiften,
„En eet den armen op met gaven, en met giften.

1 *Spaceren:* wandelen.
8 *Krekels:* geheel oneigenlijk worden de „vliegen" met dien naam betiteld.
9, 10 Vergelijk VONDELS *Vorstelycke Warande der Dieren,* XXIV, vs. 9 en 10.

---

godin Aphrodite had hem drie gouden appelen geschonken, die hij gedurende den loop Atalante achtereenvolgens voor de voeten wierp, die, verrast door het zien van deze appelen, zich bukte om ze één voor één op te rapen, daardoor tijd verloor en aldus overwonnen werd door Hippomanes, wiens bruid zij nu werd.
2 *Zijnen kraegh:* zijn hals.
4 *Noch een lijf hebt inde kiste:* nog een lichaam voor 't breken.
17 *Den Sulmoaen:* de dichter Ovidius, die van Sulmo geboortig was.

Ziet hoe *Anchisis Zoon* den Vader helpt in nood,
En *Nero* al verwoed zijn Moeder brenght ter dood.

Proverb. 10.

In eenen wijzen Zoon den Vader zich verblijd,
Maer in een Godloos kind de Moeder droefheyd lijd.

XXV.

Doen *Troeyen* ondergingh en stont in roode kolen,
Doen't hongerige vuyr steegh opwaerts naer de Polen,
En doen het Griexsche stael (al razende en verwoed)
Geen dingen zoeter vont dan het Troeyaensche bloed;
Aneas met zijn *Kind* ontwijckt den brand te gader,
En neemt op zijnen halze *Anchisen* zijnen Vader:
Hy draeght den Ouden man dat hem den rugge kraeckt,
Tot dat hy eyndelijck uyt 's doods perijckel raeckt.
Hoe draeght Æneas dus? ick drage mijne kroone;
En drucke levende uyt het beeld van eenen Zoone,
Van eenen goeden Zoon, die heyligh, en beleeft
Den genen weder draeght die hem gedragen heeft.
Maer recht int yegendeel is *Nero* veel verwoeder
Als een onreed'lijck Beest, die't herte van zijn Moeder
Uyt heuren lijve ruckt, en ziet het enge graf
Van zijnes Moeders buyck, dat hem eerst t' leven gaf.
Hy doodight die waer van hy't leven heeft ontfangen,
En noch loopt eenen traen niet langhs zijn snoode wangen.
„Dies als ick dezer twee hun vonnisse onderzoeck,
„D' een komt den zegen toe, voor d' ander is den vloeck.

2 *De Polen:* den hemel.
5 *Te gader:* behoort bij „Aneas met zijn Kind."
8 *Perijckel:* gevaar.
17 *Doodight:* doodt.

Men hoort den *Philosooph'* den *Keyzer* hier verklaren
Waerom den dooden wert geciert met lauwer blaren.

Eccl. 7.

Den sterf-dagh is den Mensch veel beter in zijn smert,
Dan zijnen eersten dagh als hy geboren wert.

XXVI.

De heydenenen voorheen, den Doon ter eerden brochten,
Wiens bleeck besturven hooft met lauwer was omvlochten,
Den *Keyser* nieusgier om hier d' oorzaeck van verstaen,
Spreeckt zijne honigh bije, den wijzen *Bias* aen,
Zeght, ô wijsgieren! zeght, waerom men dies ten toone
Den Doon ten grave brenght omvlochten met een Kroone?
„Heer *Keyzer* (zeght hy) t' is om dat hy voor gewis
„Van alderleije ellende en smerte ontslagen is,
„Dat hy voleyndight heeft den loop met zijne voeten,
„En af geleyd de schuld die wy betalen moeten,
„Dat hy in zijne dood de Dood verwonnen heeft,
„En hier gesturven is op dat hy elders leeft.

4 *Bias:* Bias, een der zeven wijsgeeren van Griekenland, uit Priene in Ionië hij leefde omstreeks 570 vóór Chr.

Ziet hoe den Assyrier verwijft gelijck een kind,
Zijn hand slaet aende spille, en zijnen rocken [1]) spint.

3. Regu. 11.

Doen Salomon zoo veel boelagien had verkoren
Wert hy zoo gantsch verwijft, dat alles liep verloren.

[1]) *Rocken:* spinrokken.

XXVII.

Sardanapalus ô! wat helpen u drije mijten
Daer ghy de spille om draeyt? het dient tot u verwijten
Dat ghy zoo heel verwijft, en zelfs den rocken spint,
Dit harnasch past u niet, wat zijdy dul, oft blind?
Den Scepter voeght u best, om daer meed' te bestieren
U onverwonnen erf, het Rijck der Assyrieren:
Ghy slacht *Alcmenæ* Zoon, die (hoe ontsien en trots)
De schoone *Omphale* geeft zijn pijlen, en zijn knods,
En wisselt al zijn tuygh, (ô zotte minne-grillen!)
Voor eenen spinrock, en een hand vol ronde spillen.
O groote minne-kracht! die wonderlijck uytmunt,
Als ghy een manlijck hert zoo heel verwijven kunt.
„Als ghy eens Koninghs ziele in uwe boeyen kluystert
„Is al de Majesteyd van zijne Kroone ontluystert,
„Zijn wijsheyd ongheacht, zijn mogentheyd vervoert,
„En door zijn hoerery wert tganssche rijck verhoert:
„Daer't Hof van minne brand, wert (eer men't soude wanen)
„Het land een vuyl Bordeel, vol lichte Courtisanen.

1 *Wat helpen u drije mijten:* wat helpt u, uw drievoudig rijksgebied. — *Mijten* is hier: grensscheiding, grenspaal.
3 *Den rocken spint:* het rokken afspint.
7 *Alcmenæ Zoon:* de zoon van Alcmenes, nl. Heracles, die slavendiensten moest verrichten bij Omphale, koningin van Lydië.

Merckt hoe rechtveerdigh dat *Perillus* raeckt ter dood
In zijnen kop'ren Stier, die hy voor and'ren goot.

Psal. 7.

Den Goddeloozen graeft den put naer zijnen zin,
Maer als hy't heeft gedaen, valt hy daer zelver in.

XXVIII.

Den konstigen *Perill'* (die op het alderblootste
Den gieter *Myron* zelf in zijne konst naebootste)
Goot eenen kop'ren Stier, die hy om zijnder konst
Den Tyran *Phalaris* (om raecken in zijn gonst)
Eerbiedighlijcken schonck: maer als hy voor den Koningh
Verscheen, om naer zijn werck te krijgen zijn belooningh,
Sprack den Tyran tot hem, Zeght my, du kloecker geest
Wat zoud' men mogen doen met dit gehoornde Beest?
Heer Koningh (zeyde hy) den Stier die heeft een wyde
Vierkante venster in het midden van zijn zyde,
Waer in men werpen zal den boozen t' sijnder straf:
Wanneer den quaden nu in dit metalen graf
Met hitte wert gepijnt, zal hy den Stier doen brullen,
En met een luyd geloey, de ruyme locht vervullen.
Wel aen (sprack den Tyran) t'is best ghy't eerst verzoeckt;
Men greep hem byden kop, zijn kunst heeft hy vervloeckt,
Geen klagen hier en holp, men most het recht vervolgen,
Den dood Stier heeft hem al levende op gezwolgen.
„Dies, ô ghy kunstenaers! denckt dat in s' werelds perck
„Een yeder wert geloont nae zijnder handen werck.

1 *Perill':* Perillus leefde anderhalve eeuw vóór Myron, daar hij, volgens de legende, zijne koperen koe goot voor Phalaris, die van 565 tot 549 vóór Chr. tiran was van Agrigentum. — *Op het alderblootste:* op het nauwkeurigst.

2 *Myron:* een beroemd Grieksch beeldengieter, leerling van Ageladas, leefde in de vierde eeuw na de stichting van Rome. Hij was tijdgenoot van Phidias en Polycletus. Eene koperen koe, door hem gegoten, voerde zijn roem ten top en gaf aanleiding tot talrijke lofdichten, waarvan sommige door den Franschen dichter Ronsard zijn vertaald.

3 *Om zijnder konst:* om de kunstige wijze van vervaardiging.

9, 10 *Een wyde vierkante venster:* hier te recht vr. gebezigd, als 't Lat. *fenestra.* 't Onz. geslacht is bij misbruik ingeslopen, omdat men er *raam* onder verstond.

15 *Verzoeckt:* beproeft.

Ziet hoe een stalen zweert aen eenen zijden draet
Steeds hanget boven t' hooft den Koninghlijcken staet.

Psal. 55.

Mijn herte is in mijn lijf beanxstet, jae het beeft,
S' doods vreeze mijn gemoed aldus getroffen heeft.

XXVIIII.

Den vleijer *Damocles* Pluijmstrijcker die uytsteket,
En nimmermeer (God wouds!) in s' Prinsen hof gebreket
Acht *Dionesium* als eenen aerdschen God
Geluckich over zeer, schier zonder mate oft slot.
Waerom den Koningh hem met purp'ren kleed'ren schoone
Als eenen Koningh ciert, jae t' voorhooft met een Kroone
Hem heerelijck omdruckt, en hem in handen geeft
Den Koninghlijcken staf, waer voor't al schrickt en beeft;
Den nieuwen Koningh hy dus laet ter Tafel zetten
Diens rugh geladen is met alderley bancketten,
Men speelt een zoet musijck, en weckt den *Echo* zelf
Met eenen zoeten toon in't Marmoren gewelf:
Maer twijlen men dus juyght in't midden der gezangen,
Laet *Dionysius* een stalen zweert ophangen
Aen eenen zijden draet, recht boven t' hooft gewis
Des geenen die zich waent dat hy geluckich is,
Maer ziende naeuwe om hoogh, verschrickt hy zoo voor't
[dreygen
Van't opgehangen zweert, dat hy zijn hooft moet neygen,
En roept, Heer Koningh ô! verlost my uyt den druck,
Ick kieze mijnen staet, en laet u dit geluck.
„Aldus en magh hy niet geacht geluckigh wezen
„Die stadigh is gepijnt met duyzenderley vreezen,
„T'Palleys dat zijnen kop hoogh inde lucht verheft,
„Eer dan eens Herders Hut, den krommen blixem treft.

2 *God wouds!:* God wou (of wilde) des! d. i. God mocht het willen. — *Gebreket:* ontbreekt.
4 *Over zeer:* over en over.
13 *Twijlen:* terwijlen.
15 *Recht boven t' hooft gewis:* precies recht boven 't hoofd.
21 Versta: aldus mag hij niet gelukkig worden geacht.

Neroos Tucht-meester ons hier schildert naer het leven
Hoe Hooghmoed wert verkleent, en Ootmoed hoogh verheven.

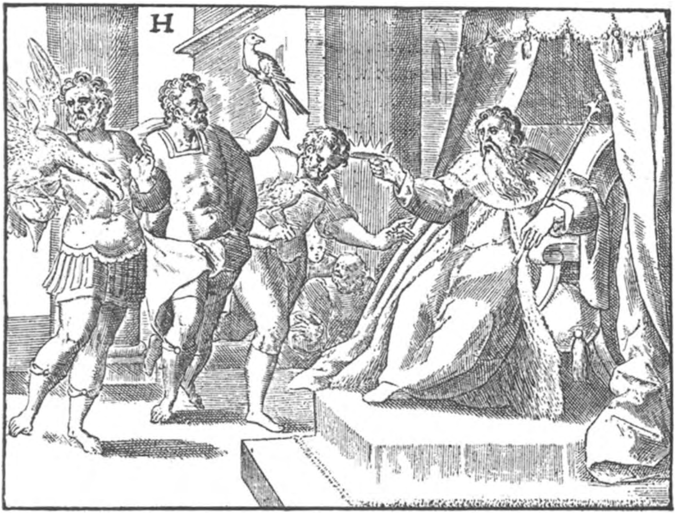

Math. 23.

Hy wert vernedert die zich te verheffen pooght,
Maer die hem zelf verkleent wert heerelijck verhooght.

XXX.

Den wijsen *Seneca* ons meld, en gaet vertoonen
Van eenen *Koningh* die zijn drije bedaeghde Zonen
Heel van verscheyden aerd drije Vog'len stelde veur,
En gaf van alle drije elck een den willekeur,
Op dat hy ramen mocht wie't beste van henlieden
Het Koninghrijck voorts aen zou heerschen en gebieden,
En dragen zoo den last, die zijnen ouden dagh
Veel kommerlijcker viel, dan zy te voren plagh:
Den *Arent* d' eerste koos, den Koningh aller Vogels,
De tweede koos naer hem den *Sperwer* snel van vlogels,
Den langh gebeckte *Snep* verkoos de joncxste Zoon,
Dies hem den Vader schonck de Koninghlijcke Kroon.
„Hy die door Ootmoed en Vernedertheyd van geeste
„Verkoos het minste loth, verkreegh het aldermeeste.
„Want wie door Hooghmoed klimt, die naerdert zijnen val;
„En die zich zelfs verkleent, gemeenlijck klimmen zal.
„Dies die in Nedrigheyd verslijt zijn vliende leven,
„Al schijnt hy leeg te zijn, zoo is hy hoogh verheven;
„Hy is den val naer by die hooge zich verheft,
„En die zich hout om leegh den blixem niet en treft.
„Des Weerelds loop is twee put-eemeren gelijcke,
„Het leeghste klimt om hoogh, het hooghste valt int slijcke.

2 *Bedaeghde Zonen:* zonen, die op mannelijken leeftijd gekomen zijn, meerderjarige zonen.
6 *Voorts aen:* voortaan.
10 *Naer hem:* na hem.
13 *Vernedertheyd:* nederigheid.
17 *Vliende:* vluchtig.
21 *Put-eemeren:* emmers, die binnen een put in evenwicht hangen, zoodat bij het rijzen van den eenen, de andere vanzelf daalt.

Zier hier den *ys'ren Eeuw*, daer d' eene d' ander terght,
De Weereld is vol strijds, en heel in't quaed vererght.

Gen. 4.

Des Weerelds vierde deel sloegh *Cain*, en was niet wijzer;
Hy bouden d' eerste Stat, en *Tubal* vond het yzer.

XXXI.

Doen't yzer quam in 't licht uyt t' ingewand der eerden,
Klep, klep, het Aenbeelt gingh, men smeden niet dan (zweerden;
Rechtveerdigheyd uyt vrees weer naer den Hemel treckt,
Het Aerdrijck wert terstond met Menschen bloed bevleckt,
Den *Krijgh* wert opgequeeckt, men gingh de zinnen scherpen
En met den blinden Mol een aerden wal opwerpen,
Het Kalfs-vel wert gereckt, men maeckten flocx een Trom,
Den Mensch wert loos in't quaed, en inde wijsheyd dom,
Men kreegh een bonten vlagh gewonden om de stengen,
Men gingh vierkantigh t'Heyr in zijn slaghorden brengen,
Den Horen onraed blies, de Trommel sloegh alarm,
De vreeze wert verdooft, en't bloed in't herte werm,
Het eene Heyr verwan, het ander is gevloden,
Het veld dat wert bedeckt met mennigh duyzent dooden,
Men rieper niet dan moord, daer wert een groot geschreeu,
En zoo quam op de hand den dullen *ys'ren Eeuw.*

12 *Verwan:* verwon.

Pythagoras zit hier, den Disch die is hier knap [1])
Verzorght met eenen wegh [2]), wat vruchts, en eenen nap.

Marc. 1.

Den Dooper die den wegh voor Godes Zoon quam banen,
Hadde anders geene spijze als honigh en sprinckhanen.

[1]) *Knap:* sober.
[2]) *Wegh:* brood in puntigen vorm.

XXXII.

Pythagor', *Samos* roem, te wonderlijcken haten
D' onnutte Gulzigheyd, die niet en kan als vraten;
Met eenen sobren Disch hy wel te vreden was,
Hy speenden zich van Vleesch, en Visch; by 't veldgewas
In ware danckbaerheyd hy heylighlijcken leefde,
En met der herten aen een goed genoegen kleefde.
„O gulden Soberheyd! ghy zijt u zelfs een maet;
„Als d' ander eerst begint, zoo zijdy al verzaet.
„De spijze is niet zoo zeer om t' lichaam vet te mesten,
„Gelijck een kermis-gans die kruypen moet ten lesten,
„Als zy geschapen is, dat elck een van heur proeft
„Alleen zoo veel als t' lijf tot onderhoud behoeft.

1 *Te wonderlijcken haten:* op zeer bijzondere wijze haatte.
2 *Vraten:* vreten.
6 *Met der herten:* met het hart. — *Aen een goed genoegen:* hetgeen genoeg, voldoende is.
11 *Als zy geschapen is.* De zin is: de spijze is geschapen niet om 't lichaam vet te mesten, maar opdat elk er van nuttige.

Ziet *Socrates* (eylaes!) besprongen vande boosheyd
Der Wijven, met gedult verwinnen hun Godloosheyd.

Syr. 25.

Veel liever wil ick noch by Leeuwen en by Draecken,
Als by een booze Vrouw' mijn rust en woonplaets maecken.

XXXIII.

Die een qua Vrouwe heeft, genoegh heeft aen zijn wee;
Den armen *Socrates* (eylacen!) heefter twee,
Hy isser meed' gescheept, hy moeter oock meed' varen
Door zoo veel holle Zeen, door zoo veel waterbaren:
D' een Tessche is hallefblind, en d' and're Feecx is leep,
D' een slaet hem met de roede, en d' and're met de zweep:
Noch was hy wel te vreen, hoe zeer zy op hem brulden,
Zijn herte is onbeweeght, en alles kan hy't dulden:
Kneust d' een hem met de vuyst, en d' ander met den voet,
Zoo hout hy evenwel een ongequetst gemoet:
Hy lijd, zy slaen; hy zwijght, zy voeren heuren snater;
Hy zit op't drooge land, zy gieten hem met water;
Ten laetsten zeght hy eens, wanneer de locht verbolght
Den regen in't gemeen naer eenen donder volght.
„Aldus Geduldigheyd met zoete en zachte zinnen
„Heur kruys verlichten kan, en tegenspoed verwinnen:
„Hy wreeckt zijn leet genoegh, die stille met verdragh
„Niet zijnen smaet en wreeckt, daer hy't aen wreken magh.

5 *Tessche:* tasch. — *Leep:* scheel, druipoogig.
13 *Verbolght:* verbolgen wordt.
17 *Verdragh:* lijdzaamheid.

Hoe dat *Diogenes* bewees (naer zijnen wensche)
Dat eenen naeckten Haen was een Platonisch Mensche.

Jac. 3.

Wie met zijn Tonge niet in woorden missen kan,
Is al geheel volmaeckt, jae een volkomen Man.

XXXIIII.

Den Wijs-gier *Plato* om zijn Jongeren te leeren
Zeyde, *een tweevoetigh Dier naeckt, bloot, en zonder veren*
Is den geschap'nen Mensch: dees voorgestelde les
Ter ooren al terstond quam voor *Diogenes:*
Den Drol en is niet slinx, hy past op deze stucken,
En gaet flocx eenen Haen al levendigh uyt plucken
Zijn pluymen uyt het lijf, en daer meed' slechten Jool,
Oft hy geen vijf en kost, loopt naer d'Atheensche school,
En werpt den naeckten Haen voor *Platoos* voeten henen,
Dats een Platonisch Mensch, naeckt (zeght hy) *met twee beenen.*
„Noeyt yemand zoo bespraeckt diens tongh niet eens [en lispt,
„En niemand oeyt zoo wijs die niet mocht zijn berispt.

5 *Drol:* grappige snaak.
7 *Slechten Jool:* onnoozele grappenmaker.
8 *Oft hy geen vijf en kost:* denk hier bij *tellen.*

Dees stomme beeldenis spreeckt (als in eenen droom)
Den Boom is als den Mensch, den Mensche is als den Boom.

Math. 3.

Een yeder Boom die niet draeght goede vruchten hier,
Ten lesten wert gekerft, en dan verbrand int vyer.

XXXV.

Het redelijcke Dier den Mensch verkeert genomen
Gelijckt wel eenen Boom, hoe aerdigh wil dit komen!
Den Boom spruyt uyt der eerd, den Mensche uit s' moeders graf
Den Boom groent en verdort, den Mensch komt en gaet af;
Den Boom zijn tacken heeft, die hy zoo wijt uytspanden,
Den Mensch zijn voeten oock, en zijne palmen handen;
Den wortel is de Deughd, die al den Boom aenkleeft,
Den Mensche zonder hooft oock nimmermeer en leeft;
Wanneer s' Booms wortel treurt, zoo hangen al de bladen,
Oock s' menschen leden, als't hooft is met druck beladen:
Den Boom die lange staet opt lest wert oud en krom,
Den Mensche ziet nae't graf in zijnen ouderdom;
Waer den Boom henen valt daer zal hy liggen moeten,
Den mensche naer zijn dood heeft geenen tijd van boeten;
Den Boom zijn midden heeft, met eene schorsse omgort,
Den Mensche een Ziele die van't vleesch bekleedet wort;
S' Booms Midden eyndelijck, wort met den Boom verdorven,
Maer s' Menschen Ziel noch leeft alst lichaem is gestorven.

5 *Uytspanden:* uitgespannen heeft.

Hier light *Diogenes*, en kiezet in zijn vat
Het vrolijck Zonne-licht voor *Alexanders* schat.

Hebr. 11.

Voor al't Egyptsche goed, voor *Pharaoos* Threzooren
Heeft *Moyses* met Gods volck het aldernutst verkoren.

XXXVI.

De woonst *Diogenis* was een boomloze Tonne,
Hy schuylden in heur schaeu voor't steken vande Zonne,
Hy had geene and're Hut, noch and're Tente op d'eerd,
Dit vliende leven docht hem luttel moeyten weerd:
Zijn Tafel was het gras, op een bysondre wijse
Hielt hy zijn middaghmael, met ongekoockte spijze:
Den aes-zack zijn schappray hy altijds by zich droeg:
Nature meenden hy heeft lichtelick genoegh:
De Wijnen die hy dronck, wast water, daer hy zeker
Geen *Aconit* in vond, zijn hand was zijnen Beker:
Hy hadde geenen schat, oft droegh hy om't gemack
Een Tesch, zoo wast zijn hert dat vol genoegen stack.
Waerom den *Macedoon,* den treffelijcksten Koningh,
Hem te bezoecken dacht, hy vant hem in zijn wooning;
Diogenes die lagh en trockt hem weynigh an
Oft hy een Koningh zagh, oft eenen Ackerman:
Dit docht den Prince vremt, dies om zijn zeltsaem leven
Zeyde, eysschet wat ghy wilt, ick sweere ick zal't u geven.
Den Wijs-gier naulijcx sprack, ey! *Alexander* vrund,
Ghy neemt my t' Zonne-licht dat ghy niet geven kunt:
„Dus is hy waerlijck rijck, die zich in niets bedroevet,
„Die in als is te vreên, en weynigh noodrufts hoevet.

1 *De woonst:* de woning. — *Diogenis:* van Diogenes.
7 *Aes-zack:* knapzak. — *Schappray:* spijskas, spinde.
10 *Aconit:* aconitum, monnikskappenkruid, eene vergiftige plant.
12 *Tesch:* tasch, buidel.
13 *Den Macedoon:* Alexander de Groote, koning van Macedonië.
14 *Vant:* vont.
22 *In als:* in alles.

Ziet hoe *Diogenes* den kroes aen eenen kant
Wegh werpt, dewijle hy kan drincken uyt zijn hand.

I. Timoth. 6.

Een goed genoeghsaem herte, en Goddelijcken zin,
Is eenen grooten schat, en wel een rijck gewin.

XXXVII.

Diogenes, die steeds arbeyden om te mind'ren
Zijns lichaems noodruft, zagh hoe twee onnoos'le kind'ren
Het water met der hand vast schepten uyt den vloed,
Dies nam hy zijnen nap en trat hem met de voet,
Wat mach ick (zeyde hy) zoo vele huysraeds nutten,
En dus beladen gaen, dewijle men kan putten
Den dranck met zijne hand, en lesschen zo den dorst?
Waer toe hebbe ick zoo lang d' onnutten Kroes getorst?
„Daerom wanneer wij't doen der ouden wel beproeven,
„Zij zochten hunnen schat in luttel te behoeven:
„Want daermen veel behoeft, daer is vrij d' armoe groot;
„Maer waerlijck is men rijck daer weynig is van nood.

1 *Die steeds arbeyden om* enz.: die er zich steeds op toelegde om.
2 *Onnoos'le:* onschuldige.
5 *Nutten:* gebruiken.
9 *Beproeven:* nagaan, onderzoeken.

Diogenes leert hier, dat zy tot geenen dagen
Niet alle Menschen zijn, die wel den name dragen.

Jesai. 1.

Den Ezel kent zijn Krib', den Osse zijnen Heere,
Maer Israël en weet van God noch van zijn leere.

XXXVIII.

Den drol'gen ouden Pouts, *Diogenes* ick meen,
Als op den middagh t' licht t' schoonst vanden Hemel scheen,
Met een lanteerne liep, om zoecken naer zijn wenschen:
Elck riep, wat zoeckt hy hier? t'sijn *redelijcke Menschen*
Die ick dus zoecken gae; elck bourden, en elck loegh,
Wel *Diogeen'* zijn hier geen Menschen noch genoegh?
Ick zieder hier niet een (sprack hy) want ghy betoonet
Dat geene reed'lijckheyd in uwe herten woonet,
U beestlijck leven tooght dat ghy (het welck ick haet)
Zijt Menschen met den naem, maer Beesten inder daed.
„Die met *Diogenes* liep zoecken als de blinden,
„Noch zoude hedensdaeghs nau Menschen kunnen vinden:
„Want dese weereld is een woeste Wildernis,
„Die niet vol Menschen, maer vol wilde Dieren is;
„Jae noch den meestendeel zijn woester van manieren
„Als in het wilde Wout d' onredelijcke Dieren:
„Want als den eenen Wolf den anderen op eet,
„Daer is den Winter koud, daer is den Winter wreed;
„Maer dat den eenen Mensche (al schijnt hy driemael
[vromer)
„Den anderen verslind, geschied wel inden Zomer.

1 *Drol'gen:* grappig. — *Pouts:* potsenmaker, guit.
5 *Elck bourden:* elk boertte, elk schertste er mede.
9 *Tooght:* toont.
17 *Als:* aldus volgens de uitgave van 1661 (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 74). De eerste druk heeft: *Want dat.*

Hoe den Philosophus zijn goud werp inde baren,
Dat zal u deze prent, en dit gedicht verklaren.

Matth.

Wie alles niet verlaet, en volght mijn stappen veerdigh,
Is mijn leerjonger niet, noch en is mijns niet weerdigh.

XXXVIIII.

Ziet *Crates* den Thebaen hem zelven gaen te boven,
Verkoopende zijn haef, zijn goederen, en hoven,
Dewijl hem s' weerelds goed behindert inden loop
Des Deughds, verzaemt hy't geld in eenen klomp oft hoop,
En spoeyende daer meed' recht naer den dorren oever
Van d' ongetemde Zee (als zijnde geen behoever
Van zulcken overvloed) werpt zijnen schat heel veir
En al zijne yd'le zorgh met eenen in het Meijr,
En roept, ô lighstu daer in't midden vande golven!
Veel beter ist dat ghy light inden grond gedolven,
Dan dat ghy nacht en dagh mijn innerlijck gemoed
Met anxst en zorge pijnt, oft met veel quellingh voed.
„O groote Kemels! die hier met vele ongemacken
„Zoo lastigh gaet getrost, met s' rijckdoms zware packen,
„Aenmerckt wat *Crates* doet, niet langer voorts en draeft,
„Ziet hoe hy al zijn goud in't diepe Meijr begraeft.
„Maer ghy zijt veels te gier, en zout veel liever drencken
„In't midden vande Zee, dan't goud de baren schencken.
„Ay arme Gierigaerts! wat zal ick zeggen dan?
„De heele Weereld niet u herte vullen kan:
„Dryekantigh is u hert, dies als ick met verkloecken
„Een ronde daer in treck, daer blijven altijds hoecken
„Noch leegh end' ydel staen: dus roep ick met beklagh
„T'is eenen diepen put die niemand vullen magh.

7 *Veir:* ver.
9 *Lighstu:* lig gij, in de geb. wijs.
14 *Getrost:* gepakt.
17 *Drencken:* namelijk „u zelven", voor „verdrinken."
21 *Verkloecken:* overleg.
22 *Een ronde:* eene rondte, een cirkel.

Ziet hoe den Philosooph' hier aende Tafel dut,
En den gezonden Wijn gesparighlijcken [1]) nut.

I Timoth. 4.

O Zone! ick rade dy (uyt zorge die ick drage)
Gebruyckt een weynigh Wijns, om uwe quade mage.

[1]) *Gesparighlijcken:* spaarzaam.

XL.

Hier zit de Wijse-man, hy laet hem niet meer tappen
Tot t' noenmael, dan alleen drije matelijcke nappen,
Hy slacht den Dronckaerd niet, die nimmermeer en kan
Uytblusschen zijnen dorst, gelijck den Ocean,
Die alhoewel hem steeds de bornen, en de vlieten
Zoo vele waters in zijn glazen kruycke gieten,
Noch nimmer is verzaed: zoo oock den dronckenbol
Hoe vele dat hy drinckt, zoo'n is hy nimmer vol:
Maer den Wijs-gieren heeft de soberheyd verkoren,
En laet een druppelken onnut niet gaen verloren.
„Die zoo den Wijn gebruyckt, die zoo de druyven leest,
„Wort vanden Wijn gevoed nae't lijf, en nae den geest,
„Den geest hy levend' maeckt, het herte sterck en jonger,
„De hersnen zuyvert hy, en wecket gragen honger,
„T' bleeck aenzicht hy verdrijft, verwermt het koude bloed,
„En ons teer lichaem hy lange in gezondheyd hoed.

2 *t' Noenmael:* 't middagmaal.
8 *Zoo'n:* zoo en: *en* als negatie genomen.

Het listigh Monster *Sphinx* stelt *Oedipo* te voren [1])
Een raedsel, 't welck hy raemt [2]), dies doot het zich van toren.

Job. 14.

Den Mensch gelijck een Bloem verwelcket en vergaet,
En blijvet nimmermeer in eenen zelven staet.

[1]) *Te voren:* voor.
[2]) *Raemt:* naar welks oplossing hij gist.

XLI.

Het zeltsaem Monster *Sphinx* (dat den *Thebaners* quelden)
Dit raedsel *Oedipo* op't alderscherpst voorstelden:
Vier voeten, twee, en drye, heeft ergens eenigh Dier,
Dat niet en heeft als stem, en stem verandert schier,
Dat geen Dier meer zoo doet, van al wat vlieght om hooge,
Oft zwemt in natte Zee, oft wandelt hier op't drooge,
Maer als op voeten veel dit Dier begint te gaen,
Begint hem al zijn Jeughd, en al zijn kracht vergaen.
Dit Dier (zeght *Lai Zoon*) ick zal't u haest ontknoopen,
Dat is den Mensche die ter Weereld komt gekropen,
Die eerst op hand en voet, als op vier beenen gaet,
Zoo lange tot hy recht op zijn twee voeten staet:
Maer als den Ouderdom met zuchten en met steenen
Aenbreeckt, hy zwack en kranck op eenen stock moet lenen,
En als drije voetigh gaen met zijnen doornen staf
Nae zijn engh kerckhof toe, tot dat hy valt in't graf;
Den *Rader* naulijcx zwijght, t' woord is nau vande lippen
Oft *Sphinx* breeckt zijnen hals, en werpt zich vande klippen.

4 *Schier:* schielijk.
9 *Lai Zoon:* de zoon van Laius.

Ey ziet! hoe *Momus* hier zijns naesten feylen teeckent,
En al wat hy misdoet vergeet, en niet en reeckent.

Math. 7.

Hoe ziedy doch zoo licht de splinters, ô ghy schalcken!
In't ooghe uws broeders, en vergeet u eyghen balcken.

XLII.

Siet den *Berisper* hier nae't leven afgeschildert,
Hoe staet hy dus en grijnt! hoe is hy dus verwildert!
Twee Tesschen hy steeds draegt, ô Zifter van een mug!
D' een hanght hem voor de knien, en d' ander op den rugh,
De grootste voren hangt, de kleynste draegt hy achter,
Van s'naesten feylen is hy een getrouwe Pachter,
Want hy ontfanger daer de grootste Tesch meed' vult,
Maer achter is de Buijl leeg van zijn eygen schuld,
D' wijl hy die niet en ziet: van voren stelt hy kloecke
Zijns naesten misdaed net en zuyverlijck te Boecke,
Hy heeft zijne oogen op een ander zoo gereet,
Dat hy hem zelfs verzuijmt, en teenemael vergeet.

2 *Grijnt:* grijnst.
3 *Tesschen*: zakken.
8 *Buijl:* bundel, zak.

Den Walschen *Hercules* hier aerdigh en perfeckt
De lieden met zijn Tongh schoontaligh tot zich treckt.

I. Cor. 13.

Wanneer ick liefdeloos schoon spreke eens Engels tael,
Wat ben ick anders dan een luydende metael?

XLIII.

Den Walschen Hercules (daer veel van is gezongen)
Met gulden ketenkens aldus aen zijnder Tongen
De volck'ren had gehecht; t' welck zoo vele is gezeyd
Dat een schoontaligh man door zijn welsprekentheyd
De menschen tot zich treckt, en vele groote scharen
Bestiert, als oft zy aen zijn Tongh gebonden waren:
T' is daerom datmen noch wel zeght na d' oude sloer,
Hy klapten my zoo schoon, hy kreegh my aen het snoer:
Tis daerom datmen zeght, dat met zijn zoete snaren
Orpheus in't wilde wout de Dieren konde paren:
T' is daerom datmen zeght, dat *Amphion* in't veld
Heeft *Thebes* opgebout een stat groot van geweld:
„Welsprekentheyd verzelt met Billigheyd en Reden,
„Het sterckste wapen is dat yemand mochte smeden,
„Het bind de herten t' saem, en maeckt van velen een,
„Gelijck het lijf bestaet uyt veelderhande leen.

1 *Den Walschen Hercules:* Volgens de overlevering bracht de zoogenaamde Tyrische Hercules, op zijne tochten door West-Europa, aan Gallië de eerste beschaving. Vgl. A. Thierry, *Histoire des Gaulois* I. bl. 62.

4 *Schoontaligh:* welbespraakt.

De Tongh het kleyne lit (zoo *Bias* eens beveste
Voor den Egyptschen Prince) ist quaedste, en oock het beste.

Proverb. 18.

Het leven en de dood die liggen onbedwongen
Vrijwilligh in't geweld en inde macht der Tongen.

XLIIII.

Den Koningh en Monarch der oude Egyptenaren,
Tot *Biam Brutum* zant, op dat hy zou verklaren
Welck doch van alle dingh hem't slimste, en t' beste docht?
Zijne antwoord was een *Tongh,* die hy den Koningh brocht.
Dit heeft *Æsopus* oock bevestight als de wijze,
Doen zijne Meester hem de beste, en slimste spijze
Hiet koopen op de marckt, hy bracht hem Tongen t' huys,
Den Meester wert vergramt, en zeyde, by gants kruys!
Ick zende u tweemael heen, ghy brenght my altijd tongen:
Hoort Meester (zeyde hy) u gramschap zy bedwongen,
„Een goede Tonge ist best dat hier ter Weereld is,
„En weder 't slimste deel een quade Tongh gewis:
„De Tongh baert twist en krijgh, de Tongh baert peys [en vrede;
„De Tonge die bedroeft, de Tongh vertroostet mede;
„De Tonge die verdruckt, de Tonge komt te baet;
„De Tongh de liefde breeckt, de Tonge dood den haet;
„De Tonge die ontstight, de Tongh baert nutte leere;
„De Tonge lastert God, de Tonge looft den Heere:
„Dus alsmen d' eygenschap der Tonge wel verzint,
„Zoo is zij't quaedste deel, en't beste datmen vind.

2 *Zant:* zond.
7 *Hiet koopen:* beval te koopen.
8 *By gants kruys:* verbastering van „bij Gods kruis."
19 *Verzint:* bedenkt.

Ziet hoe den Philosooph' zijn eygen Tongh afsnijdet,
Op dat hy zwijgen leere, en't ijdel spreken mijdet.

Proverb. 21.

Die zijnen mond behoed, en zijne Tongh bewaert,
Diens Ziele niet met anxst noch droerheyd wert bezwaert.

XLV.

Den wijsen *Solon* (om't veel spreken te vermijden)
Gingh met een scherpe vlim zijn eygen Tonge af snijden.
Men vraeghden hem, waerom? hy schreef, *om dat veel quaed*
De Tonge oeyt heeft gewracht, en't zwijgen noeyt geschaed.
O Jonckheyd! luystert toe, het dient u zonderlingen
Om leeren uwe Tongh van veel geklaps bedwingen.
Welspreken is een deughd, welzwijghen oock een konst,
Die hier de mate in treft verkrijght een groote gonst.
Natuur zorghvuldigh om ons hier in te verstercken,
Heeft onzen mond verzorght met dobb'le bollewercken,
Op dat de losse Tongh niet licht uytbarsten mocht
Met eenigh schand'lijck woord, dat boven inde locht
Als eenen Vogel stijght, en als het is ontvlogen
Niet licht'lijck wederom kan werden ingetogen:
Dat ick oeyt stille zweegh my noeyt en heeft berout,
Maer wel dat ick te veel geklapt hebbe en gekout.
De Heydenen die steeds hier inne vlijtigh leerden
Harpocratem als God des stillezwijgens eerden,
Die met den vinger op den mond hun onderwees,
Inhoudende de stem het zwijgen elck aenprees.
Pythagoras snijd oock als met een vlimme oft messe
Het vele sprekens af, als hy voor d' eerste lesse
De Jeughd vijf jaren langh leert zwijghen en verstaen;
T' is noodigh dat wy noch by hem ter scholen gaen;
„Want zedigh stilgezwijgh, en niet het vele spreken
„Dat zie ick alle dagh ons allen noch ontbreken.

2 *Vlim:* vlijm, scherpsnijdend mesje, aldus naar de gladde doorsnede of *vlying* genoemd.
4, 15 *Oeyt:* (d. i. *ooit*) voor: steeds, voortdurend. — *Gewracht:* gewrocht.
16 *Gekout:* gekald, gepraat.

Een leerlijck voorbeeld van een Schipper (nae mijn oordeel)
Die met zijn schade zocht zijns naestens meeste voordeel.

Proverb. 11.

Die't koren zoldert heeft zijn vloeckers en benijders,
Maer die het mild verkoopt heeft veel gebenedijders.

XLVI.

Den mag'ren dieren tijd, schier tot in't graf des doodes
Verdruckten de Gemeente, in d'oude Stat van *Rhodes,*
Waerom de Mare vast met hare groote Trom
Opweckten t' naeste land, tot hulp en troost alom,
Tot datter eyndelijck drye Schepen zwaer geladen
Met terwe quamen aen, om yeder te verzaden,
Maer naulijcx raeckten zy uyt d' ongestuyme Zee,
En wirpent Ancker uyt, oft quamen op de ree,
Oft d' opper Stierman roept, zoo luyde als hy magh brullen,
O Borgers! hier is graen om u gebreck vervullen,
Maer koopt niet al te dier, oft immers maer ter nood,
Want daer komt achter my noch een geheele Vloot,
Dus hout een leege marckt, en willet niet opsteken,
Want daer is voor de hand, meer als u magh ontbreken.
„Graen-koopers u vry schaemt, als ghy u niet verkloeckt,
„En met u schade aldus t' gemeene beste zoeckt,
„Wanneer ghy gierigh om een hooge marckt verwerven
„U koren-zolders sluyt, en latet graen verderven,
„God geef oock wieder vast met kommer en geduld,
„Als uwen aes-zack maer is tot de keel vervuld,
„Peynst vryelijcken dat des Rechters ooren tuyten,
„Die eens op't lest voor u zal s' hemels schuren sluyten;
„Als ghy dan klaeght en kermt, wert ydel uwe hoop,
„Wanneer hy zeggen zal, *mijn graen is niet te koop.*

1 *Dieren:* duren.
3 *De Mare:* de Faam, 't Gerucht. — *Trom:* tromp, trompet.
11 *Ter nood:* voor zoo ver noodig.
13 *Een leege marckt:* een lage markt. — *Opsteken:* opjagen.
19 *God geef oock wieder vast:* wie er, God betere't, dan ook vasten moge.
21 *Peynst vryelijcken:* bedenkt wel.

Aenmerckt dit vonnis doch, hoe aerdigh en hoe naeckte
Een van drye Broeders naest des Vaders hert geraeckte.

3. Regum 3.

Den twist die *Salomon* kon scheyden t' geender ure,
Slist hy door middel van de levende Nature.

XLVII.

De Dood nam onverziens wegh eenen ouden Vader,
Die inde Weereld noch drye Zonen liet te gader,
Twee waren al van een, maer van een ander bed
Den derden Zone was: waerom dat altemet
Den twist hoe langhs hoe meer oprees naer s' Vaders sterven,
Wie van hun drye gebroers des Vaders goed zoude erven.
Maer als noch wet, noch loth hun scheyden mocht als vriend,
Zoo hebben zy hun zaeck den Rechter aengedient:
Den Rechter om veel eer hun twist-gekijf te slechten,
Deed' s' Vaders doode lijf aen eenen Boom oprechten,
En sprack, het goed zal hem gewerden met der ijl
Die naest des Vaders hert kan treffen met den pijl:
De twee die schoten heen, den Jonxcsten met verblooden,
Sprack, liever dan zulx doen ick sterve duysent dooden.
Nature toonde door dit medelijden ras
Dat hy den erfgenaem, en oock met eenen was
Den genen, die het hert des Vaders naest door kliefde,
Met geenen stalen schicht, maer met een rechte liefde.

9 *Veel eer:* des te eer.
13 *Met verblooden:* met schuchterheid.

De Moeder die de Jeughd wil voor de roen verschoonen
Die schent heur aengezicht, en worght heur eygen Zonen.

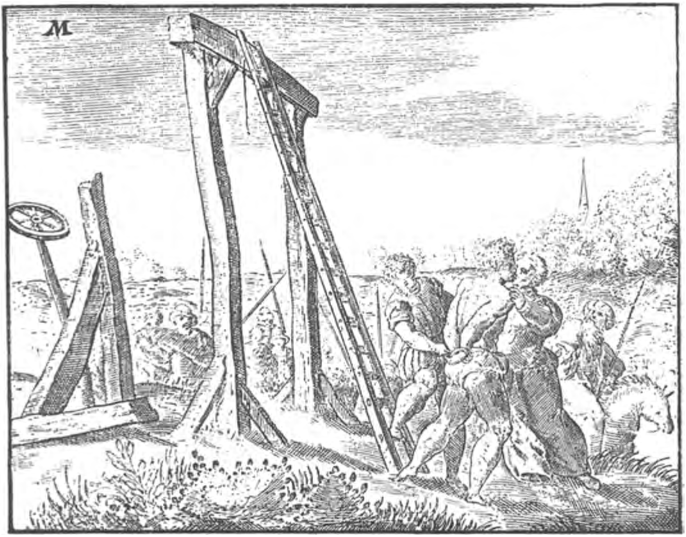

Eccles. 30.

Die zijnen Zone lieft, hem matigh zal kastijden,
Op dat hy inden dagh der oudheyd magh verblijden.

XLVIII.

Eer den Misdadigen zal door een ken'pen venster
Aenschouwen van het licht den laetsten strael oft glenster,
Hy zijne Moeder kust, en rooft voor't hoogh Gericht
Met zijne tanden heur den Neus van't aengezicht;
Omstanders (zeght hy) hoort, want d' oorzaeck van mijn lijden
Mijn eygen Moeder is, vermids zy met kastijden
Noeyt mijnen quaden aerd getemt heeft voor den val,
Zy altijd naer mijn dood (tot yders Spiegel) zal
Dit teecken voeren, op dat andere Ouders leeren
Hun Kind'ren op te voen in alle tucht des Heeren.
„De Moeder die heur Kind niet inde jonckheyd temt
„Van een recht Moeders hert is teenemael vervremt:
„Die't Kind geeft lossen toom in alle zijn wellusten,
„Zal met der tijd allenx een Monster-dier toerusten:
„De stramen inden Neers van een quaed Kind gewis
„Het recht merck-teecken van een goede Moeder is,
„Die heuren Zoon bemind: op dat nae al heur slaven
„Zy niet een Galgen-aes gevoed heeft voor de Raven.

1 *Een ken'pen venster:* een venster van kennip of hennep, nam. een strop.
2 *Glenster:* glinstering.
15 *Stramen:* striemen.

Terwijlen *Hercles* slaept aldaer hy is geleghen,
Figuurlijck hem vertoont zijn twee verscheyden wegen [1]).

Math. 7.

Den wegh nae d' eeuw'ge dood, is ruym, is wijd, en breed,
Maer enge en smal den pat die tot den leven leet.

[1]) *Hem vertoont zijn twee verscheyden wegen:* twee verscheiden wegen zijn hem vertoond.

XLVIIII.

Terwijl *Alcides* lagh met *Lethes* zachte stroomen
Besprenget vanden Slaep s' doods zuster: zagh hy komen,
Twee schoone *Nymphen,* oft Goddinnen met geneugt,
D' een was *Wellustigheyd,* en d' ander was de *Deughd:*
De *Wellust* quam zeer zoet gelijck den morgen blozen,
Den wegh al waer zy liep beschildert was met Roozen,
Den ingangh die was breed: maer weer in't yegendeel
Den uytgangh nauwe en scherp vol droefheyd al geheel.
De *Deughd,* de witte *Deughd,* door doornen, en door struycken
Wees eenen engen pat, schier naulijcx om gebruycken;
Maer hoemen dieper zagh, hoe blijder hy met lust
Int eynde mede bracht een aengename rust.
Dus stont van deze twee hem t' aldernutst te kiezen:
„Die't eene winnen wil het ander zal verliezen.

1 *Alcides:* Hercules.

Een algemeene leer van't nieuwe boter-vat,
Dat zijnen reuck behoud naet eerste sap oft nat.

Proverb. 22.

De leere die het Kind is inde Jeughd gegeven
Gemeenelijck het zal behouden al zijn leven.

L.

Het is noch hedensdaeghs een algemeene spreucke
„*T' vat hout nae't eerste sap doch altijd zijnen reucke.*
Dit heeft *Lycurgus* eer natuurlijck op het blootst
Met eenen rancken Wind, en Huys-hond uytgebootst;
Den Windhond bry en pap hadde altijd inde koken,
Den Huys-hond op de jaght t' gevangen wilt geroken.
Dees bracht hy beyde op't leste in't openbaer ten toon,
Elck koos van stonden aen het geen hy was gewoon:
De Windhond koos den bry, en d' ander koos het wilt braet,
En eten't t' samen op, eer een van beyden stil staet.
„O Ouders! leert hier uyt, eer ghy u doet te kort,
„T' Kind aerd naer't gene hem van jonx is ingestort,
„Dus houdet vander Jeughd in eenen goeden regel,
„En druckt hem in't gemoed de Deughd als eenen zegel,
„Want s' Kinds herte is als Wasch, waer in gedweegh [en mild
„Den Meester prent en druckt de letter die hy wilt.

3 *Op het blootst:* op het naakst, kennelijkst.
5 *Koken:* keuken.
13 *Houdet:* houdt het.

Ghy ziet 't gebreydelt *Ros* hier met een vrou beladen,
Die elck verwondert heeft met mannelijcke daden.

Judith 13.

Bethulia door Gods en *Judiths* tegenweijr
Nam *Holofernes* t' hooft, en sloegh het gantschen heijr.

LI.

Ziet hoe een Man'lijck hert schuylt onder Vrouwe kleed'ren,
Ziet hoe *Semiramis* stelt t' heijr in zijn geled'ren,
Ziet hoe kloeckmoedigh zy geseten op het Peerd
Grijpt met d' een hand den toom, met d' ander hand het
[zweerd,
Hoe d' afkomst van heur bloed, en Koninghlijcken adel
Zy niet op't bedde toont, maer op den gouden Zadel,
En rijst noch s' morgens vroegh voor't blincken vande Zon
Als eenen blixem op nae't pratte *Babylon;*
Zy strijd, zy overwind, zy slaet den vyand t' onder,
En met veel wapen-roofs keert weer als eenen donder;
Ziet hoe zy heur parruijck diep inde palmen berght,
Hy light al onder voet die heur ten strijde terght.

11 *Parruijck:* hoofdhaar. De dichter bedoelt hier: „zie, hoe hoog zij zich boven allen verheft."

Tomiris Cyrum slaet, en zijnen dooden kop
(Tot wraeck van haren Zoon) werpt in een bloedigh sop.

Job 15.

Den Goddeloozen Mensch leeft altijd in bezwaren,
Oock en weet den Tyran t' getal niet van zijn Jaren.

LII.

T' was *Cyro* niet genoegh dat zijne kroon bepeerelt
Was met den halven kreyts oft ommeloop der Weereld,
Hy most in *Schyten* noch den kloecken Wapen-held
Tomiris liefsten Zoon begraven in het veld.
De Moeder is bedroeft, heur oogen tranen leken,
Zy treckt het harnasch aen om heurs Zoons dood te wreken.
O *Cyre* wreed Tyran! ziet wie ghy hebt geterght
(Zeght zy) ick zal u bien het voorhooft in't geberght,
Daer ghy het dorstigh zand met mijnen bloede drenckten:
Zy treckt hem in't gemoed, en slaet hem inder enghten,
Met al zijn oorlooghs-heyr, in't kriecken vanden dagh,
Dat niet een overblijft die't nae vertellen magh.
Den strijd is nauw' geeynd, oft zy gaet heur verkloecken,
En onder zoo veel doon den dooden *Cyrum* zoecken,
Zoo lange zy hem vind; en laet van stonden aen
Zijn bleeck besturven hooft van zijn kout lichaem slaen:
Het Koninx-hooft zy neemt met eenen grammen moede,
En worpet in een vat, dat vol is vanden bloede
Van zijn verslagen volck; light (zeght zy) daer in't nat
Du bloed-tyran! die noeyt waert vanden bloede zat.
„Aldus wie bloed vergiet (t' is zoo van God besloten)
„Diens bloed wert uytgestort, en wederom vergoten.

1 *Cyro:* Lat. 3de naamv. van Cyrus, den vermaarden koning van Perzië.
15 *Zoo lange zy hem vind:* zoo lang, totdat zij hem vindt. — *Van stonden aen:* terstond, dadelijk.

Ziet hoe *Ulyssis* Maets en Mackers met malkand'ren
Door *Cyrces* tover-dranck in wilt gediert verand'ren.

2. Pet. 2.

Den Hond die is gekeert tot zijn uytspousel ras,
De Zeuge weer in't slijck als zy gewasschen was.

LIII.

Ziet hoe *Ulysses* volck (in eenen storm verstoken,
Aen't land *Cyrceum* vast) door *Cyrces* looze treken
En boozen toover-dranck verliezen s' lijfs gedaent,
Die Menschen waren eerst zijn Beesten eermen 't waent.
Aenschouwer, zoo u dunckt dat ghy wel mooght ontberen
Dees zeltsaem Fabel, die (zoo't schijnt) u niet kan leeren,
Hoort hoe de Wijsheyd zelfs zoo aerdigh hier op gloost,
Als inden kercker zy *Boëthium* vertroost:
Zijn Menscheyd (zeght zy) is verdwenen en verslonden,
Die onderworpen is het juck der snoode zonden;
Die zich in't quaed verkeert, t' sij d' eene oft d' ander uur,
Terstond daer door verliest zijn Mensch'lijcke natuur:
Wie door begeerlijckheyd pleeght onrechtveerdigh grapen,
Is eenen Wolf die zich geneeret op de Schapen:
Die twist en tweedracht maeckt, die is alree gestraft,
En eenen Hond gelijck die yeder een aenblaft:
Die vrolijck is wanneer hy yemand yets ontlorden,
Te recht met eenen Visch magh vergeleken worden:
Die toornigh briescht en grimt, jae maeckt een groot [geschreeu,
Te recht inwendigh draeght het hert van eenen Leeu:
Die stadigh is bezorght met vele onnutte vreezen,
Magh voor een bloode Hinde oft Hert gehouden wezen:
Die trage is luy en bot, in wezen en in schijn,
Dat moet in zijne huyt wel eenen Ezel zijn:
Die wispelturigh is, met vele onstade grillen,
Zal vande Vogelen zoo vele niet verschillen:

1 *Versteken:* gesmeten.
2 *'t Land Cyrceum:* het eiland van Circé.
5 *Mooght:* kunt.
7 *Gloost:* glossen maakt, verklaring geeft.
10 *Die onderworpen* enz.: versta: van nem, die enz.
11 *Die zich in't quaed verkeert:* die zich in 't kwade begeeft, zich er in behaagt.
13 *Grapen:* samengetrokken uit *gerapen,* d. i.: samenrapen, grijpen.
17 *Ontlorden:* afhandig maken.
25 *Onstade:* ongestadige.

Wegens de lengte van dit bijschrift zie men het vervolg op bl. 245.

De daed *Penelopis* is een leerachtigh voorbeeld,
Want met heur kuyscheyd zy d' onkuyscheyd heeft veroordeelt.

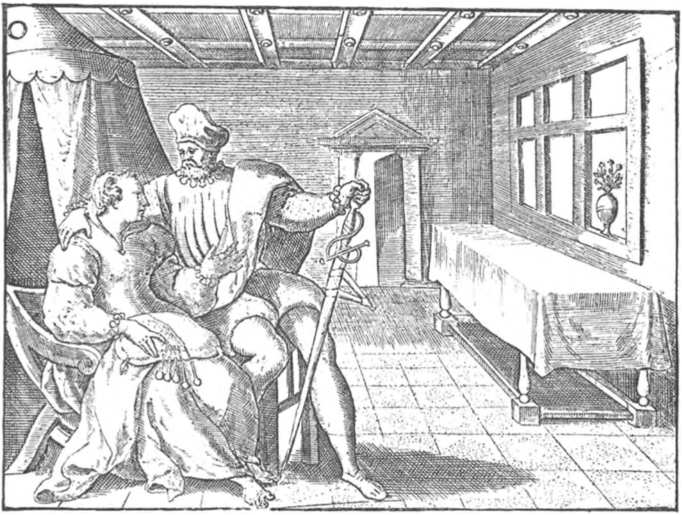

Eccles. 26.

Een deughdsaem fijne Vrou die eerbaer is en kuysch,
Ist beste goed des Mans, en t' cierssel van heur huys.

LIIII.

Komt by *Penelope,* ô Vroukens! hier ter scholen,
Die twijl *Ulysses* vast gaet twintich Jaren dolen,
(Thien jaren om de blom van *Menelai* Hof,
Waerom t'schoon *Troijen* wert geblixemt al tot stof,
En andre jaren thien door d' ongestuyme baren,
Waer met hy stoffe geeft *Homeri* zoete snaren)
Heur zuyverheyd behoud; hoe lange hy vertoeft,
Zoo blijft zy hem getrou, hoe hert zy wert beproeft
Van zoo veel Welpen, en ontstekene benijders
Van heur sneeuwitte vleesch: t' sijn al vergeefsche strijders,
Hoe zy gepijnight wert: *Ulysses* is langh wegh,
Misschien door *Hectors* zweerd gevallen in't belegh,
Oft op zijn wederkomst (dit hebdy licht te gissen)
Verzopen inde Zee, en g'eten vande Visschen.
Maer als zy nu op't lest zal laten inden strijd
Het heylighst dat zy heeft *Ulyssi* toegewijd,
Zy hun uytstelt zoo langh, tot dat zij't fijne Webben
T' welck zy begonnen heeft zal afgeweven hebben:
Hier meed' zijn zy gepaeyt, dus wat zy inden dagh
Weeft, dat ontweeft zy s' nachts alst niemanden en zagh.
O Pollen! zijdy blind, ghy meynt den brand te blusschen,
Ziet wat zy s' nachts ontvlecht, zoo langh tot ondertusschen
Ulysses weer betreet den dorpel van zijn huys,
En met zijn komst verlicht zijns vrouwen lastigh kruys.
De Minnaers druypen wegh, zy zien haest wat daer thuys leyt:
„Dies komt de Kroon heur toe van d' onverwonnen kuyscheyd.

3 *De blom van Menelai hof:* Helena, de vrouw van Menelaus, die door Paris was geroofd.

9 *Welpen:* eigenlijk jonge leeuwen, en vandaar overdrachtelijk voor jonge (wulpsche) knapen of vrijers gebruikt. — *Ontstekene:* (in min) ontstoken.

21 *Pollen:* minnaars.

Die in onreynigheyd en vuyligheyd op wast,
Is aenden snooden lust der vuyler Zeugen vast:
„En aldus wert den Mensche (ick stemme met vele Ouden)
„Een Beeste, oft hy schoon s' lijfs gestalte heeft behouden.

T' oprechte *Vriendschaps Beeld* druckt hier zijn eygenschappen
Op't alderlevenst uyt, ô volget zijn voetstappen!

Proverb. 17.

Een trouwe en oprecht Vriend heeft lief tot allen tijden,
En als een Broeder is altijd bereyt tot lijden.

LV.

Een *Statua* tot *Room* was weerdigh aen te mercken,
T' oprechte *Vriendschaps Beeld,* weldadigh in zijn wercken,
Was eenen Jongelingh, met een blijde aengezicht;
Dwijl ware Vriendschap niet door oudheyden bezwicht:
Zijn kleed was vrolijck groen; de Vriendschap is steeds [jeugdigh,
En elck een aengenaem: in zijn zoet voorhooft vreughdigh,
Den grijzen *Winter-tijd,* en *Zomer* was geprent;
Dwijl Vriendschap in onspoed, en voorspoed blijft ontrent:
Op zijnes herten kolck gedruckt stond *by* en *verre;*
Dwijl Vriendschap verre en by schijnt als een Morgensterre:
In zijnder kleed'ren boord stond *dood* en *leven* beyd';
Dwijl t' leven noch de dood geen ware Vriendschap scheyd.

4 *Bezwicht:* bezwijkt.
8 *Ontrent:* nabij.
9 *Op zijnes herten kolck:* in den kuil van zijn hart.

Hoe twee gemackers [1]) zijn malkandren trou gebleven,
En hebben in s' doods nood d'een d'ander niet begeven.

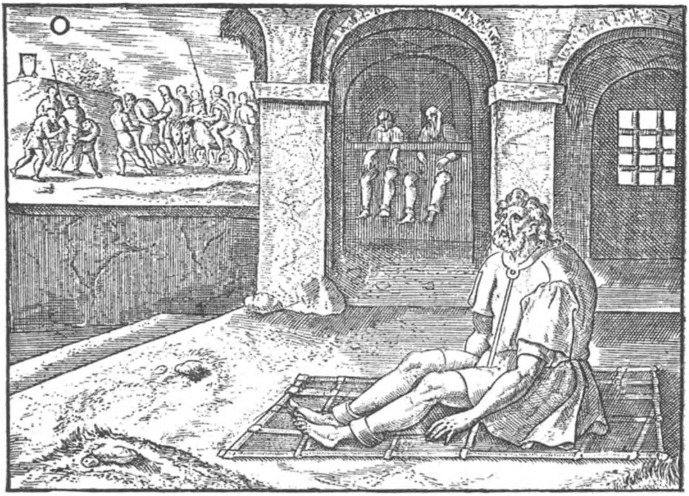

Ioan. 15.

Waer zaghmen grooter liefd' (hoe vuyrigh zy oeyt brande!)
Dan daermen stelde t'lijf voor zijnen vriend te pande.

[1]) *Gemackers:* medemakkers.

LVI.

In eenen diepen put lagh *Damon* vast gebonden,
Zijn borgh bleef *Pythias*, hy wert nae huys gezonden,
  Mits dat hy keeren zoude, en uyt de vangenis
  Des kerckers zijnen vriend verlossen voor gewis:
De wederkomst vertrock, den tijd die was verstreken,
Maer *Pythias* (eylaes!) bleef inde vreeze steken:
  Zijn vonnis was gemaeckt, hy wert geleyd ter dood,
  Maer *Damon* twijlen komt, en ziet hem inden nood.
Heer Koningh (zeyde hy) tast my aen zonder zorge,
Ick Schuldenaer ontslae hem van zijn trouwe borge!
  Ick ben den rechten Man, ick heb de dood verschuld,
  Dies mijnen vrund ontslaet, en t' recht in my vervult:
Den Koningh al verbaest bezagh dees lieve Vrinden,
Die trou tot inder dood malkanderen beminden,
  Dies hy verwondert was, en in zich zelven loegh,
  En om zoo trouwen daed hun beydegaer ontsloegh.
„Dus eenen trouwen Vriend is beter als veel Broedren,
„En kostelijcker schat dan al des Weerelds goedren.

5 *Vertrock:* toefde, liet zich wachten.
11 *Verschuld:* verdiend.

Empedocles bewijst hier met een kluchte fijn
Dat daer het Vyerschaer slaept, de Rechters Ezels zijn.

Jerem. 22.

Om dat *Josiæ* Zoon t'gerecht niet wil handhaven,
Als eenen Ezel hy op't veld zal zijn begraven.

LVII.

Empedocles voor't Recht oft Vierschaer onversaeght
Als Taelman quam, voor een die hert was aengeklaeght,
Daer komende vand hy de Rechters t' saemen slapen,
Dies sprack hy kluchtigh om hun listigh te betrapen:
Een Reyziger, als hy om reyzen was bedocht,
Huerde eenen Ezel, die hem spoedigh dragen mocht:
Maer onderwegen hy aemachtigh en schier flaeuwe
Koos voor des middags brand des Ezels koele schaeuwe:
Den eygenaer des Muyls die vander Zonnen vlam
Schier smolt, die seyde dat s' Beests lommer hem toe quam;
Den andren wilde hem daermede niet gerijven:
Dus om eens Ezels schaeuw' men twee zagh heftigh [kijven. etc.
Hiermede *Empedocles* zweegh oft hy was vermoord.
Den Rechter hoorde toe, en sprack vertelt ons voort.
Doen loegh den Philosophe, en voeghde noch by dezen,
Recht eenen Ezel ghy mooght vergeleken wezen,
Want in eens Ezels schaeuw schept ghy veel meer vermaeck
Als ghy deed doen ghy sliept in des misdaders zaeck.
O dat was recht gezeyd! zy mogent noch wel hooren:
Vry Musa! waer hy zit daer vat hem by zijn ooren.

2 *Taelman:* verdediger, advocaat.
4 *Betrapen* voor *betrappen.* Zie Spieghels *Hertspieghel,* III, vs. 68.
9 *Des Muyls:* des muildiers.
12 *Etc.:* Dit etc. geeft hier het plotseling zwijgen van Empedocles te kennen: hetzelfde wat wij door puntjes aanduiden.
20 *Vry Musa* enz.: d. i. waar gij een zoodanige vindt, dichter! vat hem vrij bij 't oor (ontzie hem niet).

Archilla heeft uyt liefde, en Broederlijcker zorgen
Goedhertigh zijnen Vriend geholpen in't verborgen.

Math. 6.

Werpt met u rechterhand de gaven in Gods koffer,
Dat zelfs de slincker niets en weet van uwen offer.

LVIII.

Archilla (zoomen zeght) die milde en rijck van goedren
Stond den bedroefden by als warent zijne Broedren,
Nau speurende hoe dat in grooten nood gebrocht
Was zijnen lieven Vriend, hem vlijtigh heeft bezocht,
En heym'lijck onder zijn zit-kussen wech gescholen
Een goede somme munts, als oft hy't had gestolen.
„Hy heeft een rijck thresoor die zo zijn goed besteed',
„Dat hy't nau selver speurt, noch zijnen vriend schier weet,
„De gifte blijft hem by, zijn weldaed onvergeten
„Hem weder inden schoot wert dobbel toegemeten.
„Des armen dorstigh hert dat is des wijzen flesch,
„Zijn gelden hy verspaert in zijnes naesten tesch,
„Hem zelven hy besteelt, en maeckt veel goede Vrinden.
„Die hier zijn goed verliest die zal't hier naemaels vinden.

5 *Gescholen:* verborgen.
6 *Een goede somme munts:* een goede som gemunt geld.
7 *Thresoor:* schat.

Hier ziedy t' schoon voorbeeld, den grooten *Roomschen Tempel*
Van't Menschelijck verbond, ons tot een goed exempel.

Eccles. 5.

Het geen gy God belooft en wilt geenssins vertrecken [1]),
Want een mishagen heeft den Heere aende gecken [2]).

[1]) *Vertrecken:* terugtrekken.
[2]) *Gecken:* boozen.

LVIIII.

Numa Pompilius liet stichten binnen *Romen*
Den *Tempel des Verbonds,* zeer schoon en uytgenomen,
Hy was heel circquel-rond in zijnen ommeloop,
T' gewelf te samen hingh gebonden knoop aen knoop.
De Romers quamen hier, t' was eenen fijnen regel,
Al t' geen hier wert belooft hielt vast als eenen zegel.
„Phy! schamen moeten zich, die nu met hunnen mond
„Beloven dit oft dat, en brekent weer terstond.
„Wie yemand yets belooft (past wel op deze leere)
„Is door zijn eygen woord verbonden aenden Heere:
„Wie zijn beloft dan breeckt, die breeckt een heylig slot,
„En spot met geenen Mensch, maer met den hoogen God.
„Dus als ghy yets belooft, ziet oft ghy't oock kunt boeten,
„Want t' is een schuld die ghy zult God betalen moeten.
„Wie zijn verbond niet acht, en zijn beloft vergeet,
„Heeft een twee-snijdent zweerd voor zijnen hals gesmeed.

2 *Uytgenomen:* uitnemend.
13 *Boeten:* goedmaken, vervullen.

Aenmerckt hoe *Firmius* gelijck de dwaze dooren [1])
Ons zijne kracht laet zien, en zijne sterckheyd hooren.

Jerem. 9.

Den stercken wachte zich (hoe krachtigh hy zich noeme)
Dat in zijn groote kracht hy niet te zeer en roeme.

[1]) *Dooren:* dwazen.

LX.

Soo sterck was *Firmius* van lichaem en van leden
Dat klits, klats, klits, klats, hy met hameren liet smeden
Op een zwaer Aenbeeld daer zijn lichaem onder lagh,
Want noeyt verstaelder Mensch men immeer en zagh.
Maer oft schoon zulcken kracht hy hadde vande Godheyd
Ontfangen, niettemin wast wel een groote zotheyd,
Dat hy met zulck gevaer beproefden zijne kracht;
De Wijze-man zijn doen bespottet en belacht.
„De kracht des lichaems ons Nature niet geschoncken
„En heeft, op dat wy daer meed heerlijck zouden proncken,
„Noch om door ydele eer daer door te zijn beromt,
„Maer nutten danckbaer die daer't ons te passe komt.

8 *De Wijze-man:* de Wijsgeer.
11 *Beromt:* beroemd.
12 *Nutten:* ten nutte aanwenden, gebruiken.

Den stercken *Milon* hier een yeder wil ontluycken
Dat elck verhoeden zal zijn gaven te misbruycken.

Judic. 16.

Oft schoon den *Nazareen* [1]) had veel gewelds bedreven,
Zo bracht zijn sterckheyd hem ten laetsten doch om't leven.

[1]) *Nazareen:* Simson.

LXI.

De sterckheyd *Milons* wert gedacht van ons voorouders,
Die eenen grooten Stier geladen op zijn schouders
Licht op eens hoogen Berghs verheven spitse droegh,
Alwaer hy met zijn vuyst hem dood ter Aerden sloegh;
En eyndelijck zijn mael daermede heeft gehouwen:
D' hooft-slapen hy bewrongh met dick gedraeyde touwen,
En zijn hooft-zenuwen zoo krachtigh hy verhief,
Dat alles brack in twee, het was dan leet oft lief:
Hoe geerne wilde ick zien dat yemand hem ontruckte
Den Appel die hy met vier vingeren omdruckte:
Maer door verwaentheyd (laes!) hem eyndelijck, hoe vroom,
Zijn eygen kracht bedroogh, doen eenen dicken Boom
Om scheuren hy met beyd zijn handen heeft gegrepen,
Want als de klove sloot bleef hy daer in genepen,
Int woeste en eensaem wout, verlaten in zijn smert,
Tot hy een greetigh aes der wilder Dieren wert.
„Dus wie zijn kracht misbruyckt gedijtse noch in't eynde
„Tot zijnes Meesters straf, met droefheyd en ellende.

8 *Alles:* nam. de touwen. – *Het was dan leet oft lief:* 't zij het hem zeer deed of niet.

11 *Vroom:* sterk, kloek.

16 *Een greetigh aes der wilder Dieren:* een aas, waarop de wilde dieren gretig zijn.

T' is *Tantalus* die hier in't water wert gepijnt,
Die dorst en honger lijd, en nimmermeer verdwijnt [1]).

Sapient. 11.

Daer hier den Mensche in heeft gezondight in dit dal,
Hy wederom zijn straf daer in oock dragen zal.

[1]) *Verdwijnt:* doet verdwijnen, verdrijft.

LXII.

Eylacen! *Tantalus* die niet en kan verwinnen
Light inden Helle-vliet begraven totter kinnen,
Hem hongert, en hem dorst, dat hy van smerten krijst,
En nimmermeer wert hy gelavet noch gespijst,
Maer stadigh aen geterght: hy staet diep inden gronde
Des waters, en de vrucht hanght boven zijnen monde:
Zoo hy nae't water buckt ontzincket hem den stroom,
En grijpt hy nae de vrucht zoo wijckt den Appel-boom.
„Maer lieve zeght my doch, is niet des gier'gen herte
„Als *Tantalus* gepijnt, en heeft gelijcke smerte?
„Vermits t' vervloeckte goud daer hy op is belust
„Noch noeyt heeft zijnen dorst en honger uytgeblust,
„Hy gaept altijd naer goud, en hoe veel geele slijcke
„Hy vreet en inneslockt zoo'n is hy nimmer rijcke,
„Maer in zijn goed verarmt: zoo dickwils als hy hapt
„Nae goud en zilver hem t' genoegen wert ontsnapt:
„Hy derf nau zijnen darm met s' lichaems noodruft vullen,
„En wermt hem by den heert nau by een hand-vol krullen:
„Hy heeft altijd het goud als eenen Wolf by't oor,
„Hy rammelt nacht en dagh in zijn vervloeckt thresoor:
„Het goud is zijnen God, dat eert hy langhs hoe kloecker,
„Hy kanckert de gemeent met overbaet en woecker:
„En als hy sterven zal zoo is al zijn beklagh
„Dat hy zijn geld hier laet, en niet meed dragen magh.

1 *Die niet en kan verwinnen:* t. w. de Macht, die hem zijn straf oplegt.
2 *Totter kinnen:* tot aan de kin.
16 *Wert ontsnapt:* werd ontnomen.
22 *Hy kanckert de gemeent:* hij put de gemeente uit. — *Overbaet:* overmatige winst of baat.

Een Schaep, Aep, Zwijn, oft Leeuw' den dronck maeckt vanden
[man.
Alst nat is in zijn lijf, zijn wijsheyd inde Kan.

Proverb. 23.

Den Wijn heel zoet en glad wel door de kele leeckt,
Maer inden buyck hy dan gelijck een Slange steeckt.

LXIII.

Men zeght, dat eenen Boer oft eenen botten Kinckel,
Die woonden op het land, (hy heeten Eloogh Schinckel)
Met vierderleye mist van Beesten heeft gevet
Den Wijngaerd: wie te veel van desen Wijn, ick wed,
Zal zuypen (zeyde hy) ick wed dat van vier Dieren
Hy een naer apen zal, in alle zijn manieren:
Het zy hy werd gelijck een slecht onnoozel Schaep;
Het zy hy lustigh bootst als eenen drol'gen Aep;
Het zy hy vuyl, onnut, en onreyn als een Vercken,
Oft eenen grammen Leeuw' gelijck werde in zijn wercken.
„Want wie met vele Wijns verladet zijnen geest,
„Wort in zijn dronckenschap het eene oft t' ander Beest.
„Indien den Dronckaerd wist, oft kon te dege ramen,
„Hoe hem den dronck misstaet, hy zoud' hem moeten schamen.

2 *Eloogh:* Eloy, Eligius.
8 *Bootst:* poetsen speelt.
11 *Verladet:* overlaadt.

Den Dolphijn in het Meyr bewogen vande snaren
Den Harper *Arion* draeght door de blauwe baren.

Jon. I.

Drye dagen *Jonas* inden Walvisch was gedolven,
Die eyndelijcken hem spoogh uyt de watergolven.

LXIIII.

Den Herper *Arion* den *Ocean* gingh kruyssen
In een Corintsche Barck, ontsiende niet het bruysschen
Des grondeloozen Meijrs, op dat hy aen het strand
Zijn stappen zetten mocht in't schoon Hesperisch land:
Maer nauwe en is hy t' scheep, of heym'lick hy en hoorden
Dat hem het Schip-volck s' nachts bestemde te vermoorden,
Dies hy van anxst en vrees schier kroop in eene schulp,
Als hy verlaten zich van alle menschen hulp
Vond in zijns lijfs gevaer: wat raed in dees verbazingh!
Hy gaet terstond (als door een Goddelijcke inblazingh)
Zijn lichaem cieren, en toemaecken hupsch en schoon,
Gelijck hy was gewoon, als hy den zoeten toon
Zijns gulden Chyters in een Schouplaets plagh te wecken,
Op dat zijn ciersel noch tot zijns Lijckx eer mocht strecken,
En dat hy als de Zwane in zijnen lesten nood
Met eenigh droevigh Lied beklagen mocht zijn dood.
Dus zijnde toebereyd, dus zijnde toeberustet
Hy tot den Schiplien zeght: Maetroozen, my gelustet
Tot d' eere *Apollinis* een Lied te heffen aen.
Maer als hy naulijcx noch ten halven heeft gedaen,
De Zonne in *Tethis* schoot met zyne vuyr'ge Peerden
Daelt zachtelijcken neer om daer zijn rust t' aenveerden;
Het Boots-volck al verwoed gelijcker hand toe treed,
Eer noch zijn doncker zeyl den Nacht hadde uytgespreed,
En komt gewapent aen om zijnen draet te korten,
Dies hy van boven neer zich inde Zee gaet storten:
Maer eer met zijn gantsch lijf hy noch int water plost
Hy vande Dolphyns wert gedragen en getrost,
D' een neemt hem op den rugge, en d' ander door de baren

1 *Den Herper:* de harpspeler. – *Arion:* de klemtoon is hier verkeerd, 't woord is *Aríon.*
5 *Maer nauwe en is hy t' scheep:* maar zoodra is hij niet scheep, of.
19 *Apollinis:* van Apollo.
24 *Den Nacht* in den 1sten n. v., *zeyl* in den 4den n. v.
25 *Zijnen draet:* de draet zijns levens.
28 *Getrost:* bij letterwissel voor *getorscht:* gedragen.

Wegens de lengte van dit bijschrift zie men het vervolg op bl. 267.

Hier zit *Polycrates* die der Fortuynen rad
Gestadigh mede liep, en nimmer onspoed had.

Proverb. 1.

Den dwazen voorspoed magh haer geenssins baten niet,
Maer zal ten lesten hun noch brengen in't verdriet.

LXV.

Men zeght *Polycrates* geluckigh boven allen
D' onstadige Fortuyne is altijd toegevallen:
Als hy op eenen tijd in vriendschap zich verbond
Met zijnen goeden Vriend, hy boven hand en mond
Om deze Vriendschap vast en troulijck te bevesten
Noch zijnen gouden Ringh in't water werp ten lesten:
Maer als hy naderhand nae Koninghlijcker eysch
Zeer aerdigh aenden Disch zat binnen zijn Palleys,
Vand hy den zelven Ringh die was in't Meijr geworpen
In't lijf van eenen Visch zeer zeldsaem opgeslorpen.
„O wonderlijck bedrijf! het schijnt wel voor gewis
„Dat menigh Mensche tot t' geluck geboren is;
„Den eenen jaeghter naer, en't loopt steeds voor hem henen,
„En't komt den and'ren t' huys zelfs eer hy't zoude meenen.
„Den zienden schiet nae't wit en raeckt een bonte Kraey;
„Den blinden Koningh wert, en treft den Papegaey.

16 *Den blinden Koning wert:* de blinde wordt Koning.

(Als of zy dezen dienst hem dobbel schuldigh waren)
Geleyden hem door't nat: dies eer hy ommekijckt
Ist Schip zoo wijt van hem dat het een schelp gelijckt.
Hy heft zijn aenschijn op en vrolijcken van verren
Aenschout de zilv'ren Mane en zoo veel gulden Sterren,
Dies hy gedenckt dat Gods Gerechticheyd wijt zweeft,
En niet met een oogh ziet, maer zoo veel oogen heeft
Als Sterren inde lucht, daermede hy bespiedet
Al t' geen wat op der Eerde oft inde Zee geschiedet:
T' welk in dit groot gevaer hem een kloeck herte maeckt
Tot hy behouden zoo twijl aenden oever raeckt.
„O dommen Mensch! leert hier, kruypt eens uyt uwe schelpen,
„Hoe uwen naesten ghy in nood behoort te helpen.

33 *Vrolijcken:* vroolijk gestemd.
41 *Kruypt eens uyt uwe schelpen:* stelt eens uw eigenbelang ter zijde.

T' kleyn Vischken *Remora* kan lichtelijck terstond
Bekrijgen een groot Schip, en stooten't inden grond.

Job 12.

Gaet vraeght u Moeder d' Aerde op dat zij't u bediede,
De Visschen zullen u vertellen het geschiede.

LXVI.

Het Vischken *Remora* langhe eenen halven voet
Heeft eenen hoorn in't hooft daer't groot geweld meed' doet,
Want het *Antonij* groot Galioen verletten
Daert opgeblazen quam met volle zeylen zetten
In't Adriatisch Meyr, en boorden't schier te grond:
Waerom *Erasmus* dit met zijnen gulden mond
Tot een gelijckenis gebruyckt heeft zonderlingen,
Bij't kleyne lit, de *Tongh*, die zulcken grooten dingen
In korten tijd beschickt, gelijck alst roer dat t'Schip
In een goe haven stiert, oft op een herde klip
„Schip-breucke lijden doet, Laet ons hier altijd leeren
„Dat in't kleyn schepsel meest uytmunt de kracht des
[Heeren.

3 *Antonij:* Antonius. — *Verletten:* tegenhield.
7 *Zonderlingen:* in het bijzonder.

Demosthenes hier by gelijckenis verklaert
Dat zonder *Wijzen* niet een Stat magh zijn bewaert.

Sapien. 6.

Veel beter wetenschap dan kracht in hare werken;
De Wijze van gelijck is beter als den stercken.

LXVII.

Als *Philippus* had verzocht d'Atheensche Wijze Tolcken,
Sprack by gelijckenis *Demostheen* tot den volcken:
De Schapen waren met de Honden eens getreen
In een verbond, dies zy de Wolven t' saem bestreen
Maer als de Wolven nu hoe krachtigh inde wapen
Het krijgen niet en holp, zy met d' onnoos'le Schapen
Besloten eenen vreed', dies zy van stonden aen
De Honden mosten hun quijtmaecken en ontslaen:
De Schapen deden zoo, maer als zy nu bloot zaten,
En hadden onbedacht de Honden heel verlaten,
De Wolven wederom aenquamen met geweld,
En hebben zoo de kud verslonden op het veld.
Hier meed' *Demosthenes* bewees uyt der naturen
Dat hun niet baten mocht de sterckheyd van haer muren,
Indien zy lieten gaen de *Wijze* vander Stat:
„Want daer geen Wijsheyd is daer zijn de wallen plat.

1 *Als Philippus* enz.: Philippus, koning van Macedonië. Deze zelfde fabel wordt ook behandeld in VONDELS *Vorstelycke Warande der Dieren,* IX.

Leergierige leert hier aen een gecierde Rave
Dat ghy u niet verheft in yemands anders have.

Eccles. 11.

In cierlijck schoon gewaed verheugd u niet al t' seffen [1]),
Noch wilt u inden dagh der eeren niet verheffen.

[1]) *T' seffen :* voor *tseffen, tseffens:* teffens.

LXVIII.

De zwart geveerde Raef geciert met veler Vogels
Veel-verfde pluymen, aen zijn borst en om zijn Vlogels,
Zich dwazelijck verheft, als hy in't kristalijn
Van eene zilvren beeck ziet zijnen schoonen schijn,
Gedenckende niet eens hoe't eynde wil gelucken
Als elcken Vogel komt zijn veeren weder plucken.
„O zoete Fabel! die op't hooft zoo dapper treft
„Den genen die op't goed eens anders zich verheft,
„En niet gedachtigh is als elck het zijn zal halen
„Hy naeckt zal wederom met schanden moeten dalen.
„Hoe menigh Vogel noch de dunne locht doorsnijt,
„Die, waer hy alle zijn geleende pluymen quijt,
„Die hy op woecker heeft, hy waer geen overvlieger,
„Maer speelden bancquerout gelijck een recht bedrieger.

12, 13 *Die waer hy.... hy waer* enz. Versta: die geen overvlieger zijn zou, indien hij al zijn geleende pluimen kwijt ware.

De moordische *Harpy* gestelt tot yeders baeck,
Hoe des verslag'nen bloed in't eynde roept om wraeck.

Math. 26.

T' zweerd in u scheede steeckt, want wie daermede slaet
In't eynde daer in valt, en jammerlijck vergaet.

LXVIIII.

De moordische *Harpy* heur selven gulzigh mesten
Met Menschen vleesch en bloed, zoo langh tot zy ten lesten
Quam drincken uyt een Borne, en zagh in kristalijn
Heur spiegelende schaeuwe en held'ren wederschijn,
Dies wanende dat daer heur Zuster lagh begraven,
Die inden zilvren vloed heur dorst had willen laven,
„Zy haest van rouwe storf. Doodslagers, spiegelt u!
„Wanneer ghy't beelde Gods zo eysselijck en gruw'
„Maeyt in het duyster graf, en onze Moeder Eerde
„Bevleckt met t' roode bloed dat druypt van uwen zweerde,
„Gedenckt aen uwen loon, en ziet dit schouspel aen!
„Daer in den Mensch misdoet, daer zal hy in vergaen.

1 *Moordische:* moorddadige.

Ziet *Apuleius* hier met toover-zalve vuyle
Besmeeren zijn naeckt lijf, en werden eenen Muyle.

2. Reg. 17.

Doen Satan Jacobs huys tot tooverye bracht
Nam God hun midden wech uyt t' Menschelijck geslacht.

LXX.

Doen *Apuleius* zich met toover-vet besmeerde
In eenen Ezel hy lichamelijck verkeerde,
En loopt zoo naer den stalle, om eten uyt de kreb,
Daer hy gestooten wert op zijne magre reb
Van zijn beslagen Paerd: dies vlucht hy tot *Hippone*
t' Goddinnen beeld, t' welck daer staet inden stal ten toone,
Op dat door middel van de Roozen (zo hy waent)
Daer 't beeld mede is geciert, zijn voorige gedaent
Hy dus bekomen mocht: maer nau licht hy zijn voeten
Oft den stal Jongen komt hem met stock-slagen groeten,
Zoo lange tot hy hoort een wonderlijck gedruysch
Van Dieven, die terstond bezetten t' gansche huys,
En rooven zoo veel schats, en rooven zoo veel goeden
Dat neffens hunnen last zy dezen Ezel loeden,
En stouwen hem zoo voorts met kluppel-slagen vast,
Langs eenen steylen wegh, met zulcken zwaren last.
Philebum dient hy nu, nu vlucht hy gauwe en wacker
Voor 't mes van eenen Kock, nu dient hy eenen Backer,
Nu eenen Hovenier, nu draeght hy op zijn ruygh
En mager rugge-been eens Krijgers wapen-tuygh,
Nu zal den armen Muyl des Ridders zadel vuyren, &c.
En ondertusschen heeft zoo duyzend avonthuren
In zijne Beest'lijckheyd: den kommer en d' ellend,
De slagen, d' ongemack, den honger neemt geen end'
Daermeed' hy wert bezwaert. Nu kleuntmen hem met stocken,
Nu is hy in s' doods nood, nu rot hy vande pocken,
Zoo lange dat op 't lest hem *Ceres* weder bald
Door eenen Roozen-hoet brenght tot zijn Mensch gestalt.

4 *Reb:* rib.

5 *Hippone,* of *Epone:* de godin der paarden: of volgens sommigen, de godin der muilezels. Zie de Scholiasten op Juvenalis, Sat. VIII, vs. 157.

14 *Loeden:* oud imperf. van *laden.*

15 *Vast:* flink.

21 *Vuyren:* oude vorm van „voeren." — *&c.:* geeft te kennen, dat de schrijver er nog heel wat van zou kunnen vertellen.

25 *Kleunt: kleunen* is „klein maken," en wel door „herhaald slaan."

26 *Pocken:* zweren.

27 *Bald:* weldra, spoedig.

28 *Roozen-hoet:* rozenkrans.

Wegens de lengte van dit bijschrift zie men het vervolg op bl. 279.

Van't Water en van't Vuyr een kluchtige verhalingh,
Waer uyt wy naeckt verstaen der Heyd'nen blinde dwaling.

Sapien. 13.

Gantsch ydel is den Mensche, en blind gelijck een Rotz,
In welcke niet en is de kennis onzes Gods.

LXXI.

Het *Vuyr* by den Persiers (als die niet beters wisten)
Als God wert hoogh geeert. Het welck met grooter listen
Van eenen Priester wert zeer aerdighlijck bespot:
Want hy met *Water* vocht gevult heeft eenen pot
Die al vol gaetkens was, gestopt met Wasch te zamen,
En maeckten hem een hooft zeer aerdigh nae't betamen.
Den Afgod zoo hy was (ziet dat ghy niet en lacht)
Heeft hy voort heete vuyr zeer kluchtigh voortsgebracht,
Het Wasch versmolt terstond, het Water sprongh daer henen,
En bluschten zoo geheel den God des Vuyrs met eenen.
Dies werd de water-kruyck (ô wonderlijck bestier!)
Voortsaen by den Persiers geeert in plaets van't vyer.
T' gaet zoo noch hedensdaeghs, wanneer wy daer op mercken.
„Elck een die houdet vast noch altijd met den stercken.

5 *Gestopt.... te zamen:* dichtgestopt.
14 *Vast:* bijna.

„Maer zeght my Zangh-goddinne, als ic hier recht naer vorssche
„Wat voor geheymenis schuylt onder deze schorsse?
„Die willigh zijnen hals buyght onder 't snoode jock
„Der zonden, wert bekleed met eenen Ezels rock,
„Verliest zijn Mensch'lijckheyd, en met veel ongemacken
„Door s' werelds wilde wout reyst met veel zware packen:
„Zijn vrijheyd is hy quijt, en maeckt alzoo getrost
„Een Ezel van zich zelfs, die om den magren kost
„Zoo grooten slaverny en dienst is onderworpen,
„Hy dwaelt, hy rent, hy loopt, door Steden en door Dorpen,
„In duyzenderley pijne, in duyzenderley smert,
„Tot dat hy moe geslaeft in 't lest aendachtigh wert,
„Bedenckende hoe hy zijn Mensheyd heeft verloren,
„Dies hy de Godheyd bid om weder zijn herboren,
„En als hy zoo s' vleesch lust (den schoonen Roozen-hoed
„Die m' uyt de doornen pluckt) verslind in zijn gemoed,
„Hy tot zich zelven komt, en werd naer zijnen wensche
„Van eenen slaefschen Muyl zoo weder vrije Mensche.

35 *Getrost:* belast, beladen.
44 *Verslind in zijn gemoed:* door zijne zielskracht vernietigt.

Hoe eenen Herder eerst het levendige Beeld
Der schoone Schilder-Konst in Griecken heeft geteelt.

Ezech. 4.

Een effen Tafel neemt, en luystert nae mijn stem,
Treckt daer nae't leven op de Stat Jerusalem.

LXXII.

Terwijl in Griecken-land den Herder gaet verknapen
Zijn kud, naet leven hy de schim van zijne Schapen
Natuurlijck treckt int zand: als nu de schaeu vertrock
Had hy een wolligh Vlies gemaelt met zijnen stock.
Aldus werd aldereerst met heur veel-verfde wiecken
De schoone *Schilder-konst* gebaert by d' edel Griecken;
Pictura die voortsaen met een blijde aengezicht
De weereld heeft verheughd, en wonderlijck gesticht:
Die ons gezicht bedrieght, alst platte schijnt verheven,
Het stomme spreken, en het doode schijnt te leven,
Het gene stille staet, als oft het zich beroert:
Dies is zy weerdigh dat men heur ten Hemel voert.

1 *Verknapen:* dienen, ten dienste staan, en, overdrachtelijk: verzorgen, bewaken, hoeden.
7 *Voortsaen:* van toen af.

Schoen-makers luystert hoe den kloecksten Schilder geest
U allen blijven leert by uwen houten leest.

I. Corinth. 7.

Een yeder blijve in t' geen (zoo lange als hy hier leeft)
Daer hem den lieven God zelfs in beroepen heeft.

LXXIII.

Apelles, Schilders Prins, zijn naeckte *Venus* schoone
Bracht voor't gemeene volck in't openbaer ten toone,
Maer eenen *Schoeyer* heeft zijn werck berispet plat
Om dat Vrou *Venus* schoe te weynigh stricken had;
Den Schilder al terstond zo haest men hem dit anbracht
(Dewijlt een zake was die des Schoenmakers ambacht
Betrof) heeft met t' pinceel geholpen dese fout.
Waerom den Ambachtsman hoveerdigh wert en stout
Als hy na dezen zagh dat tgeene was verbetert
T' welck hy geoordeelt had te slecht te zijn gevetert:
Dies voer hy trotser voort, en voor een yeder sprack,
Dat aen Vrou *Venus* scheen oock vry al wat gebrack.
Apelles hoorden dit, en sprack met stillen geeste,
Schoenmaker ziet wel toe, en *blijft by uwen leeste*
Daer ghy u op verstaet, en weest niet zoo gereet.
„Hy dwaelt die vonnist t' geen daer hy niet van en weet.

3 *Schoeyer:* schoenmaker. — *Plat:* vlak uit.
10 *Te slecht te zijn gevetert:* te gering te zijn bestrikt.
13 *Met stillen geeste:* heel bedaard, zonder zich boos te maken.
15 *Gereet:* voorbarig.

Siet hoe twee Schilders hier elck een omt beste deel
Vast schilderen om strijd met t' verwige pinceel.

Eccles. 9.

Hun wercken zullen in der konstenaren hand
Altijd gepresen zijn van d' eene in d' ander land.

LXXIIII.

Den Schilder *Zeuxis* heeft zeer kunstigh met verstand
Een Kind met eenen tros gemaelt in zijne hand,
Waer naer de Vogelen al graegh en hongrigh vlogen,
Maer komende daer aen zoo waren zy bedrogen.
Waerom *Parrhasius* hier over heeft gesmaelt:
Indien't Kind (zeyde hy) waer levende afgemaelt
De Vog'len hadden naer de druyf niet dorven picken,
Dewijl zy in't gemeen voor Menschen zich verschricken:
En gingh zoo al terstond (uyt dryven der natuur)
Een ploeyige gordijn betrecken op den muur,
Die zoo getroffen was! zoo levendigh en milde!
Dat *Zeuxis* als hy quam die zelfs oplichten wilde:
Aldus *Parrhasius* had met een listigh oogh
Verschalckt zijn Meester die de Vogelen bedroogh.

RAETSEL

DES

DICHTERS.

Den vlienden vluggen Tijd, al toornigh en verbolgen
Voorlooper, overlangh dat ick op 't lest zal volgen
Gewisse tijdingh bracht, en dat al watmen ziet
Ick met mijn komste zal vermeluwen tot niet.
Niets hier ter Weereld is, al schijnet noch zoo zoete,
Al blinckt het noch zo schoon, oft t'loopt my te gemoete.
De Zonne met zijn Tourts, de Mane met heur Lamp,
Den Dagh met zijn wit hooft, den Nacht met heuren damp,
Den Zomer groen van 't loof, den Winter wit van 't sneeuwe,
Verliezen zich in my als met een luyd' geschreeuwe,
Het Jaer, het ronde Jaer dat op twelf voeten gaet
Zich altijd tot my wend met een beweeght gelaet.
Te mywaerts spoedet zich den gulden loop der Sterren,
Den Mensche in zijn geboort beschout my al van verren.
Den Tijd die met zijn Zeyn maeyt alles in dit dal,
Ick dapper eens in 't lest zijn vleugels korten zal.
Den Mensch denckt minst om my daer meest aen is gelegen,
Dewijl ick Roede oft Kroon, den Vloeck oft oock den Zegen,
Den Hemel oft de Hel, het leven oft de Dood,
Hem eyndelijcken zal toewerpen inden schoot,
Wanneer ick't wanckel Rad van alle dingen wende.
Nu denckt eens wie ick ben, en radet my in't ENDE.

Raetsel des dichters. Volgens den tekst in de eerste uitgave van *Den Gulden Winckel der konstlievende Nederlanders,* 1613. (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 71).

2, 3 *Dat ick* enz.: de zin is: bracht gewisse tijding, dat ik op 't lest zal volgen.
4 *Vermeluwen:* tot meel maken, doen verstuiven.
13 *Den gulden loop der Sterren:* versta: den loop der gulden starren.

HYMNUS, OFTE LOF-GESANGH,

OVER DE

WIJD-BEROEMDE SCHEEPS-VAERT

DER

VEREENIGHDE NEDERLANDEN.

AENDEN

GOED-JONSTIGEN AENSCHOUWER.

O Bondigh Nederland! die al des werelds percken
Beschaduwd, en door-vlieght met u bepeckte vlercken,
En om den Aerden-kloot met u Meyr-minnen sweeft,
Tot daer Natuere dy haer rijckste schatten geeft,
Gedooght, dat ick al-om den middel mach verbreden,
Waar by den welstant groeyt van u Scheep-rijcke Steden,
En ghy, o Admirael! die op de winden zwiert,
En van't lazurigh veld de zoute toomen stiert,
Mijn reyse gunstigh zijt: op dat ick met verblyden
Mach aen een goede kust het Ancker laten glyden,
Al-waer ick nau geland, zal mijn beloft voldoen,
En 't heyligh Altaer plat met heeten Wieroock voen.

Hymnus ofte Lof-Gesangh, over de wijd-beroemde Scheeps-vaert. Afgedrukt volgens den tekst in *Den vernieuwden Gulden Winckel*, 1622. (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 72).

Brandt stelt dit gedicht, dat waarschijnlijk een bijschrift is bij een prent, (vgl. vs. 67), in zijne uitgave van Vondels *Poëzy* (1682) op het jaar 1613.

1 *Bondigh:* verbonden.
2 *Bepeckte vlercken:* zeilen.
3 *Met u Meyr-minnen:* met uw schepen.
7 *Admirael:* de Godheid, als beheerscheres der zee.
8 *'t Lazurigh veld:* de blauwe zee.

Doen 't menschelijck geslacht hadde onder zijn bestieren
De Vogelen gebracht, en d' ongetemde Dieren,
Wat rester (riepen zy) dan dat wy eyndlijck mee
Vermeesteren in't net de Visschen vander Zee?
't Was niet soo haest geseyd, d' een gingh de zoete stroomen
Beryden, half beangst, met uytgehoolde Boomen:
Een ander met een Vlot van schorssen al bemorst,
Zich nauwelijcx in't diep van strande geven dorst,
Die, met een lichte Barck van barstigh Bocken-leder
Heel vremd te gaer gepast, vast golfden op en neder,
So lange tot sy 't Want op trocken met de Visch
En met een versche vangst bekroonden haren disch.
Maer d' onverzaedlijckheyd des menschen niet te vreden
Met nootdruft zynes lijfs, in zijn behoeflijckheden,
Hier mede niet vernoeght, dus by sich selven spreeckt:
Wat is 't doch dat ons let? wat is 't dat ons ontbreeckt?
Dat in een vreemd gewest wy elders niet en soecken,
t' Gene ons Climaet ontbeert, in d' een oft d' ander hoecken?
Oft zal de schrick des doots, 't woeste opgeblasen Meer,
Het ruysschen vande wind, en 't bulderende weer,
Van een so stouten daed ons yzen doen en beven?
Neen! neen! na rijckdom streeft, oft wenscht niet meer te [leven,
Ontsiet de diepte niet, al is haer aensicht straf:
Sy helpe ons tot meer heyls, of strecke ons tot een graf,
Heel weynigh is 't verschil, oft na dit tijdlyck slaven
Wy worden inder Aerde, oft inde Zee begraven,
En ons en is voorwaer het aerdrijck niet alleen,
Maer oock de vloeden selfs ghegeven tot een Leen.
Elck rept' van stonden aen sijn handen tot den wercke,
d' Een timmert, klutst, en boud een tweede Noahs Arcke,
Een ander stijght om hoogh ten wolcken met de Mast,
Die, maeckt den Wouwe-steert het roer van achter vast.
Den eenen 't ancker smeed, die, draeyt de Kenpsche zeelen.

19 *Bemorst:* Dit ziet hier niet op de schorsen, maar op den varensman, die reeds in den aanvang zijner reize bemorst, d. i. met schuim en water overdekt, zich nauwelijks verder dorst wagen.

21 *Barstigh:* krakend, knarsend.

44 *Wouwe-steert:* zwaluwstaart.

45 *Kenpsche zeelen:* de zeelen van kennip of hennep.

En d' ander t' vlacke Zeyl de winden gaet bevelen,
Doet een nieuw-wereld op, gaet bruyssen door het nat
En keert flucx wederom met alderhande schat.
Van een so nutten kunst, krijght haest de nieuwe maren
Sesostris, de Monarch der oude Egyptenaren:
Die door't Arabisch Meyr een vlote kielen sleept,
En met zijn Oorloghs-heyr naer Indus over-scheept,
Keerd veyligh weder t' huys, als vele uytheemsche Rijcken
Hy onderworpen had den Scepter van Afrijcken.
Dit 's wel den eersten Prince oft Coningh die de Zeen
Heeft met een houten Peerd betreden, en bereen,
Die als een heldre Tourts geluchtet heeft voor-henen,
Welck zijn op t' spoor gevolcht de machtige Turrhenen,
Na deze de Tyriers, en so is voorts verbreyd
Dees vindingh meer en meer, om hare nuttigheyd.
En wie erkendt doch niet den grooten heyl en zegen,
Die hier door werd bereyckt, en lichtelijck verkregen,
Waer sy in zwange raeckt, oft uyt-steeckt hare borst,
Werd yder Dorp een Stadt, elck Reeder eene Vorst,
Vruchtrijcke Marckten van onnutte en dorre stranden.
Getuygen zuldy zijn vereende Nederlanden!
Wiens voorste Zee-ste'en hier na t' leven afgemaelt,
d' Aenschouwer al verbaest met sijn gesicht bestraelt,
Verbaest, om dat hy so veel Toornen ziet gewassen
Wt laegh versopen Land, uyt Poelen, en Morassen,
t' Schat geld-rijck *Amsteldam*, *Rotterodam* 't beroemt,
Enckhuysen 't Haringh-rijck, 't kloeck *Middelborgh* genoemt
Der Zeeuwen beste pand, en *Vlissingh* 't wel gelegen
Om raken af en aen, door d' ongebaende wegen.
In dezer Peerlen kreyts voornamelijcken gants,

57 *Tourts:* toorts. — *Geluchtet:* luchten is glanzen, schitteren.
58 *Turrhenen:* t. w. bij hun uitwijken uit Klein-Azië en hun vestiging in 't noordwesten van Italië, waar zij hun naam gaven aan 't land, dat later Etrurië, Tuskië en Toskane genoemd werd.
59 *Tyriers:* Phoeniciërs.
67 *Voorste:* voornaamste.
70 *Versopen land:* verdronken land.
71 *Rotterodam 't beroemt:* om het rijm voor: 't beroemd Rotterdam.
75, 76 Versta: De zeevaart van dit Land bestaat (wordt uitgeoefend) voornamelijk, of wel het meest in (door) deze steden, een paarlkrans (aan de kroon van Nederland).

Ofte aldermeest bestaet de Zee-vaert deses Lands.
Van ouder tyden staegh in Oorloge en in vrede
Elck dezer Steden was een wijd-vermaerde Reede,
Vermids den *Oceaen* goed-jonstigh tot haer vloeyd,
Waer door zy meer en meer allencx sijn aenghegroeyt,
En neffens veel tribuyts, niet weynigh luysters gaven
Den Vorstelijcken naem, van haer gehulde Graven,
Der welcker eer, en roem, sich spreyde wijd en zijt,
En hielden Ridderlijck den zegen inden strijd.
Waerom de *Cæsars* oock, en ander Potentaten
Haer Bond-genoodschap lief en weerd was boven maten.
Twee *Diederijcken* zijn (oft ymmers alsmen leest)
Geswaghers vande Kroon der Vrancken eer geweest.
Arnolf de derde had twee Keyseren te gader
Tot eenen Swager d' een, den andren tot Schoon-vader,
Wilhelm de tweede, Graef van Holland, werd alom
Beroepen tot Monarch van't Duytsche Keyserdom.
En waer door anders zijn dees' Graeffelijcke Heeren
Geklommen op den trap, en hooghsten Bergh van eeren,
Als door de zegeningh der Scheep-vaert, die den schoot
Der Landen maeckte rijck, en hare Vorsten groot.
En *Carolus* (genaemt) de vijfde vanden Rijcke
Des Keyzerlijcken stoels, die niemand sijns gelijcke
Tot synen tyden heeft in mogentheyd erkent.
Wiens zelfs sijn Heyligheyd, der Kercken hooft *Clement*,
De pratte Coningen van Vranckrijck, en Naveerne,

81 *Veel tribuyts:* veel schatting.

82 *Gehulde Graven:* ingehuldigde Graven.

84 *Den zegen:* den zege.

85 *De Cæsars:* de Keizers van 't latere Roomsche en Duitsche Rijk.

87, 88 *Twee Diederijcken.... Geswaghers vande Kroon der Vrancken:* Graaf Dirk I was, volgens Heda, een kleinzoon van Lodewijk den Godvruchtige, en Graaf Dirk II zou, volgens sommigen, een dochter van een lateren Koning Lodewijk van Frankrijk tot vrouw hebben gehad. Deze geheele verzwagering met Fransche koningen is echter vrij onzeker en apocrief.

89 *Arnolf de derde:* namelijk: niet de derde Arnolf, maar de derde Graaf. Luitgaard, de vrouw van Arnolf of Aernout, was de dochter van den Griekschen Keizer Romanus; terwijl, volgens sommigen, Keizer Otto II met Aernouts zuster getrouwd was.

100 *Clement:* Paus Clemens VII.

101 *Naveerne:* Navarre.

Zo andere Vorsten meer sich onderwierpen geerne,
Voor wien eerbiedigh heeft den Kleefschen Vorst geknielt,
Die gantsch Europam niet alleen in vreese hielt,
Maer selve oock alle vier de hoecken vander Eerde
Sijn wapens voelen dede, en 't stael van zynen sweerde,
Die als Monarche droegh van't driemael Heyligh graf
De Coninghlijcke Kroon, den Tytel, en den Staf,
Die (segge ick) heeft geproeft wat nut in zyne tochten
En Krygen, jaerlijcx dees Provincen hem aen-brochten,
Waerom hy niet vergeefs verstandigh, en bequaem
Philippum synen Sone, en een'gen Erfghenaem
Vermaende, geensins niet den *Iber* toe te laten
Met zynen trotsen kop, 't beheerschen deser Staten,
De welcke lange om 't lijf niet passen zou den rock
Van zulck een forts gebied, als 't Spaensche ondraegh-
[lijck Jock.
Maer s' Vaders lesse heeft de Zoone haest vergeten,
Die 't uytheemsch bloed beveeld s' Lands rechten, en ge-
[weten,
Dies slachtet Neder-land 't gheterghde Spaensche Ros,
'Twelck voelende sijn kracht, breeckt al sijn toomen los,
Begeeft sich buyten spoors, den Meester mach niet gelden,
En briesschende ghewind den sleutel vande velden,
Den Ridder light vertreen, vermeestert t' sijnder spijt,
De Meester is den Hengst, de Hengst den Meester quijt.
Enchuysen is de Brugh, daer d' eere van Orangien
Langhs over komt te lande, en schut de macht van Spangien,
De Geld-kasse *Amsteldam*, in't gheven rijck en mild,
't Zeeus *Vlissingen*, van't Land de grendel oft den schild,
'T vermaerde *Rotterdam*, t' kloeck *Middelburgh*, en d' ander,
Van d' alghemeene saeck voor-standers met malkander.

102 *Gheerne:* lees: ongaarne.
103 *Den Kleefschen Vorst:* Willem van Gulik, op 7 Sept. 1543 in 't kamp voor Venloo.
107, 108 Karel V droeg onder zijne veelvuldige titels ook dien van „Koning van Jeruzalem."
118 De zin is: die aan vreemden willekeur 's Lands rechten en het geweten der onderdanen overlaat.
119 *Slachtet:* gelijkt.
122 *Den sleutel vande velden:* het hek, de afsluiting van de velden.
125 *d' Eere van Orangien:* Willem I.

Meet hun vermogen af, en reeckent, ick verswijgh
Wat al verslonden heeft de veertigh Jaer'ge Crijgh.
Crijgh, tegens dien Monarch, die waeghde tot den lesten
Wat sijn Thresoor verswolgh van Oosten, en van Westen.
Tot dat hy uytgheput, verpandet, en verschuld,
Ons eynd'lijck met den Hoed der Vryheyd heeft ghehuld.
Gheduerende den storm der dulle krijghsrumoeren,
Sy veyligh als voor-heen de stroomen staegh bevoeren,
Dewijle 't beste deel der Havens op haer zij,
Hun-lieden niets ghebrack, als voor-wind, en ghetij,
Beneffens dat sy Heer van d' onbetuynde hoven
In kloeckheyt laghen meest haer vyanden te boven,
Waerom sy af, en aen, nu uyt, nu weder in,
Door-ploeghden t' vochte veld met voorspoet en ghewin.
'tOneyndelijck ghetal van dees ghevlerckte Kielen,
Die inden woesten plas ghelijck de visschen krielen,
Den Deenschen Coningh gaf verwonderingh ghenoegh,
Doen hy'r ses hondert sterck op sijnen stroom besloegh,
Behalven d' ander die hun streken elders namen,
En t' seffens uyt het Vlie hun Anckers lichten t' samen,
Ick swijgh de reste noch, die mede al om profijt
In't Westen liepen uyt, op eenen selven tijdt.
Doen 't vlieghende gherucht ons met een luyd gheschreye
Bracht tydingh vande Vloote, en groote Scheeps-armeye,
Waer mede Quinti Soone alree sich had belooft
De Croon van Enghelandt te drucken om sijn hooft,
De Staten met der haest tot weder-standt begrepen
Te reeden thien mael thien ghewapende Oorlooghs-schepen,
Om rustigh op den Teems den pratten Castilliaen
Het aenghesicht te bien, en sien alsoo te slaen,
En tellende hun macht, bevonden al verwondert
Van weerbaer Schepen meer als drymael neghen hondert,
Daer 't minste van gheschat thienmael thien Vaten groot,

139 *Dewijle 't beste deel der Havens op haer zij:* Versta: *bleef* of *was.* De meeste zeehavens, wil de dichter zeggen, waren op de hand der Nederlanders.

141 *D' onbetuynde hoven:* de wateren.

148 *Besloegh:* namelijk „met het oog;" voor „te gelijk telde."

154 *Scheeps-armeye*: scheeps-armee, de Armada of onoverwinnelijke vloot.

155 *Quinti Soone:* Filips II (zoon van *Carolus Quintus* of Karel V), die, door zijn huwelijk met Maria, aanspraak maakte op de kroon van Engeland.

Gaet bruyssen voor de wind, ghereed in tijdt van noot,
Ick laet de Buyssen staen, de Krabbers, en de Booten,
Die om den Visch-vangh noch op't zoute water vlooten,
Ick laet de Binnen-vaert van d'een tot d'ander Stadt,
Van't een in't ander Meyr door 't schoon ghemarmort nat,
Van Heuden, Playten, Boots, Smack-zeylen, ofte Stevens,
En duysent and're meer tot onderhoudt des levens.
In't Gulden Jubel-jaer, doe onsen Held met macht
Sijn overwonnen Heyr op s' vyands bodem bracht,
Men langs de Vlaemsche kust laveren, en verdeylen
Een Vlote sagh, by na van dertigh hondert Zeylen,
Waer van het Boots-volck vranck en veyligh mocht aensien
Twee Legers aende strand malkand'ren 't voor-hooft bien,
Daer *Mauritz* aen d' een zijde omringht is vande baren,
Aen d' ander, vanden swerm der toegheruste scharen,
Daer eenen donder roers ten wolcken weder-schalt,
Daer een blau haghel-buy van looden koeghels valt,
Daer't polver van't Geschut gaet eenen blixem geven,
Dat Hemel, Aerde, en Zee staen t' zitteren, en beven,
Help! wat een wonder wast, doen langhs de vlacke Zee
Des Vyands ordeningh ghebroken werdt in twee,
Sijn Hoogheyd al verbaest, het vlieden had verkoren,
En sijnen Veld-heer liet met 't gantsche Heyr verloren:
Den Arragon ghevaen, sijn Crijghs-volck in het zand
Begraven, hier en daer, ons Helden d' overhand.
Al sacht mijn Zangh-goddin, laet uwen yver dalen,
Ghy loopt al veel te wijdt, blijft binnen dijne palen,
Laet slapen desen Wolf, en niet den ghenen weckt
Die 't Neder-lands Tonneel soo bloedigh heeft bevleckt.
Den Visch-vangh voor-geroert van so veel Haring-buysen,
(Die op den blaeuwen rugh des Oceaens, als huysen
Ghedreven hier en daer, op hoop van vryen buyt

169 *Heuden* enz.: Heuden en pleiten zijn kleine vaartuigen en zoo ook boots. *Smack-zeylen:* hier voor *smakken,* een soort boeiers.

171 *'t Gulden Jubel-jaer:* t. w. 't jaar 1600, toen de slag van Nieuwpoort gestreden werd.

179 *Eenen donder roers:* een donder van musketten.

185 *Sijn Hoogheyd:* de Aartshertog Albertus.

187 *Den Arragon:* Mendoza, den Amirant van Arragon. — *Ghevaen:* gevangen.

193 *Den Visch-vangh voor-geroert:* d. i. de vischvangst, aan wier hoofd zoo vele haringbuizen het roer voeren.

Op Sint Jans nacht haer Want met vreughden worpen uyt)
Ick niet verswijghen kan: O wat een gulden neeringh!
En voedsel brenght ons toe de Coninghlijcke Heringh,
Hoe menigh duysent ziel by desen handel leeft,
En winnende sijn brood, God danck en eere gheeft.
Oprechte Zebedeen! die stadigh opt verbolghen
Zee-waters woesten plas bespoeld wordt vande golgen,
Die Petrum volght op't spoor, en schier den meesten tijdt
U vliende leven op den diepen afgrond slijt.
Den Hemel zegen u, vermids ghy soo goedt-aerdigh
Ws Lichaems nootdruft wint onnoosel en rechtvaerdigh,
En vanden lieven God met danckbaerheydt ontfanght
'Tzy weynigh, ofte veel, wat ghy in't garen vanght.
Doe *Draeck* en *Candisch* vast nieuw-werelden ontdeckten,
Om s' Werelts ommeloop haer vleugelen uyt-reckten,
En keerden elck op't lest van een so nutte reys
Met Zyde-seylen aen West-munster, t' groot Palleys.
De Bondgenooten oock begonden te verlangen,
Om op een goede hoop van winninge aen te vangen,
t' Geen hun nabuyrigh volck nu meermaels had bestaen,
Te meer, dewijl zy vranck, en niemand onderdaen,
Niet hadden om te sien na 's Roomschen Paus Statuyten,
Dewelcke af-gunstigh haer van d' Indi vaert uytsluyten.
Den yver daeghlijcks groeyt, waerom den heelen rey
Der Cosmographen flux (om *China*, en *Cathay*
Langhs 't Noorden op te doen) zich onderlingh beraden,

201 *Zebedeen:* de zonen van Zebedéus, Johannes en Jakobus, waren visschers, en vandaar geeft hier Vondel dien naam aan de visschers in 't algemeen.

202 *Golgen:* golven.

209 *Draek en Candisch:* Francis Drake en Cavendish, beroemde Engelsche zeevaarders en land-ontdekkers onder Elizabeth, werden bij hun terugkomst glansrijk begroet en onthaald op de Teems.

212 *Met Zyde-seylen:* Dit is letterlijk alzoo gebeurd bij de ontvangst van Cavendish.

213 *De Bondgenooten:* de Zeven verbonden Gewesten.

215 *Nabuyrigh volck:* De Engelschen.

217 *s' Roomschen Paus Statuyten:* Bij twee Bullen (1493, 1494) van Alexander VI waren de nieuw ontdekte of nog te ontdekken landen aan Spanje of Portugal uitsluitend toegewezen, en hun wederzijdsche grenzen door een aangewezen meridiaan bepaald.

220 *Cosmographen:* wereldbeschrijvers. — *Cathay:* het noordelijk gedeelte van China.

Daer om den doorgangh elck te vinden is beladen.
d' Een achtet voor gheberght *Tabin* te noordwaert light,
En d' ander schijnt dit vremd, vermids hy is bericht
Dat voor vele Eeuwen lange is op de duytsche stranden
De Indiaen ghesien by storm-wind komen landen.
De hope van gewin, so wijd de saecke brocht,
Dat tot tweemalen toe dees streke werd besocht,
Wijt onder t' Beyrsche licht: Maer laes! met weynigh bate,
Niet wyders op gedaen als der *Nassouwen* strate.
  Maer *Willem Barentzoon* als vooght, en principael,
Den Noord-pool met noch een, gaet voor de derde mael
Bestoken op vier min als vier-mael twintigh trappen,
En daeld ter hellen-waert, daer nergens menschen stappen,
Daer hem *Corneliszoon* in nood, en lijfs gevaer
Om al des weerelds schat geensins wil volgen naer,
Dan *Barentzoon* (die niet vind raedsaem, zich te wenden)
Tot Nova-zembla toe, verzeylt aen s' Weerelds enden.
  Natuere word beroert, sal ick dan gantsch verkracht
(Seght sy) ten lesten zijn van't menschelijck geslacht?
Zal dan een sterflijck dier de palen over-springen,
Die eenmael heeft ghestelt de Moeder aller dingen?
Zal dan geen plaetse zijn op s' Werelds aengezicht
Daer desen woesten hoop zijn zoolen niet en licht,
Natuere sal vele eer, vele eer als dit ghedoogen
Geheel ontwapent zijn van alle haer vermogen.
  't Is nauwelijcks gezeyt, een wonderbaer geweld
Van Hagel, storm, end wint de Zee ten wolcken welt,
d' Een schotse op d' ander tast, tot eenen yzen toren,
Oft glinsterenden Bergh, daer t' Schip op blijft verloren.
Geen deerlijck sien hier gelt, sy zijn int ys geraeckt,
Dies van gepijnden nood men flucx een deughde maeckt,

223 *Tabin:* Een voorgebergte aan de Noordkust van Tartarije.
227 Versta: de hoop op winst bracht de zaak zoo ver.
229 *t' Beyrsche licht:* Het licht der Sterrenbeelden de Groote en Kleine Beer.
233 *Vier min als vier-mael twintigh trappen:* dus op 76 graden Noorderbreedte. 't Is echter wat ruim genomen.
234 *En daeld ter hellen-waert:* en onderneemt een gevaarlijken tocht naar onbekende streken. Zinspeling op de tochten van Ulysses of Æneas.
235 *Corneliszoon:* Rijp, die achterbleef.
245 *Ghedoogen:* te gedogen.

Men klutst een houten hut, getroostet zich t' erneeren
Met witte Vossen vleesch, te stryden met de Beeren,
In desen dooden hoeck, vol ys en sneeuw gheberght,
Daer 't licht dry maenden ruym sijn gulden tourts verberght,
En 't Somers wederom met uytgeworpen stralen
Gaet hondert nachten langh sijn Winter-schuld betalen,
Noch even wel en magh door geenen Zonne-schijn
Die hard bevrozen Kolck geensins ontdoijet sijn,
Geswyge datmen hier soude ergens loof, oft Fruyten
Wt onses Moeders schoot zien groeijen, ofte spruyten.
  Na dat nu *Barentzoon* de kille noordsche locht
Driemael drye maenden langh met sneeuw-jacht heeft [besocht,
Hy als in lijfs gevaer, zich selven gaet te buyten,
t' Schip tot een baecke laet, en keert met open Schuyten,
Door so veel grauwe Zeen, daer hem uyt s' werelds kruys
God in sijn ruste haelt, zijn Hulpers komen t' huys.
  De Batavieren, die terwijlen niet en rusten,
Met vier Kasteelen gaen besoecken *Indi* kusten,
De Mid-lijn kruyssen zy, en nemen haren loop
Vast door-gaens langhs de Cape oft kust van Goede Hoop,
Door *Houtmans* kloeck beleyd so nutten reys volstrecken,
Die keerende, andermael gaet dese Vaert ontdecken,
En blyvende op den wegh, laet 't lieve Vaderland
't Geruchte synes naems, als een dierweerdigh pand.
  't Beginssel zijnde aldus kloeckmoedigh aen gegrepen,
Men Schepen tweemael vier, gaet door de baren slepen,
Daer *Neck* ter goeder tijd den gulden dage-raed
So spoedigh mede groet, en wederom verlaet,
Dat in Jaer-maenden ses, en negen met verblijen
Hy t' Land den Offer bied, en reuck der Specerijen,
Die een gewaget heeft krijght vier daer voren weer,
Dies yder is verheughd, en geeft den Hemel d' Eer.
  Mijn glas te zeer verloopt, wat wil ick veel vermanen,

253 *Zich t' erneeren:* zich te onderhouden, te voeden, te geneeren.

264 *Driemael drye maenden:* Versta: op drie verschillende reizen, telkens drie maanden.

275 *Blyvende op den wegh:* op reis omkomende, het leven latende.

279 *Den gulden dage-raed:* het Oosten, Oost-Indië.

285 *Myn glas te zeer verloopt:* Glas is hier uurglas. De beteekenis is dus: de tijd schiet mij te kort. — *Vermanen:* in herinnering brengen.

Hoe *Olyvier* van *Noord*, de Straet der Magellanen
Langhs *Chili*, en *Peru* beseylt heeft, en den kloot
Der aerden omgewielt, met een vier-scheepsche Vloot.
Ick swygh hoe dickmael 't weste ontblood is van Gesteente,
Van Peerlen, en van Goud, tot welstand der Gemeente.
Castilien swelt van nijd, dat so een rijcke Leen
Als 't gulden *Indus* is, schier yeder word gemeen:
Dat dese goude Thuyn in d' aldersoetste luchten
Ons in den schoot verleent so veelderhande vruchten:
Dies schat noch moeyt en spaert, om sluyten eens op ['t lest
Den draey-boom vande vaert van Oosten, en van West.
De Bondgenooten hier niet weynigh op en letten,
Maer d' Eylanden alsins met wapenen besetten,
Tot welcken eynde oock nu (om zijn ervarentheyd)
Den kloecken *Geeraert Reyns* gegeven is 't beleyd
Als opper-Admirael, om d' Indische Quartieren
Ten besten van 't gemeen verstandigh te bestieren,
De lieve Hemel hem doch sonder ongheval
Ter plaetsen brenghen wil daer hy regeeren sal,
Op dat 't Geselschap mach door hem des Heeren zegen
Met danckbaerheydt ontfaen, als eenen soeten reghen,
En wassen meer en meer, ghelijck men groenen siet
Den schoon ghebloeyden Eyck aen eenen Water-vliet.

Oud Griecken-land treedt voort, treedt voort met u [zeylagien,
Maer kinder-spel by onse al dryvende Bosschagien,
Die door 't ghekrolde blau gaen voeren haren last,
Ghetimmert op een Ree, daer nerghens hout en wast,
En jaerlijcks niet te min wel duysent werden stercker,
Gelyck bereeck'nen mach de vlijtighen Aenmercker.
Ulysses, *Hercules*, oft *Typhis*, wie ghy zijt!
Die u merck-teeckens eer hebt op-gherecht soo wijt,
Oft ghy verrijsen mocht, hoe soudy u verwond'ren?
Soo onse Sloten ghy soo verre hoorden dond'ren?

291 *Leen:* leengoed, als vs. 40.
305 *'t Geselschap:* De Oostindische Compagnie.
311 *'t Ghekrolde blau:* de gekrulde blauwe baren der zee.
317 *Oft ghy verrijsen mocht:* dat ge eens uit uw graf herrijzen kondet.
318 *Sloten:* zeesloten namelijk, schepen.

So vande Noordtsche baeck, ghy saeght den grijsen tsop
Van't Oosten tot in't Weste ons Krijghs-heyr trecken op?
Soo vele schatten oock, de wanckele ghebouwen,
Het avontuer der Zee, en 's Hemels gunst vertrouwen,
Soo ghy de kusten saeght van't eene en 't ander veldt,
Wiens streken zijn ontdeckt, wiens namen zijn ghestelt
By *Houtman, Barentszoon, Speilberg,* van *Noord, Linschoten,*
Van *Neck, Heems-kercke,* en meer van haer Vlies-ghenoten,
Waer van d' Antipoden begroet zijn op de rij,
Die and're Sterren sien, en Hemel-locht als wy.
  Naest hem die 't al regeert, voert vander Staten stromen
Nassau als Admirael de Breydels en de Toomen,
Wien weder, wind, en stroom, soo vriendelijck toe-lacht,
't Zy als hy spelen vaert met sijn beschildert Jacht,
Het zy wanneer hy gaet syns vyands Heyr verstroyen,
Oft erghens winnen *Sluys,* terwijl men Crijght voor *Troyen,*
Elck wil de voorste zijn, elck loopt hem te ghemoet,
Een nieus-gier soel gheblaes de Vlagghen swieren doet,
De Zee al sachtlijck speelt, en schept een groot behaghen,
Van soo een dapper Held op haren vloed te draghen,
Light winden (roept sy) light; niet al te seer en ruyscht,
Ghy siet wat grooter Vorst mijn natte borst door-kruyst,
Oft soo ghy vullen wilt sijn Zeylen en sijn Wimp'len,
Wacht u mijn aenghesicht met golven te berimp'len
Op dat ghelijckerhand wy dienen sonder noodt
Den ghenen die mijn glas beschaduw't met sijn Vloot.
  Ghelijck als aende Strangh, de Duynen ons ten goeden
Beletten met gheweld den overloop der vloeden,
Wanneer het woeste Meyr uyt sijnen afgrond braeckt,

319 *De Noordtsche baeck:* de Noordkaap.
326 *Vlies-ghenoten:* Aldus worden zij genoemd als vergeleken met de Argonauten, Jasons tochtgenooten, die 't Gulden Vlies gingen halen.
330 *Nassau als Admirael:* Prins Maurits, als Kapitein-Admiraal.
334 *Sluys:* in 1604. — *Terwijl men Crijght voor Troyen:* Met Troyen wordt hier Ostende bedoeld, welks beleg niet minder vermaardheid verwierf, althans verdient, dan dat van 't oude Troje.
336 *Een nieus-gier soel gheblaes:* Een nieuwsgierig windje.
339 *Light winden:* zwijgt, winden.
340 *Wat grooter:* welk een groote.
344 *Mijn glas:* de oppervlakte der zee, de waterspiegel.
345 *De Strangh:* het strand.

Waer door al 't leege Land in rep en roere raeckt,
Soo heeft *Nassouwen* oock (naest God) in onse allarmen,
't Vereenighd' Neder-landt haer vryheydt gaen beschermen,
Haer palen uytghestreckt, en eynd'lijck door sijn drift
Den vrede toe-ghebracht, ghelijck een rijcke gift.
O onverwonnen Prince! O bloeme van Orangien!
O grooten Capiteyn! O teghen-gift van Spaengien!
't Gheruchte dijnes lofs zy nimmer uytghewischt,
Die t' onsen dienst tot noch u leven hebt verquist,
En door u vroomheydt nu zijt in Sint Joris Orden
Groot Ridder van de Kroon *Britanniæ* gheworden.
Bestendigh moet de vrede, O Nederlanders! dueren,
O heymelijcke schrick van uwe Nae-ghebueren!
Een yder u beminde, een yder u begheert,
U. Bond-ghenoodtschap is een yder lief en weert,
D' uytheemsche laten sich van alle kanten vinden,
En onderlingh met u eendrachtigh haer verbinden.
De Tulpand-drager Turcq, het Othomansche zaed,
Die 't heele Christen-rijck dreyght met een wreed' ghelaet,
Sijn Havens open stelt, en langher niet versteenight,
Heeft sijnen Scepter korts met u Gebied vereenight,
Tot teecken van sijn gunst, maeckt alle Slaven vry,
En toont hoe lief en weerd hem uwe vrundschap zy.
Wel aen ghy Bataviers, die als op gouden straten,
Als Vorsten henen treed, wat salt u moghen baten?
Wat batet, oft ghy smaeckt soo veel weldaden Gods?
Wanneer ghy die misbruyckt, wellustigh, prat, en trotz?
Soo ghy te hooghe vlieght, te leeghe suldy dalen,
Soo ghy den blixem naeckt, O wacht u voor sijn stralen!
De straffe in tijds ontvlucht, siet 's Heeren goedheydt aen,
Eer ghy zijn strengheyd voelt, wanneer ghy meynt te staen.
Van Tyriers, Zydoniers, en van Capernaiten
Door ware boete wordt bekeerde Niniviten.
Worpt alle u Kroonen wech, u purp'ren sluyers scheurt,
En met een droef ghemoedt om uwe zonden treurt.
Uwe ooren open sluyt voor 't luyd gheschrey der armen,
En treckt goedtwilligh aen een hertelijck ontfarmen.

367 *Versteenight:* Versta: verhard, onhandelbaar.
368 *Korts:* kort geleden.
379, 380 Toespeling op *Lukas* X:13–15 en XI:32.

Volght dese Handelaers, van wiens Ophirisch Goudt
En Silver, Salomon heeft Zions kerck gheboudt.
Gods Tempelen voorwaer zijn d' arme Christen leden,
Waer aen ghy alle u goud en zilver mooght besteden:
Den wijsen Koopman slacht, die 't beste deel verkiest
En om de schoonste Peerle, een weynigh goedts verliest.
Men loopt, men woelt, men draeft met gierighe ghemoed'ren:
Men hoopt sich bergen op van tijdelijcke goed'ren.
Veel Zeen men vast door-kruyst, veel Hulcken men uyt-reed,
Maer t' Scheepken des gemoeds men heel en al vergheet.
U selven dan ontword, u schatten treed met voeten,
En met den blinden Mol blijft niet in d' Aerde wroeten:
Maer koopt een seker rente, een eeuwigh blyvend pand
In't nieu Jerusalem, der vromen Vaderland:
Al waer te vinden is, naer al dit pijnlyck slaven,
Naer al dit aerdsch gewoel, een soete en stille haven.
  Gedurende o mijn God! dat ick in 's Weerelds krijt
Naer uwen heyl'gen wil mijn broosche leven slijt,
Vergunt my dat ick mach, O Vader alder dingen!
Den uytgebreyden lof van uwe daden singen,
Tot myner zielen heyl, mijn eenigh oogen-merck,
Tot d' Eere dynes Naems, en bouwingh dyner Kerck.

385 *Ophirisch Goudt:* goud van Ophir. Zie I *Kon.* X:11.

395 *U selven dan ontword.* Versta: schudt uit den ouden mensch, wordt wedergeboren.

401 *s' Weerelds krijt:* 's Werelds worstelperk; het aardsche leven.

OP HET TREURSPEL VAN JEPHTHAH.

SONNET.

Euripides voorlanghs dede al d' Aenschouwers weenen
Doen *Iphigenia* bebloeden zijn Toonneel,
En als een schoone Bloem van haren groenen steel,
Geblixemt nederviel, gelijck een schauw verdwenen;

Doch *Koning* doet niet min wanneer hy 't oud voorhenen
Droef Schouw-Spel ons vernieut, en 't Maegdelijcke bloed
Van *Jephthahs* weerdste pant, uytstort als eenen vloed,
Dan stervet al met haer, dan bersten schier de steenen.

Zoo werd een oud geschicht vergetelheyt ontogen,
En levend' wederom gebootst voor yders oogen,
Zoo een uytheemsche daed met onze stof bekleed.

Treur-speler! o ghy had ons jammerlijck verraden,
(En doen de tranen van ons bleecke wangen dwaden)
Als ghy dien witten hals met een scherp stael doorsneed.

Op het treurspel van Jephthah. Afgedrukt volgens den tekst van de eerste uitgave van Abraham de Koning's treurspel *Iephthah ende zijn Eenighe Dochters*, dat in 1615 het licht zag. Later heeft Vondel dit gedichtje geheel omgewerkt.

Abraham de Koning was lid van de Brabantsche Rederijkerskamer, met de spreuk: „Wt Levender Jonst," te Amsterdam, en heeft, behalve dit treurspel, ook nog *Achabs treurspel* (1618) en *Simson* (1618) gedicht. Hij was „konstvercooper" bij de Beurs „in den Koningshoet." Zie over hem *Oud-Holland* I, bl. 217.

13 *Dwaden:* drogen.
14 *Dien witten hals:* dien blanken hals.

ABRAHAMS OFFERHANDE.

DE VADEREN,

OFTE

HET TWEEDE DEEL

VANDE DERDE DAGH DER TWEEDER WEKE,

VERVATENDE

ABRAHAMS OFFERHANDE.

GHEDICHT

BY WYLEN DEN E. G. DE SALUSTE, HEERE VAN BARTAS,

DE PHOENIX VANDE FRANSCHE POËTEN.

ENDE NU

WT HET FRANSCH

IN NEDERLANDTS VERTAELT.

Heb. II. Vers 17.

Door den geloove heeft Abraham, als hy versocht wert, Isaac gheoffert, ende hy die de belofte ontfanghen hadde, sijn eenigh-gheboren Sone gheoffert.

Afgedrukt volgens den tekst van de eerste uitgave, in 1616 te Amsterdam bij Dirck Pietersz. (Pers) verschenen. (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 81).

INHOUDT.

Dit stuck-werck vervaet de verklaringhe vant ghene Moses verhaelt int 22. Capittel *Genesis*, hoe Godt Abraham versocht, ende hem beval synen Sone Isaac te brengen op eenen berg, om aldaer geoffert, tot een *Holocaustum,* dat is, onthalst, daer na ontledet, ende van sijnen Vader Gode geoffert te worden. Onse dichter heeft sijn bedenckinge over soo grooten geheymenisse, en teeckent aen de voornaemste omstandicheden desselfs. 1. eerstelijck, steld hy voor oogen, de goede onderwijsinge, ende opvoedinge van *Isaac, Abrahams* genegentheyt nevens soodanighen Sone. 2. ten tweeden, de versoeckinghe van den waren Godt, de welcke de syne grondeert gantsch op andre wijse, als wel de Sathan den Menschen. 3. ende overmits men uyt den text verstaet, dat de Vader was bevolen sijnen Soon te offeren, s' daegs te voren eer hy op trock om Gode te ghehoorsamen, soo vertoont de Dichter ten derden de groote aenvechtingen die *Abraham* al den nacht in sijn ghemoet hadde, int overdencken vant gene hem belast was. Hier over worden dan wijtloopich voorgestelt, alle de tegenwerpingen vande natuerlijcke hertzneigingen, om *Abraham* af te keeren van Gods bevel te gehoorsamen: daerby, de verantwoordingen vanden Gheest Gods in sijn getrouwe dienst-knecht, de welcke overwinner blijft, besloten hebbende sijnen last te voldoen. 4. ten vierden, beschrijft hy syn reyse nae den bergh, de nieuwe aenvechtingen van *Abraham* en *Isaac,* daer na haer beyder Geloove, ende de geluckige uytgangh van haer vrywillige gehoorsaemheyt, de Heere haer op 't uyterste te kennen gevende, de reste van sijn verborgen wille over sulck een versoeckinge. Sluytelijcken, de Dichter hebbende *Abrahams* geloove groot gemaect, ende tselve tegen-gestelt de wreede en mensch-verdichte Gods-diensten der afgodische Heydenen, dewelcke hare kinderen den Duyvel, ende niet Gode opgeoffert hebben, toont het ware wesen van dese schaduwe, ende de t'samen-stemminge die daer is tusschen *Isaac* en *Jesum Christum,* het Lam Gods voorgeschict ten brand-offer tot quijt-scheldinghe onser sonden.

KLINCK-VEERS,

OVER

ABRAHAMS OFFERHANDE.

D' oud-Vader sijnen Soon brengt met bedroefder zielen
Op 't rijsende gheberghte, op dat hy 't altaer sprenght
Met 'tbloed sijns lieven kinds, en 't vuyr 't koud lichaem
[schenct,
Hy bind hem d' armen vast, en doet hem neder knielen.

De *Liefde* 't vuyr ontfonct, om 't slacht-schaep te vernielen,
't Gheloof dat houdet tou daer 't Lam mede is ghestrenght,
d' Hoop 't stael den Vader langht, die flucx den slach
[aenbrengt,
De Dood is al ghereet om Isacx ziel te grielen,

Maer 's Heeren Enghel (die om s' vromen legher waeckt)
Abrahams arm verlet, en 't droevich truer-spel staeckt
Van Vader en van Soon, van twee bestorven herten.

Nature by gheval van veers sach 't schou-spel aen
En riep, o sterck gheloof! wat durfdy niet bestaen!
Een Vader slacht sijn Kindt, en derf de doodt uyt-terten!

Anagramma,
Door een ist nu voldaen.

3 *'t Vuur:* versta: aan het vuur.
7 *Langht:* geeft.
8 *Grielen:* wegrapen.
2 *Van veers:* van verre. De dichter stelt vrouw Natuur voor, die van verre het tooneel aanschouwt.

DE VADEREN.

O Bartas! Vranckrijcx roem, onsterflijcken Gascon!
Duld dat ick bleecke sterr' mijn licht scheppe uyt u Son,
De bleeckste sterre hoe doof, en droef datse is van luyster,
Hoe seer sy s' daeghs haer schaemt, so straeltse noch int
[duyster:
Soo kan oock erghens ick (daer s'Werelts aenghesicht
U goude tourtse ontbeert) noch lichten met mijn licht,
Ter tijdt ghy weer vergult met uwen glants de daken,
Wanneer myn lampe uyt gaet, en ophoud van te blaken.
Ey! Goddelick Poëet, mocht ick myn daghen langh
Onaenghenaemste krael, navolghen u ghesangh,
Daer int ghewyde Choor, ghy Priesterlick, den Heere
T' soet reuckwerck zyt ghewoon t'ontsteken van zyne eere,
En daer met *Jesse* Soon, soo vuyrighlick, en kuysch,
U d'yver schier verslind van s' Heeren heylich huys,
Hoe sou ghelijck een Hart, myn Hert van vreughden
[springhen!
Maer arme Dichter swyght, en hoort zyn Musa singhen.

De Vaderen. Dit gedicht werd door Vondel vertaald uit het Fransch van den Gasconschen edelman Guillaume de Saluste, Heer du Bartas, (1544–1590) en wel uit diens *Seconde sepmaine ou l'Enfance du monde,* dat behalve dit brokstuk en *de Heerlyckheid van Salomon* (1620), door Zacharias Heyns in onze taal is overgebracht en in 1621 uitgegeven.

In de uitgave van 1616 zijn in margine kantteekeningen afgedrukt, die niet belangrijk zijn en dus hier niet worden opgenomen.

11 *Onaenghenaemste krael:* waerschijnlijk moet men hier aan een drukfout denken, en lezen: „O aangenaamste kraal!" d. i.: zanger.

Sulcke heeft een hemelsch loth die sproot uyt vromen bloede,
Die s'vroeden Tuchtigaers onstrenghe kinder-roede,
Van kindts been af ontsagh, en boven al de gheen,
Die hingh Godt-vruchticheyt onnoosel aende speen.
Sulck heyl heeft *Isac* wel maer noch twelck is te loven,
Zyn vlyt d' opvoedingh gaet en zyn gheboort te boven:
Zyn wysheyt, zyn gheloove, en zyns gheests kloeck begryp,
Zyn met zyn wulpscheyt daer, en voor zyn jaren ryp.
Noch jongh, en teeder zynde is Godsdienst zyn hanteringh,
Met yver houd hy sich verplicht aen s' Vaders leeringh,
Neemt op zyn voorbeeldt acht, zyn daden hy bespiet,
En schept een nutte lesse aent minste dat hy siet.
Elck woort is hem een roede, hy komt door vlyt al nader,
Jae voorcomt d' heylghe lust en wensch van zynen Vader.
En oft schoon *Abraham* in al t' ghene hy beooght
Sich schickelicken, wys, en welghematicht tooght,
Als oft zyns Soons bedryf hem nimmer kon vernoeghen:
Soo laet doch t' Vaderlijck gemoet sich niet te wroeghen.
Zyn liefd' breeckt erghens door, en t'oogh staert ongherust,
En blyft ghelyck ghehecht aen Isac zynen lust.
De spieghel zyns ghesichts is Isacx soet aenschouwen,
En naulycx and'ren naem de Vader heeft onthouwen.
Nu God die deses liefds volmaecktheyt gade slaet,
Acht sulcx bequame stof waer door hy met der daet,
Mach proeven zyn gheloof, bekoort hem boven and'ren,

18 *s' Vroeden Tuchtigaers:* des wijzen tuchtigers, tuchtmeesters.

20 *Die hingh* enz.: de zin is: die (toen hij nog) onnoozel (was) aan de speen der godvruchtigheid hing.

21 *Noch:* hier: bovendien.

22 *Zyn vlyt* enz.: de dichter wil te kennen geven, dat in weerwil van zijn geboorte en opvoeding, welke hem konden toelaten zijn jeugd, als zoon van een herdersvorst, in ledigheid te slijten, Izak zich echter kloek en naarstig toonde.

24 *Wulpscheyt:* jeugd.

30 *D' heylghe lust:* in dit gedicht laat Vondel bestendig de *h* op de Vlaamsche wijze wegsmelten.

34 *Wroeghen:* de zin is: zoo laat het vaderhart niet na zich te vertoonen, aan den dag te leggen.

37 *Aenschouwen:* aanschijn. De dichter geeft te kennen, dat Izaks gelaat dat van zijn vader afspiegelt, teruggeeft.

38 *En naulycx and'ren naem:* t. w. den naam van Ismaël.

41 *Bekoort:* verzoekt.

Doch niet als Satan doet, oft menschen doen malcand'ren:
D' erf-vyant alles goets ons steets ter hellen treckt,
En God ter havenwaerts die tot den leven streckt:
Dees, tot de wortel toe, ons hoop waent uyt te rucken,
Die, van stantvasticheyt gaet t' zeghel daer op drucken.
D' een vleyt ons tot het quaet, en d' ander tot het goedt,
D' een van t' Christ'lyck beroep ontslaen wil ons ghemoed
En d' ander thert zyns Kercx bevestight lancx hoe styver,
Met een onleschlijck vuyr van wonderbaren yver.
En s' Princen twyffel die sich geern versekert sach,
Van s' knechts getrouwicheyt, oft hy'er op steunen mach,
Ontwakende overleght, oft oock zyn woorden schillen,
Waer in sy met zyn doen en wercken stemmen willen.
En om wel te doorsien de vroomheyt zyns ghemoets,
Beproeft met t' aenbeeldt hem met hamer en met toutz.
Maer Godt de zyne niet door d' enghte laet passeren,
Van zyn becooringhs sifte om therte haer te gronderen,
'Vermidts hy yeder kent en grondelicken weet,
Elcx doen selfs eert tghedacht des menschen heeft ghesmeet,
Dan wel om theylich zaet, haer sterck gheloof, te toonen,
En haer stantvasticheyt als sonderlingh patroonen.
Oock buytens tyts God niet haer overlast met kruys,
Noch soo flucx alsse zyn dienstknechten van zyn huys.
Want leerlinghs noch te swack mocht haer de moet ontglyden
En swacke scheepkens licht in d' afgront schipbreuck lyden.
Tgheloove nau ghelijck een tedre bloeme int gras,
Sou stuyven over t' velt, voor s' eersten wints gheblas,

44 *Streckt* is hier niet in 't algemeen „dient" (wat vrij onbeduidend wezen zou); maar staat in verband met *haven*. 't Is „de *haven* van de *streek* (het land) des *levens*."

48 *Beroep:* roeping.

51 *s' Princen twyffel:* hij bedoelt hier in 't algemeen een Vorst, en wel zoodanig eenen, die, twijfelende aan de getrouwheid zijns dienaars, overlegt, enz.

53 *Ontwakende:* verkeerde vertaling van *surveillant*, toeziende, nauwlettende op. — *Schillen:* versta: onderling verschillen.

58 *Becooringhs sifte: becooringh* is beproeving; zie vs. 41. Het is dus hier: de zeef der beproeving.

60 *Selfs eert tghedacht:* zelfs eer het (de) gedachte enz.

62 *Sonderlingh patroonen:* uitnemende voorgangers.

65 Versta: als nog te zwakke leerlingen, mocht haar enz.

68 *Gheblas:* als meermalen, voor geblaas.

Haer beuckelaers te dun voor sulcken herden slaghen,
En sy te weecklijck noch tot sulcken last te dragen.
Maer dan, wanneer allencx de Goddelicke loten,
Haer wortelen int hert diep hebben ingheschoten,
En als haer d' hals-kraech is strydlustigh aenghepast,
Welcx dickte schroomt noch quaen noch gheenderhande last.
Ghelijck als *Abraham* die int *Gheloove* ervaren,
In Liefd', Rechtvaerdicheyt en Sterckte voor veel jaren,
Sich selfs onbuyghlick toont, en die als hy de krans,
[Nae d' eensaem ballinghschap zyns lieven Vaderlants,
Nae s' Broeders kluysteringh', nae't missen van zyn schoone,
En d' al te droeven ban van Agars zynen Sone]
Als Overwinner draeght, versocht wort vande stem,
Die s' Herders kruyn vaeck ciert met 'sKonincx diadem,
O stemme! u stemme dan my niet en laet ontbreken,
Wilt met een Godlick vuyr myn borst van nieus ontsteken,
Verheft my boven my, dat d' op en d' ondergangh,
Verbaese om *Abrams* daed de stof van myn ghesangh.
O *Abram, Abraham,* roept t'eeuwich Godlick wesen,
Ick ben u God, u loon, en Koningh uytghelesen,
Klimt op nae *Salems* steylte en van medooghen vreemt,
Vergiet t'rood bloedt uws Soons en *Isac* tleven neemt,
Doorkerft hem met u stael en schenct zijn vleesch t'ver-
[grammen,
En teeder jongh ghebeent te sparcken inde vlammen.
De gheen die sluymrich droomde en t'oogh ten halven
[loock,
Sagh soo hy waende eens gheests al t'ysselick ghespoock,
Sich ondert decksel school en anxstigh t' eenemalen,
Mocht voor een halv' uur nau den adem weer herhalen.

69, 70 Hier ontbreekt het w. w. *zijn.*

70, 71 *Dragen, loten:* hier volgen vier slepende regels: geene onnauwkeurigheid des dichters, maar een al te getrouwe navolging van het oorspronkelijke, waar wij die evenzeer aantreffen.

79 *s' Broeders kluysteringh:* Loths gevangenneming. Zie Gen. XIV. — *Zyn schoone:* Hagar. Zie Gen. XX.

80 *Agars zynen Sone:* van zijnen zoon uit Hagar.

91 *En schenct zijn vleesch t'vergrammen:* t. w. „*aan 't vergrammen,* aan de gramschap der vlammen," van welke vs. 92 gesproken wordt.

92 *Te sparcken:* te vonkelen.

93 *De gheen:* iemand, die enz.

Niet anders *Abraham* van sulcke een stem sich haest,
Met druck bevanghen vindt en is al heel verbaest,
Zyn aensicht is alree doodverwigh en tonvreden,
Eens Winters strenghe koude ontsteld hem al de leden,
En syghende ademloos ter aerden neer van schrick,
Besturven en verbleeckt wort op een ooghenblick,
Een dood-sweet hem al tlyf bevochtight door 'tverstooren,
De sprake hem gantsch begeeft, hy kan noch sien noch
[hooren,
Maer als hy wat becomt en schept des levens lucht,
Stort hy twee tranen uyt: tot tweemael hy versucht:
En spreeckt: o wreedt bevel! dat ick goets moets een
[teder,
Ontwapent Jonghelingh sal wreedlick slaen ter neder,
Dat ick een vrient sal doon, dat ick myn hart besprengh
In't bloed myns weerden soons moordadich en te strengh:
Van welcken sone helaes! van Isac Abrams eenen
Die oyt in vriendlickheyd een Enghel heeft gheschenen,
Van Isac die in deughd verstreckt elcx voorbeeld meest,
Van Isac jongh en wulpsch, maer oud en grys van gheest,
Van Isac 'theyl van d' onse en der nabuyren smerte
Die 's Vaders leven is, en 'therte van syn herte,
Dat een vervloeckt Altaer ick weecke met 'tbloed-root
Des lendens die wel eer uyt myne lenden sproot,
Ach waert noch uyt myn dgye o kleyn verlies eens
[Menschen!
O licht-vergheten schade hoe gheerne wilde ick't wenschen.
Ick oud en vruchteloos slacht d' hollen Eyck, die naeckt,
Mismaekt en bladerloos, gheen schaduw langher maeckt,
En tot de wortel toe verdort niet om verslimmen

97 *Haest:* welhaast, terstond.
99 *Tonvreden:* hier: ongerust, verslagen, veranderd van gelaat.
103 *Verstooren:* hier: ontroering.
106 *Twee tranen:* versta: tweemalen stortte hij tranen.
111 *Abrams eenen:* Abrahams eenige zoon.
112 *Oyt:* immer.
115 *En der nabuyren smerte:* versta: Izak is een voorwerp van de jaloezie der naburen.
119 *Dgye* voor „dye." Hij wil zeggen: ware het nog maar bloed uit mijn eigen dij.
123 *Niet om verslimmen:* die niet slimmer (slechter) worden kan.

Alleen voor't veyl verstreckt een ladder om te klimmen.
Maer Isac zynde ontsielt en misse ick niet alleen
De name die my was door s'Hemels gunst bescheen,
Maer vind my oock ontbloot met een van soo veel neven
Als zands wert aende strangh van Moria ghedreven.
Vermooght ghy wreeden arm de snede van u zweerd,
Te vellen int teer hert van Isac lief en weerd?
Verseker ick waer doot van ancxt en van benoutheydt,
Ontweldighde ick myn Kind de krucke van myn outheydt,
Myn troost, myns herten lust, myn wit daer ick nae
[schiet,
Niet d'handt eens fellen beuls int midden vant verdriet.
Maer laes! sal ick verdoen? ô wreedtheydt uytghenomen,
Helaes sal ick verdoen die van my is ghecomen?
Doorwonden syne borst en met bebloede vuyst
Hem 't hert uytrucken t'wyl daert leven uyt verhuyst?
Sal ick d'aenvangher zyn van sulck een woest beleeden,
t'Ghewyde Altaer beslaen met syn ghescherfde leden?
Syn vleesch en beenen braen, dat t'slibbrigh inghewandt
Al sperkende voor my tot stoffe en asch verbrandt?
't Ghedacht alleen van sulcx can s'Vaders gheest ont-
[roeren,
'T is voor de wil te wreedt, ick swygh van uyt te voeren,
Wie wil, wie sal, wie mach syne hand alsoo bebloedt,
Ick mach noch wil gheensins my toonen soo verwoedt,

124 *Alleen,* enz.: versta: alleen tot een ladder aan het *veil* (klimop) verstrekt, om bij op te stijgen. Het veil is hier het zinnebeeld des kinds.

126 *Bescheen:* saamgetrokken uit *bescheden:* bescheiden, toebedeeld.

127 *Neven:* nakomelingschap.

128 *De strangh van Moria* voor „Moria's strand." Vondel heeft hier het oorspronkelijke verkeerd verstaan, 't welk van *la rive more,* „den Moorschen oever" spreekt.

129, 130 *De snede van u zweerd, te vellen* enz. d. i.: de snede van uw zwaard te *doen vallen,* enz.

131 *Verseker:* voorzeker,

132 *Ontweldighde* enz.: namelijk „aan de hand eens fellen beuls," waarvan vs. 134 gesproken wordt.

135 *Verdoen:* letterlijk „*weg*doen, *weg*maken.

139 *Beleeden:* beleid, verrichting.

140 *Beslaen:* bedekken. — *Ghescherfde leden:* tot kleine stukjes gekorven ledematen.

142 *Sperkende* voor *sparkende.* Zie vs. 92.

Noch doen 'tgheen Godt beveelt, God syns verbonds aen-
[vangher,
Blyft dan de pylaer niet van trou noch waerheydt langher,
Maer handelt trouweloos, breeckt t' ghene hy heeft ghesticht,
Doet 'tghene hem best bevalt laet sich beweghen licht
Met aller winden drift en soo vele eeden strecken,
Tot stricken om alsins de vromen in te trecken,
Nu sal hy toesegh doen en sweeren by zyn al
Dat eenmael *Isacx* zaet dit Landt bevolck'ren sal.
Dit Landt daer in ick zwerve, en dat myns Soons gheslachten
Hy als een deessem sal van sijne goedtheydt achten.
Nu willen wederom dat ick den ghenen krenck
Daer al mijn hope in rust, dat ick de Wereld drenck
Int bloed eens jonghelincks en eens slaghs niet en spare
Te rooven *Isac* t'hooft, en t'hooft van dese schare,
Die't brandend wieroock sal tot d' eer syns naems besteen,
Hem vullen 't oore en't oogh met weldoen en ghebeen:
Syn woord sal logen zijn, God selfs sal met God stryden,
En 'tghene hy my beveelt 'tbeloofde niet kan lyden,
De grondvest myns gheloofs 'tgheloove heel ommestoot
Oft ick syn Wetten eere oft niet ten is gheen nood:
Wat seghdy *Abraham?* ghy soud u licht verrasschen,
Den ghenen die herbaert den Phænix uyt syne asschen,
En uyt 't welruyckend graf van eenen kleynen worm.
Een bonten Voghel weckt nae s' eerstens beeld en vorm,
Soude hy syns *Isacx* wel, de stronck, vergeten moghen,
Van syne aenstaende Kerck en'tlicht dat yeders ooghen,
Soo schoonen dagh belooft, oft salt hem syn te swaer,
Hem op te wecken als hy schoon ghestorven waer?
Maer wederom siet toe, terwyl gh'u wilt verstyven

147 *God syns verbonds aenvangher:* t. w. God, die zelf (en niet Abraham) de voorsteller was van het tusschen hen gesloten verbond.

153 *Toesegh:* toezegging.

156 *Deessem:* zuurdeesem, een zinspeling op de bekende parabel.

157 *Nu willen:* versta: nu zal hij willen, als vormende de antithese van: nu sal hy toesegh doen, vs. 153.

158 *De Wereld:* hier voor „de aarde."

164 *Niet kan lyden:* d. i.: is in strijd met.

167 *Verrasschen:* vergissen, bedriegen.

174 *Schoon:* reeds.

175 *Verstyven:* versterken, stevigen, moed geven.

Met Gods almachtigheyt, dat in't gheheel ghy blyven
Laet syn rechtvaerdicheyt, int minste is gheen verschil
Dat God niet doen en magh dan t'ghene hy niet en wil,
Niet quaed en lieft hy doch soo fluckx voor s' Hemels [schelden,
De Zendvloed d' afgrond koos, de wijd-versopen velden,
Haer toonden andermael, en *Noah* los van rouw,
Sich met de syne ontsloegh, het dryvende ghebouw.
De doodslagh werd verbo'on soo strengh dat elck mocht [beven,
Als ofter snooders niet voor God mocht syn bedreven.
O mensch d' oordeelen Gods opt nauwst niet naer en [spoort,
T' is een te diepen Meyr t'en heeft noch grond noch boord,
In soob're wijsheyd doch u selven steld ghelaten,
Verwondert u alleene om t'gheen noch niet kan vaten
De swackheyd uwes Wets, God heeft hem selfs gheset,
Als die elck Wetten gheeft en vry blyft van syn Wet.
Hy is syn eyghen Wet en vlieght met snelle veeren,
Alsins waer heen hem dryft syn willen en begeeren,
Al 'tghene hy schaft is goed niet datmen sal vermoen,
Dat God om t' goeds wil t' goed ghehouden is te doen,
Maer 'tgoed is alleen goed om dat het komt te neyghen,
Van d' hooghste goedheyd selfs, des ghenen die als eyghen
Rechtvaerdigheyt besit, en van t'volkomen goed,
Welck 'teygendom van dien men niet ontrecken moet.
Lichtvaerdich wanen ach! wil hy dan op't ghesteente,
Onmenschlijck zijn ghedient met menschelijck ghebeente?
Wenscht hy Godlooselick als eenen waren God
Aldus te zyn ghe-eert ghy Milcon Astaroth,
Ghy Chamos ghy ghedrocht, ghy Molochs u verwachtingh,

178 *Magh:* kan.

179 *s' Hemels schelden:* 's Hemels spreken, 's Hemels stem.

180 *Zendvloed* voor *zond-* (d. i. water) *vloed.* — *De wijd-versopen velden:* de onder water gezette velden.

192 *Alsins:* overal.

195 *Neyghen:* dalen.

196 *Als eyghen:* d. i.: als eigendom.

202, 203 *Milcon* was een godheid der Moabieten; *Astaroth,* of Astarte, de Venus der Pheniciërs: *Chamos* een godheid der Ammonieten. (Zie Richteren XI. 24). *Moloch* de bekende Vuurgod der Kanaänieten.

En lust ist dat men u besmoockt met sulcken slachtingh,
Die rondom t' brand-hout spooct daer 't wieroock langs
[af druypt,
Die onse vleesch verswelght en onsen stanck insuypt,
Die soeter bornen noyt ter Wereld hebt ghevonden,
Als 'tbloed dat ons ontloopt uyt d'opghevlimde wonden.
Sulckx is niet *Abrams* God, die Heyligh goed en zoet
Om onsent wille in't licht de weereld brenghen moet:
Die bloed-schuld vyand is, die lieft syn werck ten goeden,
Die tot brand-offer eyscht boetveerdighe ghemoeden.
Ghy zyt het die versteld in Engels aenghesicht,
Van wreedheyd mynen God en Schepper valsch beticht,
Die blusschen wilt in my s'gheloofs volmaeckte deughde,
En my Goods Altaer heet ontwyden, o myn vreughde,
Myn welgeboorne Soon, Ja Vader vanden hoop,
Van een verkoren volck, u heyl heb zyn beloop.
'Ken hinder 't niet lief kind! vreest niet dat ick ontbeere,
Een Vaderlyck ghemoed, ofte aen u bloed my keere,
En door so vuylen stuck en onverdiende wraeck,
My selfs de volgende eeuw' berucht en kenbaer maeck',
Ick wil dat van myn doen de Faem ghevlerckt op styghe,
Dat daer de tydingh af d' aenstaende Wereld kryge.
De Pyn die wederzyds bestormt op 'tvlacke veld,
Nu ziddert aen d' een zy, nu weer aen d'ander helt.
Daer eenen wortel kraeckt en schettert voor't fel weder,
Hier eenen and'ren breeckt, hy buyght sich op en neder,
Hy staet en valt al staegh, is 'tweer Tyrannen ral,
En hellende weet nauw' wien hy toevallen sal?

204 *En lust:* de uitgave van 1616 heeft *een.* — *Slachtingh:* offer.

208 *D' opghevlimde wonden:* de opengereten wonden.

209 *Sulckx:* aldus, op zoodanige wijze.

213 *Ghy.... versteld:* d. i.: *Gy,* (de bovengemelde afgoden in 't gemeen) in wie, (naar 't begrip der oude christenkerk) de Duivel gediend werd: en deze *versteld* (veranderd) in de gedaante van een Engel des lichts om de vromen te bedriegen." In dit laatste vinden wij eene toespeling op het gezegde van Paulus, II Cor. XI:14. — Vergelijk voorts vs. 239, beneden.

224 De zin is: dat volgende geslachten daarvan de tijding bekomen, dit vernemen.

227 *Schettert:* knarst.

229 *Is 'tweer Tyrannen ral:* d. i.: de speelbal van twee tirannen (de twee winden namelijk).

Abraham desghelickx bekryght van liefde en yver,
Nu *Isacx* Vader is, nu weer syns Soons ontlyver,
Nu heeft de Geest wat wils en dan weer t' vleesch wat bots,
Koud om syn Soon te doon, angh voor 'tmishaghen Gods;
Ten lesten spreeckt hy dus: t' is desen God der Goden,
Die my soo vaeck verscheen, myn schuts-Heer in veel nooden.
T' is dien God die my lieft, ontwyflyck t' is de tael,
Des ghenen die in ancxst my troosten menighmael,
'tKan niet de Satan syn hoe schoon hy weet te veynzen,
Door't ommegaen light God te vast in myn ghepeynsen,
Ick voele in my sijns Gheests onsienelycke kracht,
Zyns inspraecks leerlycheyd verlet steeds myn ghedacht;
God van myne handen eyscht dit offer hem ter eeren,
Ick moet ['t magh gaen soo't wil) aen zyn bevel my keeren.
  Nauw dwynt de duysternisse, oft 't windeken versucht,
En maeckt in't boom-ryck wout een koel en zoet gherucht,
Terwyl de morgen-roode haer opsmuckt ciert en peerelt,
Om bet haer schoonheyds glants te toonen al de wereld,
En om te beter noch den douw die light ghespreed,
Te distilleren lanckx de soomen van haer kleed.
d' Oud-Vader met haer ryst en vind sich al eer langhe,
Naer een driedaeghsche reyse aen Cedrons groene stranghe,
Besichtight d' Heyl'ghe Bergh, en bevende en benout,
Styght opwaerts met zyn Soon, beswaert met t' offer-hout:
Myn Vader seght het kind (denckt hoe hem t' hert be- [klemmet)
Hier is wel t' drooghe rijs, t' vuyr en de scherpe lemmet,
Maer t' offer-Lam ons schort, klimt op myn weerde beeld:
Klimt op seght *Abraham*, de rest den Heer beveelt.
Maer nauwelickx heeft noch t' onnoosel Schaep den hoogen
En steylen top des Berghs beslaghen met zyn ooghen,

233 *Wat bots:* wat scheuts, t. w. hij geeft het vleesch wat toe.
234 *Koud om syn Soon te doon: koud* hier huiverig, ijzende (op de gedachte) om enz. — *Angh:* angstig.
240 *Ommegaen:* omgang. — *Ghepeynsen:* gedachte, ziel.
242 *Verlet:* d. i.: houdt bezig.
244 *My keeren:* gehoor geven.
245 *Dwynt:* verdwijnt.
247 *De morgen-roode:* de dageraad.
252 *Stranghe:* boord. Zie vs. 128, hierboven.
255 *Hem:* den Vader. — *Beklemmet* voor beklemd wordt.

Oft *Abram* t' hert ontsinckt, en even als het nat
Eens nieuwen soeten Wyns die bobbeligh in't vat,
Soeckt locht en adem-tocht, in 't eynde ontlast sich selven,
En spuyt de schuym en spon aen s' Kelders hoogh ghewelven,
Braeckt eenen rooden stroom dat t' vloersel wyd en veer,
Bespoelt light en beschuymt ghelyck een staende Meer:
Soo vind hy sich ghesteld soo flucx hy hoord vermanen,
Van Vader en van Soon, t' oogh d' opghehouden tranen,
Stantvasticheyd te spyt langhs t' aenzicht bigglen doet,
d' Hebree spreeckt by hem selfs met een beancxst ghemoed,
[Want hy zyn hertzweer noch voor *Isac* wil verschuylen]
En eyndlick berst aldus syn droefheyd uyt met huylen:
Ellendigh schouw-tooneel! Ach wreeden arm alree!
Ghy met de Tourts dan blaeckt, en t' Yser scherp van snee,
Die blaeck'ren sal myn hert, die *Isacx* tyd sal korten,
Die myner Zielen Ziele en'tbloed myns bloeds sal storten:
En ghy rampsaligh kind, ghy draeght vast dat ghy steent
Den rijsch-bosch, die verdoen sal kraeckende u gebeent;
En die om 's Vaders meer als om uwe eyghen vlecken,
Den Priester sult en'tLam eens selven offers strecken.
O ongheluckigh kind! ô Vader sonder God!
Met eenen sonder heyl. Ach! ach! wat wreeder loth
Ons in dien afgrond stoot, waer in ick al t' ellendigh,
Om vroom te syn voor God, my toonen moet soo schendigh:
Om toonen myn gheloof, moet ick 't te buyten gaen,
Om Godes Soon te syn moet ick myn Soon verslaen,
Te strenghen Vader syn en sal myn smert ghenesen,
Ick magh syn Vader niet noch hy myn Sone wesen,
Hy stijght vast niettemin, en klimmende bestaet,
Als door t' gheloof vertroost, t' ontfronssen syn ghelaet.
Ghelyck de Silvre Sterr', die naulijckx uyt de baren
Ghewasschen synde, al meer haer voorhooft op gaet klaren,
Hy rust t' hoogh Altaer toe, met rijs hy 't plat belast,
En bind al soetelyck syns soons beyde armen vast.

264 *Spon* is de stop van het *spon*gat.
268 Versta: 't oog van vader en van zoon.
277 *Steent:* zucht.
279 Versta: en die meer om de zonden uws vaders dan om uwe eigene enz.
291 *De Silvre Sterr':* de maan.
294 *Soetelyck:* zeer zacht.

Myn Vader roept het Kind, myn Vader, ô! myn Vader,
Hoe dus, hoe wendy dus u aenschyn lanckx hoe quader?
Waer toe dient dit bedryf? ô! Vader segget myn.
O felheyd noyt ghehoord! sal dit de middel syn
Waer door ghy leven sult in myn nakomelinghen,
Die heldisch eenmael dees' Provincien sullen dwinghen?
Waer door ick heylighlijck met sterffelycke Go'on,
De Wereld vullen sal met Sterren s' Hemels throon,
Son-Waghen schoone Koets, die ryck syt van Robynen,
Dit eyslyck schouw-spel vlied, houd op van meer te schynen,
Verschuylt u in het Meyr, Abraham dan alleen
Maeckt [*Isac* uytgheseyd] syn goedheyt elck ghemeen.
Den grooten Abraham in wreedheyt van manieren,
Salt wilde-Swijn, de Beyr, en woeste Tyger-dieren,
Dan wyd te boven gaen, helaes! aenschout hoe vreemt,
Hy d' ooren voor my stopt, en nergens acht op neemt,
Als op syn bloedigh stuck, o! welck onnoosel wesen,
De Moorder van syn kind schynt s' hooghstens straf te wesen.
De gheen die aen syn bloed hem selven schuldigh maeckt,
Vertwyffelt oft hy oock in Goddeloosheyd raeckt.
Myn Vader leent my t' oor niet, niet dat myn begeeren,
Is met een langh sermoon u gramschap af te weeren,
Mayt stoutelyck ter neer, 'tby u ghesayde graen,
Komt, komt, wilt dien ghy lieft dit leven vry ontslaen:
Drenckt met myn bloed dees zo'on die dus te samen hanghen,
Vermits myn dood u lust, ist sterven myn verlanghen,
Alleenlyck maeckt my dienst waer in ick heb verschuld,
Soo grouwelycken dood, hebbe ick wel oyt ghevult
Met doodlyck Aconith u schotel, myn behoeder,
Oft met vergif verhaest de daghen van myn Moeder.
Oft aenghespannen met u vyand op syn eysch,
Als hyt aen my versochte, ô Goddelyck Palleys!
O Heylich Hemelsch huys, ghewickt op weder-syden,
Soo sulck een misdaed oyt myn vroom ghedacht ontwyden,

302 *'s Hemels throon:* het uitspansel des hemels.
306 *Uytgheseyd:* uitgezonderd.
318 *Dit leven vry ontslaen:* Thans: mij van dit leven ontslaan.
319 *Zo'on* voor *zoden;* die van 't altaar namelijk.
321 *Maeckt my dienst:* moet zijn: maakt mij diets, doe mij kond, verklaar mij.
327 *Ghewickt op weder-syden:* in evenwicht gehouden op twee zijden.

U Poorten voor my sluyt, en weert rechtvaerdelyck
My wt der Engelen Choor en 't onvergancklyck ryck:
Soot gheen van desen is, doet my ten minsten weten
O *Abram* (want ick u voorts Vader schroom te heeten)
T' ghene ick hebbe aenghegaen, waermede o! droeve saeck,
Ick u slacht-offer ben en u myn moorder maeck:
Ververscht in myn ghedacht die misdaed eer ick sterve,
Op dat ick neffens God myn soen aen u verwerve,
Van sulcken snooden stuck, en by u selven ghy
Vernoeght hier blyft, en ick ontslaghen overly.
Myn Soon tot dese straffe en sydy niet verkoren,
Noch by uwe eyghen schuld noch by uws Vaders tooren,
Den Heere ist die u roept die niet wil dat ghy d' aerd
Al quelende betreed: dat van een Heyden t' swaerd,
Den draed uws levens kerve en uwe Jeught verrassche,
Oft dat een vuyl ghesmoock u lyf verkeere in assche,
Maer dat int Heyligh vuyr u ziele en gheest verscheen,
Met een devoten reuck met opghedraghen e'en.
Wat vreesdy doch myn troost, myn vreughd, die 't hert my
[stelet?
Wat vreesdy myn vermaeck, d' Onsterflycke bevelet:
T' betrachten is onse ampt, en niet t' na speuren, hoe,
T' kan mooghlyck syn dat hy de Scepters spruyten doe
Wt u vermeluwt stof, oft hoe dan uyt u lenden
T' licht der gherechtigheyd syn stralen ons sal senden.
Die Bergh en rotz vermaelt met synen ys'ren staf:
Syn Wetten d' Hemel geeft, dit aerdrijck en t' helsch graf.

329 *Rechtvaerdelyck:* rechtvaardiglijk.
331 *Soot gheen van desen is:* versta: zoo het geene dezer (misdaden) is, waaraan ik mij heb schuldig gemaakt.
333 *Hebbe aenghegaen:* heb bestaan, ondernomen.
336 *Neffens:* bij.
338 *Ontslaghen:* geabsolveerd. Hij wil zeggen: opdat ik mijn onbekende schuld voor mijn overlijden boete.
340 *By:* door.
342 *Quelende:* kwijnende.
344 Dit wil zeggen, dat hij door de heidenen aan den Vuurgod worde geofferd.
346 *Devoten reuck:* reuk van devotie. — *E'en:* samengetrokken van eeden, geloften.
349 *Ampt:* plicht.
350 *Scepters:* vorsten, koningen.
351 *Vermeluwt stof:* vermolmd stof.

Want die u wonderbaer ter Wereld bracht in't leven,
Kan spyt natuers beloop u we'er een wesen gheven,
T' welck t' eerst wijd overtreft: de macht ontbreeckt hem niet,
Noch mid'len om syn volck te lossen uyt t' verdriet.
T' roer deser Wereld is syn wijsheyt hel van klaerheyt,
Hy is in mogentheyd niet minder als in waerheyt.
Myn goed' myn soete kind, u goedheyd al te goed,
En soeticheyd de rouw' vernieuwen in't ghemoed,
Verswaren myn verlies, en syn als heete tanghen,
Die my het inghewand toenypen en verpranghen:
Myn Soon, die niet myn Soon, maer voortaen Godes syt,
Ontfanght de leste kus en t'oorlof voor altijd.
Welaen, vermids t' God wil en ghy myn Vader mede
Sulcks wilt, soo wil ick't oock, ô! voor my niet soo wreede
Als eerelycke dood, u komste niet vertreckt,
Ick sie den Hemel op, God my syne hand uytstreckt.
t' Sa laet ons t'hemwaerts spoen, en manlick onverslagen,
Een overgaende onweer, en swaer tempeest verdraghen;
Wat vreesdy desen slagh, hoe Vader swichty nu?
Och weent noch schreyd niet meer, *Isac* is niet meer u,
Hy was Gods eygendom, voor d' aenvangh van sijn leven,
Toelatende u t' besit alleenlick is ghegheven.
Wat aersseldy te rugh op't kroonen van een stuck,
Soo loflijck, soo beroemt, dat mynen neck het juck,
Daer God my meed belast afschud' met t' uwe t' same,
En ick sijn woord alsoo vrymoedigh ghehoorsame?
Waer wil ick hem ontvlien? den Hemel is syn stoel,
D' aerd syner voeten banck, en d' onverlichte poel
Daer de rampsalighe in voor s' Duyvels wreedheyt swichten,
Ist doel waer in hy spilt van synen toorn de schichten.
Mijn heyl, myn hooghste goed alleen ick uyt hem schepp',
Syn Altaer is alleen de vrijheyd welck ick heb.
Helaes! u weenen stilt, dees' zo'on gheen tranen willen

357 *T' eerst:* t. w. het eerste, het vroegere.
366 *Oorlof:* afscheid.
369 *Eerelycke:* eervolle. — *Vertreckt:* vertraagt, uitstelt.
381—384 De beschrijving van Gods Almacht, gelijk zij hier door Bartas gegeven wordt, was door Vondel reeds nagevolgd in zijn *Pascha.* Zie boven bl. 46, vs. 161 en 162.
383 *Daer de rampsalighe in:* waarin de rampzaligen.

Soo seer als menschen bloed om haren dorst te stillen;
t' Slacht-offer en de geen die't vuyr sal steken aen,
Door noodwangh syn ghedruckt sich eens hier van t' ontslaen:
Laet ons betoonen dat wy leerden onse zeden,
Ghy in des hooghstens Schole, ick in d' uwe, en dat heden
Syn Woord dat alles schiep, dat alles stiert en ment
Des Heyl'gen saecke uytvoert, den qua'en plaeght met ellend:
Die meer syn zaed bemind als God verdient alrede,
In't huys der kindren Gods te missen syne stede:
En die Gods Acker-veld wil bouwen, is verplicht
Hem nimmermeer te bien een weygrigh aenghesicht.
De Vader dus versterckt, verfrischt syn treurigh wesen,
En roept ô *Abraham!* schept moed en wilt niet vreesen,
De Wereld, Adam, t' vleesch syn in u t'onderbracht,
De Geest, t' Gheloove en God syn noch uws levens kracht.
O God door uwen Geest geeft dat s' gheloofs vertrouwen,
Myn hand verselle, oock dat van verre ick magh aen-
[schouwen,
Des waren *Isacx* beeld, en dat t' slacht-offer soet,
En d' Offraer moghen syn ghewasschen in syn bloed.
Noch naulijckx eyndight hy oft om den slagh te gheven,
Heeft hy met macht alree den Sabel opgheheven,
Oft s' alderhooghstens stem komt donderende voor,
Dit schouw-spel, en verlet syn Gheest, syn hand en oor:
Abraham t' is ghenoegh, houd *Abraham* laet blyven,
Herscheyd herscheyd u stael, k' wil niet uws soons ontlyven,
'Khebbe een volkomen proef van u Godsvruchtigheydt,
Voor't doen neme ick de wil die daer was en bereyd.
Abraham looft den Heer', t' slacht-offer vande koorde
Ontslaet hy op den velde en aen den selven oorde
Hy seltsaem eenen Ram met d' hoornen vind verlet,
Met welckers bloed devoot hy't groenende Altaer smet.

408 *Sabel:* offermes.

410 *Verlet:* houdt bezig. Zie boven, vs. 242.

412 *Herscheyd:* van *herscheiden* of *herscheeden,* het staal weder in de scheede brengen.

417 *Seltsaem eenen Ram:* een zeldzamen, monsterachtigen ram. — *Verlet:* vastgehouden, opgehouden.

418 *Smet:* besprengen, werpen van bloed op en rondom het altaar.

418, 419 *Smet.... ghemoed:* omtrent deze vier staande regels geldt hetzelfde, wat boven vs. 70, 71 van de slepende gezegd is.

t' Gheweldighste helden stuck, dat t'edelste ghemoed,
Der dichters oyt verdichte u daden wijcken moet,
En dese Wet die d'hand uws afkomst voor sal schryven,
Sal nauwe een slecht verhael syn van u stout bedryven.
Een ander roem die't lust u overwinnende hand,
U onghedempt gemoed, u goedheyd u verstand,
En u rechtvaerdigheyt die d' onbesnedene eeren,
Myn swacke scheepken schroomt op die Zee te laveren:
Myn dicht sal u *geloof* niet in't gheheel verbre'en,
Maer d' honderderley vrucht by haer gheteelt versche'en;
Ick wil geene and're stof dese hebbe ick uytghesondert,
Noch eer als melden ick't wil aensien als verwondert.
Slaet Heydenen de bla'en op van u Boecken vry,
Verhaelt in't langhe en't breede u kinder-moordery,
Op d' Altaers van u Go'on haelt op u schrijfpampieren,
U Tempelen doorloopt en mids door d' offervyeren,
Die uyt vermaerdheyts lust u Vadren blaecken de'en,
Onmoogh'lijck ist dat ghy my wysen mooght sulck een
Beeld van Godsvruchticheyd, daer t' luck soo stryd ten toone;
Daer Vader en daer Soon, min Vader blyckt en Sone:
Daer d' yver van een mensche en Gods medoogentheyd,
D' een d' ander om den krans in vrundschaps plicht ontseyt.
D' eene offert zyn gheslacht uyt nood en dwangh den Goden,
Een ander om met syn onnoosel kind te dooden
T' ontsterflycken syn naem, een ander voor de schrick
Van't dreygende ongheval, een ander dat hy schick
Nae't oude exemplaer van s' Lands ghewoont syn zeden,
Die ons t' ghesight verblind, die wreedelyck de reden
Wt haren setel stoot, en die gheveynst verveelt

419 *Gheweldighste:* krachtigste.
421, 422 De zin is: de wet, welke uw nazaat met goddelijke handen schrijven zal, zal ternauwernood een flauw verhaal zijn van uw heldhaftige daad.
428 *By haer:* door haar. — *Versche'en* voor *verscheden:* verscheiden, verbreiden. De zin is: ik zal de vrucht uws geloofs verbreiden, roemen.
434 *Mids door d' offervyeren:* midden door enz.
437 *Daer t' luck soo stryd ten toone:* krachtig en geweldig uitkomt.
439, 440 De zin is: daar de mensch (Abraham) door zijn ijver, en God, door zijn meedoogendheid met elkander strijden om den prijs (den krans), wie 't meest aan den plicht der vriendschap zal voldoen.
443 *T' ontsterflycken:* onsterfelijk te maken.
445 *Exemplaer:* voorbeeld.
447 *Verveelt:* beveelt.

Dat sondigende men s' deughds personagie speelt.
Maer syns selfs over-Heer wil *Abram* te dier stonde,
Op't eensaem steyl gheberght begaen een vlecke en sonde,
Afgryslijck voor d' Hebreen, en noch ter selver tijd
Als d' Hemel gaef-rijck hem heeft mild ghebenedijd:
Ontseght natuer ten strijde en yvrigh op de beenen,
Verdoende synen Soon, bekrijght sich selfs met eenen.
Mijn kunst-Goddin, die niet u Dichters t' voorhooft fier,
Op den Parnas' omvlecht met broosen Lauwerier,
Maer op't doorluchtigh blauw van s' Hemels solderinghen,
U pruyck met groene bla'en gaet kranssen en omringhen,
Zeght wat gheheymenis [want 'tis u naeckt en bloot]
Verschuylt dese Heyl'ghe schorsse? ô! Duyvel, sonde en [Dood
Ontsteldy niet van ancxst van spijt te rugghe vliende?
Hier uwen ondergangh naeckt afgheschildert siende?
Dat met ghespannen boogh, Godt op u mickt ghewis,
Dat *Isac* t' recht Patroon uws overwinners is.
Beyds sijn sy wel bemind haers Vaders eengheboren,
Beyde Heyl'ghe stichters van twee volck'ren uytverkoren:
Van Heyl'ghe Vaders beyds sy trossen beyde haer hout,
Onnoosel, stemmeloos, ootmoedigh en niet stout,
Gheknevelt sijnse beyde, en beyde sijnse onschuldigh,
Van hare Vad'ren beyds, ter dood gheschickt gheduldich,
Op Sions Heyl'ghen bergh, die hoogh en heerelijck,
Ons als een ladder streckt nae't eeuwigh Hemel-rijck:
Ons t' Paradijs ontsluyt daer Adam wt most vluchten,
En voortbrenght s' levens Boom met sijn heyl-rijcke vruchten.
T' is waer dat Christus sterft en *Isac* overschiet,
Vermits sijn sterflijckheyd tot ons verlossingh niet
Ghenoechsaem was voor Gode, ons misdaed veel te snoode,
Was een vele eed'ler bloed en eeuwigh zaed van noode.

449 *Syns selfs over-Heer:* die zichzelven beheerscht, en tevens, „die zich niet aan de denkwijze stoort van anderen."
453 *Ontseght:* daagt uit.
464 *Patroon:* hier: type.
467 *Trossen:* torschen.
475 *Overschiet:* in 't leven blijft.

TOT DEN DICHTER

DER

STICHTELIJCKER RIJM-KONST.

Dichter laet de kryters snatren,
Ghy doet onse tanden watren
Nae dijn Heyl'ghe rijmery,
So moetmen *Poëtiseren,*
Goddelijcken *Bartaseren,*
Schouwen alle Sotterny.

Als de Const met suyvre handen
Bloeyen magh in onse Landen,
Wort sy door dien *Geest* geloont,
Die den Dichter der Hebreuwen
Galmen doet van euw tot euwen,
En hem ewigh Koningh kroont.

Deus Providebit.

Tot den dichter der stichtelijcker rijm-konst. Dit gedichtje is niet van Vondel, maar waarschijnlijk van den uitgever Dirck Pietersz. Pers.

6 *Schouwen:* schuwen.

Dit's PERS, die meenigmaal den drukpers hielp aan't gaan;
Die Ripaes Beeldespraak den Duitschen deed verstaan.
Hy schreef, hy rijmd' uit lust tot wijsheit en tot deucht.
Zijn stichtelijke zang wekt Christelijke vreucht.

Th. Matham sculpsit. W. v. Beaumont excudit. G. Brandt.

VORSTELIJCKE WARANDE DER DIEREN

VORSTELIJCKE
WARANDE DER DIEREN:

WAER IN

DE ZEDEN-RIJCKE PHILOSOPHIE,

POËTISCH, MORAEL, EN HISTORIAEL, VERMAKELIJCK EN TREFFELIJCK WORT VOORGHESTELT.

MET EXEMPLEN UYT DE OUDE HISTORIEN, IN PROSE;

ENDE

UYTLEGGINGEN, IN RIJM VERCLAERT:

OOCK MET AERDIGE AFBEELDINGEN GECIERT,

ENDE CONSTICH IN COPER GESNEDEN, DOOR MARCUS GERARDS, SCHILDER.

ALLES TOT SONDERLINGHEN DIENST

ENDE NUTTICHEYT VOOR ALLE STATEN VAN MENSCHEN UYTGHEGEVEN.

CAREL VAN MANDER

IN ZIJN SCHILDER-BOECK.

Daer is oock tot vercieringhe onser Schilder-konst gheweest te *Brugge,* eenen getal-weerdigen onder de vermaerde, geheeten MARCUS GERARTS, dat een goet Meester is gheweest, die binnen *Brugge* ende elders verscheyden wercken dede, wesende Universael, of in alles wel ervaren, 'tzij Beelden, Lantschappen, Metselerijen, Ordonnantien, Teyckenen, Etsen, Verlichterij, en alles wat de Konst magh omhelsen. In Landschappen was hij seer aerdigh, &c. Hij heeft oock geteyckent ende ge-etst het Boeck van de *Fabulen der Dieren,* dat een fraey dinghen, ende seer wel ghehandelt is, &c.

'Tloff deses Konstenaers wort van alle verstandighe Meesters seer heerlijck gheacht, ende als een Sonne onder de Lieffhebbers ghehouden, oock haere discipulen op 't hooghste nae te volghen, aenghepresen.

INLEIDING.

De prenten, waarvan hier voor de eerste maal reproductiën worden gegeven, zijn oorspronkelijk door den Vlaamschen graveur Marcus Gerarts gesneden voor een bundel, die onder den titel: „De Warachtighe Fabulen der dieren" in 1567 te Brugge bij Pieter de Clerck verscheen, en waarvan de bijschriften waren gedicht door Eduwaerd de Dene.

Deze verzameling telde 107 prenten; de hierachter volgende n°s. 1, 2, 3, 11, 14, 18, 19, 21, 22, 24, 47, 50, 52, 54, 98, 101, 110 en 114 werden in de *Fabulen* niet gevonden.

Vondel heeft den tekst zijner gedichten misschien ontleend aan eene in 1578 verschenen verzameling Fransche bijschriften bij dezelfde prenten, getiteld: „Esbatement moral, des animaux. A Anvers chez Philippe Galle." Eene vertaling daarvan heeft hij niet geleverd; wel volgde hij ze van verre na.

De Amsterdamsche uitgever Dirck Pietersz. Pers, „wonende op 't Water, in de Witte Persse, recht over de Koren-merct," wiens portret tegenover den titel van dit deeltje geplaatst is, was door aankoop eigenaar geworden van de koperen platen en droeg nu aan den ongeveer dertigjarigen Vondel op, daarbij bijschriften in onze taal te leveren. Aan die opdracht werd door Vondel voldaan; aldus ontstond de *Vorstelycke Warande der dieren.*

Evenals *Den Gulden Winckel der Konstlievende Nederlanders,* heeft deze bundel opgang gemaakt, ofschoon niet in dezelfde mate. Werd eerstgenoemde verzameling tienmaal herdrukt, van de *Warande* verschenen zes afzonderlijke uitgaven, de laatste in 1786 te Dendermonde, bij de Wed. de Caju.

Deze herdruk is gevolgd naar de oudste uitgaaf, in 1617 verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 85).

VOOR-REDEN

AENDEN

KONSTLIEVENDEN LESER,

AENGAENDE

DE STICHTIGHE VERMAKELICKHEYD ENDE NUTTICHEYD

DER

FABULEN.

De treffelijckheyt ende nutticheyt der Fabulen (Verstandige Leser) is soo groot, dat die selve met geene woorden kan uytgedruckt noch beschreven worden; t' welck alsins door hem selven [1]) klaer is: want onder die selve leyt die wijsheyd, als onder een schorsse, verborghen. Waerover oock de Oude geoordeelt hebben, dat niemant die selve te recht konde verstaen; 't en waere hij met een doorluchtigh verstandt van Godt was begaeft. Want PLATO, die onder den Heydenen de Godlijcke ghenaemt wordt, oordeelde datmen vande eerlijcke Fabulen behoorde te beginnen: *Dat oock de Voedsters de teere en buyghsame verstanden met soodanighe lieflijckheyt meer behoorden te koesteren ende op te queecken, als zij haere lichamen ghewoon zijn te cieren en op te proncken.* Wie isset niet bekent dat alle gheheimnissen der Ouden hier onder hebben ghescholen? want zij gaven daer mede de domme werelt te verstaen, datter most eenighe Godts-dienst zijn, om alsoo de herten aff te schricken vande ondeugden, en ten wedersijden een spoore of prickel te geven de deughden te omhelsen. DIONYS. HALICARNASS. heeft seer klaerlijck der Fabulen nootwendicheyt te kennen ghegeven, als hy seyt: *Wie isser die niet en soude meenen, dat der Griecken fabulen den menschen hooghnodigh zijn? eenighe zijnder*

Stichtighe: stichtelijke.

1) *Door hem selven:* uit zichzelf.

die de wercken der nature onder seeckere verbloemde redenen voorstellen, andere die den menschen Droefheden en Ellendicheden boven maten vertroosten, andere drijven van haer wegh vreese en allerley verstooringhen des ghemoets, en verjaghen de oneerlijcke ghedachten; jae een ijgelijck is tot haere besondere nutticheyt ghevonden. 'T is oock seecker dat de fabulen den menschen aenbrenghen een vaste overlegginghe tot scherpsinnicheyt en opmerckinghe des verstandts, want soo haest en wordt de fabel niet voorghestelt, off 't kloecke vernuft lett terstont op 't ooghmerck desselver. Soo dat int voorstellen en begrijpen een sonderlinghe [1]) aerdicheydt geleghen is.

Daer en is bij nae geene saecke die yemant mocht overkomen, of men vindt daerinne stoffe, 't zij ter leeringe of ter waerschouwinghe voorgestelt: jae met sodanige vermaecklijckheyt, dat veele gheoordeelt hebben, de vindingh der selve te wesen een lieflijcke en verheughlijcke confiture van't menschen leven, en geen kleyne vertroostinghe onder swaricheden, waer toe die oock (sonder twijfel) van den Ouden [2]) zijn bedacht en ghevonden. De edele en treffelijcke verstanden scheppen hier uyt een groote nutticheyt en scherpsinnicheydt: maer den geenen, die slechs bij haer neuse heen sien, schijnen dese dingen belachelijck, jae connen niet [3]) Godlijx daer uyt mercken en verstaen; gelijck d' onverstandige, die alleen op de schorsse, en niet op de deughd en vruchten des booms letten. Dese zijn den kinderen ghelijck, die bij den viere [4]) een deel Poëtische kluchten vertellen, en letten niet eenmael op de heylighe [5]) en overtrefflijcke [6]) nutticheydt die daeronder verborghen is.

D' Oudheyd deser fabulen is soodanigh, dat den tijd daer van schijnt haer register verlooren te hebben. Zij worden gemeenlijck ÆSOPO toegheschreven (hoe wel die oock bij veele andere [7]) geleerde Mannen verdicht zijn) omdat zijne harssenen veerdiger ende bequamer waeren, waerover hy ooc, als den konstichsten Meester daer van alleene den naem heeft bekomen.

---

1) *Sonderlinghe:* bijzondere.
2) *Van den Ouden:* door de ouden.
3) *Jae connen niet:* ja zij kunnen niets.
4) *Bij den viere:* bij het vuur.
5) *Heylighe:* hier voor: verhevene.
6) *Overtrefflijcke:* voortreffelijke.
7) *By veele andere:* door vele andere.

De H. Schriftuere wort van haere Godtlijcke Heylicheyt niet ontluystert, als wij menschlijcker wijse dese Fabulen, naer 't segghen der Ouden, verheffen: doch elcx [1]) moetmen in haeren sin aenmercken: met een ander geest is dese, met een ander geest is d' ander beschreven. De H. Schriftuere voert ons met verscheyden exemplen en aenwijsinghen, soo totte Dieren, Vogelen, &c. als tot verbloemde ende allegorische manieren van spreken, die niet als met eenen verlichten geest connen verstaen en begrepen worden, waerin den H. Geest selve schijnt een vermaken genomen te hebben. Soo datmen dese (soo veel een zeedelijck, burgerlijck en eerlijck [2]) leven belanght) niet behoort te verachten en onteeren.

Versoecken daerom, dat niemandt onsen vlijdt beschuldige, om dat wij dese Heydensche Fabulen uyt het boeck der vergetenheyt wederom voor den dagh brenghen, als zijnde ghenoechsaem van andere ghedicht en beschreven, maer letten insonderheyt op de geest-rijcke hant deses konst-rijcken Schilders, die soo aerdigh en levendich het wesen der dingen heeft naeghebootst, dat de nature selve schijnt ontluystert te zijn. Waerover hy oock eenen onsterflijcken loff bij alle konstbeminders verkreghen, en met den lauren-croon, nae zijne waerdigheyt, ver-eert is.

Van de dichten, salt aen den verstandighen Leser staen, die selve nae zijne beleeftheyd te verschoonen ende ten besten uyt te legghen: Maer vanden onverstandigen kan noch Apellis beeld, noch Homeri rijmen, niet onghelastert noch onghetadelt [3]) blijven. Tot meerder verlichtinghe en verlustinghe deses wercx, hebben wij op een ijder Fabel ghepast en ge-eygent een oude historie, soo uyt de Latijnsche als Griecxsche schrijvers, om met de nieuwe Historien geene ergernisse of aenstoot te geven, alsoo dit tot niemandts hoon noch smaet, maer alleen tot aller waerschouwinghe en leeringhe gheschreven is.

Neemt hiermede onsen arbeyd in danck, en verwacht hier nae (met des Heeren hulpe) wat anders.

---

[1]) *Elcx:* namel. elke van beide.
[2]) *Eerlijck:* met eere, eervol.
[3]) *Onghetadelt:* germanisme voor: onberispt.

VERMAECKELIJCKE INLEYDINGHE

TOT DE

VORSTELIJCKE WARANDE

DER

ONVERNUFTIGHE DIEREN.

Tsa Mackers! 'tzeyltjen strijckt, en stieret *'tjacht* te lande,
Op dat wij onzen geest gins in die groen *Waerande*,
Een vorstelijcke plaets, ververschen inde schaeuw:
De Zonne steeckt te zeer, haer hette maeckt ons flaeuw.
De schoot van't binnen-meyr, is spiegel-glad en effen.
Het windeken dat slaept, geen baren zich verheffen.
Koomt, volght mij op het spoor, en houd dit binnen-pat.
Van nuchtren morghen-dauw zijn noch de kruyden nat.
Wy naerdren meer en meer, de *lust-plaets* loopt ons teghen.
Hoe aerdigh heeft Natuur beschildert dese weghen!
Hier ist daer 't wesen most, hou sluyter open doet!
Hij word mijn stem ghewaer, en loopt ons te gemoet.
Hoff-wachter oorloft doch dees Heeren en Jonck-vrouwen,
Dat zij de cierlijckheyd van dese plaets aenschouwen,
U moeyt vergolden werd. Koomt vrunden treed vrij aen,
Ontschuylt der sonnen brand in schaduwende blaen.
Dat yeder een van ons zich inbeelde inde zinnen,
Dat wy al Graven zijn, Baroenen en Gravinnen,
Int nutten van haer weelde, en haer wellusticheyd,

Onvernuftighe dieren: redelooze dieren.
1 *Stieret:* stiert het.
9 *Wy naerdren:* wij naderen. — *Loopt teghen:* komt te gemoet.
11 *Sluyter:* portier, poortwachter.
13 *Oorloft:* veroorlooft.
15 *U moeyt vergolden werd:* uwe moeite wordt beloond.

Daer menigh d'hemel om zijn wellust heeft ontseyt.
Wat haghen groen van palm zijn hier soo glad geschoren?
Die doolhoofs wijs ghestreckt, gekrunckelt, ons verloren
Doen doolen hier en daer, zoo datmen hier int groen
Van d'eel *Cretensche maeght* wel 't klouwen had van doen,
Om volghen lancx den draed', om eyndelijck den blinden
Bedriegelijcken wegh, en d'open-poort te vinden.
Wij dolen heen en weer, en worden staegs gestuyt.
Wij zijn schier affgemat. Hoe raecken wij hier uyt!
De *Doolhoff* schijnt met ons zijn spotternij te drijven.
Wat Geest heeft ons vervoert? 't gheselschap moet hier
[blijven.
Men houdet mij te goede, ick kent het is mijn schuld,
Ick, ick sal d'oorsaeck zijn, soo ghij hier blijven sult.
'T geselschap, soo mij dunckt, vermoeyt, sou wel ghelusten
Te lesschen haeren dorst en ergens wat te rusten.
Wat raed? hoe moghen wij ontsluypen sulck ghevaer?
Off ergens een weerdinne hier op te speuren waer,
Zoo waer 't ghewonnen spel. Doch voor ons lijfs vermoeyen
Ziet aende slincker zijde een schoon prieelken bloeyen:
Elck spoeye best hij mach. Tsa vrunden sit hier om!
U aessem wat verhaelt, ghij zijt ons wellekom.
Een aengename rust ververscht den machteloosen,
En 't herte door den reuck van lelien en roosen,
Daer 't roosmarijn tapijt is rondsom mee bestickt,
Niet weynich word vermaeckt, verlustight en verquickt.
Maer wat *Lucretia*, van maecksel wel besneden,
Verberght daer in het groen haer blancke en naeckte leden?
En dreyght haer selfs de dood? zij dreyght niet, och zij
[steeckt!

20 *Daer menigh* enz.: versta: terwijl menigeen (zich) den hemel (dezer genoegens) om (of door, ten gevolge van) den wellust (zijns slaaps of zijner andere b. v. stadsvermaken) heeft ontzegd.

24 *Van d'eel Cretensche maeght.... 't klouwen:* het kluwen namel., dat Ariadne aan Theseus gaf om uit den doolhof te geraken.

25 *Om volghen:* om te volgen.

27 *Staegs:* samentrekking van stadig (gestadig) met de adverbiale *s*. Ook bij Hooft treffen wij 't aldus aan.

31 *Men houdet:* men houde het. — *Ick kent:* ik beken het.

39 *Best hij mach:* zoo hij best mag.

43 *Roosmarijn tapijt:* bloemrijk tapijt.

Zij quetst haer selven 't hert! Ziet ziet hoe 't bloed [uytbreeckt:
Hoe 't bloed de wonde ontvloeyt, en daelt met groot ver- [langhen
Benedenwaerts, daer 't word behendelijck gevanghen,
Door 's kunstenaers bedrijf. Verschrickt niet, 't is maer [schijn,
'T en is geen vrouwen bloed, 'tis enckel rooden wijn:
Die *Bacchus* is ghewoon te schencken voor de Vorsten,
En andre die vermoeyt hier inde schaduw dorsten.
Nu vrunden drinckt eens om, ziet hier is wel te pas
Op kunst-rijck goud gheschroeft een crystalijnen glas.
Avoust, en doet bescheyt, daer is noch inde tonne,
Laet omgaen met de Maen, of liever met de Zonne.
Gheselschap brenght eens om, en koelt vrij uwen moet:
T' is niet *Lucretias* maer enckel druyven-bloed,
'Twelck 't beeld besloten houd, van binnen in zijn adren,
Die wonderlijck gheleyt van elders haer vergadren.
Zoo niemant meerder lust, soo nemen wij verloff.
Vaert wel *Lucretia:* zoo yemant wat te groff
Of te tyrannighlijck u 't bloed heeft afghezoghen,
Denckt dat versmachten dorst tot sulcx hem heeft bewoghen.
T' is langh ghenoech ghedwaelt, wy laten den *Labrint:*
Die hier ervaren is wel flucx een uytkomst vind.
De *Bloemhoff* light nu 't naest, wiens bedden zijn als schulpen
Heel uytheemsch van begrijp, daer menichte van tulpen
Als in slaghorden staen, en steken haren kop
Veelverwigh nae de locht en nae de sterren op.

49, 50 *Met groot verlanghen benedenwaerts:* rijmshalve voor: met spoed.
50 *Behendelijck:* behendiglijk.
57 *Avoust:* drinkt *à vous*, doet elkander bescheid. Zoo in *den Gulden Winckel*, X, vs. 3, *amoeyen* voor: *à moi* drinken.
58 *Laet omgaen met de Maen* enz.: bij drinkgelagen was het de gewoonte, den beker evenals bij spelen een teerling te doen rondgaan, als men 't heette „met de zon om;" dat is door de beurt aan zijn rechterbuurman over te geven. Gaf men den beker links, dan heette 't „met de maan om."
63 *Verloff:* afscheid.
66 *Versmachten dorst:* min juiste uitdrukking voor: dorst die versmachten doet.
67 *Labrint:* Labyrinth, doolhof.
70 *Begrijp:* begrip, inhoud. *Uytheemsch van begrijp* wil zeggen: veel uitheemsche planten bevattende.

Mij lust niet al de rest der *bloemen* te verhalen,
Doer *Flora* prachtigh schijnt op 't cierlijcxst mee te pralen:
Als *Zephyr* haer omhelst, als zijn gezochtste bruyt,
En violetten blaest met zijnen adem uyt,
Zoo dickmael hij haer kust in dalen en prieelen,
Wanneer zij onderlingh malcandren 't herte ontstelen.
Hier heeft zijn zetel-stoel ghebouwt de blijde *Mey*
Van thijm, van roosmarijn, en bloemen veelderley.
Wat menghsels gloeyen hier? daer dhommelende bijen
Om zoeten honighzeem haer wellust komen vrijen.
Maer laet ons om wat nieus te droomen zijn bereyt,
Vermits 't vermaeck ghevoed word door verscheydenheyd.
Tsa opwaerts met mij stijght, op desen *lagen toren*
Die uyt een *eyckenboom* is wonderlijck gheboren,
En seven transsen draeght, een eere deser stee:
Van waer ghy ziet beneen ontstaen een wilde zee
Door 't springhen van een *born*, gegroeyt uyt groene planten,
Dat als een schreyend beelt versmelt aen alle kanten,
In vloeyende krystal, en 't lijckt wel aenden schijn,
Als oft de Philosooph *Heraclitus* wou zijn:
Die 't alles, wat beschijnt het wanckel licht der Manen,
Beschreyens weerdigh acht, met uytghestorte tranen.
Ghy ziet hier weerzijds *'t strangh* van eenen *Oceaen*
Die op zijn glasen stroom voert kielen zwaer ghelaen.
Walvisschen mooghdij hier en monsters zien wanschapen,
Die visschen rispen uyt en stroomen, als zij gapen:

73 *Verhalen:* op te noemen.
74—78 Mythologische, doch eigenaardige en lieflijke schildering van 't stoeien van den lentewind met de bloemen.
82 *Wellust: haer wellust* (van de *bijen* namelijk) staat hier als appositie van *zoeten honighzeem.*
85 *Desen laghen toren:* zou men niet denken, dat Vondel hier het buitenverblijf Meerhuizen van Spieghel heeft voor oogen gehad, met zijn toren der Muzen? Onmiskenbaar is voorts van vs. 85 tot 140 de schildering van „Nederland," door den *laghen toren* voorgesteld, uit een *eyckenboom* (de grafelijkheid) gegroeid, en *seven transsen* (de zeven gewesten) hebbende. De *born*, aan alle kanten heenvloeiende, stelt de rivieren van ons vaderland voor; terwijl bij de voorstelling van den *Oceaan* de beschrijving van het beeld met die der wezenlijkheid ineensmelt.
92 *Oft:* hier niet het gewone *ofte,* maar een samentrekking van „of het."
95 *'t Strangh:* het strand.
98 *Rispen uyt:* werpen uit.

Die 't water dobbren doen, dat *Typhis* is verveert,
En *Palinurus* selff voor 't slinghren van haer steert.
Neptunus ziedij thooft en natten baert opsteecken,
En dreygen met zijn vorck de baren die hem smeecken.
Op zijnen kinckhoorn maeckt den *Triton* heesch gheluyt,
Dat al de water Goon en *Nimphen* kijcken uyt.
Maer och hij word verlust en bijster schier van sinnen,
Die dees Zee-juffren siet, dees spieg'lende Meyrminnen:
Die met hayrstreelen staegh bedrijven al haer pracht:
Dees, snoert haer vlechten op: die, om haer schaduw
[lacht:
Dees, laet aen haer paruyck tgoud en ghesteenten blincken,
En peerlen die zij raept wanneer de schepen zincken:
Die, kemt haer gouden hayr, en wast in't soute nat
Haer blinckende aenghezicht en voorhooft altijd glad.
Help *Nimphen* die u ziet, wie ist, die niet souw wenschen,
Dat ghij mocht zijn gheteelt van't bloed en 't saed der
[menschen;
Wie ist die niet beklaeght dat u ghestaltenis'
Is boven navel mensch, en onder navel visch?
Maer ginder, zoo mij dunckt, uyt een verburghen haven
Vlieght een *Galey* in't ruym, door 't roeyen vande slaven;
Rand een *Koopvaerder* aen, die op't verbolghen Meyr
Zijn boeve-netten spand, en kloeck zich steld te weyr.
Wacht mannen, tgeld u lijff! Matroosen houd u onder!
Daer gaet een roock-wolck op, gevolght van eenen donder
En blixem des gheschuts, dat eyslijck van gheluyt
Vuyr, water, aerd, en locht blaest t' zijnder kelen uyt.

99 *Typhis:* beter *Tiphys*, was de stuurman van 't schip der Argonauten en werd later evenals Palinurus voor elken stuurman gebezigd. — *Verveert:* vervaard.

101 *Neptunus ziedij:* gij ziet Neptunus.

105 *Verlust:* van lust vervoerd.

107 *Die met hayrstreelen* enz.: de zin is: wier gansche pracht bestaat in het strijken en gladden der haren.

109 *Paruyck* voor „haar".

120 *Boeve-netten:* een *boevenet* is een net uit traliewerk van hout of touw samengesteld, dat over het want en de openingen der schepen gespannen werd, om den boeven (zeeroovers) het enteren te beletten.

123 *Eyslijck:* vreeselijk.

124 *t' Zijnder kelen uyt:* uit zijn keel.

Het ijser plompt in't nat, nae dat het een gheschreye
Heeft schielijck opgheweckt in't midden der galleye,
Die alzins is gheverwt, met klibber, breyn en bloed:
Hier rolt een menschen hooft, en ginder eenen voet,
In't midden vanden storm groeyt 't herte vande *Turcken*,
Die op haer halve maen en dicken tulband snurcken,
d' Hollander onversaeght, bralt met zijn Princen vlagh;
d' Hollander die noch noeyt verwonnen t' onder lagh.
Eer zouw de lont in't kruyt in't midden vande baren
Met zijn en 's vyands hulck recht nae de sterren varen,
Eer hij zich dwinghen liet van een *Mahumetaen*,
En 'tijser aen het been soo schendelijck liet slaen.
Mars raest noch even dol; hoe zal dien strijd zich enden?
De *Turck* het hert ontvalt, hij gaet het hooft flucx wenden
Weer nae zijn roof-nest toe. Hij reyst weer op een nieuw:
En d' Hollantsche kartouw die schenckt hem den adieu.
Ghewis eens menschen oogh en kan zich niet versaden.
De geest en 'thert zijn met verwondren overladen.
Best dalen wij om laegh, en zien waer zich nu rept
't Ghevogelt dat de locht met zijne vleuglen schept,
En hooger niet en stijght alst net en wil ghedooghen,
Dat haer ghevanghen houd en alzins overtoghen.
Den *Arend* krom ghebeckt is *Keyser* van dit rijck,
Die *Jupijns* blixem voert, daer elck voor knielt in't slijck.
De *Kraen*, de blancke *Zwaen*, de roode *Kalikoenen*,
De *Gier* en *Paeuw* dat zijn sijn heeren en baroenen.
Den *Haen* wil Koningh zijn, om dat hij is ghecroont,
Om dat hij moedigh sich in't bloedigh oorloogh toont,
En sich met d' handschoen licht laet tot den kamp bekoren,
Vertrouwende op sijn moet en op sijn scherpe sporen.
Hij heeft der boelen veel, sijn geyle min hij bluscht,
Recht oft een Koningh mocht al doen wat hem ghelust.
De *Papegaey* is Tolck, die aen d' uytheemsche volcken
Moet brenghen 's Konincx hert en sijnen sin vertolcken:

127 *Klibber:* kleverig.
130 *Snurcken:* snorken, pochen.
133, 134 Dichterlijke terugslag op den bekenden Reinier Claeszen.
149 *Kalikoenen:* kalkoenen.
153 *Met d' handschoen:* toespeling op 't middeleeuwsch riddergebruik bij uitdaging tot tweegevechten.

De *Struys* sijn rechter is, die 't vierschaar steeds bedient,
En oordeelt in sijn naem wie vyand is of vriend.
De *Valck* als beudel straft, die 't vierschaer heeft verwesen,
Verbidden hier niet geld, als 'tvonnis is ghelesen.
De *Zwaluw, Musch,* en *Gans*, de *Duyff,* de *Nachtegael*
En *d' Exster* brenghen chijns den Keyser altemael.
De *Vleermuys* en den *Uyl*, als bloedighe Tyrannen,
Zijn eeuwigh uyt het hoff in ballinghschap ghebannen.
Wiens herte niet ontluyckt, die sulcken vlucht bij een
Ghevlerckte borgers siet, van maecxsel onderscheen?
Eenparigh d' een verschijnt, en d' ander bont van pluymen.
Hoe kanmen hier sijn tijd verspillen en versuymen!
tSa! gaen wij nu bespien waer 't *wilt* en *onghediert*
Verschuylt in't donker wout, en ons voor d' oogen zwiert.
Dien heuvel wel beplant verstreckt eens Princen wooningh,
Voor d' onverwonnen *Leeuw* der dieren hooft en Koningh:
Die hier zijn hoff ophout, en met een fier ghemoed,
Nae sijn raed-kamer treed, gevolght van eenen stoet
En uytgelesen hoop van wel-geboren dieren,
Die hoogh gheadelt sijn, en die zijn hoogheyd vieren.
't Langh-halzige *Kameel;* Heer *Bockaert* langh-gebaert:
Het felle *Panter-dier,* en 't welbeslagen *Paerd;*
Heer *Wolffaert* en den *Beyr* zijn 's Konincx opper-raden,
Die letten wat het rijck kan voordren en beschaden.
De *Tygher* veld-heer is in't ruym van dees valley,
Daer hy het opzicht heeft van 's Konincx veld-armey.
Dien vreesselijcken *Dogh*, die d' oogen wijt op sperde,
De trotze *Capiteyn* is van des Konincx guarde.
t' Loos *Reyntjen* is spion die altijds op de straet
Doorsnuffelt watter in de wereld ommegaet.
De *Brack* is Courtisaen, en *d' Hasen* zijn lakeyen,
Die proncken aen't palleys met 's Konincx levereyen.
Den afghejuckten *Stier*, den *Ezel* en het *Zwijn*

161 *Beudel: bodel,* thans alleen in de samentrekking *beul* gebruikt.
164 *Chijns:* cijns, schatting.
167 *Ontluyckt:* opengaat.
169 *Eenparigh:* gelijk, eenkleurig van vederdos.
182 *Voordren:* voordeel doen, bevoordeelen.
184 *Armey:* leger.
189 *Courtisaen:* hoveling.

Aen hofdienst met de *Kat* van ouds verbonden zijn.
De *Baviaen,* de *Sim,* en *d' Aep* hier op tonneelen
Comedianten zijn, die 's Princen farcen spelen.
Wie zagh oyt schoonder jaght van alderhande *Wilt?*
Ziet hoe d' een in ghedaente, en verw van d' ander schilt.
Hoe ruygh den eenen is, en d' ander tam van zeden.
Zoo ijmand maer wat tijds of uren wil besteden
In't groen van dees *Warande,* en gae slaen over al
't Ghevogelte en *'t ghediert:* eerlanghe hij worden sal
Een treflijck *Philosooph,* vermids des wijsheyds leesten
Ghevormt zijn nae 't bedrijff van vogelen en beesten.
Wie dan leergierigh is, die voeg zich hier bij mij,
En laet geen leerens tijd onachtsaem gaen voorbij.

J. V. VONDELEN.

193 *Sim:* aap.
194 *Farcen:* kluchten.
196 *Schilt:* verschilt.
197 *Ruygh:* wild, woest.
201 *Leesten:* vormen.

DORPEL-OPSCHRIFT.

O Mensch, die hier, in dees Warand,
Tot u vermaeck wordt omgeleydt,
Terwijl dat ghij den geest vermeydt
Leert wat, en lett eens op u schand:
Bemerckt hier, hoe het scherp verstant,
Twelck goet en quaet door Reden scheydt,
Trouw, Liefde, en Recht, en Zeegbaerheyt,
Gheweken zijn in't Beesten-lant.
Den Mensch is nu in desen eeuw
Van aert een Wolf, Vos, Beer oft Leeuw.
Pythagoras souw seggen dan;
Den Man wordt Beest, de Beest wordt Man.
Des kent u vuyl; en seght, Ick wensch
Dat ick weerom mach worden Mensch.

I. R. A.

TOT D' AENSCHOUWERS VAN DEES WARANDE.

Koomt vrij schouwen dese *Beemd*,
Siet hoe wonderlijck en vreemd
Dat de *Dierkens* 'tsamen leven:
Hoe de trotse *Leeuwe* pralt,
't *Reyntjen* loos in stricken valt,
Hoe 't *Schaep* voor de *Wolf* moet beven.
Waer den mensche in wort gheleert,
Hoe des werelts hoogheyd keert:
Hoe zich ijder heeft te draghen:
't Zij tot eerbaerheyd en deughd,
't Zij tot teghenspoet of vreughd,
Wilt dat hier de *beestjens* vraghen.

5 *'t Reyntjen loos:* 't looze Reintje.

KLINCK-GEDICHT.

Ontkerckert van het Lijf mijn *Ziel* korts gingh spanseren,
En vond' een groen *Warande,* alwaer zij trots en fier
Sagh treden op het kruyt, en speelen menigh *Dier,*
Oock *Voogh'len* licht en vlugh van allerhande veeren.

O sprack zij! laet den tijdt niet vruchteloos passeren,
Hebt acht op haer bedrijff en onderlingh geswier,
Misschien de Wijsheyd oock verburgen schuylt alhier:
Van Dieren mogen doch de Menschen zeeden leeren.

Zij lagh hier op haer luym, en hielt haer wegh gescholen,
En monsterde al het Choor der gener die hier dolen;
Ten laetsten leerens satt, zij 't lichaem weder vandt.

Beval de *Kunst-Goddin* eens *Dichters,* met zijn dichten,
Een *Beeldenaer* uyt jonst dees *Idé* te verlichten,
Om elck die aen te bien tot een dierweerdigh pandt.

Klinck-gedicht. Misschien is dit gedicht van Pers.

1 *Korts:* kort geleden, kortelings.
6 *Op haer bedrijff:* d. i. *op* het bedrijf der dieren.
9 *Zy:* namel. de ziel.
13 *Een Beeldenaer:* versta: aan een Beeldenaar.

1. VAN'T PEERDT ENDE DEN VOÉRMAN.

Aldus heeft de Keyser *Tiberius* met een van zijn Hof-dienaers gehandelt. Dese was des Keysers voor-rijder, ende soo dickwils als de Keyser een reys deed, most hy voor uyt om al den wegh te besichtighen. Doen hy nu eens in een diepe ende boose kuyl viel, ende daer in bleef steken, dat hijder niet wel uyt comen konde, soo wierd *Tiberius* toornich, sloegh hem heftich, ende sprack: Pack dy haest daer uyt, of ick wil dy in desen dreck laten steken ende vergaen. SUETONIUS.

I.

Het slaefsche lastbaer *Peerd*, afwijckende te verre
Van't rechte wagen-spoor, geraeckte met zijn kerre
In't diep van een morasch en slibberigen plas,
Alwaer't by nae versmoort en heel verzopen was.
De *Voerman* al vergramt, zijn geessel-zweep doet klassen,
En roept, o kreng! ontslaet ons d' afgront der morassen.
Het ongeluckich dier, trost wat het trossen magh,
T'hijght bykans ademloos en voelt vast slagh op slagh:
Ten laetsten spreeckt het dus: O beudel! wilt u schamen,
Dat ghy zoo armen guyl (als ick) slaet 'tlijf vol stramen,
Daer ick my zelfs niet spaer maer hale tocht op tocht,
Op dat ic uyt dees' gracht op't droogh geraecken mocht.
Zacht (zeght den voerman) zacht! zult ghy my wederstreven?
Ick zal u stocken-brood in plaets van haver geven.
Zoo sprekende hy den zweep rept met een groot geraes,
En touwt het taeye vel van't mager honden-aes.
„Onzaligh is het land, daer van een woest verwaten
„Ondraeghlijck wreed Tyran verheert zijn d'ondersaten.
„Hy zuypt haer 'tvleesch en 'tbloed, en knaegt tot op ['tgebeent
„T'versteken overschot der schameler gemeent.
„En zo daer yemand kickt, die moet (wat booser plagen!)
„Een drijemael swaerder juck als oyt voor henen dragen.

1 *Lastbaer Peerd:* lastdragend paard, trekpaard.
2 *Kerre:* karre.
5 *Klassen:* klessen, klappen.
6 *Ontslaet ons* enz.: trek ons uit, enz.
7 *Trost.... trossen* voor *torscht, torschen,* bij letterverzetting.
10 *Guyl:* oud paard, knol.
11 *Tocht op tocht:* ruk op ruk.
16 *Touwt:* slaat bij voortduring, ranselt.
20 *Versteken:* verstooten, verschopt.

2. VANDEN LEEUW ENDE VOS.

Dese Fabel heeft den Keyser *Rudolphus* de eerste gebruyckt. Want als hy vande Vorsten gevraegt wierde, waerom hy niet in Italien, als de voorgaende Keysers ende Koningen, quam? soo gaf hy hun ter antwoort: Hy had de treden ende voetstappen veeler Keyseren gesien, die in Italien waren ghetogen, maer weynich voetstappen der gener die vrolijck ende wel te vreden weder 'thuys ghekomen waren, ende heeft hen daer op dese Fabel vertelt. CUSPINIANUS.

II.

Den onverwonnen *Leeuw* der dieren opper koningh
Zich veynsde doodlijck kranck in zijn ghewelfde wooningh:
En daeghden al t' gediert ten Hove op groote peen
Wie daetlijc niet verscheen tot voorstand van't gemeen:
Vermits hy zaecken hadde' haer allen te verbreyden,
Nut tot den stand zijns Rijcx als hy zou zijn verscheyden.
Elck volght zijns Koninx last, al bevende uyt ontzagh
Verschijnt in 't groot Palleys op den gezetten dagh.
Elck komter, uytghezeyd de *Vos,* de loost' van allen,
Die heeft in al dit spel een wonder quaed gevallen,
Neemt op de stappen acht, die hy in't zand ziet staen,
Verneemt dat niemand keert van al die derwaerts gaen:
Dies spreeckt hy by zich zelfs, al toornigh en verbolgen,
Te recht zy beesten zijn die blindelingh dus volgen.
De stappen die in't zand gestreckt nae't groot Palleys
Klaer toonen waer toe wil gedijen zulcken reys,
Vermits van veelen niet een van ons meed-gezellen
Weerkeerden veyligh om't geschiede te vertellen.
„Geluckich is de man, die uyt een rijp beraet
„Van s' Princen tyrannije en wreetheyd 'tnet ontgaet,
„Die uyt t' gevaer zich houd van stricken opgehangen
„Daer 't arme slechte volck te licht zich in laet vangen.

3 *Peen:* straf.
4 *Tot voorstand van't gemeen:* tot bevordering van het gemeene welzijn.
5 *Verbreyden:* in 't algemeen bekend maken.
6 *Nut tot den stand zijns Rijcx:* nuttig voor de instandhouding zijns rijks.
9 *Uytghezeyd:* uitgezonderd.
10 *Die heeft in al dit spel een wonder quaed gevallen.* Versta: die heeft in dit gansche spel maar bijzonder weinig zin.
15 *Gestreckt:* gericht.
21 *Van stricken opgehangen:* van opgehangen strikken.
22 *Slechte:* eenvoudige, onnoozele.

3. VANDEN EYCKE ENDE OLMBOOM.

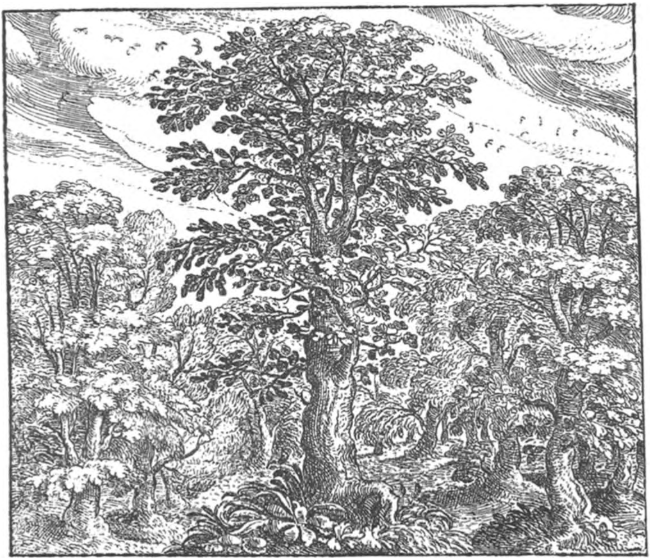

Sulcken raedt gaf *Sosistratus* den *Syracusanen.* Want als *Sosistratus* sagh dat *Agathoclis* vrienden in ende om de stadt *Syracusa* tot grooten nut ende beschuttinge der selver Stadt wijdt ende breedt te heerschen ende te gebieden hadden: Soo raede hy den *Syracusanen,* dat sy de heerschappy ende oock de vrienden *Agathoclis* souden uytroeyen, ten eynde de Stadt van sulcke hulpe berooft zijnde, te lichter vanden vyandt belegert, ingenomen ende verwoest mocht worden. POLYÆNUS.

III.

Den schaduwenden *Olm* bad *d' Eyck* der bomen koningh,
Dat zonder langh verdragh oft eenige verschoningh
Hij 't bladerijck geboomt dat om hem stont gegroeyt
Ter aerden vellen zou: op dat hy schoon gebloeyt
Zich heerlijck toonen mocht, en zonder eenich kommer
Zijn groente breyden uyt en veel begeerde lommer.
Maer als den rijpen *Eyck* zijn schalckheyt wert gewaer
Sprac hy: Waer blijve ic dan op 't strenghste van het Jaer,
Wanneer den zuyren herbst en winter met zijn buyen
Als uytgelaten heel zoo fel begint te luyen?
Dat mijn volwassenheyd noch dickte komt te stae
Hoe diep in d'afgrond ick mijn kromme wortel slae;
Ten zy een dicke schaer van Beucken, Elsen, Linden,
Afschutten 'tmijner baet 'tgebulder vande winden:
Dies ick u schalckheyd spoor wel tastelijck en groff,
En t' uwer straff verban u eeuwigh uyt mijn hoff.
„Ghy Vorsten luystert toe, en wilt dees leeringh vaten,
„Dat s' Princen heyl bestaet in't heyl van d' ondersaten:
„Dat hy geluckigh is die s' vleyers tongh ontgaet,
„En van't geselschap der lof-tuyters zich ontslaet,
„Diens eenigh doel-wit is den plas-danck van haer Heeren.
„En tot den boden toe de rijcken om te keeren.

2 *Verdragh:* verwijl, oponthoud.
7 *Rijpen:* hier voor: rijp van verstand.
12 *Hoe diep in d' afgrond ick* enz.: hoe diep onder den grond ik, enz.
15 *Dies ick u schalckheyd spoor:* dies ik uw loosheid bespeur, merk.
17 *Vaten:* vatten.

4. VANDEN BASILISCO ENDE T' WESELKEN.

Soo hebben gedaen de Knechten ende Boeren, die in *Scythia* bleven. Want doe de Heeren des Lands tegen de manhaftige wijven, *Amazones* geheten, krijch voerden, soo zijn de knechten (om dat de Heeren 7 jaren langh uyt bleven) selver Heeren geworden, ende hebben haere Meesters, doense wederkeerden, verdreven. Dies de Heeren tegen de Knechten moesten krijgh voeren. Maer de knechten hebben al deurgaens het veldt behouden. Eyndlijc heeft eener geraden, men soude de knechten niet met wapenen, als machtige vyanden, maer met roeden ende geesselen, als Slaven, aengrijpen. Desen raedt hebben sy alle gevolght, ende haer met Spies-roeden ende geessels toegerust, ende aldus teghen de Knechten ende Boeren ghestreden, haer overwonnen, ende 'tlandt wederom in gekregen. JUSTINUS.

IV.

Het wreede onmenschlijck dier, dat eyselijck en straf
Den menschen blixemt met een oogenwenck int graf,
De felle *Basilisc,* beloerden en bewaeckte
Een *Wezelken* 'twelck staegh zijn duyster hol genaeckte.
Een *Weselken* 'twelck staegh zijn aes aldaer ontrent
En dagelicxen roof te halen was ghewent.
'Twelck als het nu gewaer wert *s' Basiliscen* treken,
Zoo heeft het hem beraen om s' vyands macht te breken,
En met een tacxken groen van ruyten zich bedeckt,
Van ruyten 'twelck voor 't gift een tegen-gift verstreckt:
Jae eyndelijck vermagh den *Basilisc* te dooden:
Dies heeft het dagelijcx zijn vyand t' hooft gheboden.
„Het welck den zwacken leert, dat hy zijn zaeck gewis
„En wijs beleyden zal, om hem die stercker is
„Met uyterlijck ghewelt soo seer niet te bespringhen,
„Als door voorsichticheyd en kloeckheyd te bedwinghen.
„Veeltijdts de stercke zijn door kloecker t' onderbracht,
„Want list (gelijckmen zeght) gaet dickwils boven kracht.

3 *De felle Basilisc:* Zie hetgeen omtrent dit fabelachtige dier staat aangeteekend *Gulden Winckel,* IX, vs. 4.
Bewaeckte: hier 't zelfde als *beloerden.*
5 *Zijn aes aldaer ontrent:* zijn voeder daaromtrent, daar dichtbij.
8 *Hem beraen:* zich beraden.
9 *Ruyten:* wijnruit.
16 *Kloeckheyd:* schranderheid, slimheid.
17 *T' onderbracht:* ten onder gebracht.

5. DE AEP MET HAER JONGHEN

Alsoo ist *Antigono* ende *Alexandro* den Sonen des Conings *Hircani* gegaen. Want *Hircanus* had *Antigonum* zeer lief, en deed hem veel goeds, meynde hem oock het Koninckrijck te erven: máer *Alexandrum* hatede hy; ende ofschoon *Alexander Antigonum* in stoutmoedicheyt ende verstant verre te boven gingh, soo en dorst hy nochtans *Hircano* niet wel onder d'oogen comen. Doch eyndlijck storf *Antigonus*, ende *Alexander* bleef te lijf, ende quam tot grooter eeren. JOSEPHUS.

V.

Der *Bavianen Nicht* vol cluchtighe pracktijcken,
Die baerden t'eender dracht twee kind'ren haers gelijcken,
Die welck zy ongelijck heeft 'tsamen opghequeeckt:
'T een zy met liefde omhelsde en lieflijck heeft gesmeeckt:
Het ander zy verwerp en liet het in groot lijen,
Als of het waer gheweest onecht van bastaerdijen:
Daer't nochtans wetlijck als het ander dalen quam
Van 't Baviaensche bloed den rechten Apen-stam.
Het ander dertel dier zwom vast in duysent weelden,
Het buytelden op 't hooft, het dansten en het speelden,
Tot dat bij ongheval, o droevigh Apen-wee!
Het zijnen lincker poot zeer deerlijck brack in twee:
De moeder Simme was begaen om 'tkind te sussen,
Maer laes! ten holp al niet, t' en vraeghden nae geen kussen.
Zy druckten 't aen de borst, het was te zonderlingh!
Zoo langhe tot de ziel het arme wicht ontgingh.
De moeder was bedroeft, zy huylden en zy schreyden,
Maer 't rechte wit-broots kind, dat was en bleef verscheyden.
„Ghy ouders die u vrucht met zotte liefde aenkleeft,
„Neemt hier een spiegel aen, en ziet wat loon 't u geeft:
„Als ghy u kind opqueeckt, wilt, dertel, onghebonden,
„Groeyt in zijn ydelheyd en lacht in zijne zonden.

3 *Die welck:* dewelke.
4 *Gesmeeckt:* getroeteld, gekoesterd.
10 *Buytelden, dansten, speelden:* met de Vlaamsche *n,* zooals verder reg. 14, 15, 17.
15 *Te zonderlingh:* zeer bijzonder.

6. DE LEEUWE EN 'T PEERD.

Gelijck de Leeuw tot het Peerd, alsoo archlistich is *Cleopatra* (hoewel tot haer eygen verderff) by *Antiochum* gecomen. Want als *Antiochus Gryphus Alexandrum* inden krygh hadde overwonnen, so ontstack sy met een doodelijcke haet tegens *Antiochum,* doch liet sulcx aen haer niet mercken, maer quam zeer vriendlijck tot *Antiochum*, en als of sy groot me-lyden met hem had, boodt sy hem in zijnen grooten dorst een versche dronck waters, daer in sy nochtans doodtlijck venijn gemengt had, ende noode hem te drincken. Maer *Antiochus* merckte het perijckel, ende dreefse van hem, ende lietse naderhandt ombrengen. SABELLICUS.

VI.

De *Leeuw* 'tontzaghlijck dier, 't *Peerd* ziende 'tgras af lezen,
Zeer listich tot hem trad, en veynsde zich te wezen
Een wel-ervaren *Arts,* die door Kunst-rijcke list
Tot allerley gebreck en kranckheyd hulpe wist.
Maer 't *Peerd* niet minder loos, riep, o ter goeder uren
Heeft u *Apollo* hier tot mywaerts willen sturen!
O *Æsculapi* komt uytnemenste Doctoor!
Treet herwaerts met u kunst en komt mijn quale voor:
Want mijnen achtervoet my bangh maeckt en verlegen,
Vermits een groot ghezwel daer onlancx aen gekreghen:
Ontzeght u hulpe niet, ist anders in u macht
Besmeeret met u zalve, op dat het wat verzacht.
De *Leeuw* veynst zich gereet 's *Peerds* achter-voet te heelen,
En schickt zich achter aen: dan 't *Ros* slacht niet den schelen,
Het slaet den loozen *Arts* 't hoef-yzer voor den kop,
Dat hy ter aerden light een-slaeghs met eenen klop.
„'Tgaet zoo gemeenlijck, dat die andren neemt te plagen
„Die wort eerst zelfs geplaeght en moet zijn straffe dragen:
„Die andren 'tnet voor-spand oft eenen kuyl bereyd,
„Eerlangh zelfs inden strick oft inden afgrond leyd.

10 Lees: vermits ik daar onlangs een groot gezwel aan gekregen heb.
11 *Anders:* althans, ten minste.
12 *Besmeeret:* besmeer het.
14 *Schickt zich:* plaatst zich. — *Slacht niet den schelen:* ziet niet scheel, maar mikt met juistheid.

7. DE VOS EN DE KRAEN.

Gelijck de Kraen den Vos, alsoo heeft de Keyser *Justinianus II.* zijnen vyandt betaelt. Want als *Leontius* hem niet alleen het rijck afnam, maer oock de neus had laten af-snijden, en dat *Justinianus* het Rijck weder verkreegh, soo heeft hy hem aen *Leontio* ende den zijnen, daer van hy een groote menighte ghevangen had, wel gewroken. Want soo dickwils hy zijn neus snoot, ende zijn afgemotste [1]) neus aenraeckte, soo liet hy een van *Leontij* volck, niet alleen de neus, maar ooc den kop af-houwen. FULGOSUS.

---

[1]) *Afgemotste neus:* afgesneden neus.

VII.

De langh gebeckte *Kraen* den schalcken *Vos* vergasten.
De *Vos*, die op de koomst van zijn vrundinne pasten,
De spijze rechten aen, int plat van een platteel:
Dies pronckten Juffrou *Kraen*, maer *Reyntgen* kreegh zijn deel.
Dit heeft haer tot in't hert verdroten en ghespeten,
Doch heeft zij 't ongemerckt voor suycker opghegeten,
Ter tijd zy om haer leet te wreken was ghereet,
En *Reynert* oock ghenood haer tafel heeft bekleed:
Maer 's Kranen loosheyd heeft hy haestelijck vernomen
Doen hy 't engh-halzigh vat met spijs ter disch zagh komen.
De smetsende *weerdin* spreeckt 'tloose *Vosken* aen:
Hoe *Reynaert* eet ghy niet, laet ghy mijn spijse staen?
„Hoe smaeckt mijn disch-gerecht? de *Vos* die spreeckt ten [besten:
„Die met een ander spot, word zelf bespot ten lesten.
„Want wie met andren schempt en houd zijn spotgeral,
„Denck vrylijck dat hy weer beschempet werden zal.

1 *De langh gebeckte Kraen,* enz. Versta: de schalke vos had de langgebekte kraan te gast.
3 *Platteel:* plat bord.
4 *Pronckten:* keek toe.
7 *Ter tijd:* tot den tijd dat, totdat.
11 *Smetsende:* smullende.
13 *Spreeckt ten besten:* verontschuldigt zich zooveel mogelijk.
15 *Met andren schempt:* met anderen jokt, den gek scheert. — *Spotgeral:* spotpraat.

8. PAUW ENDE 'T NACHTEGAEL

Sulcken eygenschap had *Callinous* de Soon *Calliopes.* De welcke of hy wel niet alleen schoon van lijf ende gedaente was, maer oock van een goede natuere, ende daerenboven met groote gaven des verstants verciert, soo heeft hy nochtans de Goddinne *Calliope* raets gevraeght, hoe hy de saeck soude aenvangen om de kunst van singen wel te leeren. Daer op *Calliope* hem antwoorde: Hy soud hem met de gaven die hem verleent waren, genoegen laten, ende nae gheen andere gaven trachten. In Adagiis.

VIII.

De schoon-geveerde *Pauw* aenhoorde met begeeren
Het *Nachtegaelken* inde wilghen quinckeleeren,
En werd by nae verlieft op't liefelijck gezanck
En't goddelijck musijck dat uyt de tacken klanck.
Ten laetsten sprackse aldus: O Moeder aller dinghen!
Nature die my voor vele andren zonderlinghen
En heerlijck hebt gheciert, hoe was ick soo onweert
Dat ghy welsingens kunst met mijnen gouden steert
En eersleyp niet te gaer hebt willen huwelijcken,
Op dat ick zoo alsins der Voglen roem mocht strijcken!
Nature doen terstond heeft 's *Pauws* ondanckbaerheyd
Berispt, om dat met tgene haer rijcklijck bij geleyd
Zy niet en was vernoeght. Ghelijck tot geenen tyden
Het *Nachtegaelken* niet s' *Pauws* voordeel zal benyden:
Maer zich te vreden houd met tgene haer is ghejont.
Indien oock (zeyde zy) het elck een waer vergont
Te hebben tgene hy wenscht, 'tstond grootelijcx te vreezen
Dat met vernieuwen ick al steeds zou bezigh wezen.
„Ghy die met uwen staet, noch eens ontfangen loth
„U nimmermeer vernoeght, maer opstaet tegen God,
„En der Naturen wet, leert met vernoegingh leven,
„Noch wenscht niet nae het gene een ander is ghegeven.

4 *Klanck:* klonk.
6 *Zonderlinghen:* bijzonder, buitengemeen.
8, 9 Versta: dat gij mij bij mijn gulden staart en staatsiesleep niet tevens de kunst van wel te zingen hebt geschonken.
12 *Bij geleyd:* toegelegd.
13, 14 *Tot geenen tyden... niet:* nooit of nimmer.
15 *Ghejont:* gegund.

9. VANDE WOLVEN ENDE SCHAPEN.

Gelijcken spel heeft *Antipater* die van *Athenen* gespeelt, dien hy spin-vyand was, ende niet anders dan haer verderff sochte. Want hy geliet hem zeer vriendelijck, ende begeerde een ewige vreede met haer te maken. En op dat dese vriendschap des te vaster ende bestandiger mochte wesen, begeerd hy van haer, sy zouden die thien *Orateuren* ende Raetsheeren, als lieden die alle onvreed ende vyandschap tusschen hem ende haer veroorsaeckten, sonder vertreck afsetten (dewelcke nochtans treffelijcke voorstanders vande Stadt ende vande gantsche gemeynte waren) 'twelck soo sy deeden, soo wilde hy haer geen schade met allen meer doen. Als sy nu in zijn begeerte verwilligden, ende die voorsienige Raets-heeren afstelden, soo maeckte hem *Antipater* arglistigh in de Stadt, ende maeckte hem met gemack daer sterck, tot dat hy haer machtigh worde, ende 'tregiment innam, soo dat hy daer na de Burgers sonder eenigen wederstant na zijn believen plaeghde ende onderdruckte. Demosthenes.

IX.

De *Schapen* hadden met de felle *Wolven* tsamen
Een heftich Krijgh-geschil, dies haer ter hulpe quamen
De wacker *Honden,* die zich toonden al bereyd
Haer zaeck 'thanthaven en haer groote onnoozelheyd.
De *Wolven* buyten hoop van d' overhant te houden
De *Schaepkens* boden aen (indien zij 't haer vertrouden)
Te handelen van vreed': mits dat van stonden aen
Zy d' *Honden* zouden als in gijselingh ontfaen;
En daer voor wederom de *Wolfkens* tot haer zenden.
De *Schaepkens* stemden zulx! o droefheyd! wat ellenden
Genaeckten haer zoo flucx; van d' Honden zy ontblood
Het een nae 't ander van den Wolfkens werd gedood,
Als d'Honden waren van den Wolven tand verbeten.
„Zoo varen zy die licht der ouden leer vergeten,
„Dewelck ons strengh verbied dat zich een yeder wacht
„Te stellen zijn geweld in s' Vyands wil en macht:
„Noch dat wy nimmer ons in slaep en laten wiegen
„Van hem die al van ouds gewoon is te bedriegen.

4 *Onnoozelheyd:* onschuld.
13 *Verbeten:* doodgebeten.
15 *Verbied:* gebiedt.
16 *Geweld:* kracht, macht.

10. VANDE LEEUW ENDE T' MUYSKEN

Even alsoo liep het af met *Balduino* den Coning te Jerusalem. Want als hy *Admirati* des Turcschen *Bassæ* huysvrouw gevanghen hield, ende dacht die zelve te dooden, soo besinde hy hem anders, ende dacht hy zoude weynigh profijts met haer doodt uytrechten, maer beter doen, so hyse los liet. Daerop hyse vry liet. Niet lang daer naer wierd *Balduinus* vande Turcken zelfs gevangen: doen liet het wijf niet af, of zy maeckte *Balduinum* weder vry, ende hielp hem met zonderlinghe practijcken daer uyt. EGNATIUS.

X.

K'en weet by wat gheval de *Leeuw* met groot verschricken
Zich vond op't onverzienste in toebereyde stricken,
Het zy door 's Jagers list, die 't ongediert belaeght,
Oft ander ongheval in't looze net ghejaeght.
De stercke is in gevaer. Hy worstelt nae vermogen,
Maer word hoe lancx hoe meer daer dieper inghetoghen.
Dies hy zijn stem verheft, en eysselijcken brult,
Dat 'tgansche Bosch alom is van 'tgheroep vervult.
Een *Muysken* by gheval daer dicht ontrent gheslopen,
Op 't schallende gekrijsch koomt 'tzijnder hulp geloopen,
En knaeght den strick in twee, met danckbaerheyt en [vreughd
Vergeldende des *Leeus* heel korts bewezen deught.
„Koomt herwaerts spiegelt u ghy Koningen en Heeren,
„En houd zoo wel de kleynste als d' aldergrootste in eeren,
„Vermids hier niemand is zoo machtich noch zoo groot
„Oft d' alderkleynste kan hem oorbaer zijn in nood.

1 *K'en weet by wat gheval:* ik weet niet door welk toeval.
10 *'t Zijnder hulp:* tot zijn hulp.
12 *Korts:* kortelings.
16 *Oorbaer zijn:* nuttig, van dienst zijn.

11. VANDE WIND, SONNE ENDE WANDELAER.

Het laet hem aensien of de twee Roomsche Keysers *Titus* ende *Domitianus* haer even alsoo hadden aengestelt tegen den anderen. Want *Titus* gingh met het volck heel lustigh ende vriendlijck om, liet geen hovaerdije aen hem mercken, en gaf een yder goet ghehoor. Maer *Domitianus* gaf niemand een goet woordt, handeld' hard en stuer met zijn ondersaten, ende pooghde hen met macht haer goet af te dringen. En heeft nochtans met zijn ongerechtich Gewelt weynigh gelts ende veel vyandschaps gemaeckt. Maer *Titus* heeft met zijn lieffelijcheydt groote gunst, ende al wat hy wilde van hen verkreghen. IN'T LEVEN DER KEYSEREN.

XI.

De sturen *Boreas* wel sterckelijck beweerde,
Dat hy de schoone *Zon* in mogentheyd passeerde:
Zulck roemen *Phœbo* docht een al te grooten spijt,
Flucx dagende over zulcx den Blaes-kaeck uyt ten strijt.
De *Noord-wind* was gereed, liet zich ter plaetsen vinden,
En snorckte dat hy was de stercxste vande winden.
Zy maeckten een verdragh: d' een voor en d' ander naer,
Te proeven haere kracht op eenen *Reyzenaer*.
De Bulderaer began, en blies met volle kaecken,
Wierp eycke-boomen om, en hoogh-geresen daecken.
De *Reyziger* terwijl hielt zijnen mantel vast
Spijt wat hy blazen mocht wel stijf om't lijf gepast.
De *Wind* nae langh geruys niet ziende te vermoghen
Gaf oorlof dat de *Zon* nu oock haer kracht mocht tooghen.
De *Zon*, die zoetelijck uyt s' Hemels gouden dack
Op 't hooft des *Reyzenaers* met heete stralen stack,
Dat zweetende ademloos, zijn kleedren hem verdrooten,
En zich van s' mantels last genoodzaeckt was t' ontblooten.
„Ghy die te streng regeert, leert wat een macht vermengt
„Met Re'en en zachtigheyd al nuttigheyd toe-brenght.
„Gematighde' heerschappy onbuygelijcke lieden
„Veel dragelijcker valt als al te strengh ghebieden.
„'Tgemeene Volck dat haet een al te korten lijn,
„'Twil liever zacht geleyd, als hart gedwongen zijn.

1 *Boreas:* Noordenwind.
2 *Passeerde:* overtrof.
3 *Phœbo:* de zonnegod.
4 *Over zulcx:* mitsdien.
8 *Reyzenaer:* reiziger.
9 *Began:* begon.
14 *Tooghen:* toonen.
18 *En zich* enz.: en hij zich, enz.

12. VANDE MIER ENDE KREKEL.

Sulck een Krekel was *Acilius,* die in zijn jeught niet spaerde, maer alle daegh lustigh ende vrolijck teerde. Na dat hy nu alles doorghebracht had, ende niet een lens inde merss' [1]) had om by te setten, so quam hy tot den Keyser *Tiberium* ende begeerd van hem hulpe: maer hy kreegh slechs dit antwoort: Lieve ghesel, ghy hebt te lang geslapen, u komst is te langh verwacht. *Nihil op't request.* Coelius.

---

[1]) *Lens in de merss':* linze in de tasch.

XII.

De magre *Krekel* nu van 's winters kou bespronghen,
Zocht aen 't kloeck *Mierken* heyl, tot bedelen gedrongen,
En met een heesche stem viel 't bezich dierken aen;
Erbermt u Juffrou *Mier!* en om een weynigh graen
My ongetroost niet laet, noch hongers nood bezuren,
Mijn armoe wat vervult, en opent uwe schuren.
Maer 't wacker *beestien* vry van kommer en ellend,
Den *Krekel* heeft aldus zijn traegheyd voorgewend:
Draeght nu verschulde straf, draeght nu 'tvermaledijden
Die al den zomer sleet in wellust en verblijden,
Die d' aengename tijd en zegen hebt veracht,
En slempende uwen oegst verquist en doorghebracht.
„Het kostelijcxste pand en kleynood uytgenomen
„Is d' altijd vliende tijd, die huyden omgekomen
„Niet morgen weder keert: wijs is hy van beraet
„Die s' tijds gelegentheyd beooght en gade slaet.
„Die op geen weelde steunt, noch die, hoe hoogh gezeten,
„D' aenstaende zwarigheyd lichtveerdigh gaet vergeten.

2 *Zocht aen 't:* zocht bij het.
8 *Voorgewend:* om 't rijm voor;: verweten, onder 't oog gebracht.
9 *Verschulde:* verdiende. – *Vermaledijden:* vloek, vervloeking (slecht gevolg).
13 *Kleynood uytgenomen:* uitnemendst kleinood.

13. VANDEN WOLF EN DE KRAEN.

Aldus gingh het den genen, die *Basilium Macedonem* den Griecschen Keyser van't perijckel des doods bevryde. Want als een Hert op de jacht desen *Basilium* hard op't lijf liep, ende hem by de hoornen in zijn gordel gevat hadde, ende hem also optilde om hem in't Bosch te dragen, soo sprong een trou Dienaer toe met een bloot sweerdt, ende sneet met haeste den gordel ontwee, en verloste alsoo den Keyser van de doodt. Dies de ondancbare Keyser vertoornde, ende liet hem het leven nemen, om dat hy hem met een bloot sweerdt soo dicht aen t' lijf quam. ZONARAS.

XIII.

De *Wolff* der schapen vrees', doort al te gulzich slicken
Aen een verzwolgen been schier meynde te versticken,
Dies hy op hoop van hulp de langhgehalsde *Kraen*
Met veel beloften heeft verwilght, zijn leet t' ontslaen.
De *Kraen* op winst verzot, heeft stout en onverschrocken
Uyt d' opgesperde keel des *Wolfs* het been ghetrocken.
Maer als zy nu om loon heeft (wel verdient) getaelt,
Heeft met deze antwoort haer t' gheholpen dier betaelt:
Wat plompheyd kleeft u aen, dat ghy noch eyscht belooningh
Of is niet loons ghenoegh d' erbarmlijcke verschooningh
Zoo dadelijck betoont? doen ick, hoe wreet geaert,
U keel in mijne keel medoogende heb ghespaert.
Dus uwer straten gaet, gaet henen uwer straten,
En 'tleven hebt te loon, dat ick u heb gelaten.
„D' ondanckbre nimmermeer 'terkennen is bereet
„De weldaed en de deughd die aen hem is besteed.
„Zich zelven kend hy niet, blijft trots, stout en hovaerdigh,
„'Tkoomt (waent hy) hem al toe, en is noch meerder waerdigh.

4 *Verwilght:* overgehaald.
7 *Getaelt:* verlangd, begeerd.
13 *Gaet uwer straten:* gaat uws weegs.
15 *Bereet:* bereid.
18 *En is:* en hij is.

14. D' ESSCHEN-BOOM EN 'T RIET.

Sulcken hooghmoedt heeft bewesen de stadt *Tyrus*. Want als *Alexander de Groote* even als een groote stormwind in't landt van *Phœniciam* viel, hebben de kleyne steden haer verootmoedight en t'hooft inde schoot geleyt, ende zijn daerom van *Alexander* verschoont. Maer *Tyrus* verliet hem op zijn macht ende stercte, ende set hem tegen *Alexander* met al zijn cracht. Dies greep hy de Stadt met groot gewelt an, namse in, ende brack alle Huysen ende Palleysen ten gronde af. Alsdoen hebben de kleyne stedekens, onbeschadight zijnde mogen seggen: Och hoe nut ende noodigh ist datmen zijn meerder ende gheweldigher wijcke!

XIV.

Den dick gegroeyden *Esch*, wiens steyle toppen gingen
Recht nae de sterren toe en s' Hemels zolderingen
Trotzeerde, dat hy stont verheven int foreest,
Spijt d' alderfelste storm en allerley tempeest:
Braveerde dat hy was veel stercker van vermogen
Als *t' Riet* dat vande wint al stadigh word gebogen;
Als 'twanckelbaere *Riet* dat ziddert, schud en beeft
Voor d' alderminste koelt' die langs de velden zweeft.
Hy eyndicht nau, een buy ontstaet met sneller vaerden,
En velt den *Esschen-boom* ontwortelt uyt der aerden.
T' *Riet* speurende de val des genen die terstond
T' gebladert hooft op stack en hoogh verheven stond,
„Dus by zich zelven spreeckt: o veyligh wonderbaerlijck,
„Is nederigen staet voor hoogheyd, die gevaerlijck
„Het onderwerpsel is van allerhande leet,
„En schielijck word gedreyghd te vallen eermen 't weet!

3 *Trotzeerde:* verhief zich.
3, 4 *Foreest:* bosch. — *Tempeest.* storm.
9 *Met sneller vaerden:* met snelle vaart.
14 *Voor:* boven.
15 *Het onderwerpsel is:* het onderworpen is.

15. VANDEN LEUGENACHTIGEN SCHAEP-HERDER.

Alsoo ist met het garnisoen der Stadt *Ampele* in *Peloponeso* gegaen. Want die hebben dickwils een gheschrey ghemaect, als had de Vyandt voor de poort geweest. Daer op dan de Burgerije in't geweer quam. Maer doen sy sagen datter geen vyand voorhanden was, hebben zy met een quaedt genoegen het harnas ende wapenen weder neergeleyt. Daer nae begaf het hem [1], dat de Vyand inder waerheyt aenquam. Als nu de Burgers wederom opgheboden wierden, meynden sy dat het was, gelijck het dickwils te vooren had geweest, namelijck een versiert Spiegel-ghevecht, wapenden haer daerom niet. Met dien comt de Vyand aen, ende neemt sonder eenige wederstant de Stadt in. MANUTIUS.

---

[1] *Begaf het hem:* viel het voor.

XV.

Een die met *d' herder-staf* de *wit gewolde kudden*
Voort ongediert op't veld belast was te beschudden,
Uyt schalckheyd menigh mael zijn luyde stem verhief,
Help wapen wapen help! en weert den Schapen-dief,
De *Wolf* mijn kud belaeght, en light hier by geslopen:
De land-lien quamen flucx tot onderstand geloopen:
Zoo lange tot van hem bedrogen menighmael
Zy sloegen inde wind zijn schalcke logen-tael.
Ten lesten quam de geen, die vast op jonge lamren,
Dies d' Herder deerlijck kreesch, het zoude een mensche [jamren;
Help naegeburen help! mijn kuddeken lijd nood,
De *Wolf* van't beste *Vlies* mijn schaeps-kud heeft ontbloot,
Zijn roepen was vergeefs, vergeefs was 's Herders weenen,
Zy dachten tis bedrogh, hy lieght gelijck voor henen.
„Zulcx en zoodanigh is der logenaeren loon,
„Diens goddelooze tongh te lieghen is gewoon:
„Al spreeckt hy zomtijds schoon de waerheyd zonder liegen
„Men geeft hem geen geloof die lust heeft int bedriegen.

2 *Beschudden:* om 't rijm voor: beschutten.
9 *Vast op:* hongert naar.
10 *Kreesch:* imperf. van krijschen.
12 *Vlies:* schaap.
17 *Al...schoon:* ofschoon.

16. VAN'T ZWIJN ENDE DEN WOLF

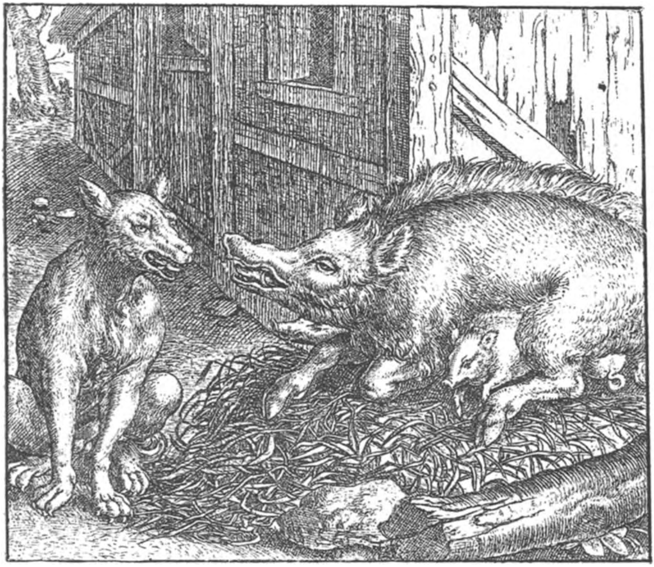

Sulcken semblant heeft de Turcsche Keyser *Solymannus* vertoont. Want als *Johannes,* Vaivoda te Sevenbergen, ende Koning van Ungeren gestorven was, ende een jonghe Soon achter liet, soo heeft hy hem by de weduwe voor een Pleegh-vader ende Momboir des jongen onmondigen kints aengeboden, ende belooft hy woude het geern opvoeden, ende daernae alst tot zijn mondige jaren ghecomen soude zijn, Vaivoda te Sevenbergen ende Coningh van Ungeren maken. Maer wat dese Wolf begeerde, ende met zulcken vriendlijcken ghelaet zochte, hebben de weduwe ende haer Soon namaels wel bevonden. L. Surius.

XVI.

De *Wolf* een vuyle *Zogh* ziende' inden misthoop liggen.
Die zwanger nu bestond te stenen en te biggen,
Zich *vroemoer* heeft geveynst, en haer in biggens smert
Te helpen aengeboon uyt een medoogend hert.
Zulcx heeft de vuyle *Zeughe* al morrende afgeslaghen.
De *Wolf* om zulcken roof te beter te belagen
Erboot zich *Minne-moer* te willen zijn van't speck
Dat nergens beter groeyt als in zijn eygen dreck.
Maer als de *bigster* nu bemerckten s' wolves treken
Zy met deze antwoorde is der dieren schrick ontweken:
Gaet henen Joncker *Wolf,* u smeer en pelsen huyt
Betuygen wie ghy zijt, zoeckt elders uwen buyt.
„Ghy die noch menschen wilt in dese weerelt schynen,
„En dood d' aenstaende vrucht uws lichaems met venynen,
„Ick laet 'topvoeden staen: komt herwaerts en ontwaeckt,
„Ziet hoe het vuylste beest de Zeuge u vonnis maeckt.
„T' zijn hoeren die haer lief onechtelijck omarmen,
„Maer duyvels die de vrucht haers lichaems niet beschermen.

2 *Biggen:* biggen te werpen.
7 *Erboot zich:* bood zich aan. — *'t Speck* voor de biggen zelven.
9 *Bigster:* kraamvrouw, moeder der biggen.
10 *Der dieren schrick:* den Wolf.
11 *Smeer: Smeer* moet hier waarschijnlijk genomen worden in den zin van *abdomen,* „buik," onder welken het ook bij Kiliaen voorkomt. De zeug herkent den wolf, die zich als min aanbiedt, aan zijn buik en huid.

17. VAN EEN HOVEIRDICH MUYL-DIER.

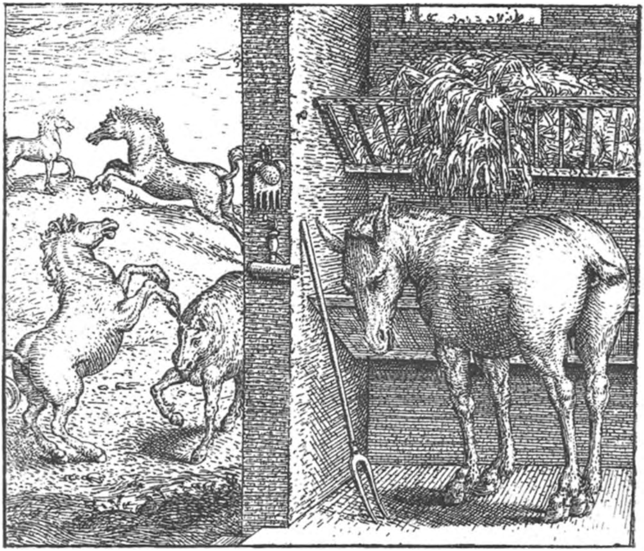

Alsoo vermeten was *Amphionis* Soon. Want hoewel hy een luye ende trage pampsack was, soo hielt hy hemselven nochtans voor rasch ende snel: badt derhalven zijn suster *Chlori,* die rasch ende behendich was, dat sy tegens hem om strijdt wilde loopen: maer als sy nu liepen, sprangh *Chlori* verr' voor henen, ende hy en konde om zijn vette buyck noch loopen noch snuyven, ende kreegh alsoo niet anders dan spot ende schand daer van. PAUSANIAS.

XVII.

De gladde *Muyl* gestalt aen eener voller kribben,
Zich mesten rond en bol dat 'tsmeer kleefde aen de ribben,
Vermids hy noch met last noch arbeyt was bezwaert,
Waerom hy weeldich wert en brieschten als een Paert,
Beroemende tgeslacht waer van hy was ghesproten,
Jae van veel ed'ler bloed als al zijn tijdgenooten,
Verheffende zijn deughd en draf geleertheyds kunst,
Waer door hy 'themwaerts trock zijns Heeren oogh en gunst,
Waer door hy overtrof *Rosbayaert* int pickeren
In ren of in tournoy, in springen of in keeren.
Maer als de *Muyl* op't lest wert voortgebracht int perck,
En op zijn traegheyd van naturen nam gemerck,
Als d' andre hengsten hem zoo wijt te boven gingen,
Het zy in wackerheyd van draven of van springen;
Nu (sprak hy) merck ick licht, als ick my zelven ken,
Dat ick van't ezels bloed van ouds gesproten ben.
„De roemers varen zoo, die zot haer zelf flatteren,
„En roemen van het geen zy inder daed ontbeeren.
„Of yemand duysentmael met roem zich zelf bekroont,
„D' ervarentheyd betuyght wat deughd by yemand woont.

5 *Beroemende:* zich beroemende op.
9 *Rosbayaert:* Bayaert, het beroemde strijdros der vier Heemskinderen. — *Pickeren:* berijden.
12 *Nam gemerck:* acht sloeg.
20 *Ervarentheyd:* min juist voor: ervaring, ondervinding.

18. DE WOLF INT SCHAEPS-KLEET VOOR DE KOY VANT SCHAEP.

Ghelijck dese Wolf, soo heeft *Saladinus* een Turcsche *Sultan* ende Vorst in Ægypten hem vercleedt ende gants vriendelijck by den Christenen in Vranckrijck ende Duytslandt gevoeght. De welcke hem kennende, tot hem seyden: alsdan willen wy met dy vriendschap ende gemeynschap houden, als ghy geen Turck meer in dijn hert, maer een Christen zijn sult. Daerop hy hem haestigh weghmaecte ende niet meer aldaer sien liet. IGNATIUS.

XVIII.

De *Wolf* quam tot de koy der wapenlooze schapen
Vermomt met t'lamren-vel om d' *Hamel* te betrapen,
En bad hem dat hy zich vervoegen wilde in't wout
Dat als een schoon prieel was loof-rijck opgebout:
Maer d' *Hamel* seyde: ick zoude u geerne gaen verzellen
Indien ghy waert een *Wolf* die u te weyr mocht stellen,
Zoo eenich ongediert ons overviel in 't groen:
De *Wolf* gelijck verheught om zulck een antwoord doen
Van 't schaeps-vel zich ontsloegh, en sprack: tsa gaen wy [wacker:
Ick ben de *Wolf* u *Vrund* en aldertrouste macker:
Neen sprack den *Hamel* doen, gaet uwer straten heen
En hebt met uws gelijck u lust en vreughd gemeen,
Mijn schaeps koy ick behoe ter tijd ick 'tmijnder bate
Een trou gezel bekoom daer op ick my verlate:
Genoegh heb ick gheleert, aen deze u vreemde pert
Dat onder 't schapen-vel school 'twreede wolven hert.
„Tis al van ouds dat om d' onnoosle te verlocken
„De wreede 'tschapen-vel arghlistelijck aentrocken.
„De schijn veeltijts bedrieght, dus is hy wijs bedacht
„Die Joncker *Wolfaert* vreest, en zich voor't schaeps-vel wacht.

2 *Betrapen:* betrappen, verschalken.
6 *Mocht:* kondet.
8 *Doen* voor *toen,* als vs. 11.
11 *Gaet uwer straten heen:* gaat uws weegs.
13 *Behoe:* bewaar.
15 *Pert* voor *part,* poets.

19. EEN HERDER ENDE EEN AFF-GODT.

Even alsoo hebben sommige Volcken met hare Af-goden ende Beelden omgegaen, want als sy haer bede van dieselve niet vercregen, hebben syse uyt toorne geslagen: ende als sy daer nae sonder eenich perijckel, t' geene sy begeert hadden verkregen, soo meynden sy, dat sij't vanden Af-goden, die sy wel geslagen ende affgesmeert hadden, sulcx bequamen. ALEX. DE ALEXANDRO.

Op sulcken voet heeft oock *Xerxes* den Af-god der Zee *Neptuno* uytgestreken. Want als hy over Zee wilde schepen, badt hy *Neptunum* om een geluckige reys. Maer doen hy onderweegh een groote storm kreegh, wierd hy toornigh, sloegh met grooter toorne inde Zee, ende wierp voet-ysers daer in, om *Neptunum* daer in te vangen. En als de Zee corts daer nae stil wierde, so meynde hy, dat hy *Neptunum* met slagen ende voet-angels daer toe ghedwonghen had. HERODOTUS.

XIX.

Een *Ossen-herder* tot afgodery genegen
Aenbad een *houten-God* om rijckdom en om zegen:
Hy lagh op't aertrijck neer, en bad de Godheyd aen,
Op dat hem 'theyligh hout van armoe mocht ontslaen:
Maer als hy moe gebeen nae blinder luyden zeden
Noch schat noch rijckdom kreegh tot loon van zijn gebeden,
Hy met een stalen acx den af-God ging te keer,
Die brekende den hals viel van thoogh altaer neer,
Uytstortende een threzoor van schijven, die (uyt zorgen)
Daer yemand voormaels in had by geval verborgen.
Diens d' Herder sprongh van vreughd', en riep o Godheyd [mijn,
U weldaed niet verbeen, maer wou gedwongen zijn.
„Wat weldaed yemand doet met kracht daer toe gedwongen,
„De zulcke ontbeert den lof op des ontfangers tongen:
„Wie willigh al van zelf zijn naesten deughd bewijst
„Veroorzaeckt datmen hem voor zijne miltheyd prijst.

7 *Acx:* bijl. — *Ging te keer:* hij keerde zich tot, enz.
11 *O Godheyd mijn:* gewone vorm in die dagen.
15 *Deughd:* hier: weldaad.

20. DE VOS EN DE KATTEN.

Hier op past wel, datmen van een Roomsche Sterre-kijcker, ende van *Papyrio Cursore* leest. Want de Sterre-kijcker ende *Prognosticant* hield zeer veel van zijn konst, ende gaff uyt, dat hy door dese kunst alle aenstaende perijckelen zijns lijfs ende levens konde ontgaen. *Papirius* daerentegen verliet hem op zijn cloecke vuysten. Als nu *Papirius* en de Sterre-kijcker vande Vyanden aangegrepen wierden, soo stelde *Papirius* zijn vuysten te werck, weerde hem ridderlijck, sloegher door, ende behield zijn leven. Maer de Sterre-kijcker bleef met zijn kunst op de plaets doot. SABELLICUS.

XX.

De schalcke *Vos* op't velt de *Katten* vast verzelde,
En van zijn listigheyt veel snorckende vertelde,
Dat aller Katten doen en hand-werck (hoemen 't acht)
Was muyze-vangerije en enckel ratten-jaght.
Terwijl sy onderlinge aldus int twisten resen,
En *Reynert* boven haer d' uytnemenste wouw wezen,
Een koppel honden haer te schielijck overkoomt:
De *Simmen* klavren in de tacken van't gheboomt;
Maer *Reyntjen* in ghevaer niet wetende waer vluchten
Is flucx der Bracken roof, en spreeckt met diep versuchten:
Hoe ydel is de roem des genen voor ghewis
Die op de Katten smaelde en nu haer schou-spel is.
Wanneer hy in ghevaer jae hoop en troost ten eynde
Haer vlytigheyd aenschout en selfs blijft in ellende.
„Die schier vergodet schijnt en alles hier toelacht
„Zich voort beroemen hoede' en voor't bespotten wacht,
„t' Gheluck is wanckelbaer: wel hem die wijs beraden
„Zorghvuldelijck zich wacht van andre te versmaden.

8 *Simmen:* een *Sim* is een aap, en 't woord wordt hier oneigenlijk voor „katten" gebezigd. — *Klavren:* klouteren.

9 *Waer vluchten:* waar te vluchten.

14 *Vlytigheyd:* vlugheid.

15 *En alles hier toelacht:* en wien alles hier toelacht.

16 *'t Beroemen.* Versta: wachte zich voor zelfberoemen en voor het bespotten van anderen.

21. T' SERPENT EN AENBEELT

Gelijc de Slangh te vergeefs met haer swacke tandekens het aenbeelt bestaet te knaghen: Also hebben de vervolgers van Gods kercke te vergeefs met haer grimmige Tyrannie onderstaen de Christenen ende het Christen geloove uyt te roeyen, gelijck als *Nero, Trajanus, Julianus, Valerius, Severus* &c. Want hoe zy de Christenen meer vervolgden, hoe die selve haer standvastiger bewesen, so dat *Severus* eyndelijck bekende ende seyde, dat hy hem selven met zijn tijrannie meer schaeds deede als den Christenen, ende *dat het Bloedt der gedooden het zaedt der Christenen was.* In symbolis Imperatorum.

XXI.

T' Scherptandige *Serpent* belust was te vermalen
Een *Ambeelt* hert van stael en yzer teenemaelen,
Maer kon verwinnen niet op zulcken ys'ren romp;
En maeckte t'aenbeelt niet, maer al zijn tanden stomp.
Als nu des diers gebit ten lesten was bedorven,
Heeft het van't aenbeelt tot een antwoort dit verworven:
Wat dolheyd gaet u aen? dat met u scherp gebit
Ghy om mijn hertheyd te verbrijslen zijt verhit!
Laet af, laet af in tijds, al waren uwe tanden
Van koper en van stael, ick maecktese ter schanden.
„Dees fabel wil de zulcke aen-spreken zonderlingen
„Die zich aenmeten meer als Menschelijcke dinghen.
„Gelijck dat zotte volck dat met een ydel hoop
„Een vaert langs *t'Noorden* zoeckt, spijt der natueren loop:
„Dat met een eycken planck, o stoute Zee-gezellen!
„Drijft door 't bergachtigh ys gelijck als nae der hellen.
„En blijfter al een schip int *Noorden* voor den tol
„Ghelijck een toren staen, zy varen even dol.

3 *Niet:* niets.
12 *Aenmeten:* aanmatigen, vermeten.
17 *Voor den tol:* tol is hier genomen in den zin van „slagboom," en dus van een plaats, waar men stuit en niet verder voort kan, als in 't noorden, ten gevolge der belemmering van 't ijs, het geval was.

D' OUDE ENDE JONGE KREEFT.

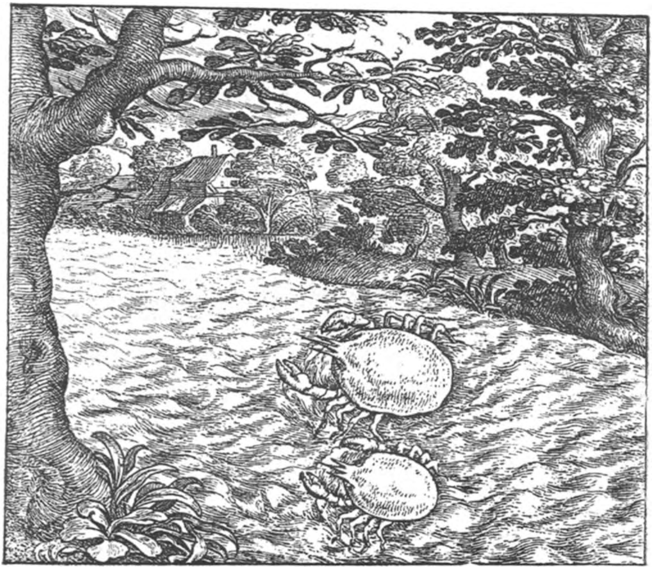

Also is de Keyser *Heliogabalus* van kinds-been af, tot alle ondeught ende boosheyd van zijn moeder opgevoedt ende gewent, daerom hy oock een overmaten godloos leven geleydt heeft; ende doen hy noch in zijn jeught vanden Keyser *Severo* vermaent ende gebeden wierde, dat hy den wegh der boosheydt wilde verlaten, ende op den wegh der deugden keeren, gaf hy voor antwoord: dat hy dien wegh al gewennet was, ende hadse van zijn moeder gheleert, kondse daerom niet laten. CUSPINIANUS.

XXII.

De schelpe-drager *Kreeft* wilde haers gelijck aenwijzen,
Dat t' voorwaerts swemmen meer als t' aerslen is te prijsen:
Al wast schoon dat nature haer luyden in dit deel
Int scheppen hadde ontbloot van schoonheyd al gheheel,
Vermits zy andren hadde op andre wijs ghegeven
Met vinnen door het vocht recht voorwaerts uyt te sweven.
Maer d' onderwesen *Kreeft* sprack zijnen macker aen,
Dewijl hij 't had gheleert hy zoudet eerst bestaen,
En als een leerlijck beelt het vochte velt door ploeghen,
Hy wilde recht op 't spoor hem nae te volghen voeghen.
„Ghy die 't voortreflijck ampt eens leeraers vast becleet,
„En andren haer ghebreck te toonen zijt ghereet,
„U zelven eerst bestiert, wilt in u zelf ghenezen
„T'geen ghy in andren meynt bestraffelijck te wezen:
„Want als ghy andren leert, en blijft vant goede schuw,
„Zoo blijft een dobbel sonde en grover vleck in u.

Aerslen: achterwaarts gaan.
3, 4 Versta: ofschoon de Natuur haar, bij het scheppen, in datopzicht, geheel van vermogen ontbloot had.
8 *Eerst:* met den eersten, terstond. – *Bestaen:* ondernemen.
9 *Leerlijck beelt:* voorbeeld.
10 *Hy wilde* enz.: versta: wanneer hij (de ander) zich maar schikken wou om naar behooren zijn spoor te volgen.

23. EEN KRAEY EN T' SCHAEP.

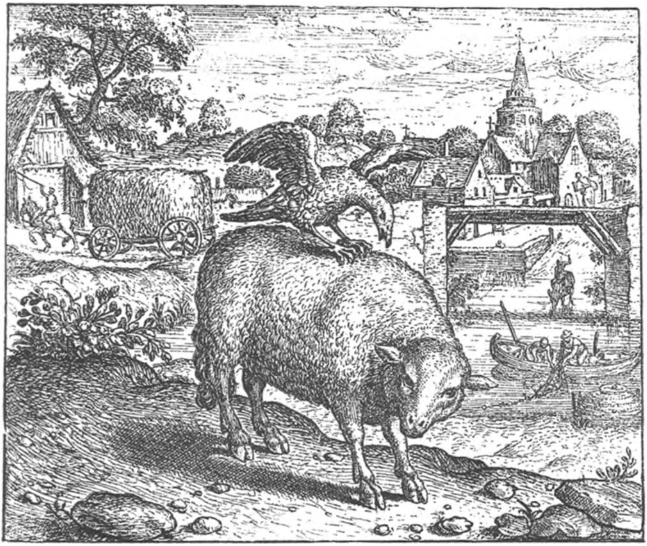

So als het Schaep de Kraey, soo heeft *Theodorus Cyrenus* den Tyran *Lysimacho* geantwoort. Want als *Lysimachus Theodorum* grousaem plaegde, en hij 't alles met groote lijdsaemheyt ende sachtmoedicheyt verdroegh, soo wierde *Lysimachus* noch veel duller, ende dreygde hem den doodt. Doe seyd *Theodorus:* „Ghy dreygt my arme krancke Mensche den doodt; maer hebt ghy een hert „in't lijf, soo gaet heen en dreygt een machtigh Heer om 't leven te bren„ghen. CICERO.

XXIII.

Een hongerige *Raef* tot stelen altijd vlugge
Vloogh t' witgewolde *Schaep* op zijnen bonten rugge:
Uytpluckende vant vlies de wol ghelijck verwoet
Doorpickt het blancke vel, en zuypt t' onnoosle bloed.
Het Lammeken lijd smert, doet niet dan droevigh blaren;
Maer kan de vogel noch verschricken noch vervaren.
Dies het ten lesten spreeckt: bloed-zuypende tyran,
Ghy zijt voorwaer op my een dapper helt en man;
Op my onnoozel dier en weerloos heel met allen:
Maer hebdy t'hert bestaet den hond eens aen te vallen:
De *Raef* word noch beweeght noch luystert nae dien zanck;
Zuypt t' jonge lamren bloed, gaet vlytigh haren gangh.
„De klachten zijn vergeefs, vergeefs zijn al de tranen
„Die voor een dwingeland uyt storten d' onderdanen:
„Hy lacht in haer verdriet, hy groeyt in hare smert,
„En voed met haren druck de blyschap in zijn hert.

2 *Bonten rugge: bont* is hier genomen in den overdrachtelijken zin van *pels* Zoo zegt men ook een „bontwerker" voor een „pelswerker."
9 *Heel met allen:* geheel en al.
11 *Raef:* Vondel heeft hier *raaf* en *kraai* (waarvan 't opschrift luidt) verward.

24. DE VOS EN DE BIJEN.

Gelijck het desen Vos, alsoo ist oock *Ciceroni* gegaen; want als hy inde kluyven *Clodij* ende zijner anderer vyanden geraeckt was, soo heeft hy zijn vrienden, ende insonderheydt *Pisoni* geschreven, ende gebeden, dat hy hem te hulpe komen wilde. Maer *Piso* antwoord hem, dat hy zijn hulp niet begeeren soude, want soo hy hem onderwond te helpen, soo souden de vyanden des te heftiger ende toorniger op hem vallen, ende gheheel ombrenghen. CICERO.

XXIV.

De *Vos* in eenen strick gheraeckt in duyzend lijen,
Besprongen eenen zwerm van hommelende *Bijen,*
Die priemden hem alsins op 't heetste vanden dagh
Met angelen int lijf, daer hy ghevangen lagh.
Zijn macker tot hem treed, en raed dat hy te zamen
Dien zwerm af-schudden zal die hem zoo deerlijck pramen:
Neen zeght de schalcke *Vos,* dees *Bijekens* zijn nu zat
Vant looze Reyntjens bloed, dat liefelijcke nat.
Verjage ick dezen zwerm, zoo koomter weer een jonger
Met nieuwen appetijt, met verschen gragen honger,
Die zouden van mijn vleesch en bloed haer zelven voen
Met meerder pijn en smert als my nu deze doen.
„Het is een oude sproock, de welck natuer noch heden
„In sherten tafel heeft uytdruckelijck ghesneden,
„Dat van twee quaden t' beste altijd te kiezen staet:
„Wel hem die int verdriet het slimste noch ontgaet.

1, 2 *De Vos.... besprongen eenen zwerm:* t. w.: een zwerm besprong den vos. Het meerv. *besprongen* is om 't collect. *zwerm.*

9, 12 *Verjage ick* enz.: deze zelfde regels komen ook voor in *den Gulden Winckel,* XXIV, vs. 9, 10.

25. DEN AREND EN DE VOS.

Ghelijck de Vos den Arendt, soo heeft *Harpagus* den grousamen Tiran *Astyagen* betaelt. Dese *Astyages* had *Harpagi* zoon omghebracht, ende met andere gerichten ende spijs opgeset ende t'eten gegeven. T' welck *Harpagus* verstaende heeft terstont bedacht hoe hy hem aen zulcken onmenschelijcke wreetheyt wreken ende zulcke ongehoorde daedt straffen soude mogen. Nam daerom de saeck listich voor, verstoord zijn Coninglijcke pallays, ende dreef hem ende zijn kinderen te lande uyt. HERODOTUS.

XXV.

Den *Arent* krom-ghebeckt het *Vossen*-nest beloerde,
Daer zy de jongskens uyt by haer ghebroetsel voerde,
  Die veyligh vant ghediert, van hagel, wind en stroom
  Gheleghert laghen in de top van eenen boom.
De *Vos* die is beroert, is toornigh en ontsteken,
Met eenen oock ghezind zijn leet op 't strengst te wreken.
  Maer alst aen vlercken mist om styghen in de locht,
  Daer inden top des booms zijn jongskens zijn ghebrocht,
Hy met een vuyrge tourts 'tbebladert hout van onder
Aen lichter laghen blaest, en branden doet te wonder.
  Laes! *d'Arends* schreyen vast int midden van't ghesmoock.
  De Moeder hopeloos vast vlieght om vuyr en roock.
Maer och! tis al vergeefs, ten houd niet op van branden
Oft al 'tgebroetsel is met nest met al ter schanden.
  „Ghy die in mogentheyd ghelijck ghebenedijt
  „Tot op der eeren troon als Goo'n verheven zijt,
„U voor de minste ontziet, en wacht u haer te krencken:
„Ghedenckt dat d'alder kleynst' zich zal te wreken dencken.

5 *Beroert:* ontroert.
7 *Mist:* ontbreekt.
10 *Lichter lagen:* in lichterlaaie. — *Te wonder:* d. i.: op een verbazende, ontzettende wijze.
15 *Ghelijck ghebenedijt:* als gezegend.
18 *Dat d'alder kleynst' zich zal te wreken dencken:* dat de allerkleinste er op bedacht zal zijn zich te wreken.

26. D'ESEL SPRINGT ZIJN MEESTER OP'T LIJF.

Deses Ezels aert ende manieren had *Aplas.* Want als hy zagh, dat anderen dien het schimpen ende boerten wel voegde, met den Keyser *Augusto* wel stonden, soo wilde hy hen dat selve oock nadoen, ende oock met den Keyser schimpen; maer hy ging daer mede soo ongeschict ende groff te werck, dat hem *Augustus* uyt de Saele joegh. ende beval datmen hem de huyt lustigh soude smeeren. SUETONIUS.

XXVI.

T' *Langh-oorigh lastbaer dier,* jeloers om al de weelde
Des *Honds*, die inden schoot zijns Meesters daeghlijcx speelde,
Die't beste wiltbraet at, dat vande tafel viel,
En smulden als de geen die altijd feest-dagh hiel,
Werd eyndelijck bera'en zijn meester te feesteren,
En sprongh met luyd gebulck op s' Heeren zijden kleeren.
Den Huys-heer al verbaest, roept wapen, wapen, moort!
T' gezin raeckt op de been, de knechten komen voort:
En ziende 'twoest bedrijf, en s' *Ezels* vremde zeden,
Met kluppel-slagen hem bestreken al zijn leden:
Besmeerden hem zijn huyt, en spoeden nae de stal,
Daer hy met droefheyd mocht beclagen zijn misval.
„Ghy die lichtveerdighlijck verandert wispelturigh
„Van't een tot t' ander ampt, en selden zijt ghedurigh
„Int opgeleyd beroep; vernoeght met uwen staet,
„Op dat het u op't lest niet als den *Ezel* gaat.

1 *Lastbaer:* lastdragend.
5 Versta: vond het geraden zijn meester ook eens zijn genegenheid te betoonen.
7 *Wapen, wapen:* alarmkreet: wee, wee.
12 *Misval:* ongeval.
14 *Ghedurigh:* standvastig.
15 *Vernoeght:* wees tevreden.

27. DE WOLF EN 'TONSCHULDIGH LAMMEKEN.

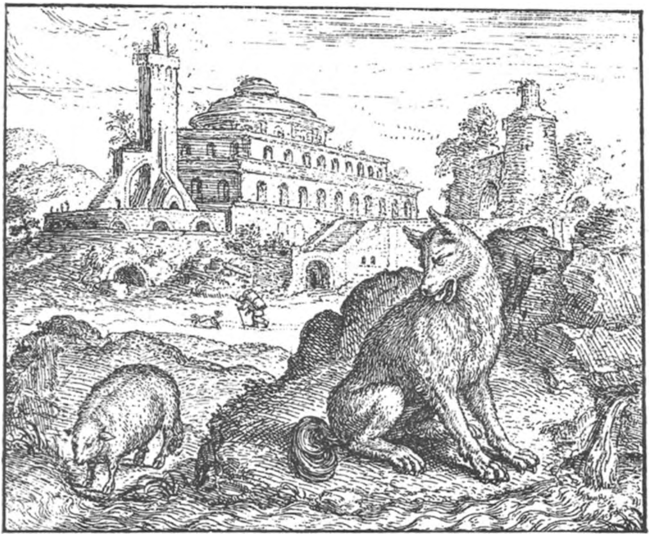

Even aldus heeft ghehandelt die bloetdorstighe Keyser *Nero* met *Peto Thrasea.* Want als *Thraseas* hem slechs droevich aensagh, teegh hem *Nero* dat ten quaesten aen [1], seggende: *Petus* nam wat quaets voor teghen den Keyser, ende liet hem daer op haestelijck ombrengen. SUETONIUS.

---

[1]) *Teegh hem Nero dat ten quaesten aen:* nam hem Nero dat ten hoogste kwalijk.

XXVII.

Als by gheval de *Wolf* en *t' Lammeken* te zamen
Het zilver van een borne oft beeck te drincken quamen,
De *Wolf* ter zyden zagh, en riep gheheel ontstelt
Wie zydy die u hier zoo dicht by my verzelt?
Die 't water roeren dorst en 't nat van dees rivieren:
Ghewis alwaerdy schoon een vande grootste Stieren
Die stoutheyd waer te groot! het *Lammeken* verbaest
Zijn onschult heeft gemaeckt: Maer *Wolfaert* als beraest
t' Onnoosle dierken greep, en vattet by der keelen,
En riep hoe zuldy van u ouders niet verschelen
Maer volgen haren aert? ick zweere voor die schult
Ghy eer de zonne daelt my t' leven laten zult.
„Wie brand om andren te verbyten en verslinden,
„Licht yemand schuldigh kent en kan een oorzaeck vinden.
„Men slacht t' onnoozel Lam om 't vet en om de rock:
„Want wie den Hond wil slaen vind lichtlijck eenen stock.

2 *Borne:* bron.
6 *Alwaerdy schoon:* al waart gij ook.
8 *Zijn onschult heeft gemaeckt:* heeft zich verontschuldigd. — *Beraest:* tot razernij gebracht, razend.
9 *By der keelen:* ablatiefvorm zoo van z. n. w. als lidw.

28. DE DIEF EN DEN HUYS-HOND.

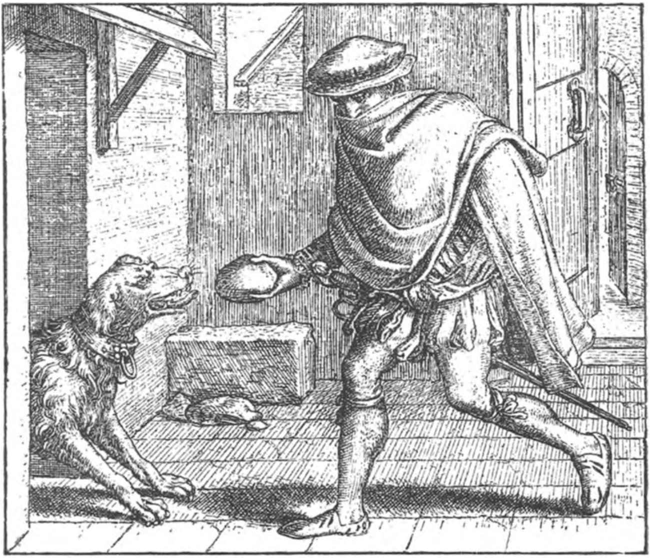

Noch veel getrouwer is *Menenij* knecht zijnen Heer gheweest. Want als *Menenij* vyandt met geweer ende wapen in zijn Huys quam, ende den knecht vraegde waer zijn Heer te vinden was, oock groot gelt beloofden, soo hy hem wees; ende den doodt dreygden, so hij 't niet en dede: Soo heeft de knecht noch met dreyghen hem laten schricken, noch met gelt becoopen om zijn Heer te verraden, maer met een wonderbare listicheyt haer bedrogen, ende zijn Heer alsoo verlost, ende hemselven aen zijns Heeren plaetse vrywilligh laten dooden. FULGOSUS.

XXVIII.

Een *Dief* in s' borgers huys by duyster nacht gebroken,
Van d' huys-bewaerder *Hond* ontdeckt werd en geroken:
Dies hy in lijfs gevaer den *Hond* aenbood ter nood,
Indien hy't blaffen staeckte, een lecker garsten-brood.
Maer 'taldertrouste beest, zijns ampts en plichts gedachtigh,
Al blaffende verhief zijn stemme lancx hoe krachtigh:
Opweckende 'tgezin luyds-keels met groot gerucht,
En dreef met dese stem den Roover op de vlucht:
Zoude ick om 't snood genot u diefte en boosheyt helen,
En trouweloos alzoo mijns Heeren goeden stelen?
Of door begeertens brand om winst my toegezeyd
U veylen 'tgoed gerucht van mijn getrouwigheyt?
Vliet Roover: packt u wech: verziet u voor mijn schelden:
Mijn eere is my te weert, u munt wil hier niet gelden.
„Dees fabel stelt ten toon de schult en plicht oprecht
„Van een getrou gemoed en vroom rechtvaerdigh knecht;
„Die s'heeren haef beschut en voorstaet als zijn eygen,
„Noch om geen giften zal tot trouweloosheyd neygen.

3 *Ter nood:* in zijn nood.
6 *Lancx hoe krachtigh:* hoe langer hoe krachtiger.
8 *Met dese stem* voor: „met deze taal," welke volgt.
9 *Diefte:* diefstal.
10 *Goeden:* goederen.
12 *Goed gerucht:* goede naam.
13 *Vliet.... packt.... verziet:* meerv. vorm van den imperativus. — *Verziet u* voorzie u, bewaar u. — *Schelden:* hier: schel roepen, blaffen.

29. DEN HONT OP'T HOY, EN DEN OS.

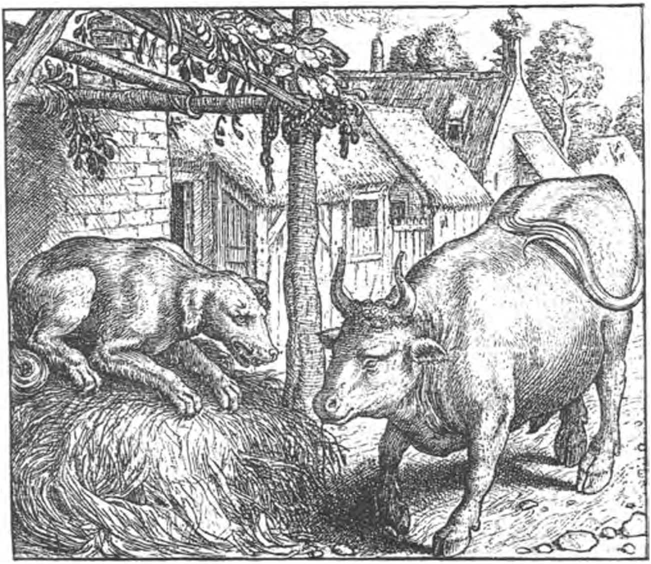

Ghelijcken aert hadde *Ptolemæus* de Coning in *Cypers*. Dese karige fielt had groten schat aen goudt, silver en geldt, en gaf nochtans den nootdruftigen niet met allen, noch en gebruycte oock sulcx niet voor hem selven. En op dat niemant daer van te bet soude hebben, so droegh hy al 'tgoudt ende geldt in een schip, deed het doorboren ende sincken. VALERIUS MAXIMUS

XXIX.

Het krom-*gehoornde beest* den hoy-bergh hongrigh raeckte
Daer eenen grauwen *Dogh* zijn bedde en nest af maeckte:
Die als hy werd ghewaer de komst des grooten Stiers,
Heeft hy hem afgheweert van t'hoy met veel ghetiers:
Dies heeft t' verhongert dier zijn droeve stem verheven,
Hoe macker! gunt my 'thoy, en houdt my by den leven;
Tis 'teygenst dat ick heb, ghy hebt geen hoy van doen:
Hoy boet u honger niet, noch t'kan geen Honden voen.
Neen zeght de *Blaffer,* neen; past flucx dees plaets te ruymen;
Tis waer, ick eet geen hoy, maer t'hoy is my als pluymen:
T' hoy doet my slapen sacht, t' is 't bedde van mijn koy,
T' brenght rust en wellust aen, dus packt u van mijn hoy.
„Sulcx is den boozen aert van veel broot-droncken menschen,
„Die in wellustigheyd nae haren lust en wenschen
„Onnuttelijck verdoen, t' geen d' arme ontbeert ter nood,
„En weygren in haer weeld den hongerigen 'tbrood.

1 *Raeckte:* bereikte, nabijkwam.
6 *By den leven:* bij 't leven.
7 *Eygenst:* versta: wat mij 't meest eigen, eigenaardig is.
8 *Boet:* stiet.
9 *Past:* zorgt.
10 *Pluymen:* beddeveeren.

30. D' OVERLADEN EZEL EN'T PEERD.

Alsoo heeft het toegegaen met *Octavia,* ende *Poppæa Sabina Neronis* wijven. Want *Nero* quelde ende mishandelde *Octaviam* zeer qualijck: maer *Poppæa,* die *Neroni* zeer lief was, had met *Octavia* geen medelijden. Doe nu *Octavia* so zeer beswaert was, ende de mishandelinghe niet langer verdragen konde, ende dat *Nero* oock merckte dattet haer het meeste leet was, dat *Poppæa* geen medelijden met haer hadde, soo hield hy op *Octaviam* soo hard te quellen, ende begoste *Poppæam* van ghelijcken te doen. SUETONIUS.

XXX.

Den *Ezel* overlaen en met veel packen zwanger,
Viel zijnen zwaren last op reyze langs hoe banger:
Dies hy zijn reys-gezel aemachtigh moede en mat
Het weeldigh *Ros* om hulpe en wat ontlastingh bad.
T'welk voerloos niet alleen hier door niet werd betogen,
Maer heeft den armen *Muyl* van trossen krom gebogen,
In zijn ellend beschimpt; ter tijd het slaefsche beest
Ter aerden neder viel en deerlijck gaf de geest.
De Reyziger die om zijn reys te spoeden pasten
Bestond met s'Ezels last s'Peerts rugge te belasten,
T'welck weygerende met veel slagen fel gegroet
Het lachen werd verleert in s'Ezels tegenspoet.
„Wie in eens anders kruys en lyden schept vermaken,
„En onmedoogende is, magh ernstelijcken waken:
„Want als hy zal verzaed zijn van zijn spot-geral
„Hy eyndlijck zelver 'tjuck des onspoeds dragen zal.

3, 4 Men leze: dies hij amechtig, moede en mat, zijnen reisgezel, het weeldig ros enz.
4 *Weeldigh:* weelderig.
5 *Voerloos:* zonder last, zonder dat het iets te *voeren* had. — *Betogen:* bewogen (door woorden), getroffen.
6 *Trossen:* torschen.
7 *Ter tijd:* tot den tijd, dat.
9 *Pasten:* er belang bij had.
15 *Spot-geral:* zotsklap.

31. DE PAPEGAY EN DEN VOS.

Sulcke vossen zijn gheweest de hovelingen des eergierigen Keysers *Antonini Caracallæ.* Want so haest den Keyser geldt of fraey goedt ter handen quam, soo hebben sy hem als eenen die in mildigheyt ende in't weghschencken allen Koninghen ende Keyseren ver te boven gingh, geroemt: welcken roem den Keyser also behaegde, dat hy sulcke pluymstrijckers zijn beste inkomen schanck ende vereerde. DION.

XXXI.

Den klapper *Papegay* opt opperste' eender eycken
Met vette roof gelaen, kon *Reynaert* niet bereyken,
Dies hongrigh nae de kaes die zy genepen had
Met haren krommen beck, bedrieghlijck tot haer trad.
Gheluck (riep hy) gheluck! o wiens ghemaelde veeren
Al d' andre voglen wijt in zuyverheyd passeren,
Indien u schoonheyd met t' wel-klinckende gheluyd
Van singhen waer ghepaert, ghy waert de braefste bruyt,
Van al dat licht-ghewieckt met uyt-ghebreyde schachten
De dunne locht door-snijd en 't aerdrijck gaet verachten.
De *Papegay* door't lof beweeght in hare ziel
Stack op een heesche keel, dies haer de kaes ontviel;
Die't slimme *Reyntjen* nam; en leerden d' hooghgezeten
Bedroghen vogel zoo wel zinghen voor zijn eten.
„Zulcx is der vleyers kunst, die van de wijste man
„Als hy haer 'toore leent, 'tghehoor betoovren kan:
„Schoon woorden geven zy, waer doorze hem achterhalen
„Wanneer hy die op 't diepste int reeck'nen moet betalen.

1 *Den klapper Papegay* staat hier in den 4en n. v. — *Eender eycken:* van een eik.
3 *Die zy:* Zie de aanm. op vs. 8.
5 *Geluck... geluck!* een gewone groet in die dagen.
6 *Wijt:* ver. — *Passeren:* overtreffen.
8 *Bruyt:* het blijkt uit dit woord, alsmede uit het gebruik van 't vr. v. n. w., dat Vondel papegaai voor vr. hield; 't waarschijnlijk met *gaai, gade* (wijfje bij de vogels) verwarrende.
10 *Het dunne locht:* de dunne lucht.
11 *'t Lof:* om 't metrum, voor: den lof.
17 *Achterhalen:* misleiden, beet krijgen.

32. DE VORSCH, RATT ENDE ADELAER.

Soo ist gegaen niet alleen met den *Palæologis* te *Constantinopolen,* maer oock met *Lucano* den Coning in *Peloponneso,* ende *Emanuele Cantucuzeno* in *Albania.* Want als sy malcander beloerden, ende d'een d'ander zocht te bederven, soo quam *Mahomet,* als een stercke ende diefsche Gier, ende neemt beyde 'tvolck ende 't Koningrijck onder zijn ghewelt. CHALCOCONDYLAS.

XXXII.

Der groener *Vorschen* heyr bestond zeer fel te woelen,
En met den *Ratten* krijgh te voeren om de poelen:
Doch eyndlijck afgemat, besloten eenen vre,
En hielden int morasch te gaer haer plaets en ste.
Der *Vorschen* Koningh noch des krijghes niet vergeten
De Velden-vorst belaeghde en nooden hem ten eten,
Die peynzende om geen wraeck beschreet des Vorschen
[rugh,
Op dat hy over't meyr hem strecken mocht een brugh:
Maer midden inden stroom ghezwommen en ghekropen,
De Vorsch uyt ouden haet de Veld-rat heeft verzopen.
T' welck als den Arent zach, heeft dese buijt beloert,
En *Vorsch* en *Rat* om hoogh tot haeren roof ghevoert.
„De moorders nimmermeer haer straffe ontvluchten mogen:
„De straffe treed alsins den boozen onder oogen;
„Zy volgt hem waer hy gaet, gelijck de schaduw' 't lijf:
„En altijts koomt hem voor zijn goddeloos bedrijf.
„'T vergoten bloet roept wraeck, waer dat hy is ghevloden:
„Ter tijd de levende is begraven by den dooden.

5 *Des krijghes niet vergeten:* des krijgs gedachtig.
16 Versta: en steeds komt hem zijn goddeloos bedrijf voor den geest.

33. DEN OS EN DE VORSCH.

Insgelijcx ist ghegaen met *Sila* den hooftman des Konings *Agrippæ.* Dese heeft den Koning niet willen wijcken, maer aen goederen, eer, verstandt ende sterckte hem willen gelijck zijn. Als hy hem nu dus trotsigh opblies, so heeft hy met grooten spot het hof moeten verlaten, ende is als een opgheblasen Vorsch ghespleten ende om zijn leven ghecomen.

XXXIII.

De *Vorsch* benijde dat t' ghehoornde *Beest* af-snoeyde
Het lisch en t'groene kruyt dat by zijn poelen groeyde,
En zwillende onbedacht van haet en af-gonst dul,
Bestond hoe kleyn en teer te snorcken op den Bul,
Ter tijd hy borst aen tween door grootscheyt opgheblazen,
Besprengende met bloed en vochtigheyd de grazen.
O (riep t'viervoetigh dier) wat duller razernij
Bevanght u dat ghy u dus opstelt teghen mij!
Dat ghy u teederheyd en zwackheyd gaet vergeten,
En dorft u teghen my het worstelen vermeten.
„Leergierighe leert hier, dat yeder een voor al
„Een grooter sterckte voor zijn zwackheyd stellen zal.
„Dat mindre teghen meerdre in macht onvergheleken
„Zich wacht den hane-kam oft pluymen op te steken.
„Wie aenden prickel stoot, verplet zijn eyghen hooft.
„Wijs is hy die zich zelfs niet al te veel ghelooft.

1 *Benijde.* Versta: de vorsch benijdde 't gehoornde beest, dat het, enz.
2 *By zijn poelen:* t. w.: bij die van den vorsch.
3 *Zwillende:* zwellende.
4 *Snorcken op den Bul:* te pochen, zich te verheffen *tegen* den bul.
5 *Ter tijd:* tot dat.
6 *Grazen:* meerv. van gras, voor: grashalmpjes.
11, 12 Versta: leer, dat iedereen zich moet voorstellen, dat er een grootere sterkte bestaat, waar zijn zwakheid niet tegen is opgewassen, dat de mindere den meerdere wijken moet.
13 *Onvergheleken:* ongelijk, niet te vergelijken.
16 *Ghelooft:* vertrouwt.

34. T' HERT SPIEGELENDE AENDE FONTEYN

Van ghelijcken gingh het met *Orithyia* de dochter *Erichthei* des Conings te *Athenen*. Want als zij haer by een fonteyn gingh vermeyden ende in't claere water spiegelen, ende over haer schoone ghedaente verwonderde, doen quam daer onversiens eenen *Boreas*, ende jaeghde haer geweldigh na: ende of *Orithyia* wel vlughtede ende haer verborgh, soo is zy doch van hem ghegrepen ende vercracht. DIONYSIUS.

XXXIV.

T' *Hart* ziende int kristallijn eens *Borns* zijn schaduw leven,
In schoonheyd van gedaente heeft d'hoornen prijs gegeven,
Die't voorhooft dienden tot een sonderling cieraet,
Daer zijn vier beenen by verdienden niet als smaed,
Vermits zy lanck en dorr' d' aensienlickheyd bevleckten
Der hoornen, die op't hooft hem als twee kroonen streckten.
Terwijlen *t'Hart* dus op zijn beenen is ghestoort,
Het onverziens geblaes van 's Jagers horen hoort:
Dies zich 'tontvluchten spoed de naerderende bracken,
Maer blijft met d' hoornen vast verwart in wilgen tacken:
Word veler honden roof, en s' Jagers rijcken buyt.
Waerom dees droeve clacht *t'Hart* barst ter harten uyt:
O! die zoo menichmael uyt s' Jagers blinde lagen
My 'tlijf en 'tleven hebt geweldelijck ontdragen,
Twas onrechtvaerdicheyd dat ick voor u zoo snood
Den prijs aen d'hoornen gaf, een oorsaeck van mijn dood.
„Door qua' gewoonte wy de reden zoo verliezen,
„Dat wy het schaedlijcxst meest voor't aldernutst verkiezen.
„Misprijsen 'topperst goed; verheffen thooghste quaed.
„En als wy nu gheraeckt zijn in een quaden staet,
„Dan gaen ons d' oogen op: en moeten spae belijden;
„'Tgeen ons behaeghlijckst scheen, is d'oorzaeck van ons lijden.

2 *d' Hoornen* voor „*den* of *aan de* hoornen." Zie vs. 16. — *Prijs gegeven:* geprezen. Zie vs. 16.
7 *Ghestoort:* verstoord.
9 *Dies zich t' ontvluchten spoed* enz.: lees: dies spoedt het zich om de naderende brakken te ontvluchten.
12 *'t Hart... ter harten:* woordspeling, naar den smaak dier dagen.
14 *Geweldelijck:* met kracht.
15 *Voor u:* hier: boven u, ten uwen koste.
21 *Op:* open. — *En moeten:* en moeten wij.

35. DE VALCKEN EN GIEREN VERSCHEUREN DE VOGELS.

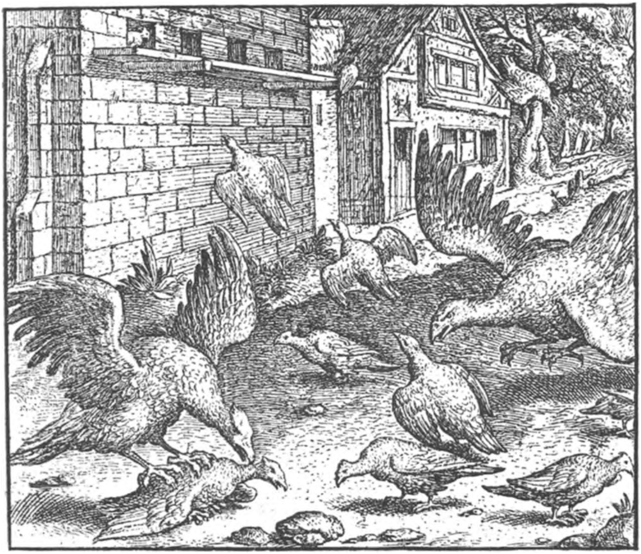

Ghelijck den Gier de voghelkens, so heeft de schalcke *Ptolemaeus* op zijn burght *Doch Simoni Machabaeo* ende zijn twee sonen een heerlijck banquet aengherecht. Want hy ontfingse met heel vriendelijcke woorden ende ghelaet op de burght, onthaelde haer met spijs ende dranck opt alderheerlijcst, ende was met hen lustigh ende vrolijck. Maer als sy droncken wierden, overviel hyse, ende verworgde d' een na d' ander zeer erbarmelijck. 1. MACHAB. 16.

XXXV.

De *Sperwer* overviel al meer d' onnoosle *Duyven*,
En wist geen zoeter aes noch vogelen te kluyven.
De *Duyfkens* om t' ontgaen zijn hongherighe krop
Den *Valck* tot haren vooght en Koningh wierpen op.
Maer t'gingh haer als de geen, die om d'een klip t'ontglijden
Verzeylt, weer schip-breuck op een andre drooghte lijden.
Want in beschermens plaetse heeft haer de *Valck* geplaegt,
En tot t'ghebeente d' een nae d' ander op gheknaeght.
„Veeltijds wanneermen om d' een tyrannij t' ontvlieden
„Een Koningh d' hulde opdraeght en scepter van gebieden,
„Men onder 'tjuck geraeckt van eenen strenghen Vorst,
„Die nae het bloed zijns volcx en onderdanen dorst.
„Veel Princen zweeren veel, en houden niet met allen,
„En leven met haer volck nae eyghen welghevallen.

7 *In beschermens plaetse:* in plaats van te beschermen.

36. PEERD ENDE HERT

Met sulcken list heeft *Marius* de Romeynen hem onderdanich ghemaect. Want als sy van *Sylla* ende andere Tyrannen meer, zeer beswaert werden, soo hebben sy haren noot desen *Mario,* die uyt *Africa* te Roomen met een groot krijgsheyr optrack, gheclaegt: daer op hen *Marius* antwoorde, dat hy haer licht uyt desen noot helpen conde; soo sy hem wilden in laten, ende voor haer Heer aennemen: 'twelck als sy deeden, soo heeft *Marius* haer daer nae veel arger geribsact [1]) ende verdruckt, als *Sylla* oyt te voren deede. PLUTARCHUS.

---

[1]) *Geribsact:* eigenlijk: geschud, dat de ribben er van kraken, hier voor: gekweld, gemarteld.

XXXVI.

Gheschil was tusschen *t'Ros* en 'tvluchtigh *Hert* gerezen.
t'Ros om door zoete wraeck zijn wonde te ghenezen
Een man om hulpe aenriep, die zulcx beloofde vroom,
Indient zich onderwierp de sporen en den toom.
Het *Peert* verhit om *t'Hert* bloed-dorstigh te bestrijden,
Liet zich uyt lust tot wraeck besporen en berijden;
En rent ghesadelt heen, met d' opgheseten held,
Die *'t Hert* met schichten quetst en dood'lijck nedervelt:
Dies *'tRos* den *Ridder* prijst, en zoeckt te zijn ontslaghen
Om langher niet den last des zadels meer te draghen.
De meester dit ontzeght, en houdet onder 'tjuck;
Dus eyndet zijnen tijd catijvigh in veel druck.
„Wie andren hindren wil of leet doet nae vermoghen,
„Sich selven op het lest ellendigh vind bedroghen:
„Hy werckt zijn eygen quaed die quaed heeft inden zin.
„Wie andren netten spant gheraeckter selver in.

1 *Vluchtigh:* vlugge.
3 *Vroom:* eerlijk.
9 *Ridder:* rijder, berijder. — *Prijst:* dankt.
12 *Catijvigh:* ellendig.

37. DE LEEUWE MET D'ANDERE DIEREN.

Even also meynde *Scipio Æmilianus,* als hy tegen de Numantiners te velde lagh, dat *Cajus Metellus* hem inden krijgh geen proffijt deed. Want hy hem voor een rechte geck hield, ende seyde: So *Cay Metelli* moeder noch eens baren soude, het soude voorseker een Ezel zijn: alhoewel nochtans desen *Metellus* voor een ongeschict mensch gehouden worde, so is hy *Scipioni* nochtans in't selve Oorlogh zeer profijtelijck gheweest. COELIUS.

XXXVII.

De *Leeuw* der dieren hooft beval dat alle beesten
Zich rusten tot den krijgh, de minste met den meesten.
t'Langhalzighe *Kameel,* den *Ezel* en den *Stier,*
De *Beyr,* den *Haes*, het *Zwijn,* en t' wreede *Panther* dier,
De *Luypaert,* en de *Wolf,* ten hove flucx verschenen,
Met al wat t'aerdrijck druckt, en voortstreed op vier beenen.
Doen sprack de ruyghe *Beyr,* heer *Koningh!* zy dy dwaes
Dat ghy ghedaghvaert hebt den *Ezel* en den *Haes?*
Die onbequaem ter krijgh schier vluchten voor de doode?
Den *Ezel* is te bot, den *Haes* is veel te bloode.
Des *Ezels* dommigheyd is wijd en zijt berucht;
En *t'Haesken* drijft de vreese al stadigh op de vlucht.
Neen (sprack de stoute *Leeuw*) die twee ons nut zijn zullen:
Den *Ezel* schrick aenbrenght, vermids zijn eyslijck brullen;
Het *Haesken* vlugh en snel, in't loopen wel gheleert,
Boodschappen zal al t' geen wat inde krijgh passeert.
„Die om t' ghemeene beste eendrachtigh te beleyden
„Zoo rijp is van beraet, zoo kloeck en zoo bescheyden,
„Dat zelf d'onnutste hem oock te passe komen kan,
Die zulcke 'tbeeld uyt druckt van een byzonder man.

2 *Zich rusten:* zich rusteden. — *Met:* zoowel als.
17 *Beleyden:* bestieren.

38. VOGHELAER EN DE SLANGHE.

Sulcken Vogelaers waeren de groote Heeren int' Conings-Hof *Darij,* die den Propheet *Danieli* met arghlistigheyt rechtschapen netten stelden. Inden welcken, als sy hem gevangen hadden, so zijn sy wel niet van een Slangh, maer van hongerige Leeuwen vermaelt ende opgesloct: Maer *Daniel* is uyt het net ende alle gevaer ontkomen. DAN. 6. Ende is aen haer het spreecwoordt vervult: *Malum consilium consultori pessimum:* dat is

Ten argsten comt de boose raet:
Want sy haer eygen meester slaet.

XXXVIII.

De *Voghelaer* belaeghde een *Tortel* schoon van veeren,
En dacht haer in zijn net het vliegen te verleeren.
Zijn stricken hy bereyd, zijn netten spand hy uyt.
Het *Duyfken* word beweeght aenziende zulcken buyt
Van rijck en edel zaed, en daelde nae het garen:
Maer och wat droefheyd is den Vog'laer wedervaren!
Soo flucx hy trecken wil, hy op een *Slange* treed,
En voelt int' lincker been een doodelijcke beet.
De *Tortel* is verheught, zy koomt tot hem ghevloghen;
En roept, nu moet ghy zelf de bleecke dood ghedoogen,
Die onze onnoozelheyd bespied hebt en belaeght,
En int bedrieghlijck net mijn maeghschap hebt gejaeght.
„Wie andren wil verraen, zich zelven vind verraden;
„Hy jaeght zijn eyghen schae, die andren wil beschaden.
„De quade zijnen list op elck-een heeft ghemunt:
„Maer zulcx hy andren wenscht, zulcx word hem weer [ghegunt.

4 *Beweeght:* aangetrokken.
10 *Ghedoogen:* dulden, ondergaan.
14 *Beschaden:* schade, nadeel doen.

39. DE PAUW EN D' EXTER.

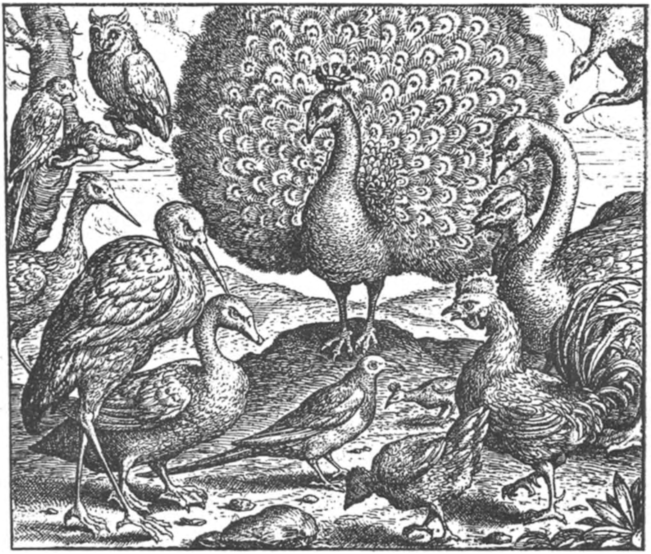

Als de lantsaten in *Arragonia,* nae't afsterven hares Konings *Martini* versamelt waren om een ander te kiesen, so trat *Urcelensis* een treffelijcke Grave voort, en begeerde men soude hem Koning maken, dewijl hy rijck van goeden, edel van bloede, ende de Koninglijcke eer wel weirdigh was. Maer sy pasten op hem niet, mits sy hem voor sulcken man niet en kenden, die haer met verstant ende wijsheyt konde regeren, ende met een manlick onvertsaeght hert beschermen. Dies sy *Ferdinandum* d' Infant van Castilien vercoren, die vroom ende van hooghen verstande was, ende dat Koningrijck zeer wel gheregeert heeft. VALLA.

XXXIX.

Al wat op wiecken zweeft vergaderde te zamen,
Op datze een braef *Monarch* en overheer bequamen.
D' een stemde dat de *Zwaen* van ouds de kroon toe quam,
En d' ander *d'Arent* koos van Keyzerlijcken stam.
Ten lesten is de stem en uytspraeck van haer allen
Op d'opghepronckte *Pauw* eendrachtelijck ghevallen,
Vermids dat om de glans zijns schoonheyds hoogh beroemt
Zy stemden dat de kroon rechtveerdigh hem toe komt.
Maer *d' Exster* snater-beck de waerheyd niet kon zwijghen,
En sprack van waer oft wy dan hulpe zullen krijghen
Als erghens jemand ons heel 'tonderdrucken pooght?
Dewijl ghy op s' *Pauws* kracht al heel niet steunen mooght.
Of zou de vyand voor de luyster van zijn pluymen
En schoone schachten t'veld verbaest wel moeten ruymen?
„Een schoonheyt onverzelt van wijsheyd en van macht
„Een vlecke is in het bloed en Koninghlijck gheslacht.
„De schoonheyd van een *Prins* kan nerghens d'onderzaten
„In tijd van strijdens nood noch helpen noch yet baten.

4 *Van Keyzerlijcken stam:* omdat de keizers hem vanouds in hun wapen hebben geplaatst.

7 *Zijns schoonheyds:* oude vorm van den genit. Zoowel aan 't vr. als aan 't mann. toegeëigend.

14 *Verbaest:* verbijsterd.

40. DE OS EN DE GHEMESTE KOE.

Ghelijck als de Koe ghemest zijnde ter slachtbanck ghevoert worde, ende de Osse zijn leven langer behield: also ist den Israëliten inde woestijne ghegaen. Want als sy haer met het *Manna* ofte hemels broodt, 'twelck haer op een seker mate tot onderhoudt des levens ghegheven worde, niet genoegen lieten, maer begeerden haer met vleysch te vullen ende te mesten, so is hun sulcx in grooter overvloet ghegheven. Doch als sy haer op't beste ghevult ende vol gegeten hadden, so dat haer het vleesch noch inde mond ende tanden stack, doen wierden sy geslachtet ende van God omgebracht. Maer de andre, die met het broodt te vreden waren, die bleven by het leven. NUMER. 11.

XXXX.

Een *Os* die zwaer gejuckt den tragen ploegh most slepen,
En stadigh werd gedreyght met 'tluyd geklats der zweepen;
Des avonds werd gestalt, aemachtigh mat en moe,
En rusten naest de krib van een ghemeste *Koe*,
Die schamper dreef den spot, met al zijn slavernije,
Om dat zy leefde in weelde en huppelde als de vrije.
Maer eynd'lijck werd den *Os* ghewaer, en nam wel acht
Dat dees ghemeste *Veers* werd met de bijl gheslacht.
Waerom hy zijnen staet voor d' ander heeft gheprezen,
Vermids hy niet en had de slagh des bijls te vreezen:
Dies koos zijn slaverny noch liever als een wijl
In wellust opghevoed te werden voor de bijl.
„Wie't eynde gade slaet van goeden en van quaden,
„De korte wellust zal verfoeyen en versmaden.
„De wellust is wel zoet in d' uyterlijcke schijn,
„Maer kan van druck en rouw niet afghescheyden zijn.

2 *Geklats:* geklap.
4 *Rusten:* voor: rustte.
11 *Koos:* koos hij.

41. ADELAER EN DE RAVE.

So bijcans ist den Keyser *Honorio* gegaen. Want *Honorius* begeerde niet alleen dat Roomsche rijck te regeren, maer uyt het selve groot goedt ende geldt te versamelen: doch wist niet, hoe hy de saeck wel beginnen soude. Hy had nu een veld-Maerschalck *Stilico* gheheten, die geern het Roomsche Rijck onder hem ghebracht had, die gaf *Honorio* desen Raedt: Hy soude de krijgslieden niet betalen, ende den Gotthen geen soudije gheven. Als nu *Honorius* desen raedt volgde, soo muytineerd het krijgsvolck, ende viel van *Honorio* af tot *Stiliconem*, die haer altesamen soudije ende groot goedt beloofde; ende bracht hier door de saeck soo verre, dat hy bycans het Roomsche Rijck in kreegh. BONFINIUS.

XXXXI.

Aent ongheruste strandt des Zees, der duynen voester
Vond eenen *Adelaer* een toe-ghesloten oester,
  Soo vast ghesloten schelp dat hy vergeefs zijn best
  En yd'len arbeyd dede om t'openen op 't lest.
Een *Rave* daer ontrent, om sulcken buyt te krijghen
Riep, O ghy most om hoogh recht nae de wolcken stijghen,
  En brijslen d'oester-schelp doort vallen nae beneen,
  Op een verheven klippe en rotze oft herden steen:
Want ydel en vergeefs ghy arbeyd met bezuren
Te breken deze schelp, die hart is van naturen.
  Den *Arend* dit gheviel: steegh opwaerts nae de locht,
  Liet vallen d' oester-schelp op datze breken mocht:
De schelpe viel in twee, datze op de rotze klapten:
De *Rave* daer ontrent den visch terstond op snapten.
  „De tafel-vrunden zijn zoodanigh oock van aerd:
  „Zy troetelen de weerd om eenen lecken-baert;
„Maer als ten eynde loopt het brassen en het smeeren,
„Zoo wil de vrundschap flucx in vyandschap verkeeren.

1 *Ongheruste:* onrustige, onveilige.
2 *Eenen Adelaer* voor: een Adelaar.
7 *Brijslen:* verbrijzelen.
11 *Steegh* voor: hij steeg.
16 *Lecken-baert:* likke-baard.

42. DE RAVE EN 'TSCHAEP.

Soodanighe ghesellekens waren oock *Terentius Varro* ende *Paulus Æmilius,* als sy tegen *Hannibal* te velde lagen. Want als sy ghezien hadden, hoe dapper ende ridderlijck *Fabius* hem tegens zijn vijanden stelde, ende dieselve inde vlucht dreef: so meynden sy dat sy oock met *Hannibal* so conden omgaen. Dies sy oorsaeck ende ghelegentheyt om te slaen sochten. Maer 'tis qualijck met haer afgheloopen: want de een quam om zijn leven, ende de ander ist uyt den velde ont-rent. PLUTARCHUS.

XXXXII.

Den *Arent* krom-gebeckt belaegde en nae gingh sporen
De *Schaepkens* wit gewolt die 'tgroene kruyt afschoren,
En voerde op 't onverzienste een *Lammerken* om hoogh.
De *Rave* 'tspel aenzagh met een begeerigh oogh,
En sprack dus by haer zelfs, is d' *Arent* zoo onschamel,
Wat hindert my dat ick niet roof den vetsten *Hamel*
Van alle die de weyde en 'tgroene cruyt beslaen?
Zy daelde op 'sHamels rugh, om hem te grijpen aen:
Maer als haer klauwen in de wolle zijn gheslagen,
Zy veel 'tonmachtigh is zoo vetten vlies t'ontdragen.
Den Herder op zijn luym, den *Rave* ziet verwert,
Die op haer dieft terstont van hem gevangen werd.
„Wie boven zijne macht zich yets derf onderwinden,
„Zich eyndelijcken zal geheel bedrogen vinden.
„Wie grooter pack op loed als hy verdragen mocht,
„Stack menighmael in't zand de beenen inde locht.

5 *Onschamel:* onbeschaamd, brutaal.
6 Versta: wat zou mij dan beletten om den vetsten Hamel te rooven?
10 *Vlies:* het dier zelf.
12 *Diefte:* diefstal. Zie XXVIII, 9.
15 *Loed* imperf. van *laden.* — *Mocht:* kon.

43. 'TWILD VERCKEN EN DEN EZEL.

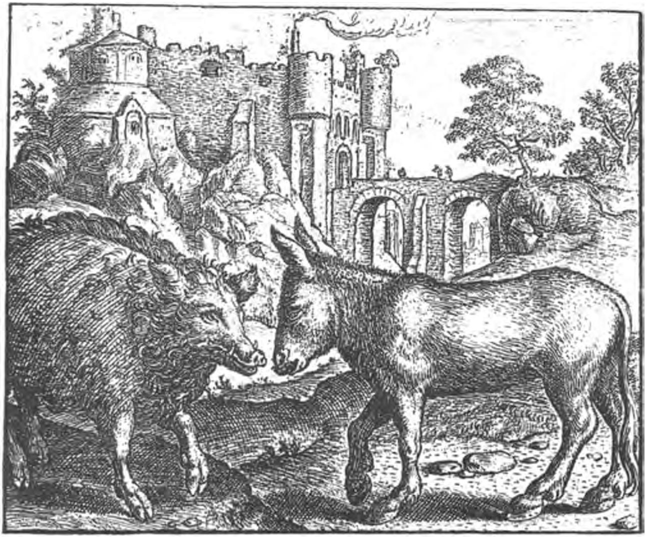

Also mede heeft de Keyser *Theodosius* de Jonge, doen hy veracht en van vele gelastert werde, hem van toorne onthouden, dat hy sich niet alleen niet ghewroken heeft, maer oock niet wederom ghesmadet heeft. En als hy ghevraegt worde waerom hy hem niet en wreecte, ende die hem soo leelijck schenden, ende so onbillijck lasterden, als die *Crimen læsæ Majestatis* begaen hadden, niet aenden lijve strafte? so antwoorde hy: Gave Godt dat ick oock die geene, die om hare misdaden veroordeelt ende alreede gherichtet zijn vanden doodt verlossen, ende weder ten leven brengen conde! ZONARAS.

XXXXIII.

T'Wild ruygh geborstelt *Zwijn* prat op den *Ezel* smaelde,
Om dat hy alzins schande en nergens lof behaelde,
Vermids hy dom van geest en traegh in zijnen gangh
Zijn leven slijten most ontrent der prijen stanck,
Als die onweerdigh was gherekent te verkeeren
By d' ander beesten, die zich onderlingh gheneeren:
Waerom aen't snoodste werck hy oock gehouden wierd:
Maer ick (sprack t' wilde *Zwijn*) ben d'eelste van't gediert,
Mijn eer klinkt over al, jae inder Princen hoven,
Daer hoortmen mijne kracht en groote snelheyd loven.
Den *Ezel* hoorens zat en walghende vant lof,
Twelck d' opgeblasen *Zwijn* zich eyghende te grof,
Riep, Willich ick onbeere een snelheyd onbedwonghen
Om dat mijn leven niet alst uwe word besprongen.
„Een glori steeds omringht van allerley ghevaer
„De wyze geerne mist al blincktze wonderbaer:
„Dien glans bekoort hem niet; en liever als verheven
„Wil veyligh slave zijn, en heel vergeten leven.

1 *Prat:* verwaand, trotsch.
2 *Alzins:* hier: alom, overal.
4 *Prijen:* krengen.
5 Versta: als *een* die onwaardig gerekend was enz.
6 *Die zich onderlingh gheneeren:* die met elkander omgang hebben.
7 *'t Snoodste werck:* 't geringste werk.

44. STRIJD DER VOGHELEN EN DER BEESTEN.

Ghelijck als de vliermuys teghen de voghelen, also heeft *Hiero* hem ghedraghen teghen *Themistoclem*. Want als *Themistocles* teghen die van Perssen oorlogen wilde, so begeerd hy van *Hierone*, dat hy sick by hem wilde voeghen, ende helpen hem strijden teghen die van Persen. Maer *Hiero* sloegh hem sulcx uyt vreese af, ende stelde sick ter syden. Doen nu *Themistocles* boven lagh, ende nade vercreghene overwinninghe groote Triumfe ende schouspelen hield, so quam *Hiero* mede om hem by te zijn ende met hem te triumferen; maer *Themistocles* wees hem met grooten spot van hem wegh, seggende: De wijl ghy my inden strijt ende in't perijkel niet hebt willen by staen, so zijt ghy niet weerdigh in tijdt van vrede mijn megesel te zijn, ende de gemeene vreught deelachtigh te wesen. ÆLIANUS.

XXXXIV.

T' Viervoetigh wild ghediert' streed met *t'ghevogelt* heftigh.
Men quam van weder zijds te velde prat en deftigh:
T' zy om dat veel te laegh t' ghevogelt dalen quam,
En 'teyghendom al meer des aerdrijcx tot zich nam,
Oft ander oorsaeck, verre om d' oudheyd noch te zoecken
Int onghekreuckt pampier van onbeschreven boecken.
De strijd gingh dapper aen; een yder deed zijn best,
Op dat hy zijn party verwinnen mocht int lest.
De *Vleermuys* half beducht, haest tot den dieren neyghde,
Om best in tijds 'tontgaen t'ghedierte dat haer dreyghde,
Maer als de vog'len nu door't vlieghende gherucht
De dieren dreven met de *Vleermuys* op de vlucht,
De *Vleermuys* sichtent om haer trou-loos onderwinden
Haer geenzins dorst int choor der vog'len laten vinden,
Maer sluypt by duyster nacht omt quaed dat haer aencleeft,
Haer schamende de daed die zy bedreven heeft.
„Al die in d' open locht het voorhooft op wil houden,
„Zich wel van ontrou wacht, die dobbel werd vergouden.
„Wie eenmael ontrou pleecht, heeft altijd schande en smaet,
„En word van't mensgheslacht verbeten en ghehaet.

5 *Om d' oudheyd:* wegens de oudheid.
7 *Onghekreuckt:* onbeduimeld.
9 *Haest:* ijlings.
11 *'t Vlieghende gherucht:* 't gerucht, het geraas, het roeren der vleugels.
13 *Sichtent:* Vlaamsch voor: sedert, sinds dien tijd; en de zin is derhalve: de vleermuis dorst zich sinds dien tijd om haar trouweloos gedrag nooit bij het koor der vogelen voegen.
18 *Vergouden:* vergolden.

45. DE VORSSCHEN EN HAREN KONING.

Alsoo mede waren de Romeynen met den Keyser *Diocletiano* niet te vreden: begeerden derhalven een ander; ende kreghen *Maximinianum* na haer eyghen begeeren: maer die en stondt haer oock niet aen. Dies zy *Constantium* verkosen; daer na *Galerium*, na hem *Valerium Severum;* ende en waren met geen van allen te vreden, tot dat sy den grousamen Tyran *Maxentium* kreghen, die als een wreede bloethond, kleyn ende groot, jongh en out, mannen ende wijven aenviel, ende op 't grouwelickste plaegde ende onderdructe. In Vitis Imperatorum.

XXXXV.

De Vorschen *Jovem* om een Vorst, oft Koningh baden:
Den Hemel om zich van haer klachten wat t' ontladen
Haer eenen *Hollen Stronck* toevoeghde als vooght van't [rijck:
Die voor fluweel aentrock een rock van't fijnste slijck.
De Kickers niet te vreen met dezen dooden Koningh,
Die noch beschermingh bood noch straffe noch belooningh,
Weer *Jupiter* op nieus aenriepen, om een Vorst
Die Ziel en leven droegh van binnen in zijn borst.
De *Blixem-voerder* haer den *Reyger* heeft ghezonden,
Die deen nae d' ander heeft zeer jammerlijck verslonden.
„Ghy die van dertelheyd geen weelde draghen mooght,
„Noch nimmer u vernoeght aen eenen vromen vooght;
„Ziet toe, en wacht u wel van licht te muytineren,
„Noch wilt zoo onbedacht verwerpen u Lands Heeren.
„Zoo d' eerste reedlijck is, of al wat strenghe viel;
„Een tweede koomt al haest, en neemt u lijf en ziel.

1 *Jovem:* 4e n. v. van Jupiter.
11 *Mooght:* kunt.
12 *Vromen:* wakkeren.
13 *Muytineren:* muiten.

46. DE WOLF EN 'TGEYTKEN.

T' Is bycans met den Burgers van *Salapia* in *Italien* alsoo toeghegaen. Want als *Hannibal* met zijn krijgsvolck in *Italien* aen quam, doe vermaende *Crispus* de Burgers dat sy de Stadt vlijtigh sluyten ende goede wacht houden souden. Als *Hannibal* dit mercte, so bedacht hy desen loosen vondt. Hy maecte een valsche brief, ende dructer oock een valsch zegel van *Marcellus* den Roomschen Burghemeester op, ende sandt die brief uyt *Marcelli* naem inde stadt. Het inhout was, dat inde volgende nacht *Marcellus* met het Roomsche leger hen te hulp comen wilde, datse derhalven in zijn aenkomst hem de poorten souden openen ende in stilheyt inlaten. Ter ghesetter tijd ructe hy zijn leger, als ware hy *Marcellus,* voor de Stadt. Maer als hy nu na by der Stadt poorten quam, ende begeerde ingelaten te zijn, soo mercten de Burgers dat hy *Marcellus* niet en was, maer *Hannibal*: dies sy hem terstondt van haer afwesen. PLUTARCHUS.

XXXXVI.

De langh-gebaerde *Geyte* om voedzel gaende uyt dolen,
Eerst *'tGeytken* heeft belast te blijven wech ghescholen
Int diepste vande koy, die zy met grendels sloot,
En geenzins op te doen haer joncxken strengh ghebood.
De *Wolf*, die by gheval daer lagh ontrent gheslopen,
Quam als de *Geyt* vertrock flucx aende koy gheloopen,
En klopte zoetlijck aen, en riep tot zijn ghewin,
Op, op, mijn *Geytken*, op, en laet u moeder in.
Neen, zeght de jonge *Geyt*, ick luyster nae geen spreecken,
Ten zy my ymand brenght de loze en t' rechte teecken.
Doet op, mijn Kind, doet op, houd *Wolfaert* stadigh aen,
De loze mijn ghedachte en hers'nen is ontgaen:
Zoo hebbe ick, zeght de *Geyt*, de sleutels oock vergeten;
Dus blijft vrij buyten staen, ick zie u door de reten.
„Wie op de wetten acht die billijck zijn en goed,
„Zich vranck en veyligh voor veel onghevals behoed.
„Wie't oor der oudren tucht leent vlijtigh nae vermoghen,
„Niet licht van ymand werd verleyd, noch oock bedrogen.

4 *Op te doen:* open te doen.
7 *Tot zijn ghewin:* om hem te winnen.
10 *Loze:* leus, wachtwoord.

47. DE HOUTKLOVER EN'T BOSCH.

Sulck een hout-klover was *Pisistratus,* want als hy van die van *Athenen* 'tgeweer ende allerley wapen begeert ende verkregen had, soo heeft hy haer evenjuyst met het selve gheweer aenghetast ende overwonnen, ende hen alle hare goeden ende vrijheden benomen. PLUTARCHUS.

XXXXVII.

Een *Landman* gaende int *Wout* spanceren en verlusten,
Een bijle zonder steel vond aende groene kusten:
De welcke op datze' hem nut en oorbaer wezen zou,
Zoo bad hy 't boomrijck *Bosch*, wiens toppen aent gebouw
Des Hemels rezen op, dat hy een stock mocht snijden,
Om die in't ijzer der ghevonden bijl te vlijden.
'tBosch gaf den *Boer* verlof: die eenen ronden tack
Tot eenen steel int hol van d' ijsren acxe stack,
En kerfden flucx nu d' eyck, nu d'elzen, nu de linden,
Zoo dat eer lange *'t Wout* niet meer en was te vinden.
„Ghy die te licht ghelooft, en hem die u beloert
„De wapens overgeeft, die ghy tot noodweyr voert,
„Denckt hoe 't u zal vergaen, wanneer ghy t' zweert in handen
„De zulcke geeft, die u vernielt en maeckt tot schanden.

1 *Verlusten:* zich verlustigen.
2 *Aende groene kusten: kust* werd vroeger niet alleen voor „een streek lands aan de zee," maar ook voor „land, landstreek, oord" in 't algemeen gebruikt. Zie KIL. *in v.*
6 *Vlijden:* om 't rijm voor „vlijen."

48. D'EXTER MET PAUWEN VEEREN.

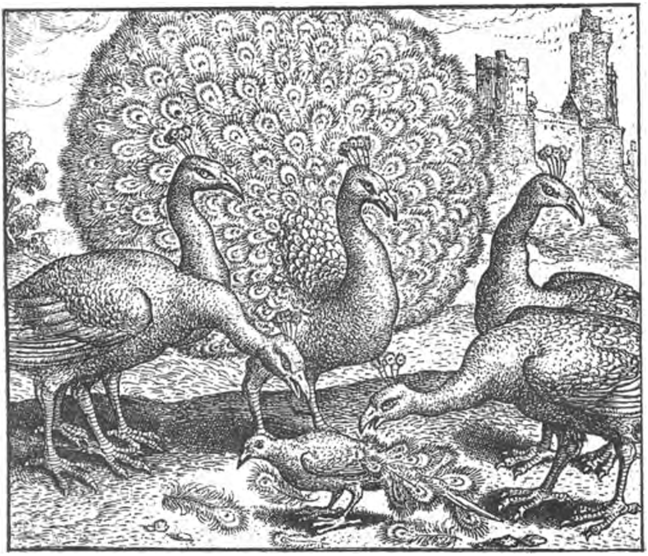

Dierghelijcke spot kreegh te Romen *Chærestratus.* Want alwas hy van gheringhe staet, so heeft by hem nochtans voor een treffelijck Edelman uytghegeven, ende boven ander Edele Ridders aenghezien willen zijn. Dies hy hem niet alleen onder de Ridders begaf, maer oock alle Ridderlijcke oeffeninge by handen nam. Doch dewijl op die tijdt niemand te Romen Ridderlijcke eer ende waerde hebben mocht, of hy moest thien duysent Croonen aen leggende goederen [1]) hebben, die hy niet had, noch hebben cond, maer slechs een arm slocker was, so is hy met grooten spot, als eener [2]), die de schoone Rijcdoms pluymen verwisselde [3]), verdreven. MARTIALIS. *Lib.* 5. *Epigr.* 26.

[1]) *Leggende goederen:* vaste goederen.

[2]) *Als eener:* als een.

[3]) *Rijcdoms pluymen verwisselde:* zich tooide met rijkdoms pluimen.

XXXXVIII.

Een *Exter* om in't choor der *Pauwen* als de vrije
Te komen, en met haer te houden maetschappije,
Van *Pauwe-pluymen* heeft een heelen bos vergaert,
En heerlijck haer verciert met eenen *Pauwen* staert,
Verschijnende in een dal, daer leegh en diep ghezoncken,
De *Pauwen* zijn gewoon haer cierlijck op te proncken.
Die (speurende terstond dat *d' Exter* schoon voor 't oogh
In eenen *Pauwe* schijn haer listelijck bedroogh)
Haer vloghen op het lijff, en haelden elck zijn pluymen,
En dedenze met schande en smaet het lust-dal ruymen.
„Wie zich by Heeren voeght, en niet van't hooge bloed
„Des adels dalen koomt, al is hy rijck van goed,
„Zoo haelt hy niet dan smaet, dan schande en onbenoegen.
„Wijs die by zijns gelijck zich schicklijck weet te voegen.

1 *Als de vrije:* vrij.
2 *Maetschappije:* omgang.
4 *Haer:* zich.
5 *Leegh:* laag. — *Leegh en diep ghezoncken:* dit slaat op „het dal."
10 *En dedenze:* en deden haar, namel. de Pauw.
13 *Onbenoegen:* ongenoegen.
14 *Schicklijck:* behoorlijk, passend.

49. 'T HART EN DE OSSEN.

Ghelijck het Hert vande Jagers, also zijn de vijf Koningen opter jacht ghekreghen. Want als zy haer inde vlucht wouden salveren, soo begaven zy haer slechs in een hol, meynende zich daerinne te onthouden, ende *Josua* t' ontcomen: maer zy wierden aldaer ghevonden, uytghehaelt, ter aerden neergheworpen, met voeten haer halse ghetreden ende aen vijf boomen ghehangen. JOSUÆ 1. 10.

XXXXIX.

Des jagers koppels *'tHart* ghezamentlijck bespronghen,
'tHart vond zich van alzins vervolght en stijf gedrongen;
En mat en afghejaeght lancx beemd, bosch, bergh, en dal,
Verbergh zich onverziens in eenen *Ossen-stal.*
O Stieren (roept het wilt, beanxst en half verslonden,)
Beschermt hem die bynae een proeye is voor den honden.
Het leven ben ick quijt: den adem my begeeft.
Der bracken honger my bynae verbeten heeft.
Ellendige! zeght *d' Os*, wat koomdy hier gheronnen
Tot zulcke, die helaes! u niet beschermen konnen!
Versteeckt u hier int hoy, verberght u niet te min.
De meester juyst op't slagh die koomt ter stallen in,
En vanght t'gehorend *Hart,* dat nat van't zweet bedropen,
Den jager nu vergeefs ontvlucht was en ontloopen.
„Wie hulp en troost verzoeckt aen zulck een teeder man,
„Die zwack en weerloos is, en niemand helpen kan,
„Van't eene lijfs ghevaer in t'ander zal geraecken.
„Voorzichtigh zijn de geen die in't perijckel waecken.

2 *Van alzins:* van alle zijden.
8 *Verbeten:* doodgebeten.
18 *Perijckel:* gevaar.

50. DE VOS EN DE DRUYVEN.

Deses Vossen aert heeft een Romeyn ghehadt, die zijn best deed dat hy *Martialis* heerlijcke hoff aen hem mocht trecken: maer ziende dat hij't niet becomen konde, gingh hij't verachten ende laken, seggende, datter geen goet met allen in en was, noch aen boomen, vruchten, bloemen, ofte kruyden, dat yemand vermaken conde. MARTIALIS.

L.

Oom *Reyntjen* werd verlieft eens wijngaerts purpre *Druyven*,
Indient gelucken wou, smaecklustigh op te kluyven.
De trossen hinghen hoogh verheven inde locht,
Zoo dat hy nae veel moeyt die niet bereycken mocht.
Dies toornigh dat hy niet de bezikens mocht krijghen,
Mits dat hy onbequaem was om zoo hoogh te stijghen,
Bestond den wijnstock met zijn vruchten te versmaen,
Die zuyr' en onrijp, smaeck noch voedzel brachten aen.
„Veel trachten nae het geen zy met t'ghemoed begeeren:
„Maer wanneer nu vergeefs t'ghewenschte zy ontbeeren
„Versmaen en lastren zy het onverkrijg'lick goet,
„En blusschen zoo den brand des lusts in haer ghemoed.

1 *Verlieft:* belust, verlekkerd.
5 *Bezikens:* diminutief van *bezie,* bes. — *Mocht:* kon.
6 *Mits:* hier voor: vermits.
7 *Bestond:* waagde hij het.
10 *Vergeefs* worde hier opgevat in den zin van „na vergeefsche moeite:"

51. DEN AEP EN DE KATTE.

Diergelijcken gebeurde in *Ægypten* ter tijd des Konings *Rhampsiniti,* die machtigh ende rijck was, ende groot goet ende geldt in zijn schatkamer had verborghen. Als nu dese schat eener kont gedaen was, ende niet en wist hoe hy wat vanden selven soude mogen becomen, soo heeft hy zijn megesel (ghelijck de Smit de tang) daer toe ghebruyckt, die de hand inde schatkamer heeft ghesteken, ende zich gebrandet heeft: want hy by zijn handen met ijseren stricken ende ketenen verstrict wierde. Doen hy nu jammerlijck kreet, gaf hem de ander opde vlucht, ende liet zijn megesel inden strick zitten. HERODOTUS.

LI.

De *Sim*, om t' huysgesin afwezich te verrasschen,
En snoepen de ghebraen *Castanjen* uyt der asschen,
Nam *'s Katten* lincker-poot, hoe zeer zy was vervaert,
En krabde de ghebraen Kastanjen uyt den haert.
De *Puys* heeft luy ghemaut als zy haer klauw verbrade,
En riep, houd op, houd stil, mijn lincker-poot lijd schade:
Mijn vleysch is niet meer stael, en yser als het dijn;
Wat Tyrannije is dit, ick lijde groote pijn.
Maer onze moeder *Sim* niet afliet van verzengen:
Voorze had de kolck ontbloot van gloeyende karstenghen:
Belachende de *Kat* int midden van't verdriet,
En riep: Hoe beerdy dus, u pijne voel ick niet.
„Een Koningh die zijn rijck en palen wil vergrooten
„Ghebruyckt zijn eyghen volck en kloecke rijcxgenooten:
„Hy houd zich uyt t' gevaer, en haelt als met haer hand,
„Al t' geen zijn herte wenscht uyt s' oorloogs fellen brand.

5 *De Puys:* de poes. — *Luy:* luid. — *Verbrade:* verbrandde, verschroeide.
7 *Het dijn:* het uwe.
10 *Karstenghen:* kastanjes.
12 *Hoe beerdy:* wat tiert, schreeuwt gij.

52. 'T JONGHE PEERD EN DEN EZEL.

Sulcken meyning had *Damocles* mede. Want als hy den Tyran *Dionijsium* in eeren, rijcdom ende wellust leven sagh, en hemselven in armoed ende ellende, soo hieldt hy *Dionijsium* gants ghelucsaligh, ende hem selven voor d'ongheluckigste: 'twelck *Dionijsius* vernomen hebbende, vraegd' hy *Damoclem* of hy een deel van zijn gheluck begeerde? hy antwoorde ja. Doen liet *Dionijsius* een Coninglijck banquet bereyden. ende noode *Damoclem* daer op: liet hem Coninglijcke kleederen aentrecken, ende van al des Conings hofgesin dienen, ende allerley heerlijcke *Musijc* ende tijtverdrijf maken. Maer by alle dese gheneughten en conde *Damocles* niet vrolijck zijn: want boven zijn hooft hingh een bloot sweerdt aen een peerdts-hayr, 'twelck hy vreesde dat afvallen soude ende hem het hooft clooven. Daermede *Dionijsius* hem wilde aenwijsen, dat of hy wel Coninglijcke eere ende goederen had, hy nochtans by allen dien meer vrees als vreught hadde, ende nimmermeer seker van zijn lijf ware. 't Welck *Damocles* verstaende, heeft soodanighen gheluck niet begeert, maer steld hem met zijn staet te vreden. CICERO 5. TUSCUL. QUÆST.

LII.

Het wulpsche en jonge *Ros* was t'hert van rou benepen
Om dat het daeghlijcx most zijns heeren wagen slepen,
En of zijn meester schoon droegh een beleeft gemoed,
En boven maten niet den waghen overloed,
Noch met veel slaghen was ghewoon den *Guyl* te groeten,
Zoo kon zulcx noch *s'Peerds* rouw vermindren noch verzoeten,
Vermits het liever los in vrijheyd waer gesteld:
Maer als't nu by geval ontmoetten op het veld
Een *Ezel* krom en stijf van ouderdom gheboghen,
En ziende dat een ker van *d' Ezel* werd ghetoghen
Met overgroot ghewicht en voeder overlaen,
Nu staet my mijnen staet, sprack *'tRos*, noch beter aen.
„Ghy murmereerders wend u aenschijn hier en ginder,
„Ziet nae de meerdre niet, maer nae haer die veel minder
„En lager zijn als ghy: ick wedde voor ghewis
„Ghy vonnist dat u staet, hoe kleyn, gheluckigh is.

3 *Beleeft:* welwillend.
4 *Overloed:* overlaadde.
5 *Guyl:* oud paard, knol.
10 *Ker:* kar.
16 *Ghy vonnist:* gij oordeelt naar gij bevonden hebt.

53. SMIT EN DEN HONT.

Even alsoo ist vergaen, doe in Grieckenlandt *Xerxis* ontalbare heyrkracht verslaghen wierde. Want het meeste gout ende silver, dat de Griecken den Persianen afjaegden, kreghen die van Athenen, dewijl zy haer in dien slagh dapper weerden, ende geen perijckel en ontsagen; en de andere die uyt vrees of luyheyt niet kloeckelijck en vochten, hebben niettemin oock veel buyts daer van gebracht. JUSTINUS.

LIII.

Een *Smit* zijn leven sleet in't midden vande voncken:
Van't kriecken vanden dagh tot dat de sterren bloncken
Hy aen zijn smisse stond, en gantsche daghen langh
Was bezigh met het stael, de moker, en de tangh.
Doch voor d' ondraeghlijckheyd zijns arbeyds zonder treuren
Hem nauwelijcx droogh brood en water mocht ghebeuren,
Terwijl zijn traghen *Hond,* nae zijnen eyghen lust,
Vast onder zijne smisse en blaes-balck nam zijn rust,
Die daghelijcx om brood zijn meester quam feesteren.
De Meester om den *Hond* zijn traegheyd te verleeren,
Riep moeyelijck op't lest, Ghy rechten bedelaer,
Wat eyschty brood van my? ghy ziet hoe jaer op jaer
Ick naulijcx onderhoud magh voor mijn zweet ghenieten,
Terwijl ghy vet en grof u 'twercken laet verdrieten.
Ghenoeght u, zeght het *Beest,* ick ben zulcx langh gewent,
U leven loopt zoo wel alst mijn zeer haest ten end.
„De prachers die met schijn haer pracherij verweeren,
„Zich van eens anders zweet niet schamen te geneeren:
„Zy zuypen 'snaesten merch en uyt-gheteerde bloed,
„Verslempende al het geen hy dier bezuren moet.

5 *Zonder treuren:* onverdroten.
6 *Ghebeuren:* ten deel vallen.
9 *Feesteren:* vleien, aanhalen.
11 *Moeyelijck:* boos.
18 *Geneeren:* voeden.
20 *Dier:* duur.

54. DE STEERTELOSE VOS.

Soodanighen Vos was *Adalgerius*. Want als hy op een quaet feyt ghevanghen, ende uyt bevel des Keysers *Severi* zijn hayr ende baerdt afgheschoren was, is hy alsoo wegh ghereyst ende by de zijnen gecomen, dien hy sochte wijs te maken, dat zy oock sonder hayr ende baerdt terstont gaen souden; ende wat de schalcke Vos van d' andere Vossen niet konde verwerven, dat heeft *Adalgerius* vanden zijnen verkreghen. MARCUS WELSERUS.

LIV.

De *Vos* hadde in een val zijn ruyge steert verloren,
Liep overzulcx zoo naeckt van achter als van vooren
Ghelijck een kale Sim, die eer noch schaemte aenkleeft:
Dies *Reyntjen* zulcx in't diepst van't hert ghespeten heeft:
En veynzende zijn leet quam tot zijn mackers treden,
K'heb, sprack hy, mijnen steert heel kort van't lijf gesneden.
De tijd is nu verkeert, het is der Vossen eer
Dat zy van achter bloot geen steerten draghen meer.
Maer als zijn mackers loos oom *Reynaerts* treken sporen,
T' is, zeggen zy, geen tijd nae uwen raed te hooren,
Om korten onze steert. Wanneer den uwen wast
Ziet dat ghy wederom hem af te snijden past.
„Die faem- en eer-loos is en heel gheraeckt tot schanden
„Zal om zijn naesten oock t'onteeren dickwils branden.
„Wie boos is van gemoed, wanneer 't hem qualijck gaet,
„Wenscht andren dat haer magh ontmoeten tselve quaed.

5 *Veynzende:* ontveinzende.
7 *Verkeert:* veranderd.
11 *Om korten:* om te korten.
14 *Branden:* sterk begeeren.
16 *Tselve:* hetzelfde.

55. DE HAVICK EN DE VOGELEN.

Dit is etlijckemael den Roomschen Burgers ghebeurt: de welcke als zy de Tyrannische Keysers *Caligulam, Claudium, Neronem,* ende andere dierghelijcke meer tot Heeren hadden, ende niet minder van haer als de Duyven vanden Havick ghetopt ende geteest werden, soo hebben zy andere Overheyt gesocht ende gehuldt, die naemaels even soo bloetdorstigh wierden, ende even soo Tyrannisch als de voorgaende met haer omgingen, ende d'een na d'ander ombrachten, ende vermoorden. HISTORIA ROMANA.

LV.

Den *Havick* om den dagh en uyr van zijn gheboorte
Te vieren statighlijck nae eysch en nae behoorte,
  Heeft allerley gheslacht van *Vogelen* ter feest
  Zeer ernstelijck gbebeen met een beveynsde geest:
Meest al wat wiecken droegh verscheen en liet hem vinden.
Een zael was toe bereyd, en tafel voor de vrinden.
  Men brast, men is verheught, men denckter om geen leet.
  Maer als den *Havick* nu zijn aenslagh ziet ghereet,
Hy listelijck terstond den ingangh sluyt der deuren.
En vanght van voren aen t' ghevogelt te verscheuren.
  „Wie lichtelijck ghelooft, schiet lichtelijck te kort,
  „Wanneer hy onverziens en snel bedroghen word.
„Wie om een vette muyl zich geeft in 'svyands handen,
„T'is vreemt noch wonder dat hy haest geraeckt ter schanden.

4 *Beveynsde:* gehuichelde.
5 *Hem:* zich.

56. BOCK, LAM EN WOLF.

Sulcken bedrogh nam *Antonius* voor met *Octavio* (wiens groote vriendt ende beschermer *Cicero* was.) Want als *Antonius Octavio* heymlick na lijf ende leven trachtede, soo meende hy, hy conde zijn voornemen niet beter in't werck stellen, dan als hy hem vriendlijck teghen *Octavio* aenstelde, ende zijn vriendschap begeerde. Is daerom tot hem gegaen, heeft hem vriendlijck aengesproken, ende gheseyt: Het ware groote schaed, dat *Octavius* sulck een Edel Ridderlijck heldt zijn vriendt niet en ware; ende niet lievers zien (zou), dan dat hy hem te vrient hadde. Maer *Octavius*, 't bedrogh merckende, sloegh hem de vriendschap af, ende seyde: hy had zijn vriendschap niet van noode, maer was met zijn eenige vriendt *Cicerone* wel te vreden, die hem wel ghezint hadde, ende oprechtelijck met hem meynde. PLUTARCHUS.

LVI.

De *Bock* en twitte *Lam* zijn onderlingh verdraghen,
Malkanders zoet en zuyr ghezamentlijck te draghen,
Malkandren bij te staen in alderhande nood,
En geensins niet te vlien om leven noch om dood.
De *Wolf* eerlanghe ontmoet dees lieve met-gezellen,
En wist zich teghen *tLam* heel vrundlijck aen te stellen:
Onnoozel *Schaepken*, zeght de *Wolf*, wat gaet u aen!
Wat wildij met een *Bock* dien vuylen stinckaert gaen?
Komt voeght u neffens mij, ick kan u best bewaren,
Voor alle die u leet aenbrenghen oft vervaren.
De *Bock* *s'Wolfs* loosheyd merckt, en spreeckt, Gij [loozen gier,
Koe-vreter, Schapen-dief, flucx packt u wech van hier.
„Wie met de vrome zich verselschapt t'allen tijden
„Blijft veylighlijck beschermt in alderhande lijden.
„Geen goud zoo dierbaer is, noch geenderleye munt,
„Als tot een reys-ghezel is eenen trouwen vrund.

1 *Zijn onderlingh verdraghen:* zijn onderling overeengekomen.
4 *Geensins niet:* in geenen deele.
7 *Wat gaet u aen:* wat overkomt u.
10 *Vervaren:* verschrikken.
11 *Gier:* vraat.

57. DE VLIEGHE EN MIEREN.

Sulcke redenen zijnder ghevallen tusschen *Maximianum* ende *Diocletianum*. Want als *Maximianus* onderstont *Diocletiano* wijs te maken dat het beter was op zijn boersch als op zijn hoofsch te leven: soo heeft *Diocletianus* het Keyserrijck ende al zijn Mt. (majesteit) verlaten, ende op't veldt in een hutte hem met slechte cost ende dranck laten ghenoeghen; tot den welcken *Maximianus* namaels quam ende prees ende roemde hemselven boven *Diocletianum*, om dat hij daghelijcx heerlijck leefde, ende aende Keyserlijcke tafel wel at ende dronck, en dat *Diocletianus* zijn buyck met grove spijs vervulde. Daerop hem *Diocletianus* antwoorde: hij was met sulcx wel te vreden. Want een goet Ruyter, wort wel uyt den zadel gelicht: Ende costelijcke brassers, zijn haer leven niet seker. CUSPINIANUS.

LVII.

Der *Vlieghen Keyzer* zich veel lofs heeft toegeschreven,
Vermits hij in't palleys der Princen hoogh verheven
Aen s' Vorsten tafel at, daer *t' Mierken* t' zomers vast
Met arbeyd was bezwaert en wonderlijck belast;
Zoo datze meer een Peert of Ezel was gheleken,
Die staegh tot d' ooren toe in slavernije steken.
Den arbeyd, zeght de *Mier,* kan niet zoo schand'lijck zijn,
Als leegheyd, die best past den Hond of t'vuyle Zwijn.
Welcx leven van ons tween oock waert is meerder eeren
Zal ons d'ervarentheyd des tijds heel kortling leeren.
T' was nauwelijcx ghezeyd; de winter-tijd verscheen:
De *Vlieghe* in armoe sterf met droefheyd en gheween;
Maer d' altijd kloecke *Mier* verzorght in hare schuren,
De winter wonder veyl in weelde kon verduren.
„De Luyaert, die de bloem van 's levens tijd verslaept,
„In plaets van vruchten niet dan stekel-doornen raept:
„Vergaet in zijn ellend; terwijl door s' Heeren zeghen,
„De vrome wel verzorght en heerlijck is bedeghen.

3 *Vast:* steeds.
5 *Was gheleken:* leek op.
8 *Leegheyd:* ledigheid.
10 *Ervarentheyd:* ervaring.
14 *Wonder veyl:* bijzonder veilig, geheel onbezorgd.
18 *De vrome:* de vlijtige, de naarstige. — *Bedeghen:* in zijne have vermeerderd.

58. ADELAER EN SCORPIOEN.

Dierghelijcken is overghecomen *Dioni* ende *Ptolemæo* Koninghen in *Ægypten.* Want als *Ptolemæus* in *Dionis* macht quam, ende zijn Koningrijck verloren had, soo dacht *Dio* den selven om te brengen. Maer gelijck 'tScorpioen den Arent vergaf: alsoo heeft *Ptolemæus Dionem* met vergift arglistelijck om 't leven gebracht. Als nu *Dio* 'tvergift vernam, seyde hij tot *Ptolemæum:* Ick was van meyningh dij te dooden, maer ghij neemt mij noch eer mijn leven dan ick het dijne. PLUTARCHUS.

LVIII.

Den *Arent* van't venijn des *Scorpioens* vergeven,
Hem vond uyt lust tot wraeck zeer pijnelijck gedreven;
En greep 't veelvoetigh dier van t'aertrijck inde locht,
Met zijnen krommen beck, op dat hijt quetsen mocht.
Maer laes! het was vergeefs; in plaets van zich te wreken,
Heeft *tScorpioen* al meer hem met vergift bestreken,
En doodelijck ghequest; de Vogel lijd vast smert,
Want 'twerckende venijn bekruypt al meer zijn hert,
Ter tijd gantsch afghemat hij viel in t' gras verslaghen;
Liet d' ijdelheyd zijn ziel aen zijner plaetsen draghen.
„Wie brand om eyghen wraeck van 't eens ontfanghen [quaed,
„Zie toe met wie hij zich het strijden onderstaet.
„Lijd liever onghelijck, als dat tot wraeck gheneghen,
„Ghij eenen stercker Helt treckt onder ooghen teghen.

2 *Hem vond:* vond zich, voelde zich.
5, 6 *In plaets van zich te wreken, heeft tScorpioen* enz.: Versta: in plaats dat de arend zich wreken mocht, heeft de schorpioen hem, enz.
9 *Verslaghen:* dood.

59. DE HANGHENDE WOLF IN'T SCHAEPS VELL.

Ghelijck de Wolf tot de Schapen, alsoo arghlistigh heeft *Darius* hem ghemaect tot de *Sacas*. Want als hij die selve wilde bekrijghen ende verdelghen, daer zij in drie hoopen verdeelt waren, soo toogh hij in aller stilligheyt op, overviel onverziens d' eerste hoop ende versloeghse alle. Daerna trocken *Darius* ende zijn Crijghsvolck der verslaghenen cleed'ren aen, met hare rustinghen, ende trocken alsoo op de tweede hoop: als de *Sacae* haer zagen komen, meynden zij niet anders of het waren hare meghesellen, vreesden voor geen perijckel, en toghense met juychen tegen om haer vriendlijck t' ontfangen. Maer de verkleede krijghsknechten *Darii* vielense met gantscher macht aen, ende versloeghense alle. Hierop trocken zij alsoo verkleedt aen den derden hoop, ende behielden daer oock de overhandt. Eyndelijck wierde *Darius* na lang ghepleeght ghewelt ende arghlistigheyt van zijn eyghen vader *Artaxerxe* in der ghevanghenis onthooft.

LIX.

De *Wolf*, om alderbest de *Vliesen* te betrapen,
Zich met een schaeps vel heeft vermomt en heel verschapen,
En weyde met den choor der lammeren in't gras,
Sliep in der Schapen koye; en alsser niemand was
Hij spoedigh een verslond, en leefde in duysent weelden:
Maer als hij langh ghenoegh zijn oude tucken speelden,
Den *Herder* eyndelijck ontwaeckte, als uyt den slaep,
Als hij van dagh op dagh ontbloot van menig schaep,
De koye al stil beloerde, en zagh hoe *'s Wolven* tanden
Zijn kudde in't stil verslond en bracht gheheel ter schanden:
Dies schietende onverziens ghelijck als uyt den droom,
Heer-Wolfaert knoopen liet met 'tSchaeps vel aen een boom.
Als d' herders zaghen hoe hij eyndlijck was bedeghen,
Recht heeft hij, zeyden zij, loon nae zijn werck ghekreghen.
„De schijn bedrieghter veel, wanneer de schalcke mensch
„D' onnoosele beloert en laghen leyt nae wensch.
„Doch 'tschaeps-vel magh een wijle eens wolven hert ver- [steken:
„Maer wat hij waerlijck is, is altijd lest gebleken.

1 *De Vliezen:* de schapen. — *Betrapen:* betrappen.
2 *Verschapen:* herschapen, gemetamorphoseerd.
3 *Choor der lammeren:* kudde der lammeren.
6 *Tucken:* bedriegerijen.
13 *Hoe hij eyndlijck was bedeghen:* hoe 't met hem was afgeloopen, hoe hij te land was gekomen.
18 *Lest:* op het laatst.

60. WOLF EN ECHEL

Ghelijck dese Wolf, soo deed *Pompejus.* Want als *Julius Cæsar* met een groot heyrcracht te Romen quam, soo schicte *Pompejus* hem zeer vriendlijck bij hem, ende seyde, hij had groot melijden met hem, om de oncosten die hy aen dat krijchsvolck leyde: rade hem daerom als een trouw vriendt, dat hij d'oncosten spaeren wilde, ende de knechten afdancken, sonderling dewijl hijse niet van doen had. Maer *Julius Cæsar* mercte het bedrogh, ende hield zijn krijgsvolck bij een, 'twelck soo hij afgedanckt hadde, soo soud hij van *Pompejo* omghebracht zijn. PLUTARCHUS.

LX.

Den hongherighen *Wolf* een *Echel* juyst ontmoeten,
En wist niet hoe hij mocht zijn honger aen haer boeten,
Vermits zij wrevligh stack haer borstels overeynd.
Dies sprack de Wolf tot haer, o Nichte, wel bekend!
Zijt voor mij onbevreest, noch staet niet in slaghoorden;
'Tis onder al 'tghediert (ghelooft mij bij mijn woorden)
Bestand, jae enckel vrede, en eendracht over al:
Zoo dat ghij niet en hoeft te zorghen voor misval.
Ghij spreect (zeght *d' Echel*) recht, ick weet dat alle beesten
Staen in een vast verbond in velden en foreesten:
Doch voor de Moordenaers, die lichtlijck in een haegh
Ghedoken mij bespien, ick deze wapens draegh:
En ben noch niet van zin, op reys die af te leggen,
Misschien wie onverhoeds mij 'toorlogh aen mocht zeggen.
„Wijs is hij die zich zelfs beschermt en wel bewaert,
„Den vijand niet gelooft, die vriend zich openbaert.
„Hij light maer op zijn luym, en zoude u geern betrapen,
„Als hij u vind ontblood van't uytgetoghen wapen.

1 *Echel:* egel.
5 *Slaghoorden:* om 't rijm voor slagorden, als vroeger.
8 *Misval:* Zie XXVI, vs. 12.
14 *Misschien wie* enz.: voor: zoo misschien iemand mij onverhoeds enz.
16 *Die vriend zich openbaert:* die 't voorkomen eens vriends aanneemt.

61. SLANGHE EN ECHEL

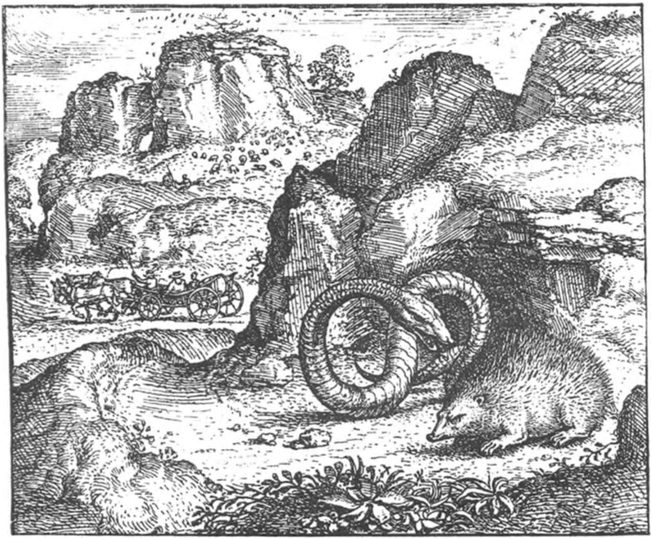

Aldus heeft een Soldaet des Konings *Philippi* in Grieckenlandt zijn weerdt bedanct. Want als dese weerdt den Soldaet niet alleen ter herbergen had ghenomen, maer zeer vriendlijck ghetracteert, ende met alle nootdruft voorzien: soo heeft die ondancbare tulpel [1], door booze list, niet alleen den weerdt uyt het huys verdreven, maer oock by den Koningh *Philippum* de zaeck daertoe gebracht, dat hem niet alleen het huys, maer ook des Weerds haef ende goedt is belooft gheworden. CÆLIUS.

---

[1] *Tulpel:* dom.

LXI.

Den *Echel* bad de *Slangh* met zuchten en met stenen,
Datze haer doch herbergh wou voor eenen winter leenen.
De *Slinger-Slangh* beweeght door *s'Echels* droeve beed,
Om haer weerdin te zijn was willigh en bereed,
Maer als in't engh des hols den *Echel* dick ghezwollen,
Zich krunckelde in een cloot, in circkelen en rollen,
De *Slangh* misnoeghen kreech, om datze zomtijds stijf
Met scherpe borstels vast haer prickelden in't lijf.
Wel, sprack de *Slangh,* is dit het loon voor al mijn deugde?
Dat ick u in mijn hol ontfingh met lust en vreughde?
Neen, zeyde *d'Echel,* zwijght, ghij vuyl twistgierigh dier,
Ben ick u in de weegh zoo packt u flucx van hier.
De *Slanghe* bad vergeefs om rust en wat verschooningh,
Dus om t' gheborstelt dier t' ontgaen verliet haer wooningh.
„D' ondanckbaer menschen, die geholpen zijn in nood,
„Vergeten weldaed licht, al is zij noch zoo groot:
„Als zij gheholpen zijn, beschaden zij den genen,
„Diens mildheyd over haer heeft rijckelijck geschenen.

14 *Verliet:* verliet zij.

62. CHAMÆLEON.

Dierghelijcke eygenschap heeftmen aen *Alcibiades* bevonden. Want hij heeft hem om de snoode Eer [1]) heftigh becommert, ende gelijck de *Chamæleon* vande lucht, alsoo heeft hij hem vande gemeene lof ende roem gevoedet, ende zijn leven onderhouden. Daerom hij oock den huyck na alle winden hing, ende allerley zeden ende manieren aennam. Bij die van *Athenen* leefde hij na haren aert vriendlijck in zeden ende ghelaet: met die van *Persen* onvriendelijck ende oploopigh, drinckende ende klinckende, &c. met den *Trojanen* begaf hij hem tot vleyschelijcke wellusten. In somma, wiens broodt hy at, diens woordt hij sprack. Doch hoewel hij de luyden sochte te lievekosen, ende een gilde van een man [2]) te zijn, soo heeft hij nochtans der deughtsamer menschen zeden niet aengenomen. PROBUS.

---

[1]) *De snoode Eer:* de verachtelijke, nietige eer.

[2]) *Een gilde van een man:* een kameraad, een makker zooals 't hoort.

LXII.

T' gheschubt *Chamæleon* steeds bij de locht moet leven:
De locht alleen dit dier kan spijze en voedzel geven.
'tHeeft voeten scherp geklauwt, het krunckelt zijnen steert,
'tWaeckt s'daeghs zoo wel als s'nachts, 'tis stout en [onverveert.
Als eenen *Protéus* veel gedaenten kan verwerven,
Zoo treckt dit dier tot zich van allerhande verwen
Het blinckende ghestalt, maer weyghert rood en wit.
„Den loghen-prater, die aen s' Princen tafel zit,
„Men bij 't *Chamæleon* ghelijcken magh met reden:
„Hy vult des Vorsten oor met vele nieuwigheden;
„Verkoopt hem wat hij wil, smeet d' een aen d' ander klucht
„Van allerley ghestroyt en wijd verziert gherucht:
„En blijft hij zomwijl in zijn loghentael ghevanghen,
„Hij krijght noch vrees noch schaemt, noch roo' noch [bleecke wanghen.

1 *Bij* voor „van" of „door."

5 *Als eenen Protéus* enz. Versta: het kan als een Proteus veel gedaanten aannemen.

7 *Ghestalt:* gesteldheid.

63. STIER EN RAM.

Soo ist den zeer treffelijcken heldt *Judæ Machabæo* gegaen. Want of hij wel door Gods sonderlinge genade, een dapper onvertsaegt ghemoedt ende groote stercte had, soo dat veel Koningen ende Vorsten voor hem vreesden: soo ist nochtans, dat hij zick alteveel op zijn manhaftigh ende stoutmoedigh hert verliet, ende sonder noodt aen een zeer stercken vijandt waegde, hij vanden selven is verslagen ende omghebraght. 1. MACHAB. 8.

LXIII.

De kromghehoornde *Ram* begeerde dat de benden
Der witghewolden hem als haren Koningh kenden,
Vermits zijn voorhooft met twee hoornen was verzien,
Waermede in tijd van nood hij dapper weyr mocht bien.
T'ontwapent weyrloos vee, de witghewolde *Vliezen*
Ghenoodzaeckt uyt ontzagh den *Ram* tot hooft te kiezen,
Bestemden zijnen eysch: de *Bock* uyt hoovaerdij
Om t' erven noch een rijck, en grooter heerschappij,
Den *Stier* ten strijde uytdaeghde, en dacht hem te verkloecken.
Het groote beest ghereed niet verre en was te zoecken,
Maer liep den *Ram* op 'tlijf, al wat hij rennen mocht,
Die flucx verslaghen stack de beenen inde locht.
„Wie boven zijne macht te stout en zeer vermeten
„Eens anders kracht bespot, en gaet zich self vergeten,
„Veel lichter als hij waent vernedert worden zal:
„Want hooghmoed (zoomen zeght) gaet altijd voor den val.

2 *Kenden:* erkenden.
5 *Ontwapent:* ongewapend. — *Vliezen:* schapen.
7 *Bestemden:* goedkeuren, toestemmen. — *De Bock: bok* en *ram* worden meermalen voor elkander gebezigd, van alle dieren, die tot dit ras behooren.

64. HENNE METTE KUYKEN-DIEVEN.

Dierghelijcke sorgh heeft *Themistocles* voor die van *Athenen* ghedraghen. Want als *Xerxes* nae 't bloedt van al de Griecken, maer bijsonder der *Atheniensers* dorstede, ende op dat hij desen dorst mochte lesschen, alle list ende moeyten aenleyde: so sloegh *Themistocles* daer goede acht op, ende gelijck als *Xerxes* allerleye rancken bedachte om die van *Athenen* schade te doen, also bedacht *Themistocles* daerentegen alle middelen ende manieren om die van *Athenen* te beschutten ende van schade te bevrijden. DIODORUS SICULUS.

LXIV.

Een groote *Kuycken-ren* zeer heftigh werd bestreden
Van *Kuycken-Dieven* drij, die grooten arbeyd deden,
Op datze tot een roof verkreghen 'tjonghe bloed,
Het mals en lieflijck vleysch van naeckt en kael ghebroet.
De *Moeder* koomt op slagh ghevloghen, met verschricken,
En ziet hoe alle drij zij door de tralien picken:
Ziet hoe haer vlugh in nood en grooten ancxt (helaes!)
Bij nae gheworden is der *Kuycken-Dieven* aes:
Dies stelt haer flucx te weyr, op dat zij nae vermoghen
Afweyren mocht de geen die om haer jonсxkens vloghen.
Zij vlieght rondsom de kouw, zij klaeckt, en slaet geluyt,
Zoo lang tot haer ontjaeght is den ghewenschten buyt.
„De *Klock-Hen* draeght het beeld der trouwe magistraten,
„Waer op d' onnoosle zich stantvastigh magh verlaten:
„Die allen vromen zijn als eenen vasten burght.
„Wel tland daer d' overheyd 'tghemeene best bezurght.

7 *Haer vlugh:* haar broedsel.
11 *Kouw:* kooi. — *Klaeckt:* klokt.
12 Versta: zoo lang tot de buit, die door de kiekendieven gewenscht werd, hun ontjaagd was.

65. BOER ENDE MUYSKEN.

Nero was wel geen boer, maer een Roomsch Keyser, doch had deses Boers aert ende eyghenschap aen hem. Want als hij gelijck een droncken bout [1], ende gulzighe boer door een onzinnigheyt zijn eyghen Palleys, met de Stadt Roomen in brandt had laten steken, soo heeft hij alle die haer met de vlucht salveren wilden, weder te rugh gedreven ende in't vier laten jaghen. IN'T LEVEN NERONIS.

---

[1] *Droncken bout:* dronkaard.

LXV.

Een ruyghe *Droncken-bloet*, die stonck van jopen bieren,
Den dagh van zijn geboort gewoonlijck was te vieren:
En rechten jaerlijcx toe een groote *Bacchus* feest,
Daer 't al ter maeltijd quam wat vrolijck was van geest.
Voor 't huys hij tot triumph een eycken vuyr deed blaecken,
Om al den heelen choor der slempers te vermaken.
Maer als eens bij gheval den Noordenwind op stack,
En d' opghestegen vlam sloegh in het rieten dack,
De kermis was ghesteurt, thuys branden lichter laghen,
De gasten vloden wech, verbaest en heel verslaghen.
Een *Muysken* om t'ontgaen die hongerighe vlam,
In't midden uyt den brand verbaest ghevloden quam.
Den *Huys-heer* zat van bier, en vol en dol beschoncken
Greep *'t Muysken* by den steert, en werp het in de voncken:
En riep, O ontrou gast! waer hebbe ick oyt verschuld,
Dat ghij in onspoed mij zoo haest verlaten zult?
„Die't Avonthuur toelacht geen vrunden en ontbreken,
„Zoo lange als zijn planeet blijft een gheluckigh teecken:
„Maer als Fortuyn den neck op't onverzienste wend,
„Hem naulijcx eenen vrund van zoo veel vrunden kend.

1 *Een ruyghe Droncken-bloet:* een ruwe, woeste dronkaard.
2 *Gewoonlijck was:* gewoon was.
15 *Waer hebbe ick oyt verschuld:* waarmee heb ik het verdiend, dat, enz.

66. VOGHELAER ENDE VINCKEN.

Insghelijcx ist met een Procureur te *Constantinopolen* afgheloopen. Want als hem eener [1]) een vereering deed, soo heeft hij die selve [om datse hem te slecht [2]) dochte] niet willen aennemen, overmits hij wat meerder ende grooter hoopte te krijgen. Maer als hij sagh, dat hij niet alleen geen grooter, daer hij op wachte, maer oock de cleyne, die hij veracht had, niet en kreegh: soo is hij op hem selven soo toornigh geworden, dat hij zijn Dienstmaeght heeft belast, zij soude hem met een houte schoffel lustigh de lendens smeeren; op dat hij door sulcke slagen wijs wierde, ende voortaen het cleyn niet verachte. PONTANUS.

---

[1]) *Eener:* iemand.
[2]) *Slecht:* gering.

LXVI.

Een *Voghelaer* in't veld uytspannende zijn garen,
Ghezeten onder't bruyn van schaduwende blaren,
Een wolcke *Vincken* tot zijn net afdalen zagh,
Die't zaed op picken quam dat uytghespreydet lagh.
Maer ziende een ander schaer van voglen elders vlieghen
Dacht haer met eenen slagh te zamen te bedrieghen.
De *Vincken* zat terwijl, van't zaed dat light ghespreyd,
Ontvlien den Voghelaer die op zijn luymen leyd.
T' licht ondertusschen daelt, nae moeyte en groot verlangen
Hij aenden avond maer een vincxken heeft ghevanghen.
„De gierigaert die nae het goed des werelds streeft,
„En nimmermeer ghenoeght met tgene dat hij heeft,
„Maer nae't onzeker tracht het welcke hem quam te voren,
„Heeft dickwijls tgeen hij hadde op't onverzienst verloren.

2 *'t Bruyn:* de schaduw, het duister, door de schaduw verwekt.
3 *Een wolcke Vincken:* een dichte zwerm van vinken.
7 *Zat terwijl:* intusschen verzadigd.
10 *Aenden avond:* met den avond, tegen den avond.

67. SATYR EN BOER.

Emanuel de Griexsche Keyser heeft hem in een saeck kout ende warm, vrient ende vijand betoont. Want als de Keyser *Conradus* met zijn krijgsheyr in *Palæstinam* trock, steld hij hem zeer ghedienstigh ende mild aen, liet hem veel meels ende allerley Proviand toevoeren. Doch mengde dat meel met calck, daer van de krijghslieden groote cranckheden ende schade kregen. Als nu *Conradus* dit vernam, te weten, dat *Emanuel* vriendlijck van woorden ende vijandlijck in't werck was, so maecte hij hem haest van daer, ende wilde hem niet langer betrouwen. SABELLICUS.

LXVII.

Een *Land-man* vond in't wout een ruyghen *Satyr* dolen,
Die dood van koude schier zat in een hol ghescholen,
Hij bracht hem in zijn huys en deed hem goede cier:
De *Satyr*, boven mensch en onder als een dier,
Ghemerck nam, dat de *Boer* om d' handen te beschermen
In zijne vuysten blies, op dat hij mocht verwermen
Zijn kneuckels schier verstijft van koude op twindigh veld:
Oock zagh hij dat de spijze op 'stafels rugh ghesteld,
Door *'sBoeren* adem d' hett' en brand werd afgheblazen:
Verwondert overzulcx, began hij te verbazen,
En vloot ter deuren uyt, beducht voor 'slijfs verlies,
Om datmer koude en hett met eenen adem blies.
„Die in d' een hand het vuyr, in d' ander 'twater houden,
„De wijzeman bedacht voorzichtelijck oyt schouden:
„Want oft haer wezen schoon niet toont als liefde en jonst,
„Zoo zijnze doch niet vrij van booze toover-konst.

5 *Ghemerck nam:* opmerkte.
10 *Began:* begon.
14 *Bedacht:* welberaden. — *Oyt schouden:* altijd, steeds schuwde.

68. HUYS-RATTE EN OESTER.

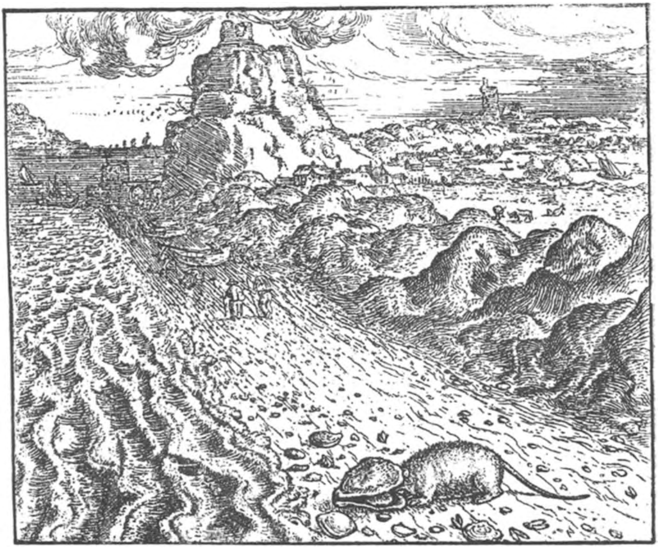

Sulcken slickmuyl was *Diogenes* toeghenaemt de Hondt. Want of hij wel te huys genoegh te eten had, soo was hij nochtans lecker, ende had een groot verlanghen na garners [1]. Dies hij na de Zee gingh om garners te vangen, ende quam daer om zijn leven, soo dat hij die slickerij dier ghenoegh betaelde. ATHENÆUS.

---

[1]) *Garners:* garnalen, garnaat.

LXVIII.

Een *Huys-Rat* niet vernoeght dat zij leefde als de vrije,
En in eens koopmans huys hadde alle leckernije
Van suycker en bancket, van wilt en van ghebraed,
En alles wat den disch eens handelaers beslaet:
Dies zij van dertelheyd beraen werd te verhuyzen
Aent' dorre en vochte strangh, daer steeds de baren bruyzen.
Maer komende aen het Meyr en aen het natte zand
Dat alzins light verwaeyt, zij flucx een *Oester* vand:
Dies gretigh nae den visch van binnen heeft ghegrepen,
Maer *d' Oester* heeft de schelp al zachtkens toe ghenepen,
En *'sRatten* hooft verplett, zoo dat het zwarte beest
Op staende voet verworght, zeer deerlijck gaf den geest.
„Wie in gherusten staet en in een weeldigh leven
„Zijn lusten niet bedwinght, maer nae yet nieus wil streven,
„Door dertelheyd bekoort, al zelden wel beklijft,
„Uyt onghebondenheyd die hem tot weelde drijft.

6 *Strangh:* strand.
8 *Alzins:* in allen deele, van alle kanten.
13 *Weeldigh:* welgesteld.

69. SLECK EN ADELAER.

Aldus ist *Justiniano* den tweeden ghegaen. Want als hij uyt het Roomsche Rijck verjaegt ende zeer vernedert was, soo heeft hij *Trebellium* den Koning in *Bulgaria* versocht, ende ghebeden, hij wilde hem wederom in zijn Keyser-rijck helpen, soo wild hij hem daervoor met groot gelt ende goet vereeren. *Trebellius* deed zijn best met zijn volck ende geldt, behieldt d'overwinningh, ende bracht *Justinianum* wederom aen't Keyser-rijck: begeerde daerop 't beloofde gelt. Maer als *Justinianus* zijn belofte niet na en quam, soo greep *Trebellius* hem aen, ende nam hem geld, goudt, eer, landt, ende het Keyser-rijck. CUSPINIANUS.

LXIX.

De *Sleck* met haren staet misnoeght, en gantsch t' onvreden,
Vermits zij kruypen most, en werd van elck vertreden,
Bad *d'Arent* dat hij haer ten Hemel voerde om hoogh,
Op dat zij 's weerelts kloot met een doorzichtigh oogh
Eens overgapen mocht, en alle de rivieren
Die vochtigh hier en daer ghekrunckelt henen zwieren:
Zij wild' hem voor dien dienst vereeren met den schat
Eens peerels die zij korts op 'tveld ghevonden had.
Den *Arent* haest verbeen haer op nam met zijn klouwen,
En dede haer d' ommeloop des aerdrijcx naeckt aenschouwen,
Ten lesten hy verzocht van haer 'tbeloofde pand:
Maer als hij bij de *Sleck* noch bagh noch peerle vand,
Hij haer den necken brack, en deerlijck bracht om 'tleven.
„Wie niet vernoeght met tgeen nature hem heeft gegeven,
„Maer steeds nae hoogheyd tracht, perijckel loopt voor al,
„Dat hem ghenaeckende is een ijsselijcken val.

4 *Doorzichtigh oogh:* een oog, dat doorziet.
5 *Overgapen:* van boven af aangapen, beschouwen.
12 *Bagh* moet hier in den zin van „kleinood" genomen worden.
13 *Den necken:* nek.

70. KUYCKEN-DIEF EN KOEKOECK.

Ghelijck de Havick den Coeckoeck: also bespottede *Alexander Magnus Anaxarchum,* dat hij een arm leven leyde, ende slechte grove spijze at: maer dat *Alexander* met de costelijcste leckernijen ende lieflijcste wijnen hem verlustighde, ende van alle dinghen (herteken wat lust dij) hadde. Maer niet lang hier nae valt *Alexander* in een groote kranckheyt, ende wort vande Medicijnen [1]) in een kamer gheleyt: 'twelck als *Anaxarchus* vernam, soo lachte hij wederom met *Alexander*, ende zeyde: hij woude liever met slechten cost ende dranck zijn ghesontheyt behouden, als met leckere beetkens hem selven ziecten ende smerten veroorsaken, ende vande *Medicis* [2]) als een gevangen man ghehouden werden. ÆLIANUS.

Medicè vivere, est miserè vivere: PLAUTINUM.

---

1) *Medicijnen:* geneesheeren.

2) *Medicis:* abl. plur. van *medicus.*

LXX.

De schampre *Kuycken-Dief*, die daeghlijcx met zijn kluyven
De Kuyckenen verscheurt en d' arme tortel-duyven,
Den *Koeckoeck* heeft beschimpt, om dat voor zijnen kost
Hij daeghlijcx zijnen buyck met pierkens vullen most;
Vermits hij veel te bloode om yemand aen te randen,
Zijn zeen'wen nimmer tot yet treffelijcx uytspanden.
De Vogel die altijd zingt op een zelve maet,
Ghetroosten dat hij dus veracht werd en versmaet:
Ghetroosten dat hij zich met wormkens most erneeren,
Ter tijd hij onlancx spoorde, en kenden aen zijn veeren,
Den *Kuycken-Dief* door list des voghelaers gheva'en,
Die hingh aen 'stoorens top tot spiegel voor de qua'en.
O (sprack de *Koeckoeck* doen) indien ghij goedertieren
U sober had vernoeght met wormkens en met pieren,
Ghij had u vrijheyd noch, en waert niet min als ick,
Ontweken vrij en vranck der voghelaren strick.
„Wie met een sobren disch vernoeght zich houd te vreden,
„Ontgaet 'tperijckel licht van veel ghevaerlijcheden.
„Maer wie behaghen schept in weelde en overdaed,
„Zich lichtelijcken brenght in eenen droeven staet.

4 *Pierkens:* wormpjes.
6 *Zeen'wen:* spieren.
8, 9 *Ghetroosten:* getroostte zich.
9 *Erneeren:* voeden.
10, 11 De zin is: totdat hij niet lang daarna den kiekendief bespeurde, dien hij aan zijn veeren kende, en die door de list des vogelaars gevangen was. — *Onlancx:* weldra.

71. DE GIER EN DE NACHTEGAEL

Als 'tvolck te Romen om den honger oproerigh was, ende de Raets-Heeren overvallen wilde, soo gheboot den Roomschen Raedt den welsprekenden *Çatoni,* dat hij 't volck met schoone lieflijcke reden soude stillen. *Cato* deed een reden tot het volck, maer rechte niet bij haer uyt, want zij begeerden (metten kortsten geseyt) Broodt. *Cato* comt weder inden Raedt sonder yet uyt gerecht te hebben, ende zeyt, *Venter caret auribus:* dat is, Daer moet gegeten zijn, al waren alle boomen galgen.

LXXI.

Den hongherighen *Gier,* al toornigh en verbolghen,
Een licht gewieckte schaer van voglen gingh vervolgen,
En vingh uyt al de vlucht een jonghen *Nachtegael;*
Die al verbaest den *Gier* dus aen sprack op zijn tael:
O aller voglen heer! wilt u barmhertigh toonen,
Wilt mijn onnoozelheyd en weerloosheyd verschoonen:
Ick zal u danckbaer zijn, de tijd mijns levens langh,
En voor die deughd u geest vermaecken met ghezangh.
Mij lust niet, antwoord hij, naer u ghezangh te hooren;
Den honger is te groot, *Den buyck en heeft geen ooren*
Om luystren nae 't Muzijck, of eenigh lieflijck lied:
Dus zwijght vrij, want dien zangh noch vreughd bekoort
[mij niet.
„Waer nood den mensch bekrijght, daer achtmen op geen zaken
„Die 't oogh behaechlijck zijn, noch ons 'tgehoor vermaken.
„Veel dingen zijn wel nut en staen ons wonder aen,
„Maer 't noodighst overweeght, en steeds moet voren gaen.

4 *Op zijn tael:* in zijn taal.
13 *Bekrijght:* beoorloogt.
16 *Overweeght:* lees *óverweegt:* d. i.: weegt het zwaarste.

72. SLANGHE EN BOER.

Sulcken danck behaelde de Keyser *Arnulphus* voor de weldaedt, die hij *Zundebaldo* der Slaven Coning bewesen had. Want als die van zijn vijanden zeer benaut ende schier gants en gaer onderdruct was, so heeft *Arnulphus* hem met geldt ende volck versterct, ende uyt alle noot wederom gheholpen. Maer als *Zundebaldus* hem weder sterck bevant, so heeft hij hem teghen zijn weldoender opgemaect, ende onderstond hem groote schade te doen; twelck hem nochtans niet wel vergingh: want hij vanden Keyser met heyrscracht overrompelt, ende eer hij daertegens voorzien conde, onderdruct wierde. LUITPRANDUS.

LXXII.

De *Land-man* bij gheval vond in een hage doren,
Een krunckelende *Slangh*, schier dood en half vervroren,
Vermits den Noordenwind de bleecke zon int' snee,
En 'tijs op 'tstrengst vant jaer haer aenzicht spieglen dee.
Des huys-mans hert gheroert met liefde en mede dooghen
't Serpent brenght in zijn hut, maer vond zich haest bedrogen:
Want als 'tondanckbaer dier s' vuyrs gloeyentheyd vernam,
En meer en meer allenx heel tot zich zelven quam,
Het zijn fenijn terstond aen allen kanten spreyde,
Dies hij haer met een acx terstond ten strijde ontzeyde,
En kloof haer 'thooft in twee, en riep, O schendigh feyt!
Is dit de loon en danck van mijn ghetrouwigheyd?
„Daer is geen boozer dier als een ondanckbaer mensche,
„Die als hem alles gaet naer zijnen lust en wensche
„D' ontfanghen weldaed niet alleen ter zijden steld,
„Maer den weldoender zelf met alle quaed vergelt.

3 *Snee:* sneeuw.
7 *Vernam:* dit woord is hier te zwak voor de bedoeling des dichters.
10 *Acx:* bijl. — *Ten strijde ontzeyde:* ten strijde daagde.
11 *Kloof:* kliefde.
12 *Mijn ghetrouwigheyd:* mijn goed vertrouwen.

73. LEEUW EN DEN WANDELAER.

Alsoo bijcans ist *Clito* vergaen. Want als hij hem selfs boven *Alexandrum Magnum* prees, ende zijn Ridderlijcke feyten hoogh roemde; oock voorgaf, dat hij niet alleen inden krijgh veel lieden met eygener handt verslagen had, maer *Alexandrum Magnum* uyt der vijanden handen verlost, ende hem selven alsoo boven *Alexandrum* verhief, soo vergrimde *Alexander* over hem, ende stack hem doot. CURTIUS *Lib.* 8.

LXXIII.

Een reysend *Wandel-gast* en stercken *Leeuw* te zamen
Door 't schaduwende wout haer wegh en voet-pat namen,
En hadden onderlinghe haer praterij ghemeen,
Ter tijd zij zaghen uyt ghehouwen in een steen,
Een *Man* en ruyghen *Leeuw*, die worstelende deden
Haer beste en arbeyd om elck anderen t'ontleden:
Daer nae veel strijds de *Man* ten lesten meester word,
Zoo dat de *Leeuw* (zoo't schijnt) ter aerden neder stort.
De wandelaers hier op haer ooghen bezigh sloeghen,
En elck voor ander schiep hier in een goed ghenoeghen.
De *Leeuw* 'sLeeuws sterckheyd prees, die 'smenschen [overtrof,
De *Man* gaf zijns ghelijck den eeren-krans en lof,
Vermits hij merckelijck den *Leeuw* scheen t'overwinnen:
De *Leeuw* hier om vergramt en rasende van zinnen
Zijn macker sprongh op't lijf, en sprack, Wel aen, laet zien,
Wie van ons tween de sterckste, en grootste weyr magh bien.
„Wie zich te veel beroemt en zijnen kam op steket,
„Niet lettende met wie of wat persoon hij spreket,
„Komt lichtelijck ten val, ghesnevelt onder voet,
„En zijn verdiende straf ten laetsten draghen moet.

4 *Ter tijd:* totdat.
6 *Ontleden:* van leden berooven.
9 *De wandelaers:* namel. de wandelaar en de leeuw, die met hem meewandelde. — *Bezigh:* belangstellend.
19 *Ghesnevelt:* gesneuveld.

74. DE LEEUWE, EZEL EN VOS.

Dus hebben metten anderen [1]) ghehandelt *Jugurtha Hiempsal* ende *Adherbal.* Want als zij 't Koningrijck van *Numidien* metten anderen souden paerten [2]), soo heeft *Hiempsal* het beste deel ende de voornaemste plaetsen des lands voor hem selven behouden. Maer *Jugurtha*, die altijt een Leeuwen hert droegh, die heeft onlangs daer nae dezen *Hiempsalem* overvallen ende ghedoodt, ende zijn landschap ingenomen: 'twelck *Adherbal* ziende heeft zick daer over grootlijcx ontset, ende hem aen't cleynste deel laten ghenoegen. SALLUSTIUS.

---

[1]) *Metten anderen:* de een met den anderen, met elkander.
[2]) *Paerten:* deelen.

LXXIV.

Den *Ezel, Vos,* en *Leeuw* zijn onderling verdraghen,
Ghelijckerhand om roof en buyt te gaen uyt jaghen:
Zij renden door het wout, en hielden nerghens stee,
Ter tijd zij afghejaeght betrapten een jongh *Rhee.*
Doen sprack den *Ezel,* laet ons nu geenzins krackeelen,
Maer t'jonghe *Rhee* in drijen voor ons te gader deelen.
De *Leeu* hierom verstoort en eysselijcken gram,
Den *Ezel* flucx verscheurde, en daedlijck t'leven nam.
En spreeckt het *Vosken* aen, t'zal nu met ons ghelucken,
Deylt ghij den verschen roof in twee ghelijcke stucken.
De *Vos* verscheurden 't *Hert,* en deylden t'beest van een,
Maer gaf zijn Koning 't grootste en t'beste deel van tween.
Dies zich der *Dieren Vorst* tot *Reynaert* spoedigh keerde,
En vraeghde, in wat school hij dees beleeftheyd leerde?
Eens anders ongheluck, sprack *Reyntjen* heel beleeft,
Des *Ezels* droevigh eynd mij onderwezen heeft.
„Wie 'sandren voorbeeld zich verstrecken laet een lesse,
„En houd d'ervarentheyd zijn voedster en meestresse,
„Veel zwarigheyds ontgaet, en s'levens tijd verlenght,
„Terwijl d' onwijze zich in druck en lijden brenght.

1 *Verdraghen:* overeengekomen.
2 *Ghelijckerhand:* te zamen, gezamenlijk.

75. DE VOS EN DE LEEUWE.

Soodanighen Vos was *Funius.* Doe dese inden eersten aen't Koninghlijck hof quam. ontsettede hij hem voor des Konings Mt. En hoewel hij daer na, om de gestadige omgangh met den Koning, niet meer en vreesde, soo gheloofde [1]) hij nochtans den Koning niet, maer nam als een schalcke Vos op hem selven goede acht. Want hij wel wist, dat het niet goet en was met groote heeren te spotten; ende dat heeren gunst ghelijck mey-windekens haest verkeeret. LIVIUS.

---

[1]) *Gheloofde:* vertrouwde.

LXXV.

De *Vos* zagh eenen *Leeuw* van verre' hem naerder komen:
Dies 'tziddren hem bevingh, en zeer begon te schromen:
Verstack zich voor een wijl in't diepste van het wout,
En heeft zijn leven in s'Leeus klauwen niet vertrout.
Terstond daer aen, is weer hem 'truyge dier verschenen;
Doen was hij zoo beducht noch bangh niet als voorhenen,
Doch vloot vast niet te min int dichtste van het lisch.
Ten lesten hem noch eens de *Leeuw* ontmoetet is;
Doen heeft hij onbezorght verzelt den schrick der dieren,
Die neffens *Reynaert* hem bewees zeer goedertieren.
„Ghewoonte veel vermagh int quaede en oock int goed:
„T' is d' andere nature in't redelijck gemoed.
„Veel hebben t' zondigh quaed dat ons noch aen magh kleven,
„Verkeerdelijck natuur, niet aenwenst toegheschreven.

2 *En.... begon:* en *hij* begon.
10 Versta: die zich omtrent Reynaert zeer goedertieren betoonde.
14 *Aenwenst:* gewoonte.

76. LEEUWE, VERCKEN, EN GIER.

Even alleens, doe *Hircanus,* ende *Aristobulus* teghen malcanderen oorloghden, hoopte *Herodes* een goede beet van d' een of d' ander te crijghen, ende daerenboven het Joodsche Rijck: want hij voorseker meynde dat een van tween verslagen soude werden. Maer zijn hoop viel inde assche. Want als zij lang metten anderen geoorloght hadden, ende moede wierden, soo hebbense beyde opghehouden. SABELLICUS.

LXXVI.

De *Leeuw* en *t' Wilde Zwijn* malkanderen ontmoeten,
Met opghespeerden muyl d' een d' ander fel begroeten.
De *Leeuw,* wiens kracht bestaed in zijnen slinger steert,
Het wilt gheborstelt *Zwijn* zeer eysselijck aenveert,
En scheurt het dicke speck met zijn gheslepen tanden:
't Zwijns ooghen zietmen flucx gelijck twee kolen branden,
En 't grijpt zijn vijand aen om teghenweyr te bien:
Terwijl de vogel *Gier* haer worstlen gaet bespien
Van eenen groenen tack, waer op hij is ghezeten,
En vast op d' eerste die van tween zal zijn verbeten.
Maer als zij strijdens moede opschorten haer ghevecht,
En yder loopt zijns weeghs, en niemand onder leght,
Den hongherighen *Gier* door ijdel hoop bedroghen,
Versteken van zijn vreughde is elders heen gevloghen.
„Wie zich te vroegh verblijd op't niet en 'tonghewis,
„En deylt den beyren-huyt eer't beest ghevanghen is,
„Ten lesten dickwils rouwe en droefheyd zal bespringen:
„Sot is hij die veel roemt in onverkreghen dinghen.

4 *Aenveert:* vaart (vliegt) op hem aan.

10 *En vast op d' eerste* enz.: ergens op vasten is hetzelfde als ergens na hongeren. — *Verbeten:* stuk- of doodgebeten.

77. DE WOLF, 'TVOSKEN EN DE HARDER.

Als *Musulmanes* een broeder *Bajazetis* I. Turcxschen Keysers voor zijn broeder *Mose,* die hem socht te dooden, uyt het landt vloot, soo word hij van eenige Turcken op de wegh bekent, die hem terstont vingen ende *Mosi* overleverden, hopende groote gunst ende vergeldingh te verkrijgen. *Moses* nu neemt zijn broeder van dese verraders, ende laet hem stracx worghen; maer de verraders laet hij allegader met haer wijven, kinderen, ende vrienden, ende haer gantsche geslacht levendigh verbranden. CHALCOCONDYLAS *Lib.* 4.

LXXVII.

De *Wolf* in d'afgrond van een holle rootze speelden,
Van voorraet wel verzorght, en zwom in duyzent weelden.
De *Vos,* die bij gheval passeerde lancx het gat,
Den *Wolf* om weynigh spijze en voedzel vrundlijck bad.
Maer *Wolfaert* veel te gier, en vreemt van medelijden,
Liet *Reynaert* onghetroost, en zagh hem aen ter zijden:
De looze *Vos*, om zich te wreken van dien smaet,
Wees d' Herder t'Wolven hol, uyt doodelijcken haet.
De *Wolf* gheraeckt om hals, en *Reyntjen* nood zich zelven
Op't wiltbraed, dat hij vind in 'shollen klip ghewelven:
Verbrast hem aen het vet, zoo dat hij selfs (helaes!)
Ten lesten deerlijck word der feller honden aes.
„Al wie uyt nijdigheyd een ander neemt te plaghen,
„Een beudel word zijns zelfs, en zal veel smerten draghen.
„De nijdighe zich zelfs noch andren deughd betoont,
„Om andren leet te doen hem zelven niet verschoont.

5 *Te gier:* te gierig.
13 *Neemt:* zich voorneemt.
14 *Beudel:* beul.

78. DE VOS, HOND EN HAESE.

Derghelijcke bedroch bevindt zich aller tijdt toeghedraghen te hebben: dan als veele menschen verrascht en in perijkel ghecomen zijn, weten zij fijntjens haer aenstaende perijkel op een ander te schuyven en haer daer soetjens uyt te draeyen, brenghende een ander in ghelijcke ghevaer. *Dit is een rechte Vosse list.*

LXXVIII.

T' Loos *Reyntjen* eenen *Dogh* opt onverzienste ontmoeten:
De *Dogh* die wilde aen hem zijn graghen honger boeten.
Dies *Reynaert* in ghevaer, hielt met hem deze spraeck:
Ghelooft mij, joncker *Dogh*, van wonder quaden smaeck
Ist harde Vossen vleesch, en qualijck om verdraghen:
T' bezwaert, en koockt gants niet in hongherige maghen.
Maer zoo u vleesch ghelust of eenigh lecker aes,
Ziet daer loopt wel te passe een langh-gheoorden *Haes:*
Zijn vleesch is delicaet, en laet zich lieflijck stoven,
Het is 'tghezochtste wilt in aller Princen hoven.
De *Dogh* hier door beweeght, nae't *Haesken* henen spoed,
'tWelck vluchtigh hem ontspringht, gelijck oock *Reynaert* [doet;
Die veylich bij den *Haes* in schaduwe ghezeten
Zijn ontrouwe en verraet van't *Haesken* word verweten.
O Cort-steert (zeght de *Vos*) ghenoeghdy quaelijck noch?
Ick prees u edel vleesch op 'thooghste voor den *Dogh*.
„Zoo handlen zulcke die haer naesten noch bezwaren,
„Op datze in lijfs ghevaer haer zelven slechts bewaren.
„De schalcke heeft om de brand zijns nabuurs geen geklagh,
„Als hij zich veyligh bij de kolen warmen magh.

3 *Met hem:* tot hem. — *Deze spraeck:* toespraak.
6 *Koockt:* verteert.
15 *Ghenoeghdy quaelijck noch?:* zijt gij nog ontevreden?
19 *De schalcke:* de guit.

---

79. STIER EN'T MUYSKEN.

Aldus gingh het den machtighen Roomschen Oversten *Marco Antonio:* dese worde van een kleyne Vorst uyt Parthen heymlijck aengherant, ende leedt schade, hoewel niet groot. Als nu dese Vorst weghvluchtede, ende in een zeer diepe dal ende versekerde plaets hem verbergde, soo heeft *Antonius* dese schaed hoogh genomen, ende hem met drie hondertduysent man daer henen gemaeckt, daer de Vorst verborgen lagh; doch en heeft met al zijn macht hem niet connen krijghen, noch uyt zijn stercte verdrijven, maer is sonder yet uyt te rechten daer van daen ghetrocken. PLUTARCHUS.

LXXIX.

Den horen-drager *Stier* hem zelven Koningh noemde
Van al't viervoetigh vee, en al wat d'hoornen kromde;
Beroemde dat hij 't al braveerde aen elcken kant:
Ja zelf te boven gingh den stercken Oliphant,
Den Leeuw, den Beyr, den Wolf, en wreede Panther-beesten,
En alles wat zich houd in dalen en foreesten.
Terwijlen hij dus roemt, een *Muys* kruypt uyt haer hol,
En bijt den *Stier* in't been: dies hij van gramschap dol,
Zijn leet te wreken tracht, en t'*Muysken* wil vervolghen,
't Welck hem in't hol ontvlucht: dies brult hij zeer verbolgen:
Want telcken als hij zich wil wreken van zijn leet,
Loopt 'tdiefken in zijn hol, dat hem zoo schendigh beet.
„Hoe groot een Koningh is door al zijn heerlijckheden,
„Al is hij schoon het hooft van menigh duysent steden,
„Zoo kan een onderzaet, en minder onderdaen,
„Hem door zijn kloeckheyd noch veel hinders brenghen aen.

14 *Al...schoon:* zie LXVII:15.

80. DE AEP EN DE VOS.

Dierghelijcke bede deede *Semiramis* aenden Coning *Ninum*. Want als zij zijn Coninglijcke cieraet ghezien had, soo meynde zij datse alsdan veel heerlijcker soude gheacht zijn als de Coning haer van dien cieraet wat medeelde. Versocht derhalven oytmoedelijck, hij wilde haer een deel van zijn Coninglijcke eer ende cieraet overgheven. Maer *Ninus* heeft haer sulcx gheweygert, segghende, dat dese eer, ende cieraet te dier tijdt hem ende niet haer toebehoorde. DIODORUS.

LXXX.

De steertelooze *Sim,* den achter kalen *Marten,*
Bad *Reyntjen,* dat hij haer uyt liefde en goeder harten,
Een stuck van zijnen steert uyt jonst meed-deelen wouw,
Op datze afschutten mocht haer schande en oock de kouw,
Vermits zijn steert te langh zulcx lichtlijck konde ontbeeren.
Maer *Reynaert* heeft zich hier gants niet aen willen keeren:
En sprack, Neen juffrouw *Sim,* maeckt mij het hooft
[niet kranck,
De steert mij niet ontciert, noch valt mij niet te langh,
Noch oock zwaer van ghewicht, in slepen, oft in draghen;
U smeecken is vergeefs, dus hout vrij op van klaghen.
„De rijcke gierigaert (een zeldzaem wonder ist!)
„Tot zijnes naesten troost, te noode ontbeert en mist
„Yets van zijn overschot; hij keert zich aen geen kermen,
„Noch ziet de nood niet aen van d' aenghevochten armen.

1 *Sim — Marten:* namen van een aap.
4 *Afschutten:* afkeeren.
14 *Aenghevochten:* t. w. door rampspoed.

81. DE VOS, EN'T BEELD.

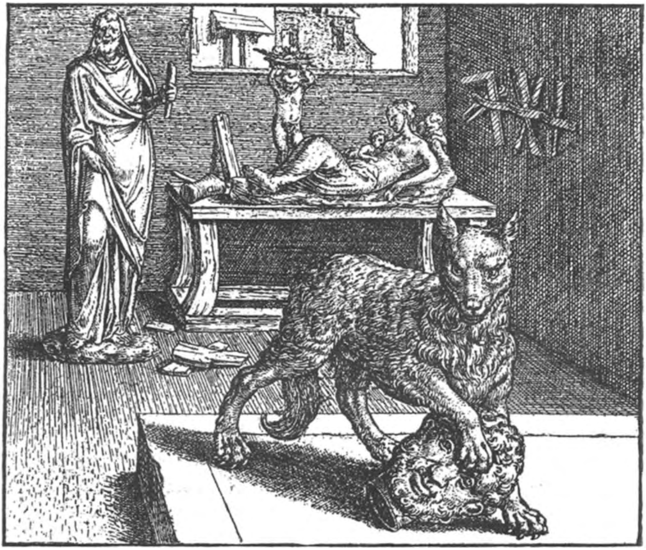

Even alsoo hebben die vrome Christenen ghedaen. Want als zij tot de Heydenen quamen, die gesneden beelden hadden ende aenbaden; soo hebben zij die selve bezien, inde handen ghenomen, ende om ende wederom ghekeert, ende als zij in die selve noch ziel noch vleesch, noch zin noch verstand en vonden, soo hebbense die selve bespott, ende verworpen. HISTORIA ECCLESIASTICA

LXXXI.

De *Vos* in't rijck kasteel eens edelmans aenschouwde
'tHooft dat een beeldenaer zeer schoon nae't leven bouwde:
Zoo dat in't aenzien eerst hij vastlijck heeft ghelooft,
T'Was geen gegoten beeld, maer een natuurlijck *Hooft;*
Het welck hij om de kunst ghelooft heeft en verheven,
En sprack, Wat ooge zagh oyt schoonder beelt zijn leven?
Maer nietemin wat light hier aen bedreven nu?
O schoon ghebootste kop! ick vinde niet in u,
Noch reden, noch verstand, noch hersenen, noch zinnen:
Uytwendigh schijndij wat, maer niets en isser binnen.
„Een welgheschapen lijf, en treffelijck ghestalt,
„Uytwendigh menighmael den mensche wel ghevalt:
„Maer zietmen op den geest, waer in alleen den prijs leyd,
„Zoo vindmen hem ontblood van reden, en van wijsheyd.

2 *Beeldenaer:* beeldhouwer. — *Bouwde:* vormde.
5 *Ghelooft:* geprezen.
8 *Ghebootste:* gevormde.

82. 'THERT, 'TSCHAEP EN WOLF.

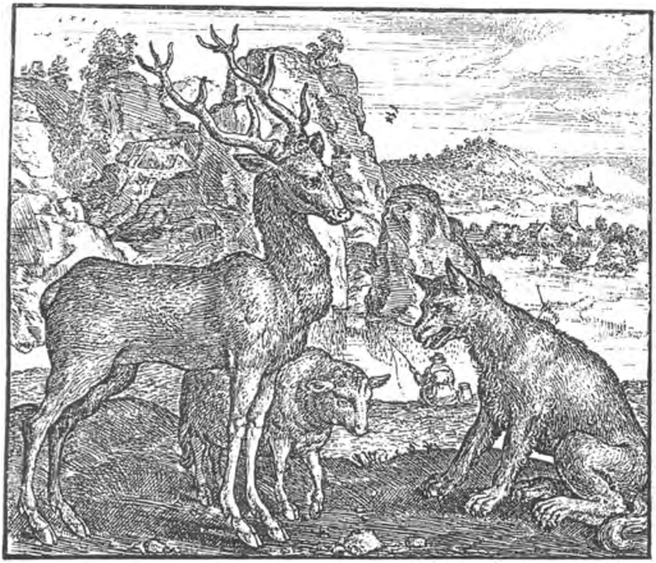

Aldus heeft *Tatianus* I. een ander beclaegt, eerstlijck voor *Alexanders* hofmeester, daerna voor den Keyser selfs, als dat hij hem etlijcke schepelen gersts schuldigh was, ende niet en wilde betalen. De beclaegde wedersprack hem stantvastelijck, segghende hij was hem niet schuldigh. Maer *Tatianus* drongh hem soo ongheschicte hard met dreygen, dat hij eyndlijck uyt vreese seyde, hij was hem soo veel schepelen gersts schuldigh.

LXXXII.

Het ranck ghehorent *Hart* 'tonnoozel *Schaep* beklaeghden,
En voor den wreeden *Wolf* vergramt ter vierschaer daeghden,
Op dat het van de terwe en tgraen mocht zijn betaelt,
De welck hem quam van ouds en had tot noch ghefaelt.
De *Wolf* als rechter heeft verhoort haer beyder zegghen,
En heeft het weerloos *Schaep* wel ernstigh op gaen legghen,
Dat het aent klachtigh *Hart* het koren zoud voldoen,
En op ghezetten dagh zich tot voldoeningh spoen.
T' onnoozel bevend *Lam* heeft alles aenghenomen.
Maer als nu *'tHart* is ter ghezetter tijd ghekomen
Heeft *'tSchaepken 'tHart* belacht om't vast beloofde graen,
En zeyde, Ick dede uyt vreeze al tgene ick heb ghedaen.
„D' onnoosle moet uyt schrick in der tyrannen hoven,
„Tgene hij niet schuldigh is uyt anxt en vrees beloven.
„Want wie te schaffen heeft met eenigh wreet tyran,
„Op dat hij hem ontgae belooft al wat hij kan.

1 *Beklaeghden:* klaagde aan.
4 *Quam:* toekwam.
11 *Belacht:* belachen.
15 *Te schaffen:* te doen, te handelen.

83. DE GEYTE EN 'T JONGHE WOLFKEN.

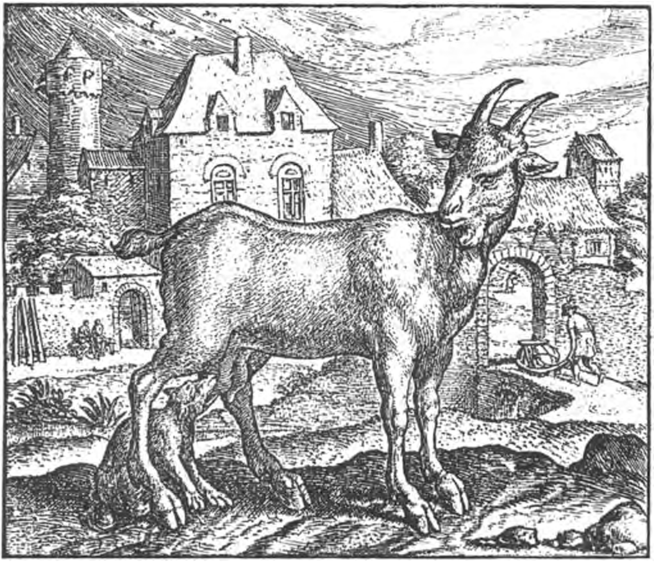

Ghelijcke ondanckbaerheyd heeft *Antoninus Caracalla* bewesen. Dese wierd van *Cilone* opghevoedt, ende zeer bemint, soo dat alle menschen meynden hij had *Antoninum* voor zijn kint aenghenomen. Maer doen *Antoninus* groot wierde, heeft hij *Ciloni,* die hem soo trouwelijck bemint, ende opghevoedt hadde, schandelijck het leven ghenomen.

LXXXIII.

De langhgebaerde *Geyt* een *Wolfken* heeft gevonden,
't Welck op te voeden zij haer zelf heeft onderwonden,
Zij leydet aende speen: t' jongh *Wolfken* ouder werd,
Al zoogh het *Geyten* melck, 'tbehielt een Wolven hert:
Begon zijns vaders aert te drucken uyt nae 't leven,
Zoo dat de moeder *Geyt* bestond daer voor te beven.
Gaet *Wolf-Kind*, sprack zij, gaet (ick wil mij uws ontslaen,)
Want voor de weldaed, die ick u hebb aengedaen,
Ghij mij ten lesten zoud verscheuren en verslinden.
Gaet nae u Wolven toe, wilt uws ghelijcke vinden.
„Deughd werckt hij, die in nood zijn vijand goed bewijst,
„Die zijnen dorst uytlescht, en zijnen honger spijst:
„Maer toezien moeten wij al zoo hem t'onderhouwen,
„Dat wij ons zelven niet hem al te veel betrouwen.

6 *Bestond:* begon.
11 *Goed bewijst:* goed doet.
13 Versta: maar wij moeten zorgen hem derwijze te onderhouden.

84. DE KATTE EN DEN HAEN.

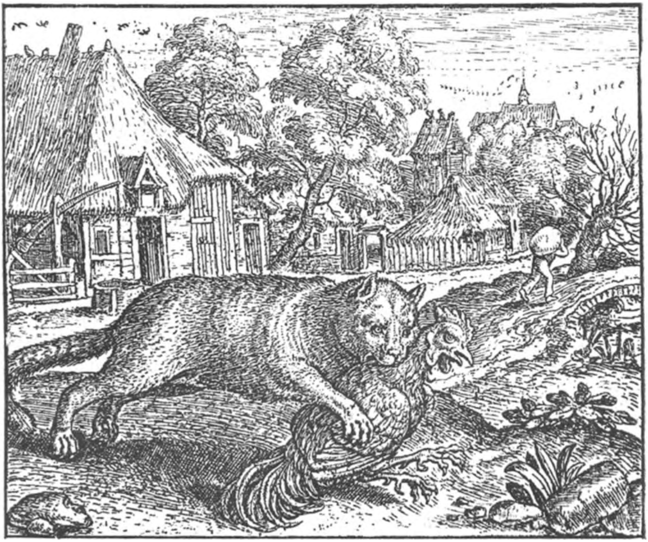

Alsoo heeft die vermaerde Tyran *Dionysius Siculus* met de Burghers te Regio in *Sicilia* omgegaen. Want hij verweet hun grootelijcx, dat niemand vande Burgers hem zijn dochter ten wijve geven wilde. Daerop de Burgers antwoorden: dattet geen gebruyck was, dat eens Burgers dochter eens Konings huysvrou ware. Hiertegen seyd den Tyran: 'ten is oock geen gebruyck, datmen mij wat weygheren soude. Belegerde daerop de stadt, ende benaude de Burghers alsoo, dat zij met groot geldt de vrede moesten koopen. Niet zeer lang daer nae begeerde hij van haer, zij souden hem met koren voorzien. De Burghers seyden: 'twas in haer vermoghen niet, hem soo grooten hulp te doen. De Tyran antwoorde: zijt ghij te arm mij dat koren te geven, soo ben ick rijck genoegh u krijgh aen te doen: belegerde daerop de Stadt op een nieu, plundertse, ende beroofdse, ende bracht de Burgers om. DIODORUS *Lib.* 14.

LXXXIIII.

De klauterende *Kat* een *Haen* hadde opgegrepen,
En in haer pooten hielt hem vast en stijf ghenepen:
Bloed-schender, (zeyde zij,) hoereerder, razebol,
Ghij hebt, ghij hebt nu uytghespeelt uws levens rol:
Ghij hebt de dood verschult: deese oogen zuldij luycken,
En meer u moeder noch u suster niet ghebruycken,
Om uwer geylen lust met haer te blusschen uyt.
Ghij zult vroeghmorgens niet meer maecken groot geluyt,
Noch in haer zoetste rust de slapers komen stooren.
Dies *Koppen* om 'tontgaen des *Katten* heeten toren,
Zijn onschult maeckte, dat hij 't niet en was alleen,
Maer zulcx met al de rest der voglen had ghemeen.
De *Katt* en luystert noch nae onschult, noch gheweten:
Maer heeft der *Hinnen-Boel* op staende voet verbeten.
„Wie ymand haten wil, en is tot wraeck ghezind,
„Al lichtelijcken een ghevonden oorzaeck vind:
„Geen onschuld gelden magh in't vierschaer der tyrannen,
„Daer reen en billijckheyd van ouds is uytghebannen.

5 *Verschult:* verdiend.
8 *Vroeghmorgens:* 's morgens vroeg.
10 *Koppen:* naam van den haan. — *Toren:* toorn.
11 *Zijn onschult maeckte:* verontschuldigde zich.
13 *Onschult:* verontschuldiging.
14 *Hinnen:* hennen.
16 *Ghevonden:* valsch verzonnen.

85. DE KATT EN DE RATTEN.

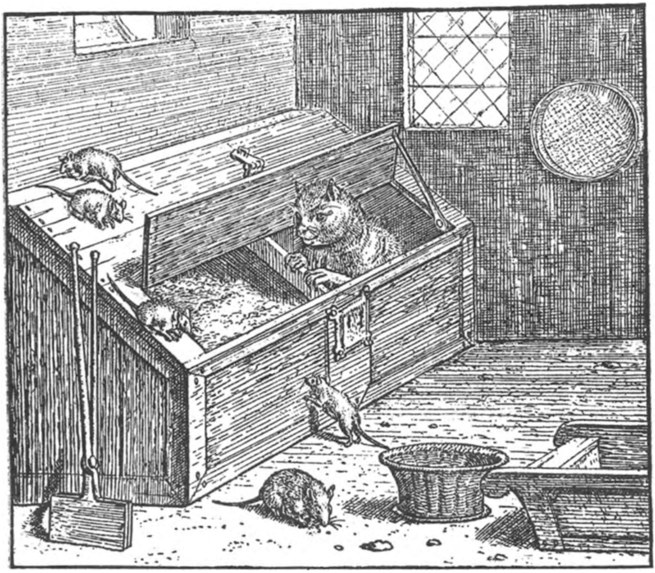

Alsulcken Kats-list heeft *Mithridates* ghebruyct, als hij *Damatem*, die teghen den Coning *Artaxerxem* rebelleerde, wilde dooden. Want als hij mercte, dat hij hem in een veldslagh niet sterck ghenoegh was, soo ghebruycte hij dese list. Hij maecte een heymelijck bestandt met *Artaxerxe,* ende nam krijghsvolck aen, ende stelde den dief[1]), als of hij oock, ghelijck *Damates* vanden Coning afghevallen ware. Nam oock inden schijn, met goeden weten ende wille des Konings etlijcke Steden, ende vastigheden in, ende gaf zick voor een vijand des Konings uyt: stond oock na een vriendlijck ghespreck, ende alliantie met *Damate* te houden, ende zijn krijghsheyr bij het zijne te voeghen, ende alsoo een heyrcracht uyt beyden teghen *Artaxerxem* te velde te brenghen. Doch alsoo zij beyde sonder gheweer, ende wapen bij malcander quamen, ende raedt hielden hoe zij de saeck souden aenlegghen, daerin *Damates* geern bewillighde, soo verbergde *Mithridates* zijn wapen dicht bij haer t'samencomst. Na dat den raedt nu, alst scheen, ghesloten was, scheyden zij van malkander: maer *Mithridates* comende daer hij 't geweer ghelaten had, nam het, ende verberghd het onder zijn rock, keerde terstond weder, ende riep *Damatem* te rugh, als of hij wat vergeten had, ende hem noodigh had te spreken. *Damates* geen quaet vreesende, comt onghewapent, meynende noch yet wat van hem te hooren: *Mithridates* grijpt het geweer, stoot het *Damati* in't lijf, ende doode hem. PLUTARCHUS.

---

[1]) *Hy stelde den dief:* hij stelde zich aan als medeplichtige.

LXXXV.

Een stock-oud *Katten-vel* met kreupelheyd behangen,
Van oudheyd *Ratten* kon noch langer *Muyzen* vanghen:
  t'Langhsteertighe ghebroet alst hier de snuf van kreegh,
  Haer hongher boeten aen het meel, en aen den deegh.
Dit heeft die oude *Kol* tot in het hert verspeten,
Om datze haer wackerheyd door d' oudheyd had vergeten:
  Maer evenwel bedacht een raed vol argh en list,
  Zij voeghde haer bij het meel, en school haer inde kist.
De dieren die bij nacht nae haer ghewoonte quamen,
Zij d' een nae d'ander heeft verslonden al te zamen.
  „De magher armoe verr de zatte weeld verkloeckt,
  „En in den bittren nood en anxt veel listen zoeckt:
„Al tgeen in weelde niet kan ons ghedachten roeren,
„Weet d'armoe noch in nood scherpzinnigh uyt te voeren.

1 *Katten-vel:* kat.
2 *Ratten kon noch langher Muyzen vanghen:* Latijnsche constructie voor „kon ratten noch muizen langer vangen."
3 *Snuf:* lucht.
5 *Verspeten:* gespeten.
6 *Oudheyd:* ouderdom.
8 *Bedacht:* heeft zij bedacht.

86. DE OUDEN HOND, EN ZIJN MEESTER.

Dierghelijcke onbillicheyd heeft bejeghent de dienaren *Marci Catonis.* Want also lang zij jong, ghesondt, frisch ende sterck waren, ende alle dienst hem doen conden, soo hadden zij goedt onderhoudt: maer doe zij out wierden ende onvermoghende, gaf hen *Cato* noch te eten noch te breken; ja jaegdse ten lesten wegh, of verkochtse om een cleyn geld: ende al wast dat zij hem baden, dat hij aende dienst wilde ghedencken, die zij hem met grooten vlijt ende trouwe bewesen hadden, soo cregense doch geen genaed, maer moesten hulp- ende troostloos in honger, ende armoed versmachten. PLUTARCHUS.

LXXXVI.

Een ouden krancken *Brack,* te traegh om meer te jagen,
Werd daghelijcx ghegroet en afghesmeert met slagen,
Om dat hij langer niet zijn *Joncker* bracht ten hoof
Een afgheronnen Hart, Wild Zwijn, oft andren roof:
Ghelijck hij voormaels plagh de tafel zijnes heeren
Met lieflijck venezoen op t'rijcxste te stofferen:
Maer als hij eyndlijck werd bejeghent lancx hoe straf,
En datmen stocken hem in plaets van eten gaf,
Hij tot zijn heere sprack, Mijn diensten zijn vergeten,
Ick heb mijns levens tijd ellendelijck versleten:
Men heeft mij om de buyt ghetroetelt spade en vroegh,
En niet uyt liefde en gunst die jemand tot mij droegh.
„Wie zijnen tijd verslijt in grooter Heeren hoven,
„Zich dwazelijcken veel belooningh gaet beloven.
„Want als hij zijnen tijd onnut heeft doorghebracht,
„Hij ijdel en vergeefs op zijn besoldingh wacht.

6 *Venezoen:* wildbraad.
7 *Lancx hoe straf:* langs hoe straffer, hoe langer hoe straffer.
8 *Stocken:* stokslagen.
16 *Besoldingh:* bezoldiging.

87. DE BOER EN ZIJN HONDEN.

Alsoo hebben etlijcke Soldaten inde Stadt *Potilia* haer tijdelijck [1]) gheredt-dert. Want als de Burghers inde beleghering alles verteert hadden, de schorssen vande boomen ende dat oude leder opaten; doe maecte zick de Soldaten uyt der Stadt, soo zij best conden, mits zij meenden, dat zij ten lesten oock vande Burghers souden opghegeten worden. FRONTIN. *Lib.* 4.

---

1) *Tijdelijck:* intijds, tijdig.

LXXXVII.

Een *Huys-man* hartghedruckt van swinters sture vlagen,
Uyt grooten hongers nood zijn *Huys-vee* heeft geslagen:
Maer laes! ten holp al niet, de koude duerde langh,
De winter viel zoo strengh, en maecktent hem zoo bangh,
Dat hij zijn *Ossen* bij haer hoornen heeft ghegrepen,
Die plachten zijnen ploegh te trecken en te slepen:
Deze heeft hij oock op't lest ter slachtbanck voortghebracht,
En met den scherpen bijl gezamentlijck geslacht.
Zijn *Honden* hebben dit droef schouspel waerghenomen,
En eyndelijck bestaen uyt ancxt voor hem te schroomen:
O laet ons (zeyden zij) ontvluchten metten ijl!
Magh zijn juckdraghent vee noch niet ontgaen den bijl;
Niet beters zal ghewis op'tlest ons wedervaren:
Die zijn lief huys-vee slacht, en zal geen dogghen sparen.
„Wijs is hij, die in tijds is voor tghevaer beducht,
„Die veylighlijcken noch d' aenstaende dood ontvlucht:
„Die vonnist, dat hij is te vreezen en te mijden,
„Die zijn zelfs huysghezin bezwaert met kruys en lijden.

2 *Geslagen:* geslacht.
16 Versta: dat hij te vreezen en te vermijden is, die zijn eigen huisgezin, enz.

88. DE EZEL, BUFFEL, CAMEEL, EN MUYLE.

Insghelijcx quamen de gemeene Burghers te Romen, ende beclaegden haer zeer over den Roomschen raet, dat zij voor die selve moesten arbeyden te huys ende op't veldt, ende haer dienen als slaven. Dies etlijcke van hun seyden, zij wouden voortaen niet meer soo slaven, noch soo gehoorsaem zijn, maer alsoo wel in ledigheyd ende blijschap leven als de Raets-heeren. Daerop *Agrippa* antwoorde: dat zulcx geen standt conde houden. Maer zij waren voor een tijd hardneckigh, ende bleven bij haer voornemen. Livius.

LXXXVIII.

'tLangh-halzighe *Cameel*, den *Ezel* afghedreven,
'tLast-draghend *Muyl-Peerd*, en de *Buffel*, zat van leven,
Zich vonden 'tsaem vergaert, in een ghezoncken dal:
Elck klaeghde zijn verdriet en daeghlijcx ongheval;
Om dat elck volghen most zijns heeren last en wenschen,
En dienen tot gherief en slavernij der menschen.
Den *Ezel* langh-gheoord die kreesch uyt onghedult,
Hij was aen zulcken last noch arbeyd niet verschuld,
Hij wildet zich onslaen, en langer dus niet kruypen,
En voortaen oeffnen niet als vreten, slempen, zuypen.
Dies strafften d' and're drije zijn domheyd al te rouw,
En raden dat hij met dien staet vernoeghen zouw.
Want willen slavernij ontgaen is moeyt verloren,
Om dat wij (zeyden zij) tot slaven zijn gheboren.
„Hoe menigh plompaert noch al stribbende bepleyt
„'tOntgaen het dienstbaer juck dat hem is opgheleyd.
„Maer 'tis vergeefs ghewoelt om't voorschick te verschrijven:
„Want die een Ezel is, die moet een Ezel blijven.

3 *Ghezoncken:* laag.
7 *Kreesch:* schreeuwde.
8 *Verschuld:* gehouden, verplicht.
9 *Hij wildet zich onslaen:* hij wilde er zich van ontslaan.
10 *En voortaen oeffnen niet als* enz.: en voortaan zich op niets toeleggen dan op, enz.
13 *Want willen:* want te willen.
15 *Stribbende:* stribbelende.
17 *'t Voorschick te verschrijven:* het voorbeschikte lot te veranderen.

89. BABIAEN EN DE AEP.

Gelijck de Aep ende Kat haer aert niet laten: soo mede niet die boosaerdige menschen. Sulcx bleeck aen *Antoninus Caracalla* Roomsche Keyser, die van natueren toornigh was. Dese was in zijn jeughdt van *Severo* zijnen vader wel opghevoedt, ende van goede leermeesters tot alle deughden ende vrije konsten onderwesen, ende ghestiert: daerin hij so toegenomen had, dat hij een goed Philosooph was, ende de meeste uren des daegs daerin toebrachte, betoonde hem oock gants sachtmoedigh, ende melijdigh. Ja als ymand veroordeelt, ende ter doodt gevoert worde, soo weende hij, ende keerder zijn oogen af, op dat hij't bloedt niet en sage. Maer als hij namaels begost te rijden ende te vechten, soo liet hij wel dra mercken, waertoe hij genatureert was: ende als hij na zijns vaers doodt Keyser wierde, ende 'tsweerdt inde handt kreegh, soo vergat hij metter haest alle sachtmoedigheyd, word een tyran, ende doode zijn broeder *Getam,* ende zeer veel Roomsche Raets-heeren ende Burghers. SUIDAS.

LXXXIX.

Den *Aep* eens guychelaers bedreef zeer vreemde dingen,
Met danssen in het perck, met beytelen, en springhen:
T' nieuws-gierich malle volck zagh vast de bootsen aen,
Elck was van lacchen schier de blijde ziele ontgaen.
Terwijl den *Aep* vast juyght, en volght op smeesters roepen,
Hij een fraey hierlantsch wijf ziet groote noten snoepen:
Dies hij op't onverzienst nae haren schoot zich maeckt,
En voor een wijl met haer zoet-apigh noten kraeckt:
Ten lesten kraeckens moede (o seldsaem wonderheden!)
Hij haren voorschoot licht, en toont haer naeckte leden.
D'omstanders lacchen vast om zulck een vreemt bedrijf,
Dat haer van schaemte moet versteken 'tschaem-root wijf.
„Natuyre wort bedeckt door d'aenghewende zeden,
„Maer nimmer uytgheroyt door leeringhe of door reden:
„Barst altijd erghens uyt, en brenght noch eens pas
„Het geen haer aenghe-erft en aengheboren was.

1 *Guychelaer:* goochelaar.
2 *Danssen:* springen. – *Beytelen* en *buitelen* was, ten tijde van Vondels jeugd hetzelfde.
3 *De bootsen:* de potsen.
4 Versta: elk was buiten zichzelven van pret.
6 *Hierlantsch:* inlandsch.
8 *Zoet-apigh:* als een zoete aap.
9 *Seldsaem:* zeldzame.

90. ZWALUWE ENDE DEN QUIST-GOET.

Insghelijcx heeft hem ghedraghen *Albidius* eens rijcken Romeyns Soon. Want na zijns vaders doodt heeft hij al zijn erfgoedt door de keel gejaegt ende verslampampt. daernae oock zijn kleederen verkoft ende verdroncken; eyndlijck, op dat hij niet en behielde, oock dat huys in brand ghesteken, ende ghemeynt hij soude wel een goet leven vinden: doch heeft daernae groot ghebreck, ende zeer grooten honger, ende kommer gheleden. PLUTARCHUS.

XC.

Een dertle *Lichtmis* al zijn goederen verquisten,
Behalven zijnen rock, die hij ongeerne misten.
Doch als hij onverziens een *Zwaluwe* inde locht
Haer vleuglen roeren zagh, hij bij zich zelven docht,
Die vogel is ghewis een voorbood vande daghen,
Die 't alderlieflijcxst zijn, en niet dan bloemen draghen:
Mijn hemde mij ghenoeght; het opper-kleed moet zijn
Verdobbelt en vertuyscht, 'thert vrolijck inde wijn.
Maer laes! hoe ist vergaen? de Noordwind is ghekomen,
En heeft met zijn gheblas den *Zwaluw* tlijf benomen.
De *Brasser*, als hij nu den *Voghel* ligghen zagh,
Ghij (zeyde hij) d' oorzaeck zijt van alle mijn gheklagh.
Van koude ick nu vergae. Nu vinde ick mij bedroghen,
Om dat ghij trouwloos zijt te vroegh de hette ontvloghen.
„Wie yets te spoedigh doet, en volgt zijn eyghen hooft,
„Al lichtelijcken van zijn welvaert word berooft.
„Indien de quist-goed dacht op huyden, om den morghen,
„Hij zoude ontwijflijck meer voor slevens welstand zorgen.

8 *Vertuyscht:* verdobbeld.
10 *Gheblas:* geblaas.
17 *Quist-goed:* goedverkwister, doorbrenger. — *Op huyden:* heden.

91. VOGHELAER EN'T VELD-HOEN.

Als desen Weydman, soo heeft *Antiochi* volck haer ghedraghen. Want als *Triphon Antiocho* slaghleverde, ende inde vlucht ghedreven worde, soo heeft hij op alle straten, ende weghen gout laten uytwerpen, 'twelck het geltgierighe krijghsvolck opgreep. Ende als de Overste ende Hooftlieden hen sulcx verboden, ende seyden zij souden 't geldt legghen laten, ende den Koningh najaghen, bij den welcken zij een veel grooter buyt dan dese vercrijghen souden, soo pasten zij daer niet op, maer seyden: 'twaer beter het seker te hebben, als 't ontseker te verhopen: want jaegdense hem na, soo mochten zij van hem gheslaghen werden, ende 'tgene zij alreede hadden, verliesen, ende 'tander datse hoopten niet becomen. FRONTIN. *Lib.* 2.

XCI.

De *Vooglaer* op zijn luym vingh een Patrijs in't garen;
Het *Veld-hoen* in s'doods schrick, en d' uyterste ghevaren,
Den *Vooglaer* vrundlijck smeeckte, en om zijn leven bad.
O (sprack het) rooft mij niet mijn alderweerdste schat!
Mijns levens doch verschoont; ick stae in duyzent vreezen:
Mij weer in vrijheyd steld, ick wil u danckbaer wezen,
En jaghen u zoo veel Patrijzen inden strick,
Als ghij begeeren zoud, in eenen ooghenblick.
Neen, zeght de *Vooglaer*, neen: zijt ghij zoo boos van herten,
Dat ghij een ander wilt toebrenghen zulcke smerten,
Waer van ghij hertlijck wenscht u selven nu t'ontslaen,
De welverdiende straffe en zuldij niet ontgaen.
„Die op zijn luymen light om andren te verraden,
„Zal eenen zwaren vloeck op zijne schoudren laden:
„Die andren laghen leyd, oft onderstaet te do'on,
„Werd zelfs in't net gejaeght, en krijght verraders loon.

92. DE HENNEN EN'T VELD-HOEN.

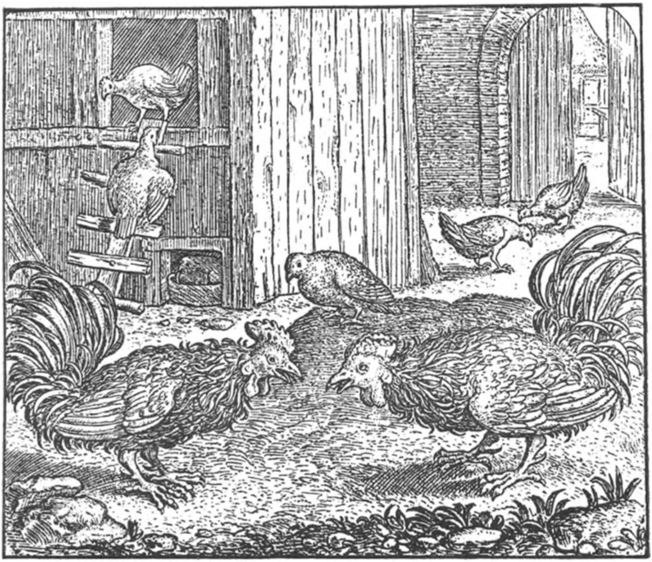

Aldus gingh het schier met *Romulo*, dien de herder *Faustus* bij het water ghevonden, ende t'huys ghedraghen heeft. Want of hij wel van Koninglijken stam en bloede was, soo is hij nochtans van, ende onder de boeren opgevoedt, die hem veel leeds aendeden, ende zeer hateden, ende quelden. Maer als hij wiste dat hij geen boer, maer van een ander aert was; oock zagh dat de boeren zelfs onder malcander niet eendrachtigh waren, hoe wel zij van een staet ende aert waren, soo heeft hij zijn quellagie verduldigh opgenomen, ende soo langh verdragen, tot dat hem de zon des gelucx opgingh, ende hij tot grooter eer, ende hooger staet gecomen is. COMMENTATORES IN VIRGILIUM.

XCII.

De *Landman* een *Patrijs* in't looze net verstrickten,
De Koppens inde ren het arme Hoen verpickten:
Zoo dat het zijnen tijd met rouwe slijten most,
Op hope van't verdriet noch eens te zijn verlost:
Doch eynd'lijck zagh het hoe vast vinnigh met onvreden
De *Kamme-draghers* steeds zoo nijdigh t'samen streden,
D' een met jeloersheyds pest ontsteken en ghequelt,
Om dat met zijn boelagie een ander was verzelt;
En d' ander om den palm triumphelijck te voeren
Hadde anders niet in't hooft als groote krijghs-rumoeren.
Als *'t Veld-hoen* dit beooghde, en zagh hoe fel en wreet
Het een ghekamt gheslacht het andere bestreed,
Zoo heeft het zich ghetroost, en dacht, 'ten is geen wonder
Dat ick arm vreemdelingh moet stadigh duycken onder.
„Daer borghers onderlingh malkanderen bestaen
„Op 't scherpste en 't alderfelst zeer hert te grijpen aen,
„En daer zij daedlijck zijn gheneyght ten alderboosten,
„In zijn versmaetheyd zich een uytheemsch licht kan troosten.

2 *Koppens:* hanen. Zie LXXXIV, vs. 10. — *De ren:* de loop. Zie LXIII, vs. 1.
8 *Verzelt:* gezelschap hield.
11 *Beooghde:* met het oog gewaar werd, bemerkte.
12 Versta: de een *van 't* gekamd geslacht den anderen bestreed.

93. DE VOGHELAER EN DE OIJEVAER.

Noch was de Tyran *Nero* grover ende wreeder. Want als hij zijn Tyrannische net uytspande, om al die gene te vanghen ende verworgen, die hem in't minste tegen waren; soo quam die onschuldighe *Soranus Senecæ* broeder oock in zijn strick: ende doe hij hem bevond alsoo gevanghen, bat hij *Nero*, hij wilde hem niet dooden, nadien hij niemand leet ghedaen had, noch hem in't alderminste niet teghen gheweest. Doch hij konde niet verwerven, maer is van dien grouwsamen Tyran omghebracht. XIPHILINUS.

XCIII.

Eens *Landmans* acker stond gelaen met gouden koren,
Maer 'twert van *Ganzen* en van *Kranen* afgheschoren,
Dies hij van toornigheyd zijn stricken heeft ghestelt,
Om dees roof-voglen te verrasschen op het veld.
Hij lagh op zijne luym met overgroot verlanghen,
En heeft juyst bij gheval een *Klepelaer* ghevanghen.
Den *Oyevaer* uyt ancxt heeft zijne onnoozelheyd
Den *Ackerman* verbaest tot onschuld voorgheleyd:
Den tijd mijns levens noeyt beschadighde ick u granen,
(Zeght d' *Oyevaer*) ghelijck de Ganzen en de kranen.
Neen (sprack de *Voghelaer*) het lijf is u ontzeyd,
U onschuld niet en geld, ick vind u op het feyt.
„Wie veyligh leven wil in stilheyd uytghenomen,
„Verzel zich daeghlijcx bij 'tghezelschap van de vromen.
„Want wie den quaden volght, die 't booze zijn gewoon,
„Word eyndlijck achterhaelt, en krijght der quaden loon.

9 *Den tijd mijns levens noeyt:* nooit van mijn leven.
13 *In stilheyd uytghenomen:* in uitgekozen rust.
14 *Verzel zich:* voege zich.

94. DE WOLF VERVOLGT HET SCHAEP.

Soo ist eenighe Roomsche soldaten vergaen. Want als *Titus Vespasianus* de Roomsche Keyser *Hierusalem* beleghert had, drongh dat Roomsche krijgsvolck in't veroveren vande Stadt met alle macht op de Joden. Ende als de Joden t'gedrang niet langher wederstaen conden, vluchteden zij inden Tempel om haer te salveren: maer 'tkrijgsvolck snelde haer soo na, dat zij haer haestlijck daer weder uyt maecten. Als nu dat krijgsvolck met grooter onghestuymigheyd inden Tempel drong, nam het vier rontom den Tempel alsoo de overhandt, dat zij de vlammen niet langer ontloopen konden, maer in die selfde jammerlijck verbranden moesten. JOSEPHUS.

XCIIII.

Een hongerighen Wolf, ter zijden weghgescholen,
Zagh een onnoozel *Schaep* lancx 't open veld gaen dolen:
  Dies greetigh nae het aes hij aenghevloghen quam,
  En volghden op het spoor het weerloos vluchtigh *Lam*:
Het *Vlies* zijn leven zocht op't spoedighste te vrijden,
En ziende een oud ghesticht ghetimmert wat ter zijden,
  Ter poorten inne vloot: dies *Wolfaert* op de hiel
  Zoo dapper metter vlucht ter deuren inne viel,
Dat als hij binnen was, zij flucx is toeghevallen:
Dies spaerde hij *'t Vlies* uyt ancxt, en questen 't niet met allen.
  „De booze niet verschoont het bloed van't vroom geslacht,
  „Voor dat hij heeft zich zelfs in zwaer verdriet gebracht.
„Zijn hongher is zoo groot, dat hij ten langhen lesten
„Vergeet al tgeen hem dient ten goeden en ten besten.

5 *Het vlies:* het schaap. — *Vrijden:* vrij te maken.

95. JUPITER EN DE SLANGHE.

Op dese wijse gingh het toe met de gaven die *Alexandro Magno* op zijn bruylof ghepresenteert wierden. Want soo haest de mare voor den man quam, dat *Alexander Magnus* aen *Statyram Darij* dochter wilde hijlicken, soo hebben veel machtighe Potentaten groote Gaven bereyt, ende teghen de bruylofs feeste *Alexandrum Magnum* daermede vereert. Maer alsoo *Alexander* mercte dat sommige met een valsch hert haer geschencken presenteerden, soo heeft hij sulcke niet willen ontfanghen, maer die selve met den genen diese brachten teghelijck verworpen. ATHENÆUS.

XCV.

De *Blixem-drager* heeft den choor der Hemel-Goden
Op een zeer groot bancket heel vrundlijck laten nooden:
Neptunus flucx ter feest met zijnen drijtand quam,
En *Mars* noch vocht van't bloed, en van het krijgen gram;
Apollo met de glans van zijn doorluchte stralen,
Met al de Water-Goon en Nymphen vande dalen.
Zoo flucx 't ghediert vernam het heerlijck avondmael;
Elck een zijn giften bracht op 'shemels opper-zael.
't Was *Jupiter* zeer lieff, hij heeft s'in danck ontfanghen.
Ten lesten met een *Roos* quam een der *Water-slanghen*:
Maer *Jupiter*, beducht dat eenigh boos venijn
Mocht onder's Roozen blaen en steel gestreken zijn,
„Heeft dit geschenck ontzeyd. Ghij die de Goon wilt eeren
„Met een oprecht ghemoed, wilt u ten hemel keeren.
„Want ijdel is de dienst die yemand hem bewijst,
„Wanneer hij uyt een boos en Godloos herte rijst.

4 *Vocht:* vochtig, nat.
7 *Vernam:* opmerkte, waarnam.
13 *Ontzeyd:* geweigerd aan te nemen.

96. JUPITER EN DE HONICH BIJE.

Ghelijck dese Bijen, soo wraeck-gierigh waren de leerjongeren *Christi.* Want als *Christus* haer voor henen sandt in *Samariam,* ende dat de *Samaritanen* haer niet alleen niet herberghen wilden, maer heel qualijck bejeghenden, ende onvriendlijck afwesen, soo quamen zij, ende baden *Christum,* dat hij hun macht wilde geven, dat zij 'tvier vanden hemel op haer mochten doen vallen, ende haer altsamen verbranden. Daerop hen *Christus* antwoorde, dat sulcken straf niet alleen te swaer, maer oock haer begeeren gants onbillijck was. ja dat zij niet wisten van wat Geest zij waren. LUCÆ. 9.

XCVI.

Der *Bijen Koningh* trots, van grootsheyd uytghelaten,
Boodt *Jupiter* beveynst een gift van honigh-raten,
En bad met eenen dat 't hoogh vierschaer vande Goòn
Hem gunde dat hij mocht met zijnen angel doon
Al wie van honigh quam onblooten zijne korven:
Maer heeft van 'shemels troon deze antwoord flucx verworven:
'tGeschenck dat ghij mij brengt mij zonderling behaeght,
Maer 'tgeen ghij van mij bid, en daer ghij mij om vraeght,
Dat ghij een ander met u prickel mocht doen treuren,
Dat overkome u zelfs, dat moet u zelfs ghebeuren.
Want als ghij andren quest, 'tzij met, 'tzij zonder schult,
Zoo zweere ick dat ghij flucx dit leven sterven zult.
„Die nae de sterren zend zijn vuyrighe ghebeden,
„Om zijn wraeckgierigheyd aen ymand te besteden,
„Zal missen niet alleen 'tgeen dat hij heeft ghebeen,
„Maer voelen zelfs op 't hooft den opgheworpen steen.

7 *Zonderling:* bijzonder.

97. 'TPEERD EN'T ZWIJN.

Alsoo hebben malkander gheantwoort *Themistocles* ende *Adimanthus*. Want als *Darius* met zijn gheweldigh heyrcracht de Griecken overquam, ende *Adimanthus Themistoclem* met grooter blijschap na de Slach sagh haesten, soo sprack hij: Het jammert mij dijner, dat ghij soo moedigh ten strijde ende ter doodt rennet. Daerop antwoord hem *Themistocles:* Ick wil liever met eeren als een Ridderlijcke heldt inden krijgh sterven, dan sonder eer als een arm blood catijf[1]), ghelijck ghij zijt, leven. PLUTARCHUS.

---

[1]) *Catijf:* ellendeling.

XCVII.

Het *Kuysche Truytgen Zochs* zagh *'tRos* verciert met pluymen,
Ghezadelt en ghetoomt doen zijnen breydel schuymen,
  Ten oorloogh toegherust, om draghen zijnen heer
  In't midden van't ghevecht, met zweert, pistool, en speer.
O riep zij, armen *Guyl!* waer wildij u begheven?
Wat dolheyd gaet u aen, dat ghij van zelfs uw leven
  In 'sdoods perijkel stelt, en allerley ellend?
  Doen heeft zich tot de *Zeughe* het *Ros* aldus ghewent:
Ghij vuyle *Morsebel*, wat wildij al veel zegghen?
Die altijd inden dreck en vuylen stanck blijft legghen?
  En eyndlijck blijft vervreemt van alle onsterflijckheyd,
  Die in't bestoven veld den *Hengst* word bij gheleyd;
Als hij den *Ridder* voert tot dooden en tot moorden,
En breeckt door't vierkant van der vijanden slag-oorden;
  Behaelt veel wapen-roofs, en eenen heldren glans,
  Als hij verwinner blijft en erft der eeren krans.
„Die door zijn traegheyd blijft van't ware lof versteken,
„Veel tijds op andren wil veel snorcken en veel spreecken.
  „Door ondeughds oeffeningh wert niemand oyt vermaert.
  „Wel hem die door zijn deughd zijn naem van't graf bewaert.

1 *Truytgen Zochs:* Truitje de zeug. *Trui*, in 't Fr. *la truie*, is nog heden ten dage onder 't volk voor „zeug" in gebruik.

5 *Guyl:* paard, knol.

2 *Die... word bij gheleyd:* die wordt toegekend.

98. PEERT EN DEN EZEL.

Ghelijck dat stoute Peerdt den Ezel, alsoo verachte *Dionysius* de jonge, eer Tyran van Sicilien, niet alleen den gemeenen man, maer oock groote ende aenzienlijcke persoonen; ende begeerde dat elck man wijcken, ende datse alle voor hem vreesen souden, ghelijckse dan oock vreesden, ende var weghen zijn groote macht hem wijcken moesten. Maer als hij nu namaels onverziens, om zijn macht, rijck, ende eer quam [1]), ende in grooter armoed eensdeels een ghemeene Schoolmeester, die de jeught onderwijsen moest anderdeels eenen armen Vedelspeelder inde droncke herbergen [2]) wierde; doe weeck hem niemand meer, maer die hem voorheen ghe-eert, ende gevrees hadden, die belachten, ende bespotteden hem op't seerste. AELIANUS.

---

1) *Om . . . quam* voor *verloor.*

2) *Droncke herbergen:* dronkenmans-herbergen.

XCVIII.

Een *Ezel* met veel houts en packen overladen,
Begon den droeven staet zijns levens te versmaden:
Als hij den gladden *Henghst* zagh briessen over't veld,
O sprack hij of ick oock in vrijheyd waer ghesteld!
Dat ick in weelde mocht mijn daghen laten vlieden,
En niemand over mij yets hadde te ghebieden!
Maer als nu op het lest, het langhgheoorde dier,
'tPeerd draven zagh ten strijd hooghmoedigh, trots en fier,
In't midden van't ghevaer, van spiessen en van zwaerden;
O (sprack het) mijnen staet ick liever houde in waerden!
Veel liever leve ick dus, met slavernij ghedruckt,
Als midden inden krijgh, daer't zelden wel geluckt.
„Noch eer noch rijckdom magh den mensch geluckigh maken,
„Wanneermen wel bemerct den loop van sweerelts zaken,
„Gheluckigh is die geen die hier ghenoeghzaem leeft,
„En rust in't geen daer God hem toe gheroepen heeft.

15 *Ghenoeghzaem:* die zijn bescheiden deel heeft en daarmede tevreden is.
16 *Rust, enz.:* berust in den stand, waarin God hem gesteld heeft.

99. KALIKOET EN DEN HAEN.

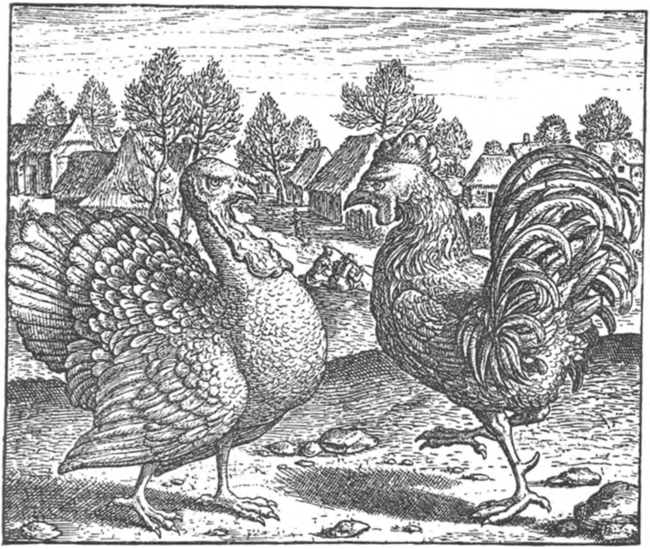

Even alsoo hebben de Gabeoniten haer tegen den Levijt ende zijn wijf bewesen, *Judic.* 19. Want als hij vredelijck ende vriendlijck inde Stadt *Gaba* was ghekomen, ende hem stillekens voor een huys met zijn wijf had nedergheset; siet, soo quamen seer haest de geyle Gabeoniten, ende vielen met grooter onzinnigheyd den Levijt aen, ende martelden door hare geylheyd in die selve nacht het wijf ter doodt, ende de Levijt selve ontquam met nauwer noot die selve bijtighe geyle hanen. JUDIC. 19.

XCIX.

Den *Koeckeloeren-Haen* zagh op zijn mist-hoop treden
Een rooden *Kalikoet*, dies werd hij zeer t'onvreden,
Beriep hem tot den kamp, en liep hem in't ghemoedt:
Dies hem verweyren most den grooten *Kalikoet.*
Zij vochten beyde om strijd, dat 'troode bloed afdroopten,
Als zij d' een d' ander fel met scherpe spooren noopten.
Den *Kalikoet* in't eynd zagh dat den *Duytschen-Haen*
Hem rust noch vrede liet: dus om zich gants t' ontslaen
Van allerhande twist, verkoos in ander hoecken
Zijn daghelijcxsen kost in vrede te gaen zoecken.
„Veel volckren zijn zoo wilt, zoo woest en onbesuyst,
„Dat d' arme vreemdling niet bij haer magh zijn gehuyst.
„Al hebben zij een land tot haer behoef ghewonnen,
„Een ander zullen zij het aerdrijck noch misgonnen.

1 *Koeckeloeren-Haen:* de haan der koekeloeren, der hennen, in onderscheiding van de hanen of mannetjes van andere vogelen.

2 *Kalikoet:* aldus genoemd naar Calcutta (kalikoet), van waar de vogel herkomstig is.

4 *Hem:* zich.

5 *Afdroopten:* afdroop.

6 *Noopten:* pikten.

100. HET VELD EN STAD MUYSKEN.

Ghelijck als de Veld-Muys, hoewel zij op't veld genoegh te eten had, evenwel om de leckere beetkens, haer uyt het veld met lijfs-perijckel in een huys begaf: Alsoo mede heeft de leckertand *Apicius* den Romeyn ghedaen. Want of hij schoon niet alleen ghenoeghsame, maer oock zeer goede spijs te Romen had: evenwel nochtans, alsser een quam, ende hem seyde, dat te *Minturn* zeer leckere rivier-kreeften, ende in *Alexandria* bovenmaten welsmakende *Squillen* of Zee-krabben te crijghen waren, soo heeft hij hem met groot ghevaer van *Romen* na *Minturn,* ende van daer na *Alexandrien* begheven, op dat hij slechs die leckere beetkens eten mochte. Maer als hij daer quam, soo en heeft hij niet alleen geene van dien te eten, maer oock niet te zien connen becomen: dies hij met groot onwil, ende lijfs-ghevaer hem weder na *Romen* moest begeven. SENECA.

C.

T' bol *Muysken* vander Stadt de *Veld-Muys* quam vergasten,
Maer vondt soo sobren disch, dat het zich niet verbrasten:
Want erten, boonen, grut en wortlen was de kost,
Daer't leckere diefken zich mee vrolijck maken most.
De *Stad-Muys* onghewoon soo sobre middagh-maelen,
Wil tot een soete wraeck bett haer waerdinne onthalen:
Zwert suster, seght zij, komt, versoeckt u oude kaer:
Vergast mij, daermen smetst oft altijd bruyloft waer.
De *Veld-Muys* is ghereed. Ter Stadwaert zij zich haesten,
De *Stad-Muys* vind haer woonst' en wilkoomt haer ten laesten
In 's kelders diep ghewelf, daer't niet min was onvrij,
Als rijckelijck verzorght van alle leckernij:
Want 'stafelknechts versoeck haer beven ded', en ijsen,
Soo dick hij voorraets haelde om 'sMeesters disch te spijsen:
En steurden *'tMuyse* mael, nu met, nu sonder kaers,
Naer't rispelen jeloes. De *Veld-Muys* vol ghevaers,
Sprack, Smaek noch soeticheyd aenbrenght mij 't lecker eten:
In't veyligh kies ick liefst rauw' bonen en erweten.
„Wie soberlijcken leeft in't vrije en open veld,
„Die 'swerelts pracht versmaet, en goud-sucht niet en quelt,
„Smaeckt droogh broodt suycker-soet, als d'hongher hem [komt nooden,
„Daer't hoff walght van't gebraet, noch smaeck vindt in't [ghesoden,
„Want laegheydts armoed' is het veylighste van al,
„Daer hoogheydts weelde daelt, komt plotselijck ten val.

1 *Bol:* vet, mollig.
4 *Leckere:* verlekkerde.
6 *Bett:* beter.
7 *Zwert suster:* zwarte zuster. — *Versoeckt:* bezoekt. Zie ook vs. 13. — *Kaer:* vriendin, speelnoot.
8 *Vergast mij:* wees mijn gast. Zie ook vs. 1. — *Oft altijd bruyloft waer:* namel.: of er altijd, enz.
10 *Woonst':* woonstede, woning. — *Wilkoomt:* verwellekomt.
11, 12 Versta: daar het minder vrij was, dan rijkelijk voorzien, enz.
16 *Naer't rispelen jeloes:* versta: de knecht is zoo ijverig in de weer om de tafel goed te voorzien, omdat hij er zijn eer in stelt (er *jaloersch* op is), dat de gasten zullen *rispen* (*rispelen, ruspelen* of *ruysperen*) van verzadiging.
20 Lees: *dien goud-sucht niet en quelt.*
24 *Komt plotselijck:* lees: en plotseling komt.

101. OUDEN MAN EN DOOD.

Sulck een gelegentheyt had het met den wereltwijsen man *Antisthene*. Want als dese in een sware krancheyt was gevallen, ende groote smerten leedt, soo wenschte hij te sterven, om alsoo vande smerten vrij te zijn. Als nu *Diogenes* dit vernam, liep hij tot hem met een bloote ponjaert, om hem van al zijn smerten te helpen. Doe verschrickte *Antisthenes*, ende seyde: dat hij niet begeerde te sterven, maer dat *Diogenes* zick zijner smerten wilde annemen. LAERTIUS.

CI.

Een stock-oud *Reyziger* lancx onghebaende weghen,
Met een zwaerwichtigh pack zich vond geheel verlegen:
De last hem overweeght, hij ziet des weeghs geen eynd:
Hij zucht, hij hijght, hij steent vol kommer en ellend.
Ten laetsten afgemat aenvanght hij dus te klaghen:
Ghebeurt u dan geen rust, zelfs in uwe oude daghen?
Wast daerom dat ghij voor vele andren overschoot,
Die langh verbeten zijn van d' onverwachte *Dood?*
O aenghename *Dood!* leent 'toor tot mijn ghebeden,
Helpt een onzaligh man uyt zijn katijvigheden.
De *Dood* verhoort zijn klacht, en voor zijn aenghezicht
Haer schrickelijck vertoont met eenen stalen schicht.
Dies schrickt den *ouden-stock,* en bid met groot vervaren,
Erbarmt mijns ouderdoms, en wilt mij noch wat sparen:
Ick wenschte alleen om u, vermits mij hulp ghebrack,
En mij te bange viel mijn zwaer-geladen pack.
„Zoo dwijndt d' een zwarigheyd, die groot scheen in onz' oogen,
„Wanneer een grooter zich koomt levendigh vertoogen.
„Men roept wel om de dood, uyt onkunde, en verdriet;
„Maer treetse voor den dagh, zeer snel men voor haer vlied.

3 *Overweeght:* weegt over, weegt te zwaar. Vergel. LXXI, 16.
10 *Katijvigheden:* ellenden.
13 *Ouden-stock:* omgezet hetzelfde als „stok-oude" vs. 1.
14 *Erbarmt:* erbarm u.
17 *Dwijndt:* verdwijnt.

102. VAN'T DRONCKEN HERT.

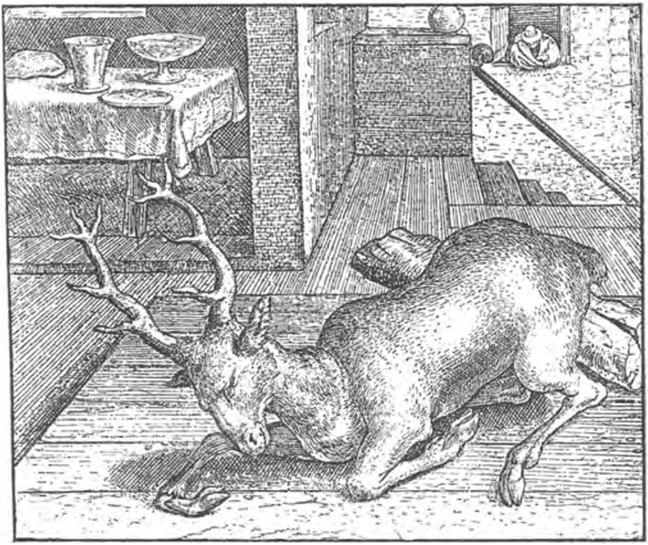

Dit droncken Hert gheleeck wel den geswinden *Hannibal*. Want als hij in *Campanien* bij de goede wijn quam, soo heeft hij hem aldaer tot suypen ende slempen gants begheven, ende versuymde daer door niet alleen de schoone gelegentheyt om te strijden, maer quam oock in't meeste perijckel zijns levens, soo dat hij't naulijcx met de vlucht ontquam. Doen hij nu 'tperijckel ontgaen was, heeft hij zick daerna geheel vanden wijn onthouden, ende alle dronckenschap, ende overdaet vermijdet. PLUTARCHUS.

CII.

Een *Hert* ghewent in weelde en alle leckernijen,
Begaff zich tot den dronck en volle slempernijen:
Door d' overstal'ghe maet, en 'tgulzige gheslock
Verbreeckt zijn tenghre been aen eenen eyken block.
„Let hier op Kittebroers: dit zijn de waerde gaven,
„Die *Bacchus* geeft zijn maets en *Ceres* hare slaven:
„Wanneer hij van zijn vrucht, en zij van haren dranck
„U schenckt de kroesen vol, dan zijn de beenen ranck,
„Dan krenken zij't vernuft, betoveren u zinnen,
„Door dat ghij van haer sap en natt te soet wilt ninnen.
„Dan steyghren zij in't hooft, en timmeren in't breyn:
„Ghij waent u een Monseur, vast wort de beurse kleyn.
„Ghij speelt den Gochelaer, oubolligh in manieren,
„En bootst soo wreet, soo vuyl, en slecht nae alle dieren.
„De zinnen zijn van huys, door't poyen dagh en nacht.
„Men krauwt vergeefs den kop, alst gelt is door-gebracht,
„Het hammeken is op: de beenen zijn ghebroken:
„De goe gheleghentheyd en tijdt is wegh gheslooken.
„De leeden zijn verstijft: De Lever, Longhe, en Milt
„Versopen en verteert. Dits loon van't Dronckaerts gilt.
„Volght dan des waerheydts less, leert soberheyd ghe-
[bruycken;
„En vlied, als eene pest, zinlose *Bacchi* kruyken.
„Lett voor al op de spreuck: *Alst bier is in de man,*
„*Dan is al zijn verstand, en wijsheyd in de kan.*

5 *Kittebroers* zijn „broeders van *de kitte* — het vat —." *Kitte* is een kuip of vat.
7 *Haren dranck:* d. i. bier.
9 *Zy:* niet „de beenen", maar „de kroezen."
10 *Ninnen:* drinken, lepperen.
12 *Vast:* haast.
13 *Oubolligh:* dwaas.

103. DE BEER MET DE TWEE WANDELAERS.

Van ghelijcken ginght met *Alcibiade.* Want op een tijdt, als hij proeven wilde, of die gene die hij voor vrienden hield, in tijd van noot hem ook ghetrouw zijn souden, soo liet hij een beeldt van een man die ontlijft was snijden, ende leydet in een zeer duystere plaets, ende bracht daer zijn vrienden bij, ende steld hem zeer treurigh aen, segghende: hij had aldaer een mensch omgebracht, ende wist niet wat hij met het doode lichaem doen soude: badt haer, soo ver dese moordt uyt quam, zij wilden hem als trouwe vrienden bijstaen. Maer soo haest zij dat vernomen hadden, hebben zij hem altesamen. uyt ghenomen eenen *Callias*, verlaten, ende begeven: daerop sprack *Alcibiades: Callias* alleen is een wis, ende trou vriendt, maer al d'andere, die in desen van mij bedachten noot mij niet bijstaen, zijn valsche vrienden. POLYÆNUS.

CIII.

Twee *Mackers* op den wegh al wandelende spraken
Van ware broederschap en vriendelijcke zaken:
Zij sloten eenen bondt, (hoe groot oock waer de noodt)
Malkander bij te staen ghetroulijck totter doodt.
Op't onverzienst komt haer den *Honich-snoeper* over,
Soo vreeslijck dat hij scheen des blijden levens rover:
Dies d' een in snelder ijl begeeft zich op een boom;
En d' ander als versuft, valt plotz'lijck in een droom,
Soo't scheen, en veynst hem dood door't recken van zijn leden,
Alleens of met een vlim zijn draed waer afghesneden.
Den *Beyr* snuyft om en om, en ruyckt vast hier en daer,
Hij vint noch locht, noch geest, meer oft een krenge waer.
Verlaet den banghen Man. Dies d' ander afghesteghen
Versoect zijn oude Spits, die noch was gantsch versleghen:
Ey zegh mij eelen baes, wat luysterde' hij in't oor?
Hij sprack dat ick dijn vliede', en kies daer trouwer voor.
„Zoo kentmen waere liefd' in naere noodts bedroeven;
„Ghelijck men't goudt in't vier, en op de touts moet proeven:
„Maer valsche vrienden zijn lieftaligh in't aenschijn,
„Daer waere vrienden in den dood ghetrouwe zijn.
„Ghelijck de lichte sneu versmelt door *Phoebi* stralen,
„Veel lichter stuyft die wegh als voorspoet komt te dalen:
„Maer trouheyt blijft altoos, en wijckt om dit noch dat.
„Dus is d' oprechte vriendt den kostelijcksten schat.

10 *Alleens:* eveneens, gelijk. — *Vlim:* scherp werktuig.
14 *Versoect zijn oude Spits:* bezoekt zijn ouden spitsbroeder. — *Versleghen:* verslagen.

104. DE WOLF MET ZIJN GETUYGEN TEGEN'T SCHAEPKEN.

Als de Hondt met het Schaep, soo heeft *Jugurtha* met *Adherbal* gehandelt. Want als *Adherbal* te Roomen *Jugurtham* beschuldighde, dat hij t'onrechte zijnen Broeder had omgebracht, ende hem oock met ghewelt uyt zijn goedt verdreven had: soo heeft *Jugurtha* valsche ghetuyghen daer toe ghecocht, ende de rechters met groot geldt verblindt, dat zij den *Adherbal*, die een rechtveerdige saeck had, teghen alle recht 'trecht hebben afgewesen; ende den *Jugurthae*, daer zij't geldt van ghenomen hadden, toeghewesen hebben. SALLUSTIUS.

CIV.

T' onnozel slechte *Schaep* was voor het recht gedaeght,
Van den deurtrapten *Wolf* op't heftigste aengeklaeght,
Dat het haer schulden sou vergoeden en betalen,
Sou't anders zien van haer met macht of recht te halen:
'T eenvoudigh *Schaepken* dat met waerheyd was verselt,
Swoer hoogh en dier, dat haer noyt stuyver was ghetelt.
De *Wolf* omkocht den *Hondt*, den *Gier*, en *Wou* tot tuygen,
En loerden hoe hij't recht, en rechters konde buygen:
Verdruckt 'tonschuldigh *Schaep* door't oog van valsche [blijck,
Dies 't vonnis teghens haer ghesproken wort ghelijck.
„Soo wort een quaede zaeck door Godvergeten guyten
„Met duysent e'en bevest. Meyneedich dan besluyten
„De rechters oock het recht: O wee een sulcke stadt
„Daer't recht een Spinwebb' is. De stercke maeckt een gat,
„De teere blijfter met zijn vlogels in ghevanghen.
„De Rave wert verschoont, het Duyfken wert gehangen,
„De vrome wert verdruckt; de boose houden't velt.
„Wee! is op sulcken land, en Koninckrijck ghestelt.

1 *Slechte:* eenvoudige.
9 *'t Oogh:* betoon. — *Valsche blijck:* valsche getuigenis.
10 *Ghelijck:* evenzoo, namel. valsch, onrechtvaardig.

105. EZEL EN ZIJN DRIJ MEESTERS.

Dit past zeer wel op't wijf daer van in't leven *Dionysii* ghemeldet wort Want als de Jonghe *Dionysius* over landt reysde, ontmoetede hem een wijf,. die hem aensprack, ende seyde, dat zij eerst des Ouden *Dionysii* ondersaet gheweest had, maer datse om zijn grousame Tyrannije van hem was gheto-, ghen, en een ander Heer ghesocht, ende noch een arger verkreghen hadde dien zij oock daernae verliet, ende had nu noch een arger gevonden, welckers tyrannij zij oock niet verdraghen konde, ende had deshalven haer onder den Jonghen *Dionysio* als eenen fraeyen Heer begeven, doch met haer hooghste schaed onder noch grooter Tyran, als alle de anderen. Was daerom van meyning geen ander Heer te soecken, uyt vrees datse noch geen argher en soude krijghen. IN'T LEVEN DIONYSII.

CV.

Den loomen *Ezel* klaeght mistroostigh en verslagen,
Dat hij most door de stadt, ooft, moess, en wort'len dragen,
En van de leckers zijn bespot en oock bejout:
Watte' ooren heeft dit dier! beschimpt zijn en bespout.
Hij biddet *Jupiter* dat hij hem wil verhooren,
En voor dees *Hovenier* een beter Meester spooren,
Daer hij gheruster leeft: zijn bede' hem wort vergunt:
Hij krijght een *Tichler* weer, die d' ander wijt uytmunt
In 'saerbeyds swaren last. Hij smeeckt om hulp de Goden
Om eenen andren baes, die hem redd' uyt dees noden.
Krijght een *Seemtouwer*, die hem soo beswaert met last,
Dat voor onwilligheyt hem knuppels zijn ghepast.
Bedenckt in zijnen zin, was ick niet geck vol sottheyt,
Dat ick mij selven streel, door mijn (te plompen) bottheyt,
Dat licht vernieuwen baert, veranderen van staet;
Ick hebb' het goe veracht, 't naeklaghen is te laet.
„Dit is 'toprechte beeld van onghestade menschen,
„Die nimmermeer vernoeght altijdt nae beter wenschen,
„Geen onghemack ghewoon, en eermen daer op lett,
„Zij willen alle tijd van't eene' op't ander bedt.
„Verkrijghen dan haer wil, en van het quaed in quaeder
„Vervallen voort, en voort. Bedencken zich dan naeder;
„En prijsen in haer zin het geen zij t' onbedacht
„Eerst hadden wispeltuyr versmeten en veracht.
„Verwerpt geen' oude schoen, leert u gheluck verdraghen:
„'t Zijn stercke beenen die de weelde konnen draghen.

3 *Leckers:* ondeugende jongens.
6 *Spooren:* opsporen.
8 *Tichler:* tichelaar, die tichelsteenen maakt of verkoopt. — *Die d' ander wijt uytmunt:* die boven d' ander wijd uitmunt.
14 *Streel:* vlei.
17 *Onghestade:* ongestadig.

106. DE VOS EN DE BOCK.

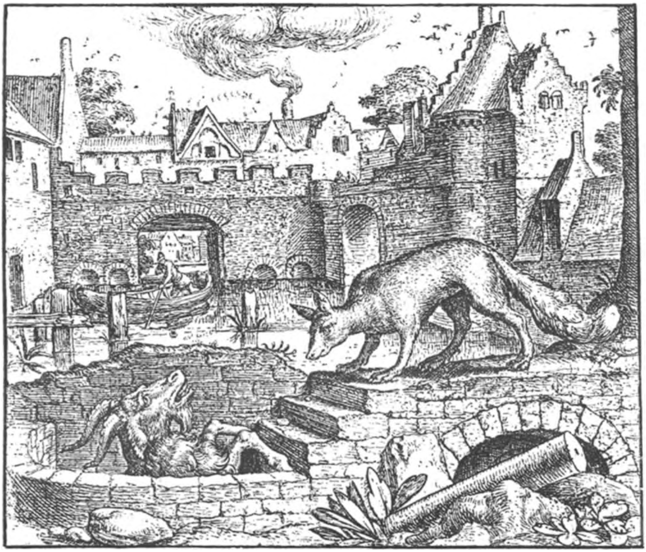

Soo ist ghegaen *Antonio Leoni* te *Ferrare* in *Italien.* Want als hij met zijn wijf in een kelder vol goeden wijns quam, ende na zijns herten lust zijn buycxken vulde. soo maecte zick de loose Feex daer uyt, ende liet den onnooselen *Antonium* met zijn staetlijcke baerdt in de pekel steken. MARTINUS DELRIO.

CVI.

De spits-vinnighe *Voss,* en ruygh ghehaerde *Bock*,
Bespieden eenen buyt, of eenen vetten plock:
En vinden bij gheval een kelder daer de wijnen
In overvloet ghetont vast laghen bij dozijnen:
Waer nae de schrandre *Voss* wel janckten zijnen darm,
Maer hij peynst op het eynd: seght broeder *Bock* hoe warm
Verquicken soude' ons borst door't lieflijck pinteleeren?
De *Bock* (hoe langh gebaert) dacht niet op't weder keeren.
Zij daelden in't ghewelf, daer zij den holle buyck
Opvulden van het nat. De *Bock* blijft in de fuyck,
Nae't soete volghde' het suyr. De *Voss* light op zijn luymen,
En seght, Spits-broer 'tis tijd dat wij de kelder ruymen.
Laet mij eerst gaen bezien of nieuwers eenen hondt
Of luyen rekel light, die 'truchtbaer maeckt en kondt.
Krom' dij een weynich *Bock*, dat ick eerst recht aenschouwe
De vrucht van ons geluck, ons blijdschap loss van rouwe.
Mits buyght hij zijnen hals, en laet daer over gaen
Den slimmen losen *Voss,* die hem socht te verraen.
Het schalcke *Reyntjen* loert op zijn deurtrapte treken,
En laet den wijsen Baerd dus in den pekel steken;
Die deerlijck roept om hulpe, en klaeght in zijn verdriet:
Hij ziet en hoort hem wel, begeckt en acht hem niet.
„Zoo wie zijn ooren wendt nae der verleyders smeeken,
„Bij een ghebaerde *Bock* te recht wort hij gheleken.
„Want soo de brave baerdt baert wijsheyd en verstandt,
„Dan vintmen meer Doctoors als sotten in het landt.

1 *Spits-vinnighe:* spitsvondig.
2 *Plock:* aandeel, buit, door *plukken,* plokken, (naar zich toe) trekken, verkregen.
5 *Janckten zijnen darm:* hongerde.
7 *Pinteleeren:* bij pintjes drinken.
13 *Nieuwers:* nergens.

107. DE BEYR EN DE BIJEN.

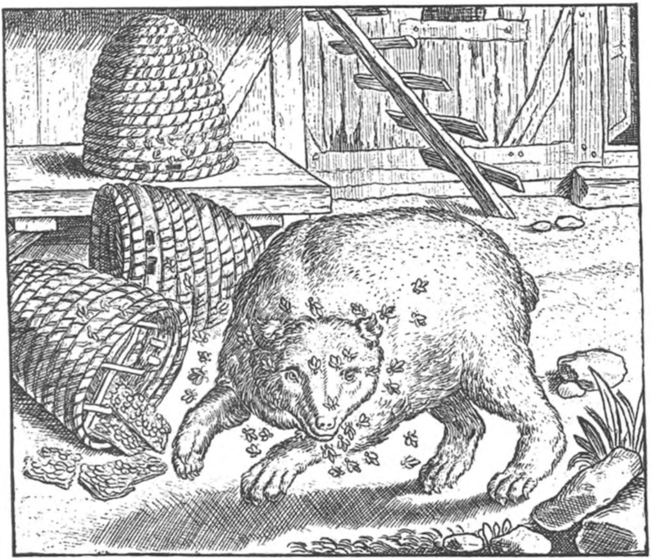

Alsoo ist den dief afgheloopen, die *Rampsinito* den Koning in *Ægypten* zijn schat stelen wilde. Desen Koning had een zeer groote schat, om den welcken te sekerder te behouden, hij een bijsonder vast ghetimmer liet bouwen, ende daer binnen rontomme stricken, ende netten uyt spannen. 'tGebeurde nu datter een vermeten Dief door een gat in dat getimmer kroop, ende verhing ende verwerde hem terstont alsoo inde stricken, dat hij noch voorwaers noch achterwaers komen konde. Doen hij nu lang gearbeyt had, ende hem daer niet uyt redden konde, seyde hij: Had ick niet willen stelen soo waer ick in dese stricken niet vervallen. HERODOTUS.

CVII.

Hoe jeuckt mij mijne maege', hoe kittelen mijn zinnen,
Om erghens eenen buyt of leck'ren beet te vinnen,
Sprack d'onbesuyste *Beyr:* ick zien hier aen dees zij,
En val de korven aen, ghelaen met leckernij.
Gans doodt! hoe prickelt ghij mijn dus, *ontelbre Swarmen?*
En angelt mij ter doodt; hebt over mijn erbarmen.
Den *Beyr* (om snoepen dol) bespiede' een nieuwe kans:
De *Bijkens* (op haer hoed) verleeren hem al t'hans
Het snoepen beter af: zij priemen hem zijn ooghen,
Zijn ooren en zijn muyl: en sonder mededooghen
Doorbooren hem zijn vel, met vlimmen in zijn huyd,
Dat hij verbolghen tiert, en krijscht gants overluyd:
Ick heb te laet met schae mijn domheyd ondervonden,
Ick worde recht ghepijnt om mijn bedreven sonden:
Was ick niet eerst gheleert, dat ick nu andermael
Moet klaghen mijn verdriet, en lijden dese quael?
„Wiens herte brandt en blaeckt zijn naesten te beschaden,
„Moet straffe, schande' en smaet op zijnen halse laden.
„Wie tijdelijcken keert, en hout zulcx voor ghewis,
„Dat dit een lesse tot zijn onderwijzinghe is,
„Sal naemaels zijn gherust, en niemant meer bedroeven,
„Ghenoeghen met het zijn, en s'anders niet behoeven.

2 *Vinnen:* vinden.
5 *Gans doodt:* basterdvloek: Gods dood.
8 *Al t'hans:* nu weder.
11 *Vlimmen:* scherpe werktuigen.

108. DE VROUWE EN HENNE.

Soo gingh het *Dionysio* den Tyran. Want als hij met de *Contributie* niet te vreden was, die zijn ondersaten ghewilligh gaven, maer woude altoos haer meer afdringen, ende haer met ondraeghlijcke lasten bezwaren: doe heeft hij haer niet alleen inde grond bedorven, maer oock hem selfs om land ende luyden gebracht, 'twelck hem namaels zijn levedage (doch te vergeefs) is leedt gheweest. PLUTARCHUS.

CVIII.

Een arme, en slechte *Sloor,* die eerstmael quam aen't schrapen,
Bequam een Lombaertsche' *Hen,* heel sonderling geschapen:
Die zwanger dagelijcx haer gretige waerdin
Een *Gulden Ey* int nest bracht tot besolding in.
Waer uyt dan Overvloed en Rijckdom t'greetigh herte
Van dese wrecke *Sack,* besaten vol van smerte:
Die met dees vaste rente' en incomst niet vernoeght,
Heeft tot der *Hennen* dus haer redenen ghevoeght:
'T is waer, ick erff van u de daghelijcksche vruchten;
Maer laes! zij knaghen 'thert, en blijf vol onghenuchten:
Ick moet self sien den grond', ick moet self sien den schatt,
Daer in mijn droeve Ziel steets droefheyd heeft ghehadt.
Zy keeltse met een mess, en hoopt met eender vlaghen
Den heelen schatt, en 'tgout, gelijcklijck uyt te dragen.
De Gierige' haer bevindt bedroghen in haer sin:
Terwijl zij schatten soeckt, verliest zij haer ghewin.
„S'gelijcks is menigh mensch met d'incomst niet te vreeden,
„Maer tracht nae grooten staet, en ijdle' heerlijckheden:
„Waeght al zijns Vaders haeff moetwillich op een bott,
„Verliest zijn schatt en hoope', een onverwachte lott.
„Wijs is hij die ghenoeght, of leer't ghenoeghen leeren.
„Die wickt eerst eer hij't waeght, sal na-rou van hem keeren.

2 *Een Lombaertsche' Hen:* de Paduaansche hoenders waren om hun zwaarte en schoonheid beroemd.
6 *Wrecke Sack:* vrekzak.
17 *S'gelijcks:* desgelijks.
19 *Op een bott:* in een enkelen slag, eensslags.
21 *Ghenoeghen:* het genoeg hebben, tevreden zijn.

109. DE LEEUWE, KOE, EN'T SCHAEP.

Ghelijck de Leeuw met zijn jacht-ghesellen, alsoo heeft de Keyser *Cajus Caligula* ghehandelt met de Roomsche Burgers. Want als hij door haer hulp het Keyserdom vercregen had, waer voor hijse danckbaerlijck behoorde vergolden te hebben, soo is hij soo uytghevaren, dat hij teghen alle billicheyt hen hare goederen heeft afgedrongen, ende teghen alle recht de sake soo verre ghebracht, dat een ijder Burger ende Boer, die sonder kinderen storf, hem tot een erfghenaem aller zijner goeden maken moeste. En die kinderen had, moesten hem oock een Soons deel in't erfgoedt bespreken. Dwong haer mede, dat zij bij levenden gesonden lijve haer Testamenten maken moesten: de welcke hij dan, op dat hij 't erff te eerder krijgen mochte, met venijn liet ombrengen, seggende, dat het niet recht en was, dat die alreede alle zijne goeden bij Testamente wech ghemaect had, nae de makinge langher leven soude: Schraepte alsoo alles na hem, ende niemand dorfde hem wederspreken.

CIX.

Een *Leeuwe*, *Koe*, en *Schaep*, die togen op der jacht,
En hebben door haer vanghst een *Hert* daer van gebracht:
't Welck van de stoute *Leeu* verscheurt zijnde' in vier [deelen,
Heeft daer mee nae zijn lust dus weten om te speelen.
Het *eerste* komt mij toe, alsoo ick Koninck ben;
En *'tander*, nu ick mij in't jaghen Meester ken;
En't *Derde* voor de moeyte en arbeyd van het scheyden;
Wie't *Vierde* deel begeert, die moet soo langhe beyden,
Dat hij't uyt mijne vuyst, en kluyven mij onttreck,
Of plockhayr teghens mij, en snoere' hier nae den beck.
„Let hier op reedlijck volck, met Leeuwen of met Beeren
„In geenen bondt te treen, of wreede Over-Heeren:
„Zij scheyden nae haer zin. De arme wort verdruckt,
„'tGae oock met haer soo't wil, der fellen doen gheluckt.
„O woekenaers ghij speelt oock even dese perten:
„Ghij rooft der armen goedt, en maeckt haer droef van [herten,
„Neemt pandt en hooge rent, drij dobbel interest,
„En toont noch slechten schijn, al waer't ghij van de best.
„D'onnoosle wacht zijn deel, en vint hem heel bedrogen;
„Vast ist den Woekenaer in zijne kaeck ghevloghen.
„De *Leeuw* rooft met gewelt, de *Wolf* door valsche schijn
„Zoo toont het quaet ghespuys, dat zij baet-soeckers zijn.

7 en 13 *Scheyden:* verdeelen.
15, 20 *Woekenaer:* woekeraar.
18 *Slechten schijn:* schijn van onnoozelheid.
20 *Vast ist:* al vast is het.

110. DEN BARENDEN BERGH.

Sulck een saeck heeft *Agesilaus* Koningh in Grieckenland onderstaen. Want hij maecte een bovenmaten grooten allarm, als of hij een ontelbaer heyrcracht te veld wilde brenghen, en met een onghehoorde menighte land ende lieden bekrijgen: liet oock alom de trommel slaen om volck aen te nemen. Als nu de roep groot was, ende verre luyde, soo heeft den Koning *Tachus* uyt verwondering hem opgemaeckt, en is in Griecken-land getogen, om dat groote volck te zien. Maer als hij daer quam, soo is *Agesilaus* met een cleyn veracht krijgshoopken opgetrocken: 'twelck *Tachus* ziende, seyde hij: Den Bergh was swangher, en heeft een Muysken ghebaert. ATHENÆUS.

CX.

Een steygerende *Bergh*, wiens kruyn de locht dorst tergen,
Uytmunte door haer steylt' de *Pireneesche* Bergen,
Vermat haer stout en koen, dat ijder hoorde' en zagh,
Hoe zij een nieuwen *Bergh* sou brengen voor den dagh:
Dus swanger barst zij uyt of't fellijck had' ghedondert:
Dies liep de wereld toe, en ijder was verwondert,
Verwachtende wat vreemdts: door't krakende gedruys
Baertse uyt haer swanghre lijf de lachelijcke Muys.
Is dit, riep elcken een de vrucht van't hooge roemen?
Het snorcken is maer windt, u krijten wij verdoemen.
„Vergeefs en ijdel is die stoft van groote konst,
„Van macht, van heerlijckheyt, alst blasen is om sonst.
„Poffhanssen zijnt te recht, want ijghelijck kan't mercken:
„Gekrijts genoegh, geen woll, seyd' Nicker, en schoor't [vercken.
„Den eenen van zijn haeff snorckt, d'ander van zijn boecken:
„Hier is heer *Calis* t'huys, den Doctor moetmen soecken
„In zijne camer daer de Doctors staen te pronck:
„Dees is een man in't velt, en d'ander bij den dronck.
„O onbevaren volck, wilt op dees baken letten,
„En leeren op't kleyn schip geen groote seylen setten:
„Vlaghvoerders strijckt de fock, en haelt de wimpels in:
„Veel vlaggen (seght Maetroos) 'tschip heeft geen botter in.

2 *Uytmunte:* overtrof. Zie hiervoren CV, vs.
8 *Lachelijcke:* belachelijke.
10 *Verdoemen:* afkeuren.
12 *Om sonst:* voor niet.
13 *Poffhanssen:* snoevers.

111. DE HASEN EN VORSSCHEN.

Noch vreesachtiger, als de Hasen, is geweest den Keyser *Claudius.* Want als hij ter tafel sat, soo moesten hem ghewapende maerschalcken dienen. Al die hij verhoorde [1], liet hij eerst besoecken, of zij geen moortpriem, mes, griffie of eenigh scherp bij haer hadden; en als hij van eener verstond, datmen hem na zijn leven stond, soo is hij soo verschrict geworden, dat hij zijn regering wilde laten varen. Als hij op een tijd inden Tempel offerde, en datter een een ponjaert aende gordel had, dien hij juyst nevens hem sagh staen, soo heeft hij haestelijck zijn raedt bij hem ontboden, ende voor de selve met stenen en suchten zick beklaegt, dat hij nerghens zijns levens seker ware: heeft zick daerop t'huys ghemaeckt ende binnen ghehouden, ende niemandt meer tot hem inghelaten; maer alleen daernae ghetracht, hoe hij't leven ende zijn rijcke behouden mochte. SABELLICUS *Lib.* 2.

---

[1] *Verhoorde:* audientie verleende.

CXI.

De *Hasen* eens ontvlucht der Honden felle macht,
Hier hadden (bleeck van vreese) haer leger-plaets ghebracht,
Op't onverzienst begint den Noorden windt te ruysschen,
In't midden van't gheboomt: de bloode *Hasen* kruyssen
Het boom-rijck eycken bosch, en komen aen de kandt
Van't drabbige Moras met hoopen aengherandt.
De *Vorschen* onghewoon soo schielijcke gheruchten,
Beginnen oock uyt schrick van dit ghewelt te vluchten.
Der *Hasen* Capiteyn, riep stout en onversaecht,
Spitsbroeders wijckt niet meer, nae niemanden en vraecht,
Ghij ziet wij zijn een schrick van vreesselijcke dieren,
Waeromme souden wij de rappe winden vieren?
„'t Gaet noch soo alle daegh: wanneer de bloode guyl
„Zijn minder over magh, hij acht hem als een uyl:
„Hij is soo in zijn schick, hij blaest soo uyt zijn darmen,
„Hij kapt drij mannen af met een houw seven armen.
„Hij wijckt voor niemand niet, wanneer zijn vyandt vliet,
„Dan ist een man in't velt, hij vreest noch acht hem niet.
„Maer als die wederom zijn tanden gaet ontblooten,
„Dan kiest hij't Haese padt, loopt voor een blaess met
[kooten.

6 *Aengherandt:* aangerend.
10 *Niemanden* is een 4de n. v. van *niemand,* even gelijk *yegelijcken* van *yegelijck.*
12 *Winden:* hazewinden. — *Vieren:* ontzien.
13 *Guyl:* hier: lafaard, druiloor.
16 *Hij kapt drij mannen* enz.: namelijk *aan* drie mannen.

112. DE DRAECK EN OLIPHANT.

Sulcx is den Philisteen gebeurt. Want als zij met arglistigheyt *Samson* zijn stercte hadden genomen, d'oogen uytgesteken, ende in een meulen deeden malen, hem zeer plagende, ende haer tijdcortinghe van hem maecten: En dat *Samson* vermercte, datter een groote menighte van Philisteen in haer Afgods Tempel versamelt was, soo nam hij voor, dat hij hem aan haer wreeken wilde na zijn vermoghen: doch wilde niet sterven, of de Philisteen storven met hem. Grijpt der halven beyde de pilaeren, daer't huys op rustede, ende doetse met den Philisteen ter neder vallen, ende doode alsoo hemselven ende haer mede. JUDICUM *Cap.* 16.

CXII.

Een eysselijcken *Draeck* bevocht een *Oliphant,*
En heeft hem metter vlucht seer schricklijck angherant:
Omslingherde' hem zijn been, en met vergifte steken
Komt 't bloed als een riviere uyt zijn groff lichaem leken,
Aemachtigh slap en flau door de' uytghemarchde kracht
Pofte' hij den *Draeck* op't lijf, doode' hem met gantscher macht.
„Dit is des werelts loop; wanneer de wree Tyrannen
„De vrome te vertre'en, en d' arme netten spannen,
„Omringhen haer ghelijck, en suyghen uyt haer bloed,
„Dan valt de vrome op't lijf die hem de wreedheyd doet.
„Gelijck de snelle *Rhee,* die op de steylle klippen
„Den *Jager* had gejaecht, van meeninge' hem t'ontslippen,
„Klimt, klautert, toegerust de Jager strengh en stijf:
„De *Rhee* ziet s'doodts ghevaer, springt botz hem op zijn lijf.
„De Jagher breeckt zijn hals, zijn armen en zijn beenen.
„De *Rhee* valt onversaeght te barsten op de steenen.
„Soo wie oock yemandt meent te plaghen nae zijn wil,
„Die jaeght hem selven meest, de Jagher staet niet stil.

3, 4 *En met vergifte steken komt* enz. Versta: en doet met haar vergifte steken 't bloed, enz.

5 *Uytghemarchde:* uitgemergelde.

14 *Botz:* eensklaps.

113. DEN HAEN, EN DEN DIAMANDT.

Ghelijck desen *Haen*, soo zijn die van *Peru* ende *Japonia* ghezint. Want al ist dat zij't suyverste gout, ende zilver ende edelgesteenten vinden, soo achten zij't doch weynigh, ja seggen, Het waer ons beter ende profijtelijcker, hadden wij rog, of terwe in ons landt gevonden. ANNALES NOVI ORBIS.

Crates groote rijckdom verkregen hebbende, heeft die selve niet alleen veracht, maer oock in de Zee geworpen. Beter ist (seyde hij) dat ick u verdrencke als dat ghij mij verderft.

CXIII.

De krijghsche en strijdbaere' *Haene'* al krabbelend' met
[spooren,
Soect in het vuyle slick, ontrent de Goysche kandt,
Nae haver of nae kaff, nae boeck-weyt of nae kooren;
Terwijl hij 't kostjen soeckt, vindt hij een *Diamandt.*
Sprack, Wat magh mij 't Juweel (dus cierelijck) vermaken,
Dat d'ooghen wel verfraeyt, en lonckt mij lieflijck an?
Ick soeck slechts kaff en graen, om aen den kost te raken:
Dees pracht en overdaed daer heb ick 'twalghen van.
„Ghekroonde Vogel wijs! kont ghij dijn meerder leeren,
„Haer wulpsche dartelheyt, en diere pronckerij
„Verachten en vertreen? dus mensche wilt u keeren,
„En spiegelt doch aen hem u prael en hoverdij.
„De *Peerle'* is oock de *konst* der wijse en hooghgheleerde,
„Die van d'onwetende' *Haen* verniet wort en verneert:
„Uytwendighlijck, en is cieraet van geender weerde,
„Soo ghij inwendichlijck nootdrufticheyt ontbeert.

6 *Verfraeyt:* bekoort, vervroolijkt.
9 *Ghekroonde Vogel wijs:* wijze, gekamde vogel.
14 *Verniet:* vernietigd, te niet gedaan.
16 *Nootdrufticheyt:* het noodige.

114. DE LEEUW, DEN HAEN EN DEN EZEL.

Sulcke Ezels waren de *Cymbri*[1]). Want als *Marius* de plaets, daer hij zijn leger gheslaghen had, om de stralen des Sons gants onbequaem vondt, om hen slagh te leveren; soo heeft hij hem met zijn Volck ter zijden begeven, 'twelck de *Denen* ziende meynden dat hij uyt vrees voor haer vluchtede; hebben derhalven sonder rechte slaghoorde haer opghemaect, ende *Marium* naghetogen. De welcke uyt den Sonneschijn gekomen wesende, hem omghekeert ende haer met groot ghewelt aenghegrepen, ende alle ter selver plaetse nedergheleyt[2]) heeft. FRONTINUS 64.

---

1) *Cymbri* (Kimbren), *Denen* genaamd.

2) *Nedergheleyt:* om hals gebracht, verslagen.

CXIV.

Den hoogh verheven *Leeuw* vermoeyt van't stadigh jagen,
Vant eenen *Esel* staen, verloomt door 't sacke draghen,
Daer bij een Lombaertsche *Haen*, die door zijn luyd gekraey,
Den trotsen *Leeuw* verschrickt, dat hij met eenen draey
Sich op der vlucht begeeft. Den *Esel* overmoedigh,
Waent dat de *Leeuw* bedeest wort door zijn felheyd woedigh,
Hem op zijn hielen volght met een geswinden loop,
En t' onbedachtelijck brenght hij zijn vleess te koop.
De *Leeuwe'* int swinghen siet den tragen *Esel* volghen,
Scheurt hem ter aerden stracx met een gemoet verbolghen,
En seght: dit is voor mij, voor 't welgebooren bloed
En 'teedle koninghs herte' een doren in mijn voet,
Dat ick voor yemant wijck. Dit is, o slechten broeder!
Dijn uyterste bancquett. O aller Haesen moeder!
„Volgh waenwijs niet dien raed, om als dijn Prince vliet,
„Hem smaet en spot te doen, om voeden zijn verdriet:
„Of u schoon t'Avontuer toont gunstich haere tuyten,
„Sij draeyt te schielijck 'thooft, en steeckt u inde kluyten.
„Verstonden zij te recht den korrel van de saeck,
„Dat onbedachtheyt is t' verderff der dwaesen vaeck,
„Zij souden wel besint op beter kanssen letten,
„Den *Esel* souw den *Leeuw* niet nae zijne' eere setten.

3 *Lombaertsche Haen:* zie CVIII:2.

3—5 PLINIUS o. a. verhaalt dat de leeuw voor 't gekraai van den haan op de vlucht gaat.

9 *Swinghen:* zwenken.

14 *Bancquett:* gastmaal. — *Aller Haesen moeder:* om zijn kleur, lange ooren en schuwheid wordt de ezel meermalen dus genoemd.

17 *Tuyten:* gekrulde lokken.

18 *Sij .... steeckt u inde kluyten:* zij laat u in de modder.

19 *Korrel:* kern.

115. DEN HASE EN DE SCHILTPADDE.

Het laet hem aenzien, of *Hannibal* die wijtvermaerde Veltoverste, ende *Fabius Maximus* dierghelijcken compact met malkander ghemaect hadden. Want, *Hannibal* was in zijn voornemen, ende aenslaghen rasch ende snel, *Fabius* daerentegen langsaem ende bedacht. *Hannibal* verliet hem op zijn cloeckheyt, ende vingh de saeck somtijds gants onbezint aen. Maer *Fabius* was wel langsaem, nochtans vierigh, ende stantvastigh in't werck. Hier uyt quamt ('twelck oock *Hannibal* selfs moest bekennen) dat *Fabius* dicwijls snelder met zijn welbedachte langsaemheyt, als *Hannibal* met zijn altegrooten haest aenquam ende de stadt innam. IN VITA FABII.

CXV.

Een ongheziene kans de *Schiltpadde'* heeft bestaen,
Als met den lichten *Haes* zij ginck een wedspul aen,
Die met zijn snellicheyt, en rassicheyt van leden
Dit loome dier verbaest met alle schamperheden:
Wat wilt ghij kruyper doen? o! luyen rondassier,
En al te traghen prij? kruyp, kruyp, nae dijn manier.
Ick koom noch vroegh ghenoegh. Schudt van dijne' harde schelpen
Noch soo veel beenen uyt, en laetse d'ander helpen:
Ick ben doch morghen vroegh te Ronssen voor de stadt,
Eer ghij ten eynde zijt het geldeloose padt.
De *Schiltpadde'* haren wegh spoeyt stadigh sonder dralen:
Geen slaep ontrooft haer vlijt, om eere' en prijs te halen;
En vindt den *Hase* niet als op den avont spae,
Die doen zijn daed verfoeyt, meer om de schande' als schae:
„Koomt rappen wispeltuyr, die schijnt den baers t'ontgallen,
„U roem is al gedaen, u spillen zijn ontvallen:
„Schout hoe ghestadicheyt den lauwer-croon ontfanght,
„En't wispeltuyrigh hert aen s'armoedts borsten hanght.
„D'een groote steden bouwt, verrijcktse door haer wallen,
„En d'ander werptse neer, doet alle dinck vervallen.
„De staeghe jager jaeght, en wint ten lesten 'tvelt,
„Wanneer hij op den troon der eeren wort ghestelt.

2 *Wedspul.* Hier bezigt Vondel het Amsterdamsch dialect.
5 *Rondassier:* rondas- of schilddrager.
6 *Prij:* kreng.
9 *Ronssen:* Renaix, in Vlaanderen.
11 *Spoeyt:* bespoedigt.
14 *Doen:* toen.
15 *Baers t' ontgallen:* iets goed te kunnen bereiken.

---

116. DE SPIJSE-DRAGHENDE EZEL.

Veel ongheluckiger als dese last-draghenden Ezel, is geweest die ellendighe ghevanghen Keyser *Valerianus.* Want als hij vanden Koning van Persen *Sapor* geheeten bekrijght, gevanghen, met stricken ghebonden, ende in slavernije ghebracht was, soo heeft hij als een arme Ezel zeer swaren arbeyt doen moeten, ende hem oock voor een voetschamel laten ghebruycken, als de Koning te peerd wilde zitten; is oock noch ellendigh gheslaghen, ende armelijck ghespijst, tot dat hij in sulcken Ezels arbeyt zijn leven ellendighlijck eyndighde. SABELLICUS.

CXVI.

Hier, hier, ghij Vrecken hier, schout *d'Ezel* overladen
Met bouten, hoenders, taert, ghesoden, en ghebraden,
Saucijssen, Hasen, Wijn, Capoenen, en Pastey,
En hij eet dijstlen self op schraele en dorre wey.
„Zoo gaet het oock met u, verschroockte gierghe slaven:
„In rijckdom zijdij arm, becommert gaet ghij draven:
„Hebt stadelijcken sorgh, beswaert met druck en klagh,
„Vindt geen gerust gemoet, en woelt schier nacht en dagh:
„Slurpt wey en water in, schroomt uwen buyck te vullen:
„Een ander heeft u haef, derf leckerlijcken smullen.
„Die 't goedt heeft, suyght de poot; die 't niet heeft,
[eet gebraet.
„Dees loert op woeckers winst, en d'ander op verraet:
„En altijd heeft hij vrees, versmoort in ijdle sorghen:
„Komt stadigh broodt te kort, becommert voor den morgen:
„Onthout zijn lust het goet, en spaertet uyt zijn mont;
„Dat in het eynd verbrast wort door de Katt' of Hondt.

5 *Verschroockte:* verschroeide, verschrompelde, gerimpelde.
10 *Derf:* mag.

117 DEN HONDT EN DE SCHADUWE.

Soo ghelucte het den Romeynschen *Crasso.* Dese was rijck aen gelt ende goeden, ende hadde rontom Romen groote heerlickheden. Maer als hij dat schoone land der Parthers hadde ghezien, soo meynde hij daer nog veel rijcker te werden. Verliet derhalven wat hij te Romen had, ende snacte na de goederen der Parthen: doch is door zijn gierigheyt bedroghen: mits hij al tgene hij had verloor; ende 'tgeen hij verhoopte, niet en kreegh. PLUTARCHUS.

CXVII.

Een fluxen *Waterhondt* quam uyt een slagers hal,
En kreegh dit *Hachjen* voor zijn trouwicheyts verval:
Al wandelende voorts een treetjen over 't water
Vergroot der Sonnen schau zijn aes soo, dat 'tgheschater
Van vreughde' int herte sprang, midts dien hij hongrigh hapt
Nae den gewaenden brock, doe was hem 't vleess ontsnapt.
„Dit is een leërlijck beeld van bodemloose menschen,
„Die nimmermeer vernoeght, nae groote schatten wenschen,
„Gepijnicht strengelijck van de' helsche Giericheyd:
„Die nacht en dagh ontrooft al haer gherustigheyd:
„Vergaepen zich aen't groote', en laten 'tsekre vaeren,
„En wilden op een bott, dat zij de Keyser waeren.
„'tWaer beter dat zij haer ghenoeghden met den buyt.
„De valsche *Hoop*' bedrieght, en jaeght ter poorten uyt.
„Laet dit een baecke zijn, onsadelijcke Gieren,
„'tSeyl uws begeerlijckheyts niet ruym te laten vieren.
„'tGhenoegen is het al: 'tis beter (hoe ghij pocht)
„Een Vogel in de handt, als hondert in de locht.

1 *Fluxen:* vluggen.
2 *Hachjen* of *hachtjen:* hapje. — *Verval:* loon.
15 *Gieren:* vrekken.

118. DEN WREEDEN VEROUDERDEN LEEUW.

Even alsoo ist een Vorst in *Sicilia* ghegaen, die sonder eenighe ghenaed ende barmhertigheyt veel jaren in zijn regeringh de ondersaten als een Tyran ghéplaegt, ende ghequelt had. Welcke Tyrannije hem namaels tot groote schade heeft gedijet; want hij worde daerom van haer verjaegt, ende van elckeen hulp ende troostloos gelaten, dies hij in zijn grijse ouderdom honger, ende kommer lijden moeste. PLUTARCHUS.

CXVIII.

De Koninghlijcke *Leeuw*, die in zijn frissche dagen
Al't andere ghediert plagh wreedelijck te plaghen,
Ontzien worde' om zijn moort en strenghe Tyrannij;
Dies zidderde' elck bevreest voor zijne rasernij:
Nu zijnde traegh en swack, van alle man verstoten,
Veracht werdt en beschimpt van al zijn Rijcx ghenoten.
Dies d' een uyt ouden haet, wijst hem zijn staelen voet,
En d'ander wrockigh toont hem zijn ijvoyren hoet.
Elck juyght, om dat hij moet in bittere' armoe leven:
Nu leyt hij hulpeloos, die't eertijts al deed beven.
Soo dat hij sonder troost, verwacht in zijne noodt
Zijn quijnende' ouderdom te scheyden met de doodt.
„Zoo steunt de stoute mensch op rijckdom en op krachten:
„Verdruckt en vilt bij nae zijn minder met verachten:
„Hout dien hij overmagh geduyrichlijck in angst,
„En toont zich als den Leeuwe', heer' inder dieren vangst:
„Stelt 'trecht naer zijnen zin, daer d'arme moet om treuren,
„En schraept in zijnen sack, al wat hem komt te veuren;
„Dies als hij comt in noot, dan is een ijder t'soeck:
„Want hij laedt op zijn hals den welverdienden vloeck.

3 *Ontzien worde':* werd ontzien.
7 *Staelen voet:* hoefijzer.
8 *IJvoyren hoet:* horens.
15 *Overmagh*: de baas is.

119. DE STRUYS EN'T NACHTEGAELKEN.

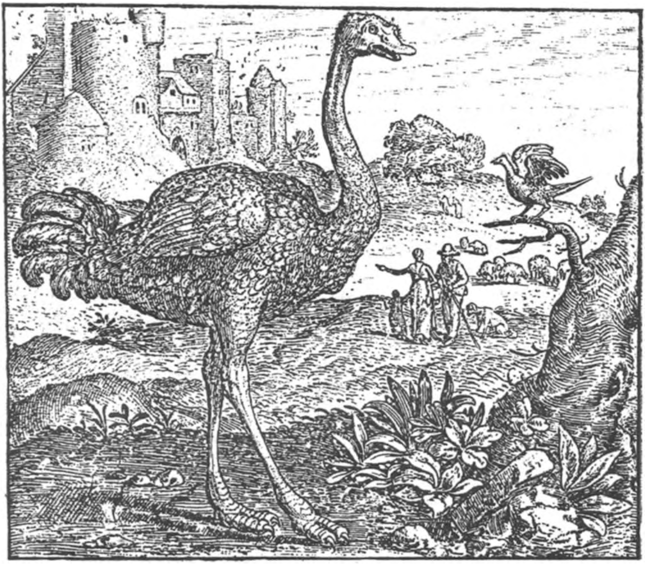

Sulcken manier heeft de Keyser *Domitianus* inde Schou-spelen, die *Quinquatria* hieten, opghebracht ende onderhouden. Want in die selve moesten de Hand-werckers haer konstige hand-werck, de *Poëten* of Rijmdichters hare *Carmina*, de *Redeners* hare cierlijcke ende welghestelde redenen, de Schermers haer geswinde schermslagen, de Springers ende goochelaers haer luchtighe ende kromme-spronghen, ende bootsen [1]) vertoonen; ende een ijder zijn kunst, op 't hooghste ende beste loven ende prijsen. MATTHÆUS RADÆUS.

---

[1]) *Bootsen:* potsen.

CXIX.

De staelverslinder *Struys* en't *Nachtegaelken* t'samen,
Elckandren haren roem trotzeerende benamen.
De Vogel langhghebeent zijn vederen verhief;
De *Nachtegael* zijn stemme, elck een om hooren lief.
Monarchen (sprack de *Struys*) die werrelden bestieren
Met mijne pluymen haer vereedlen en vercieren.
Mijn liefelijck gheluyt op welghestelde maet
(Riep 't Vogelken) verheught een yeder in zijn staet:
'tZij Vorsten trots ghehult met purpre en zijde banden,
Of landlien die 'tghelust te ploeghen d'ackerlanden.
„Een ijder die hier leeft, 'tzij van wat staet, ghewis
„Ghetrocken word tot 'tgeen zijns herten wellust is:
„Dat dunckt hem alderschoonst, en magh hem niet vervelen,
„Elck *Zot* heeft zijn *Marot* en tijdverdrijf om spelen.

1 *De staelverslinder*. Een oud volksbijgeloof heeft aan den struisvogel het hyperbolisch vermogen toegekend van ijzer en staal te kunnen verteren.
14 *Marot:* zotskolf.

120. DE KRANCKE GIER.

Insgelijcx word de Koning *Merobedus* hulpeloos ghelaten, die een grousaem Tyran, ende ijselijcke bloedsuyper was, ende veel Koningen, niet anders als een Diefsche Gier de Hoenderen, vervolgde, die oock den Keyser *Tiberio* aen zijn landt ende lieden groote schade had gedaen. Dese op een tijdt qualijck gestreden hebbende, ende aen zijn macht grootlijcx gheswact, heeft bij *Tiberio* hulp gesocht, om dat hij zijn adem mochte verhalen, ende zick wedersterckeu. Maer *Tiberius* sloegh hem alle hulp af, ende seyde: Hij sach hem liever swack dan sterck, doodt dan levendigh, op dat hij ende den zijnen van hem seker, ende onbeschadight moghten blijven. MARCUS WELSERUS.

CXX.

De krancke Vogel *Gier* bad ernstigh een ghesonden,
Hij wilde hem in 'sdoods nood zijns kranckheyds diepe [wonden
Doch helpen heelen nu met goed en heelsaem kruyd,
Of anders ist met mij (sprack d'arme zuchter) uyt;
'Tis heel met mij ghedaen, zal 'tlijf niet houden moghen.
Neen, (sprack zijn macker) 'k heb met u geen mededooghen,
Ghij hebt mij dick ghebracht in al te veel ghevaers,
'Ken maeck zoo licht geen roe voor mijnen eyghen aers.
Mijn hulpe is u ontzeyd; kond ghij u zelf niet helpen,
Ick zal in desen nood u lijden geenzins stelpen.
„D'erfvijand inden anxst belooft al tgeen hij magh,
„Vermits hij in zijn kruys zich geern gheholpen zagh:
„Maer waer hy eens verlost uyt al zijn onghevallen,
„Van al 't geen hij beloofde en hielt hij niets met allen.

3 *Heelsaem:* heilzaam.
5 *Zal:* ik zal.

121. 'TONVERNOEGHDE PEERD EN D' EZEL.

Op ghelijcke wijse heeft *Chillas Agrigentinus* zijn knechten met arbeyt, hoe wel niet alte zeer, beladen: 'twelck hun nochtans te swaer dachte: hebben derhalven over haer Heer gheclaeght, ende haer ghehouden als of daer geen knechten ter werelt waren die soo veel leden ende arbeyden moesten als zij: Maer als zij eens met haer Heer over wegh reysden, ende onderwegen herberghden bij een die zijn knechten veel strengher ende harder hield, ende dagh ende nacht als Ezels tot den arbeyt dreef, soo bekenden zij dat haer arbeyt nergens nae soo swaer was, noch haer Heer nae noch verre soo streng ende ongenadigh als die zelve was, hielden derhalven op te klagen ende morren. STOBÆUS.

CXXI.

Een fier *Deens Peertjen* most zomwijlen eens braveren,
Met 't narrensleetjen, en speelwagentjen zijns heeren:
Most zomwijl over't ijs en scheuren't spiegel-glas
Des Amstels, die allom glad toegevrozen was.
Het dertel krengh werd boos, en wonder ongheduldigh,
Want 'twaenden 'twas zijn heer niet zoo veel arbeyds schul-[digh,
Ter tijd het eens ontmoet' een wagen zwaer gelaen,
Daer eenen *Ezel* ranck voor was ghespannen aen,
Die naulijcx slepen mocht den zwaer gheladen waghen,
En dapper werd ghegroet en afghesmeert met slaghen.
Het *Dene Kopken* dacht, Nu zie ick hoeter gaet,
'Kheb oorzaeck om vernoeght te zijn met mijnen staet:
Vermids men andren vind in steden en in dorpen,
Die veel meer slavernije, als ick, zijn onderworpen.
„Wie op zijn minder ziet, wanneer hem 'therte wroeght,
„Kan lichtlijck in zijn staet zich vinden wel vernoeght:
„Om dat men menschen vind, 'tzij waer wij d'oogen wenden,
„Die onderworpen zijn noch tienmael meer ellenden.

5 *Krengh:* waaronder men in den regel een dood dier verstaat, gebruikt Vondel hier om een „kittelorig, vinnig paard" aan te duiden.

9 *Mocht:* kon.

11 *Dene Kopken:* eigenaardig en overeenkomende met de uitdrukking „dat is een kopjen," toegepast op een „nukkig, koppig mensch." Het blijkt uit deze benaming, dat men toen reeds aan de Deenen een kenmerkende stijfhoofdigheid toeschreef.

15 *Wroeght:* kwelt.

122. DE ZWAEN EN DEN OYEVAER.

Alsoo heeft in zijn dootbed gantsch vrolijck ende lieflijck ghesonghen die Eerweerdige man-Gods *Beda*. Daerover haer veel verwondert ende hem ghevraegt hebben, waerom hij soo vrolijck sanck? Die salighe man-Gods antwoorde: Soude ick niet vrolijck zingen, nadien ick zie ende bekenn, dat die droevige tijdt mijns sterflijcken levens voorbij is, ende de onsterflijckheyt naket, ende dat ick door dese tijdlijcke doodt al mijn noot, ende treurigheyt eyndighen sal, ende inde eeuwige vreughd en salicheyd komen. GULIELMUS MALMESBERIENSIS.

CXXII.

Des *Somers Voorbode* eens de *Blancke Zwaen* ontmoeten,
En vraeghden waerom zij haer leven met zoo zoeten
En aenghenamen lied hier eyndighden op't lest?
O (zeght zij) 't is van vreughd, dat ick dit aerdsche nest
Vol kommer en verdriet ten laesten worde ontslaghen,
En in de zachte schoot van ruste word ghedraghen.
„Een arm katijvigh man, die vroom is van ghemoed,
„Valt 't leven wonder zuur, en 't sterven honigh-zoet.
„Den dood hij vreughdenrijck wil in zijn armen loopen,
„Als die hem sluyt de poort van 's levens kercker open:
„Van't leven, dat veel eer een durigh sterven is,
„Een Gasthuys vol verdriet, en vol bekommernis:
„Een Zee die altijd woelt, daer 'sdroefheyds baren bruyzen.
„Gheluckigh is de Ziel die vrolijck magh verhuyzen.

1 *Ontmoeten:* ontmoette.
7 *Katijvigh:* ellendig.
11 *Durigh:* gedurig.

123. DE VOGEL PHŒNIX.

Ghelijck den Vogel Phœnix hem selven zeer welrieckendt hout vergadert, 'twelck der Sonnen hitte aensteect, ende hem daerop sett ende verbrandt, ende dat daer nae uyt die selve assche eenen nieuwen Phoenix voortkomt: Alsoo heeft onse Heer ende Salighmaker *Jesus Christus* hem selven dat hout des Cruyces verkoren, ende is aen het selfde in't vier der heeter liefde te-ghelijck verbrandt, ende ghestorven. Maer daernae ten derden dage is hij wederom nieu, onsterflijck ende onlijdelijck weder opghestaen. SS. Patres.

CXXIII.

Arabien draeght moet, en gaet den roem afstrijcken
Van d' ander werreld wijd, en alle Koninghrijcken:
Om dat de *Phœnix* staegh haer zoele locht doorzweeft,
Die nimmer zijns ghelijck ziet, noch ghezien en heeft.
Die nae sess eeuwen zat, en moe van hier te swerven,
Zich willigh en van zelf toe-rustet om te sterven,
Op eenen steylen Bergh, daer hij zijn dood-bed sticht
Met zoet welruyckend houdt, 'twelck 'theete zomer-licht,
Vermids zijn stralen komt ontstekende verrasschen;
De Vogel flucx verbrand, en word verteert tot asschen;
Waer uyt allencx ontstaet en voortskruypt eenen worm,
Daer uyt een *Phœnix* word vernieut nae 's eersten form.
„Verstanden die gheleert in wijsheyd wijd uytsteken,
„Die werden hier bij niet onvoeghlijck vergheleken,
„Om dat zij zelden eens aentreffen haers ghelijck,
„En door haer groote faem en eere onsterffelijck,
„Oock andren pricklen om met uytghereckte veeren
„Te volgen die gheraeckt zijn op den Bergh van eeren;
„Te vlieghen sterrenwaers verheven met 'tghemoed,
„Tot daermen erft te loon den groenen lauwer-hoed.

1 *Moet:* hoogmoed, trots. — *Roem afstrijcken:* roem wegdragen.
8 *Welruyckend:* welriekend.
9 *Vermids:* door.

124. DE OUDE OYEVAER.

In sulcker voegen heeft haer gedraghen *Pero Cinonis* dochter. Want als haer Vader niet alleen out maer oock gevangen waer, soo dacht zij bij haer selven, hoe dat zij van hem gheteelt, opgevoedt, versorgt ende wel uytghegeven was, en daerom schuldigh hem in zijn noot bij te staen. Dies zij versocht bij haer Vader te wesen, ende vande Rechters sulcx verkreegh. Heeft alsoo haren Vader een langhe tijdt met haer borsten ende melck gevoedt, ende bij het leven behouden. VALERIUS MAXIMUS.

CXXIV.

In Godsdienst zal met recht de *Klepelaer* uytsteken;
Vermids hij zijn ghebroed in liefde onvergheleken
Ghetrouw tot inden dood, zijn hulpe en jonste aenbied,
En stadigh bijstand reyckt in allerley verdriet:
't Ghebroedzel dat van joncx zij oeffnen en ghewennen,
Zal deze ontfanghen deughd in d' oudren weer erkennen,
En 't aes verre opghespeurt haer deylen wederom,
Wanneer haer overvalt den grijsen ouderdom.
„Aen oprechte oud'ren, die Godzaligheyd hanteren,
„De kind'ren niet dan deughd, en ware wijsheyd leeren:
„D' aenkomers slaenze gae, en nemen op haer acht,
„En hechten 'tgeen zij zien haer zelven in't ghedacht:
„Waer goe voorgangers zijn, daer zijn ontsteken lichten,
„En goede boecken, die in deughd de jongheyd stichten.

2 *In liefde onvergheleken:* in onvergelijke liefde.
7 *Haer deylen:* met hen deelen.
9 *Aen oprechte oud'ren* enz.: aan het voorbeeld door oprechte ouderen gegeven.
11 *D'aenkomers:* de jongen.
12 *Haer zelven.* zich zelven, zich.

125. GODTSDIENST DES OYEVAERS.

Soo Godts-dienstigh heeft hem den Patriarch ende Outvader *Abraham* vertoont, als hij zijnen eengheboren zone *Isac* ter liefde en ghehoorsaemheyt Godes, met ghewilligher herten op 't platt des altaers, zijnen Hemelschen Vader tot een welriekende offerhande heeft overghegeven. GENESIS 22.

CXXV.

Ziet hoe de *Klepelaer* den Schepper aller dinghen
Op-offert jaerlijcx een van zijn vruchts eerstelingen;
En uyt het hooghe nest verpickt zijn kael ghebroet,
Ter tijd een vluggheloos het laghe kiezen moet.
„O mensche die noch groeyt en lacht in uwe zonden,
„En aen Godsdienstigheyd u niet en acht verbonden;
„Ziet hoe den *Oyevaer* u voor het vierschaer daeght,
„En van ondanckbaerheyd voor't aenschijn Gods ver-
[klaeght:
„Vermits ghij roeckeloos noyt liet ten hemel varen
„Het wieroock dat hij eyscht op zijn ghewijde altaren,
„Maer volght uws wellusts padt, en danst op hare trom,
„Betreed de dorpels noch van kerck noch heylighdom:
„En weyt u beesten-ziel in haer wellustigheden,
„Terwijl verbannen zijn de waerheyd en de reden.
„Doch 'tis vergeefs gepreeckt, ghij houd het zelfde spoor,
„Neemt op geen leering acht, geeft wijsheyd geen gehoor.
„Welaen gij Goddeloos! God zal u niet verschoonen:
„Ghedenckt ghij dient u zelf, ghij mooght u zelven loonen.

3 *Verpickt:* met pikken uitdrijft.
4 *Een vluggheloos:* een die nog niet kan vliegen.
17 *Goddeloos:* Goddelooze!